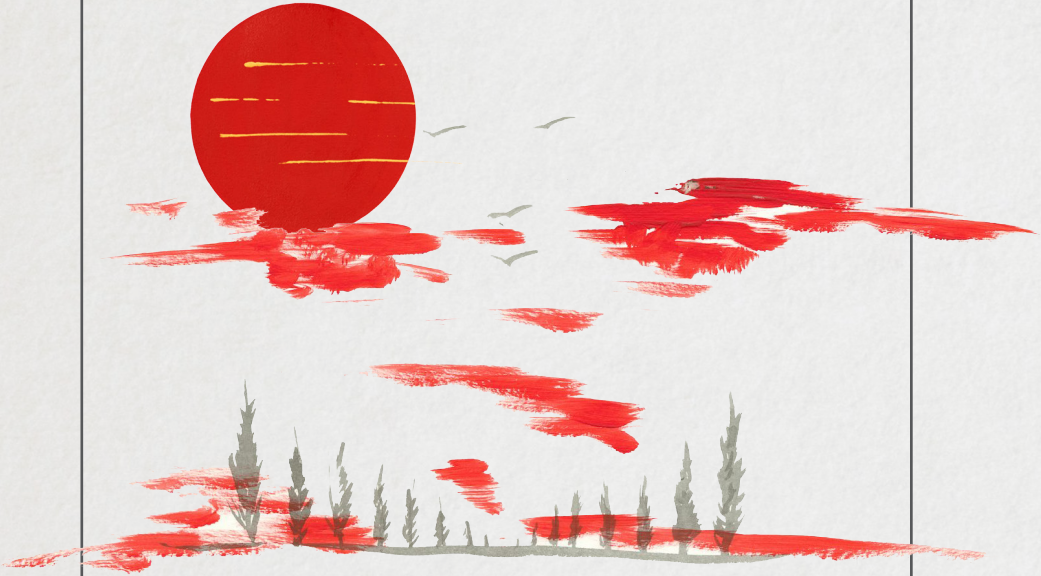

ادبیات سٽونلر گوزگوسونده

قیزیلی شفق لر شاعری

حسین ریاضی «ایلدیردیم»

رحیم رئیس نیا، صمد رحمانی، ابراهیم دارابی
ناصر داوران، نریمان ناظم، میانالی علیرضا
حبیب فرشلاف، حشمت حافظی، مرتضی مجدفر
میرزا شهرک، نادر الهی، ارشد نظری، ع.ن. چاپار
حیدر آرازی، روشن نوروزی، حسین ریاضی، کریم قربانزاده

نشره حاضرلایان: ائلدار موغانلی

حسن ریاضی (ایلدیریم)
قیزیلی شفق لر شاعری
ادبیات سئونلر گوزگوسونده

«حسن ریاضی (ایلدیریم)» ادبیات سئونلر گوزگوسونده

قیزیلی شفق لر شاعری

نشره حاضرلایان: ائلدار موغانلی

امکداش لار: کریم قربانزاده، مرجان مناف زاده، ویدا حشمتی

جیلدین طرحی و صفحه دوزومو: ایشیق

نشر تاریخی: دی ۱۴۰۰

الکترون نشر: «ادبیات سئونلر» t.me/Adabiyyatsevanlar

ایچینده کی لر

- ۶ اؤن سؤز یئرینه: بو نئجه اولمک دیر!
- ۱۰ **دانیشیق لار**
- ۱۱ اوچوش نغمه کارى سوسدو
- ۱۵ آذربایجان ادبی مدنی درنک لری نین بیاننامه سی
- ۲۱ دوکتور «حسن ریاضی» گئدیپ، آنجاق «آذری» قالیر
- ۲۵ «دوکتور ریاضی» بیر تانیتمیش شخصیت دیر
- ۳۳ شاعر سرفراز، فرزند لایق آذربایجان
- ۳۸ قیزیلی شفق لر شاعری
- ۴۳ «حسن ایلدیریم» یاشایاجاق
- ۴۸ الوداع! بیر اوغلون داگئتدی آذربایجانیم!
- ۵۳ عزیز «حسن ایلدیریم» ین عزیز خاطره سینه
- ۵۵ شاعری زبردست، نویسنده ای توانا و انسان والا
- ۵۷ قیرخ اوچ ایل دوستلوق
- ۶۱ ابدی خاطره سینه عشق اولسون!
- ۶۷ چتین گونون چؤره یی!
- ۷۰ گوموشو ایلدیریم و حیات!
- ۷۴ یولداشیم «حسن ایلدیریم» ین عزیز خاطره سینه
- ۷۷ اونون بوش یئری دولمایاجاق
- ۷۹ او اولمزدی و اولمیه جک ده!
- ۸۳ سرو آغاجی نین سئوگیسی
- ۸۸ حسن ایلدیریم بیر قوروجو کیمی
- ۹۴ تشکر و متدارلیق

۱۰۲		شعرلریندن نمونه لر
۱۰۴		سنینله
۱۰۶		یئنه ده
۱۰۷		آدسیز شعر
۱۰۹		گونه باخان
۱۱۱		یالقیزلیق
۱۱۳		سورون آرخامجا
۱۱۵		چیچک لرده اویویان گون لر
۱۱۷		توت آغاجی
۱۱۹		دیرچلیش
۱۲۲		چؤره ک قاجیر، بیز قاجیریق
۱۲۶		گل!
۱۲۸		یانماق واریانماق
۱۳۰		او
۱۳۲		اوچوش
۱۳۴		بایرام قوشو
۱۳۷		باشقا فصیل
۱۳۹		سیرلی سوراقلی یوللاردا
۱۴۲		اوره ییمین ایشیغیندا
۱۴۴		یانغی
۱۴۶		اولدوڭلار، باخیش لار
۱۴۸		ادبی-تنقیدی و پوبلیسیستیک مقاله لریندن نمونه لر
۱۴۹		«آرزو» دان - «آرزو» یا

- «ناظم حکمت» ین رومان لاری ۱۶۲
- دونیا شاعری «ناظم حکمت» ۱۷۳
- دونیا شاعری «عبدالوهاب البیاتی» ۱۸۱
- «حبیب فرشباف» ین شاه دؤرونده یازدیغی شعرلرینه باخیش ۱۹۵
- «قافلاتی» نین «عؤمور آیناسی» نا باخیش ۲۰۴
- «ستار گول محمدی»؛ داغ هاوالی، یورد بویالی مصراع لار شاعری ۲۱۵
- عمران صلاحی: نغمه سی نین آلوویلا، کوله دؤنن نغمه کار ۲۳۱
- ملانصرالدین: «آسیانین اویانما» دؤورونون پارلاق آیناسی ۲۵۲
- آذربایجان دیلی، آنادیلیم ۲۶۴
- فارسجا مقاله لریندن نمونه لر** ۲۷۸
- سیمای معنوی پیر برنای ادبیات آذربایجان استاد بهزاد بهزادی ۲۷۹
- دکتر علی اکبر ترابی؛ جامعه شناس برجسته ی ایران ۳۱۲

اؤن سؤز یئرینه:

بو نئجه اؤلمک دیر!

حسن ریاضی - ایلدییریم

شاعر و ژورنالیست

قارا بیر تابوتدا
اوزانیب اؤلموشدوم یوخودا؛
گؤزلریم اوزاق - اوزاق اولدولار تیکیلی
آرزولاریم یاریمچیق
آغزیم سون هارای توتوملو آچیق
اوزومده ابدی آیریلیغین ساری توزو
ساغ الیم سول دؤشومده
سول الیمده قلبیم
دونموشدوم اؤلومون سویوق قوجاغیندا؛
نه انسان سسی ائشیدیردیم
نه حیاتین سئوینجینی، کدرینی دویوردوم؛
دارخیردیم یالقیزلیغیمدا.

منى

قارا ال لرى ايله

قارانلىق بوشلوغا سارى

سورويوردو اولوم.

گندىردىم،

آرخامجا نىسگىللى - نىسگىللى باخىردى

گۈزلرىندە حسرتلىرى گۈينەين،

يوخولارىندا آغلايىب

رۇيالارىندا گۈلن بىر گىنج.

گندىردىم،

عۇمورىول لارى نىن آيرىجىندا

دونوب قالمىشىدى

بىنىنى، اورەيى قابار

ال لرى، اياق لارى قابار

بوزىئل لىرلە

ساچ لارى گوموشلەنن بىر گىنج.

گئدیردیم،
اوو جومدا چیرپینیردی اورهک؛
قالمیشدیم
آخی بو نئجه اولمک دیر!
اوره ییمی اولدوره بیلمه میشدی اولوم،
قارا قبیرده قیزیل اورهک نه ییمه گرهک!

چاغیردیم: هئی عؤمور داش!
گل آپار
گل آپار امانتینی
دریسینی تارا چکدیر
ایستیسینی پایلا اورهیی اوشوموش لره
او میدلرینی یول لارا تۆک
محبتینی سؤزلره بۆک
قانی لا
لاله لری، قیزیل گول لری سووار،
ایسته سن
سون شعرینی نین سون مصراعسینا
اونو نقطه کیمی قویوب قورتار!

سونرا

بلکه سن

ایل لرین یورغون توزونو اوزوندن سیلیب

بو ابدی یاتاقد اگوزون دولوسو دینجه لسن!

اویان! اویان!

پنجره می دؤیور گونش؛

تلس! تلس!

یولونو گؤزله ییر چووغونلو اوچوروم لار،

بورانلی آشیریم لار!

یولونو گؤزله ییر انسان لار، آرزولار

یولونو گؤزله ییر مصراع لار!

دانشیق لار

اوچوش نغمه کاری سوسدو

کریم قربانزاده

ادبیات سئونلر گروهونون مدیری

قوشلار ایله قانادلاشان، اولدوزلار یول آختاران، انگین ماویلییی گزن،
اوره ک لرین ذیره سینده اوزن، اؤز عهدینه، اینامینا وفالی قالان
آذربایجانیمیزین شاعر اوغلو حسن ریاضی (ایلدیریم) تورپاغا قووشدو؛
اسیمه قووشدو؛ دالغالار قووشدو؛ گونشه قووشدو...

۱۳۷۳-نجی ایلین بهمن آیی نین ۱۹-دا ایکی دوستون عالی تحصیلاتینی
بیتیرمه تۆره نی بیزیم ائوده کئچیردی. او گئجه آدینی اؤنجه دن
ائشیتدیییم، آنجاق اوزونو گۆرمه دیییم شاعر حسن ریاضی «ایلدیریم» لا
یاخیندان تانیش اولدوم. اوجا بویلو، سرو قامتلی ایلدیریم صمد
وورغوندان و ناظم حکمت دن شعرلر اوخویوردو؛ چوخ باجاریقلی بیر
آپاریجی کیمی تۆره نی اداره ائدیردی. سازین نغمه لرله برابر ایلدیریمین
جوشغون سسی و آتشین سۆزلری منیم اوره ییمی فتح ائتدی. آی لار، ایل لر
کئچدیکجه گۆروشلریمیز چوخالدى، علاقه لریمیز داها آرتدی و آستا-

آستا بو گوروش لردن ایش بیرلییی و امکداشلیق دوغدو. او دا ادبیات و مدنیت زمینه سینده ایش بیرلییی. بوندان دا باشقا بیر یول یوخ ایدی.

۱۳۷۷-۷۸-نجی ایل لردن سونرا حسن ایلدیریم لا گوروشلریمیزین کیفیتیه ده ییشدی. ایلک اونجه رسمی ایش بیرلییمیز ایکه قارداش انجمن (صابر و ساهر انجمن لری) طرفیندن کئچیریلن ادبی تدبیرلر چرچیه سینده اولوردو. بو انجمن لرین تصمیمی اساسیندا چاغداش شعریمیزین آتاسی «حبیب ساهر»ین ۱۰۰ ایل لیلی مناسبتی له توتدو غوموز یوبلئی ایلک رسمی امکداشلیغیمیز اولدو. سونرا ۱۳۸۳-نجی ایلین مهر آیی نین ۱۷-ده اوستاد گنجعلی صباحی نین ۱۰۰ ایل لیبینه حاضرلانمیش طنطنه لی مراسملرله داواملاندی و سون ایل لره جک بو ایش بیرلییی و امکداشلیق داوام ائتدی؛ من صابر انجمن نینین نماینده سی کیمی، حسن ریاضی و ائلدار موغانلی معلم ایسه ساهر انجمن نینین نماینده لری کیمی. بو اوچلوک امکداشلیغی ایکه قارداش انجمنه دایاناراق ایگیرمی ایله یاخین ملی مقیاسیندا اون لار یوبلئی، توره، اغیرلاما و عزیزلمه مراسملری نین بوتون قوروجولوق، برنامه لشدیرمه و اجرا ایش لرینی حیاتا کئچیریردی. بو مراسملر لردن: «عاشیق حسن اسکندری» نین «عیاشی، «خیرالله ساپلاق» آدینا طنز آخشامی، «عاشیق حسین جوان» گنجه سی، اوستاد «بهزاد بهزادی» نین ۷۵ یاشی، «هاشیم ترلان» و «مظفر درفش» نین ۸۰ یاش لاری، «صمد وورغون» ون ۱۰۰ ایل لیلی، «حبیب

فرشباف» آدینا اوشاق ادبیاتی گئجه سی، «مدینه گولگون» آدینا قادین شعر آخشامی، «علیرضا نابدل (اوختای)» آدینا آذربایجان مدرن شعر گئجه سی، «محمد علی فرزانه» نین، «سهند» ین، «عمران صلاحی» نین و «قافلانتي» نین خاطیرلاما تۆره ن لرینی و مراسم لرینی و اون لار بئله تدبیرلری آد چکه بیلرم. سونرا لار ایکی ایل مدتینده ده صابر انجومنی نین اداره هئیتینده حسن معلم له سیخ علاقه ده اولموشام. حقیقتن هئچ زامان بئله بیر فکر بئینیمه سیغمازدی کی بیر گون من حسن معلمین ایتگیسی مناسبتی له اونا خاطره کتابی حاضرلایم؛ اونا اؤن سؤز یازام. آنجاق تاسفله، فلک دئییر: «سن سایدیغینی سای، گۆر من نه ساییرام.» بو ایلین تیر آیی نین سونوندا حسن معلمدن ادبیات سئولر گروهندا اونون اوچون بیر عزیزلمه مراسمی توتماغیمیزین اجازه سینی ایسته دیم. آنجاق، مندن چوخ دئمک، اوندان آز ائشیتیمک. «- کریم، مندن واجب لری وار. منی ساخلا سونرایا.» دئمک له، اجازه وئرمه دی. سن دئمه چرخ دؤنموش فله یین باشقا خیالی واریمیش کی یاخین بیر زاماندا بیزی آذربایجان شعر ی نین ایلدیریمی نین یاس تۆره نینه اوتورداجاقمیش. اوزون ایل لردن سونرا او اوچلویون بیر قولو قیریلدی، تورپاغا قووشدو، و من آغلار گۆزله بو گئجه بو کتابا مقدمه یازیرام. اولسون کی دوستلوق نامینه، وطن نامینه اوچوش شاعری، عؤمرونو صلح، آزادلیق اوغروندا بیتیره ن حسن ریاضی نین ابدی خاطره سینه بالاجا بیر تۆحفه اولسون.

کتایین حاضرلارماسیندا یاردیم لاری اولان هر کسدن، باشدا عزیز دوستوم
ائلدار موغانلی معلم دن متن لری سئچیم، رئاکته و ترتیب ائتدیک لری
اوچون، حؤرمتلی ریاضی عائله سیندن، جناب حسین ریاضی دن، ایشیق
درگیسی نین مدیری جناب روشن نوروزی دن، خانیم مرجان منافزاده و
خانیم ویدا حشمتی دن تشکر ائدیپ، اونلارا اؤز منتدارلیغیمی بیلدیریم.
مراسمده اؤز دکلمه و گؤزهل سس لری ایله اشتراک ائدهن: مهدی میابلی،
حمیده خانیم زرخواه و نیره خانیم اردلانی دن ده گؤزهل دکلمه لری اوچون
ممنونام. ساغ اولسونلار.

۲۰/۶/۱۴۰۰

آذربایجان ادبی مدنی درنک لری نین بیاننامه سی باشین ساغ اولسون آذربایجان!

بوردان بیر آتلی کئچدی
آتین اویناتدی کئچدی
آی کیمی شفق ساجدی
گون کیمی باتدی کئچدی

چوخ تاسفله بوگون مرداد آیی نین ۲۸ ی، ادبیاتیمیزین ایلدیریمی،
عؤمرونو اجتماعی عدالت و آزادلیق عشقیله باشا ووران، دیلیمیزین،
ادبیاتیمیزین و مدنیتیمیزین انکشافیندا یورولماز جاسینا بیر عؤمور
چالیشان، آذربایجانین تانینمیش اجتماعی و ادبی شخصیتی، گؤرکملی
شاعر و ژورنالیستی دوکتور حسن ریاضی (ایلدیریم) کرونا ویروسا
یولوخما سببیدن حیاتلایلیک وداغلاشدی.

حسن ریاضی (ایلدیریم) ۱۳۳۷-نجی ایلین بهمن آیی نین ۳-ده اول لر
ساراب، سونرالار ایسه هر یس ماحالی نین تابعه سینده اولان جمال آباد

کندینده دونیا یا گؤز آچمیش، ابتدایی و راهنمایی تحصیلاتینی اؤز کندلری و هریس و مهربان شهرلرینده، اورتا مکتبی ایسه تبریزده باشا چاتدیرمیشدیر. استعدادی و علمی سویه سینه گووه نرک، طب اختصاصیندا «علوم پزشکی تهران» دانشگاهیندان قبول اولموش و تحصیلینی داوام ائتدیرمیشدیر و اوزون ایل لر تهرانین «دکتر شریعتی» خسته خاناسیندا انسان لارین ساغلاملیغی اوچون الیندن گلنی اسیرگمه میشدیر.

حسن ایلدیریمین آذربایجان ادبیاتی لا تانیشلیغی ایلک باشدا اؤز عائله سیندن باشلامیشدیر. آتاسی نین آذربایجان ملی نهضتی دؤرو روحونا و شخصیتینه هوپموش آذربایجانچیلیق، یئنی یئتمه ائولادینی ائوینده ساخلادیغی تورکو کتابلارلا تانیش ائدیر. یئنی یئتمه حسن قیش گئجه لری ائولرینه ییغیشان قوهوم - قونشویا آذربایجانین کلاسیک ناغیل لاریندان اولان کوراوغلو و اصلی کرم کیمی چاپ اولموش کتاب لاری اوخویور و اؤزوده بو ناغیل لارین تاثیر آلتیندا ۱۳۵۴- نجی ایلدن آذربایجان ادبیاتی ایله جدی صورتده ماراقلانیر.

ایران انقلابی نین غلبه سی حسن ایلدیریمین آذربایجان ادبیاتی لا تانیشلیغینا الوژی شلی شرایط یارادیر. گنج اولماغینا رغما، انقلابدان سونرا گئنیش اوخوجو رغبتی قازانان «یولداش» مجله سی نین فعال امکداش لاریندان اولور. اونون بو مجله نین مختلف

نومره لرینده یاییلان یازی لاری حسن ایلدیریمین دونیا گؤروشونه، زحمتکش لرین تاپدالانمیش حاق لارینی مدافعه ائتمه یینه و آذربایجان ملی وارلیغی نین حقیقت اولدوغونا آیدین ثبوتدور.

حسن ایلدیریم انقلابدان سونرا تزه دیل آچمیش آذربایجان مطبوعاتینا یارانان محدودیت لر زامانی اؤز قلمداش لاری ویولداش لاری لا برابر «آرزو کاروانی» آدلی ادبی درنک یارادیر و بو درنه یین چرچیوه سینده مبارز شعریمیزین اؤندری ساییلان اوستاد حبیب ساهرین نیسگیللی اؤلومونه قدهر ادبی فعالیتینه داوام ائدیر. سونرالار «ساهر ادبی مدنی درنه یی» نین قوروجولاریندان اولور و عؤمرونون سونونا کیمی بو درنه یین اداره هیاتینده چالیشمالاری لا ادبیاتیمیزا چوخ درین و مثبت تاثیرلر بوراخیر؛ عینی حالدا تهراندا فعالیت گؤسترن «صابر ادبی انجومنی» ایله چوخ یاخیندان امکداشلیق ائدیر و هرا یکی درنه یین ایش بیرلییینده اؤنملی مسئولیت لر داشیییر.

حسن ایلدیریمین ۷۰-نجی ایل لرده دایر فعالیتی، آذربایجانین ادبی و مدنی شخصیت لری نامینه بیر چوخ طنطنه لی تدبیرلر و آغیرلامالارین قورولماسیندا و آذربایجان شاعرلری اثرلری نین چاپا حاضرلانماسیندا قباریق شکیلده اؤزونو گؤستریر. او بیر تعهدلی شاعر، ادبیاتشناس و ژورنالیست اولراق، آذربایجانین دیگر شاعر و یازیچی لاری نین اثرلرینی

یایماغی اؤز اثرلری نین یاییلماسیندان داها اوستون توتور و بویولدا فداکار جاسینا ده یرلی ایش لر گؤرور.

حسن ایلدیریم شعرده اوستاد حبیب ساهر مکتبی نین یئتیشمه سی اولسادا، ژورنال یسم فعالیت لرینده اوستاد بهزاد بهزادی مکتبی نین استعدادلی و باجاریقلی یئتیشمه سی اولموشدور. او ۱۳۸۲-نجی ایلدن آردیجیل نشر ائدیلن «آذری» درگیسی نین باش یازاری وظیفه سینده ائلیمیزین، دیلیمیزین و مدنیتیمیزین کئشیینده دورموش و اؤز یازی لاری ایله بؤیوک بیر ادبی ارشین یارانماسینا سبب اولموشدور.

حسن ایلدیریم اؤز ژورنال یسم فعالیت لری له برابر، یارانان هر بیر آذربایجان درنک، درگی و ادبی محفیل لری نین چوخ مسئولیت لی یاردیمجیسی اولموشدور. ۱۳۹۰-نجی ایلین ۱۲ شهر یوریندن «ایشیق گنج لری» طرفیندن فعالیت ته باشلایان «ایشیق» (آذربایجان ادبیات و اینجه صنعت سایتی) نین ایلک مشورتچی لریندن اولموش و بو ادبی سایتین ۱۰ ایل لیک فعالیتینده چوخ ده یرلری رای لر، مشورت لر و تکلیف لر ایره لی سورموشدور.

حسن ایلدیریمین اوستاد بهزاد بهزادی ایله برابر نشره حاضر لادیغی اوچ جیلدلیک «آنا دیلی» درسلیک کتاب لاری و دنیا شؤهرتلی تورک شاعری «ناظم حکمتین حیات و یارادیجیلیغیا دایر تدقیق» سامباللی اثری اونون ادبی فعالیت لری نین چوخ ده یرلی بهره سیندن دیر. تاسفله او،

حیاتیندا باشقا اثرلری نین چاپ اولماسینا شاهد اولمادی. عؤمرونون سون آی لاریندا یاخین دوست لاری نین تکلیفینی قبول ائده رک بوتون اثرلری نین چاپا حاضرلارنا سینا اجازه وئردی. ۵ جیلدلیک «شعر مجموعه سی»، «ادبی پوبلیسیستیک مقاله لر توپلوسو»، «دوینا ادبیاتیندان ترجمه لر» اثری چوخ آز بیر مدتده رئداکته اولوب نشره حاضرلاندی. بو کتاب لاردان «یاغیش یوخوسو» و «گۆزلریمدن آسیلدیم» عنوانلی ایکی شعر مجموعه سی یاخین گله جکده تبریزین «موغام» نشریاتی طرفیندن اوخوجولارا تقدیم ائدیله جک. چوخ تاسفله، سئویملی شاعریمیز، آذربایجانیمیزین فداکار اوغلو بو اثرلری نین یاییلماسی نین هئچ بیرینه شاهد اولمایا جاق. نیه کی اونون شاعر اوره یی نین سون چیرپینتی لاری اوزون ایل لر باشقا خسته لره خدمت گؤستردییی تهرانین «شریعتی» خسته خاناسیندا مرداد آیی نین ۲۸ ینده بیر یوللوق سوسموشدور.

حیات طرزی، یارادیجیلیق یول لاری و ادبی گؤروش لرینه فخر ائتدییمیز سئویملی آذربایجان شاعری، ژورنالیستی و ترجمه چیسی «حسن ایلدیریم» ین آغیر ایتگیسی بوتون آذربایجان ادبیاتینا و مدنی اجتماعیاتیمیزا اوز وئره ن سارسیدیجی و آغیر بیر ایتگی دیر. «آذربایجانیمیزین باشی ساغ اولسون!» دئییه، بو آغیر ایتگینی آذربایجان خالقینا، سئویملی شاعریمیزین حؤرمتلی عائله سینه، دوست

تانیس لارینا و ادبی-مدنی جمعیتیمیزه باش ساغلیغی وئریر، آذربایجان خالقینی نین فداکار اوغلو و تعهدلی ادبیاتچیسی حسن ریاضی (ایلدیریم) ین شرفلی خاطره سینه عشق اولسون دئییریک.

«ساهر ادبی - مدنی درنه یی»

«آذری» فصلنامه سی

«صابر ادبی انجومنی»

«ایشیق» - آذربایجان ادبیات و اینجه صنعت سایتی

«ادبیات سئونلر» گروهو

«ایشیق» درگیسی

«ائلدار موسیقی گروهو»

دوکتور «حسن ریاضی» گندیب، آنجاق «آذری» قالیرا

رحیم رئیس نیا

یازیچی و محقق

دوکتور حسن ریاضی گتدی، آنجاق «آذری» قالدی! بو ایتگی دن، بو عزیزین الیمیزدن گئتمه سیندن چوخ اوزگونم؛ یئری نین بوش قالماسیندان چوخ حئیفسیزلنیرم.

من بو عزیزی ایل لر قاباقدان، انقلابدان قاباقدان، یعنی یاریم عصر حدودونندان قاباقدان تانییردیم. تهرانا گئتدیییم زامان لار، اونو معمولا دانشگاه قاباغینداکی کتابفروشی لاردا گؤرردیم. آختاریب اویرنمه یه هوسلی و عین حالدا اوتانقاج و تمکینلی بیر گنج ایدی. بو جوهره، هردن بیر راست گله گؤروشلریمیزله گئت گئده تانیشدیق، دوست اولدوق و فکر آلیش - وئریش لریمیز داواملی لاشدی.

زامان کئچدیکجه اونون قابلیت لری له تانیش اولدوم. بیلدیم کی یازی- پوزو اهللی دیر، شعر یازیر و... بیر گون ده یاخشی آپاریجیلیق قابلیتی نین شاهدی اولدوم. دهیرلی ائل عاشیغیمیز، عاشیق حسن اسکندری یه ، تهراندا بؤیوک بیر تالاردا، طنطنه لی بیر دهیرلندیرمه مجلسی توتولموشدو و مجلسین آپاریجی لاری دا حسن آقا و آقای قربانزاده ایدی لر. عزیزیمیز حسن آقا، دوکتور ریاضی و جناب قربانزاده یان- یانا اوتوروب، مجلسی چوخ منظم و گؤزل آپاریردی لار. هر شئی اویغون و یئرینده ایدی. منظوم و منثور سؤزلر دالبادال و آخیجی بیر شکل ده بیر- بیرین ایزله ییردی. سنن اوسته دعوت اولان ایفاچی لار، شاعرلر و سؤزو اولان لار، هامیسی مناسب شعرلر و سؤزلر ایله چاغیریلیر و یولا سالینیردی لار. زیم به زیم دولو اولان سالون یئرینده آلفیشلاییر، یئرینده سکوته دالیردی. دوکتور ریاضی و جناب قربانزاده او گون منیم ذهنیمده پارلادی لار و اونودولماز ائتکی بوراخدیلار. حتما کی سونرالاردا او عظمتده، بلکه اوندان داها عظمت لی مجلس لرین ده آپاریجیسی اولموشدولار.

سؤزوم دوکتور ریاضی ده دیر. بئله بئله قابلیت لرله، هنرلرله، اوره یه یاتان، تاثیر قویان شعرلرله، یازی لارلا و... ذهن لر، کؤنول لر و خاطره لر یول آچیب، معنوی یاشاییشی نین داوامینی ساخلادی. اما منجه، آدی و یادی قالارقی اولان، یورولماز، یولوندان دؤنمک بیلمه یین بهزاد بهزادی ایله تانیشلیغی و ایش بیرلییی دوکتور ریاضی نین حیاتیندا یئنی بیر مرحله

آچدی و او دا دوشونجه ایله گیریشدی ایشی باشاریق لا قاباغا آپاریب، اوستاد بهزادی دونیاسین ده ییشندن سونرا دا، همت له او آغیر یوکون داشیماسین عهدده سینه آلیب و مردجه سینه، اوسانمادان، آیاقدان دوشنه جن، آیاق دالی قویمادی و مشعلی سون نفسینه جن داشیدی و دئییه بیلرم که او دا اؤز نوبه سینده «آذری» مجله سینی یئنی بیر مرحله یه یؤزلتدی.

من یاخیندان اونون ده یرلی ایشین ایزله ییردیم و گؤروردوم کی اونو «پل صراط» دان کئچیرمه یه نه قدهر و نجه آیقلیق و سایقلیق، زحمت و جانفشانلیق صرف ائله ییردی؛ بو ایشی ده باشاردی. بئله چتین و اؤنملی ایش لر یالیز مؤحکم، اییلمز اینام دایاناغی ایله گؤروله بیلر و او کیشی ائله بیر مرکب ایشی مسلم کی ائله بیر دایاناق ایله، ائله بیر یول چیراغی ایشیغیندا گۆره بیلدی و اوستاد بهزادی نین ده یرلی یادگارین اؤزونون ده ده یرلی یادگاری اولاراق قویوب گئتدی. «سؤیله یین گئده جک، سؤزو قالا جاق» حقیقتی بیر داها حقانیتینی اثبات ائتدی...

حسن آقانین ایشی هر گؤرولن ایش کیمی عیب دن عاری دئییلدی. بلکه آرتیق یاشایا بیلسه ایدی او عیب لرده کی البته هامیسی دا اونون اؤزونون آسیلی دئییلدی، امکانلار دایره سینده آشیلیردی لار.

ایندی سؤزو اوزاتمادان سون سؤزو دئییرم: «آذری»، بویکی ده یرلی انسانین یادگاری نین گؤزو، داها دوغروسو اونلارین اؤزلری نین نگران

باخیش لاری سؤزون ائتدییمیز ایناما دایانان ال لرین انتظارین چکیرلر.
ائيله ال لره عشق اولسون. بیز ده او یولون ایناملی یولچولارین
آقیشلایریق. یتر کی آچیلان یول یولچوسوز قالماسین!

«دوکتور ریاضی» بیر تانینمیش شخصیت دیر^۲

صمد رحمانی

یازیچی و محقق

سلام عزیز دوستلار!

من دوکتور حسن ریاضی نین دونیاسین ده ییشمه سین باشد ائله سینه،
سونرا دوست لارینا، خصوصاً جناب قربانزاده یه کی بو مراسمی برگزار
ائدیرلر، باش ساغلیغی عرض ائلیرم.

دوکتور ریاضی بیر تانینمیش شخصیت دیر کی هله چوخ جنبه لری
بوندان بئله تانیناجاق. آثاری چاپ اولدوقجا، داها بونون شخصیتی
پارلاق صورتینده اؤزون گؤستره جک.

دوکتور ریاضی نئچه جنبه دن آذربایجان ادبیاتینا خدمت ائله دی. بیر
باشد ا مطبوعات مسئله سی ایدی. بیلیرسیزکی ۱۳۸۲-نجی ایلده «آذری»
نشریه سی چوخ ایری حجم له و دولغون یازی لازلا بؤیوک عالیم و

ادبیاتشناسیمیز اوستاد دوکتور بهزاد بهزادی نین مسئلولوغو ایله نشره باشلادی و بونون لاپ یاخین دوستو، یاخین امکداشی دوکتور حسن ریاضی اولدو و دوکتور بهزادی دن سونرا دا اونون یولو همن سبک ایله ادامه تاپدی. بو، واقعیتده دوکتور ریاضی نین خصوصی بیر اراده سیندن ناشی اولوردو. یعنی بیر بؤیوک اراده ایستیردی کی بو نشریه داوام تاپسین. بو نشریه ده بیزیم چوخ مسائل لریمیز حل اولدو؛ چوخ فولکلوروموز توپلاندی و بیرینچی دفعه ایدی کی بیر نشریه ده حئکایه ژانری گئنیش صورتده مطرح اولدو. بوندان قاباقکی نشریه لرده حئکایه چوخ اهمیت تاپمامیشدی. بو نشریه ده بؤیوک-بؤیوک یازیچی لاریمیز اوستاد حبیب فرشلاف دان توتوموش تا جوان یازیچی لاریمیز اجان اؤز حئکایه لرین چاپ ائله دیلر و دئمک اولار کی حئکایه ژانرینا اهمیتلی بیر مئیدان آچیلدی بو نشریه ده. او جهتن بؤیوک بیر خدمت ایدی ادبیاتا. یعنی بیز اگر دؤرو مطبوعاتی نظره آلاق، «آذری» نشریه سیندن قاباق بیر تاریخ، «آذری» نشریه سیندن سونرا بیر تاریخ.

«آذری» نشریه سی مدرن ادبیاتا او جمله دن سربست شعره ده چوخ مئیدان وئردی. دوکتور ریاضی اوخوموش و ساوادللی بیر انسان ایدی. بیز بونو ناظم حکمتین اثرلرینه یازدیغی نقددن حیس ائدیریک. آقای ریاضی اؤزو بؤیوک سربست دئین لردن ایدی. دوزدو کی سربست شعر ییزده اوستاد حبیب ساهرله باشلانیدی، ولی داوامی چوخ ضعیف

گئدیردی. واقعا «آذری» نشریه‌سینده بیز گؤزهل سربست شعرلر ده گؤروروک.

دونیا ادبیاتیندا ادیب و شاعر دوکتورلر اولوبدور. «لئون تولستوی» اؤزو حکیم‌ایدی، «جنگ و صلح» رومانین یازیبیدی. «آنتوان چخوف» اؤزو حکیم‌ایدی و حئکایه ژانری نین بانی لریندن حساب اولور. یعنی حئکایه ژانریندا طرح‌سیز نوعی چخوف گتیریبیدی. «سامرست مووام» کی اؤزو هم منتقد‌ایدی، داستان کوتاه و رومان کتابین یازیبیدی و اون مشهور رومانی اوردا معرفی ائله‌یبیدی. هکذا اؤزو ده بؤیوک رومان‌لار «دره‌ی تیغ» و «پای‌بندی‌های انسانی» کیمی رومان‌لاری یازیبیدی. او دا حکیم‌ایدی. ایران ادبیاتیندا دوکتور «غلامحسین ساعدی» کی بؤیوک نمایشنامه نویس، رمان نویس، حئکایه نویس‌ایدی، او دا حکیم‌ایدی و «بهرام صادقی» هکذا کی «ملکوت» رومانین، «سنگر» و «قلمقه‌های خالی» مجموعه داستانین یازیبیدی.

ایران آذربایجانلی ادبیاتیندا اوچ نفرده بو حالت وار ایدی: «دوکتور مبین (شیمشک)» جذامی‌لر آتاسی، «دوکتور جواد هیئت» جراح، حکیم، یازیچی و «دوکتور حسن ریاضی» کی منتقد، شاعر، ترجمه‌چی ایدی. بونلار بیر گنجینه‌دی بیزیم ادبیاتیمیزدا.

دوکتور ریاضی و او بیرری عزیزلر ثابت ائله‌دی‌لر کی حکیم ده اولار انسان، پزشک ده اولار و تنها مادی مسئله‌یه فکر ائله‌مز؛ ائلییه بیلر او یاخچی

شغل دان یاخچی استفاده ائله سین. دوکتور ریاضی بو بابتده ده او گؤزل حکیم شخصیت لردن ایدی کی ائلییه بیلدی آذربایجان ادبیاتینا هم شعر ژانریندا، هم نقد ژانریندا و او بیرری ژانرلاردا گؤزل هدیه لر وئرسین. دوکتور ریاضی نین شعرلری و سایر یارادیجیلیغی باره سینده هله دانیشماق تئزدی، چون آثاری نین هامیسی هله چاپ اولماییدی، ولی او مقدار دان کی «آذری» نشریه سینده، سایر نشریه لرده، سایت لاردا، اینترنت ده گلیبدی گؤرورک چوخ یئنی لیک واردی اونون شعرلرینده. بو یئنی لیک اونون شعرلری چاپ اولاندان سونرا گؤزل آراشدیریلار و بیر مقاله اولاییلر. حتی کل آثاری نین اوستونده گؤزل بیر کتاب یازیلا بیلر. من حالا بیرسینه اشاره ائله ییرم:

بیلیرسیز کی آذربایجان ادبیاتیندا بیر نوع شعر واردی اونا «حیدریه» دئییریک بیز. «حیدریه» ائله بیل، قوشما کی ۱۱ هجاردان عبارتدی، وسطینده ۸ هجالی گرایلی و ۷ هجالی بایاتی و اوندان سونرا ۵ هجالی بندلر گلیر. عاشیق لار ریتمی عوض ائله مک اوچون و بعضی آغیر ریتملری اویناق ریتملره چئویرمک اوچون بو ایشی گؤرورلر و بیزیم شاعرلریمیزده استفاده ائله ییرلر. بو اؤزو بیر باجاریق دی. او جهتدن بیز گؤرورک کی دوکتور ریاضی نین شعرلرینده آذربایجان سسی واردی؛ آذربایجان سسی اؤز سسی له، نه آیری لاری نین سسی له. او اؤز باجاریغی لا بیر یئنی لیک لری گتیریر، هم دیلینه هم ده کی فورمونا. دوکتور ریاضی

اۋزونون ۱۶ هجالی بیر شعرینده بوایشی حیدریه شکلینده گۆروب دور؛
وسط ده هر بنددن سونرا بیر بایاتی گتیرییدی. من اوخویورام، گۆرون نه
گۆزه للیک ده بوایشی گۆروب دور، وزن هامیسی یئرینده:
گۆی اوزونده سئیره ک اولدوز، واخت گئجیکیب، قاش قارالیب
کۆنول قوشوم مزارلارین باش داشینا قونوب، قالیب
آغ بیرچکلی آنام کیمی ظولوم-ظولوم آغلار او دا
آنام ساجین یولان کیمی سینه سینی داغلار او دا
یاد گلدی باخدی گئتدی
خنجرین تاخدی گئتدی
اولدوزوم گۆیدن آخدی
قلبیمی یاخدی گئتدی
داغ دالیندا گونش باتجاق آل شفقین یاتاغیندا
سن ده یاتدین ایگید بالام قان بزه کلی اوتاغیندا
قارا یئل لر پرپر ائتدی قیزیل گولو بوداغیندا
دومانلی داغیم آغلار
بولبولسوز باغیم آغلار
گۆزومده یاش قوروسا
سینه مده داغیم آغلار...

و داها من بندلرین بقیه سین اوخومورام، ولی او بیرى بندلر ده ائله بو سایاقدان گئدیبدی. بو یعنی بیر گؤزل قالیب ده شعریمیزه هدیه وئریبدی. حالانچا او بیرى شعرلرینه چاپ اولاندان سونرا نظر وئره بیلرک و گؤره ریک نه اندازه بو یئنی لیکلردن واردی دوکتور ریاضی نین شعرلرینه.

بیلیرسیزکی آذربایجان شعرى قالب ههتیندن چوخ غنى دى. فارس شعرینه ۱۷ قالب واریمیزدی، ولی تورک شعرینه ۱۷ قالب دن علاوه، شفاهی ادبیات قالب لری ده واردی. مثلا: ۱۳ نوع قوشما، ۸ نوع گرایلی واریمیزدی و بیر چوخ جناس لار، تجنیس لر و آیری قالب لر. دوکتور ریاضی ائلییه بیلیر بو عظمتلیک ده قالب لره آیریدان دا اؤز بو قالب اضافه ائله سین و بو چوخ ارزشلی دى.

سربست شعرین اؤزونون خاص قایداسی واردیر. او جور دئیل کی چون عروض یوخدو، بعضا هجا یوخدو، داها سربست شعرده وزن یوخدو، ریتیم یوخدو؛ یوخ بلله دئیل! سربست شعرین اؤزونه مخصوص ریتیمی وهارمونوسو واردیر. آذربایجان دیلینه سربست شعر ۳ نوع دیر: بیر نوعی عروض وزنینه دیر کی اوردا ریتیم عروضی دیر، آنجاق مصراع لار اوزانیر، قیسالیر؛ فارسی دا بیز اونا «نیمایی شعر» دئییرک. ایکینجی نیمایی شعر تورک ادبیاتیندا واردیر. بو «هجا» وزنینه اولور، آنجاق مصراع لار قیسالیر، اوزانیر. بوردا دا شرط واردیر. مصراع لارین ایچری

بۇلگولرى نين هجالارى يا فرد، يا دا زوج اولمالى دير. بو شرط رعايت اولونماسا، شعرين وزنى قاريشاجاقدى. اوچونجو «آغ شعر» دى. همان شعر كى فارسى دا «شعر شاملويى» يا «شعر سپيد» دئييلير. بو آغ شعرده كى عروض و هجا وزنى حذف اولور، گرەك اوندان اوستون بير شئى گتيړه سن، دولدوراسان. او نه دير؟ او تصويرلردى و انصافا دوكتور رياضى بو نوع شعر دئمكه ده گؤزەل قدم لر آتيدى:

گون لر يمين بويو

گون دوغاندان آغ دوغانا؛

كۈنلومده بولاق ايچيملى ايستك لر

گۈزلريمده سۈرچە اوچوملو ديلك لر.

آى سوراغلى گونشده

قارا گۈننى دن آغ گۈننى يە باخا-باخا

گون لرى گوندوزلرديم؛

گۈنجه لريمين بويو آى دوغاندان گون دوغانا

آى شافاغيندا گوموش لنيب

گونش شافاغيندا قيزيل لانيب

گونش سوراغلى آى لا

گۈنجه لرى گۈنجه لرديم...

حالاً من بیر بندین اوخودوم. بو شعرده بیز گؤرورک نه هجا وزنی وار، نه عروض وزنی. آنجاق اونون یئرینه گؤزهل قافیله لر و سؤزلرین تناسبی اؤزو وزن یارادیبدی. «قیزیل» لا «گوموش» و گؤرورسوز نه گؤزهل یئرینه قویوبدو؛ «ایستک» لرله «دیلک» لر گؤزهل قافیله دوزلدیب و «آی دوغان» دان «گون دوغان» ا تصویرلری شعرده وزن دولغونلوغو یارادیبدی.

من داها بوندان آرتیق واختیزی آلمیرام و آخیردا یئنه ده بو عزیزین دنیاسین ده ییشمه سین تمام ایسته یین لرینه، عائله سینه و دوست لارینا تسلیت عرض ائله ییرم. قالان لاری ساغ یاشاسینلار و هاموز ساغ یاشیاسیز.

شاعر سرفراز، فرزند لایق آذربایجان

ابراهیم دارابی

نویسنده و مترجم

سخن گفتن در باره‌ی زنده‌یاد دکتر حسن ریاضی شاعر، نویسنده، روزنامه‌نگار و مترجم متعهد بسیار دشوار است. دریغا این انسان فرهیخته‌ی فروتن که عشق مردم و فرهنگ آذربایجان را در دو سوی رود ارس در دل خود حمل می‌کرد در سن ۶۳ سالگی نابهنگام از ما گسست و به منظومه ستارگان پر فروغ فرهنگ و ادبیات جهان پیوست و ستایشگرانش را در بهت و حیرت فرو برد.

دکتر ریاضی، این ایلدیریم آسمان فرهنگ و هنر سرزمین ما، این بشردوست فروتن، علاوه بر یاری رساندن به بیماران دردمند و مبتلا به سرطان، از بنیانگذاران انجمن‌های ادبی آذربایجان بوده و در سرودن شعر و نوشتن مقاله‌های ادبی اجتماعی روشنگر و ترجمه‌ی آثار ادبی جهان نیز تبحر بسیار داشت. از آثار ماندگار او می‌توان به انتشار «آنا دیلی-آیین نگارش و دستور زبان ترکی آذربایجانی» به همراه دکتر بهزاد

بهزادی، مجموعه سه جلدی «شناختنامه ناظم حکمت» و «مجموعه اشعار» اشاره کرد که در دست چاپ است.

استاد ایلدیریم که با پرتو فراگیر خویش آسمان فرهنگ را روشن می کرد، به تاریخ ادبیات آذری و فارسی تسلط کامل داشت. عضو مؤثر حلقه های ادبی «صابر» و «ساهر» بود و با مجله «ایشیق» نیز همکاری می کرد.

سال ها پیش در دفتر مجله «آذری» در حضور زنده یاد استاد بهزاد بهزادی بنیانگذار مجله ی «آذری»، با این مرد فرهیخته و عاشق فرهنگ و هنر آشنا شدم.

پس از آنکه استاد بهزادی به ماندگاری تاریخ پیوست، تداوم نشر مجله به دکتر حسن ریاضی واگذار گردید. از آن تاریخ شماره های جدید مجله با تعهد اخلاقی دکتر و با مقدمه ای به قلم شیوای خود او چنین آغاز می شود:

«آذری» دور دگر زد، پوسته دیروزینش را نونوار کرد و با شکل و شمایل تازه از محاق درآمد تا باز، با همین پرتو کم نورش هم که شده، سهمی ولو اندک در روشنابخشی جان های شیفته ی هنر و ادبیات این مرز بوم داشته باشد. درآمد تا باز، صداقت و پاکی را در حرفه ی خود پاس بدارد، از دیروزی ها بیاموزد، با امروزیان همگام شود، برای یافتن استعدادها و شکوفا کردنشان تلاش کند، با چهره های اصیل تازه و صداهای متفاوت خود را همراه سازد، با نویافته ها به تری و تازگی خود بیفزاید، به رونق

مطبوعات آذربایجان ایران کمک کند و از این رهگذر، با انتشار آثار بدیع و متنوع در طراوت و شادابی فضای فرهنگی کشورمان نقش داشته باشد...» سپس می‌افزاید:

«... ستون فقرات محتوای مجله را ادبیات تشکیل می‌دهد. به این دلیل ساده، اما عمیق که ادبیات و زندگی اجتماعی رابطه‌ی متقابل دارند. پرداختن به ادبیات همانا پرداختن به اجتماع است.»

پیمان اخلاقی زنده‌یاد را می‌توان در سروده‌ها، نوشته‌ها و مقاله‌های متعدد پربارش دید که در مجله «آذری» و سایر مطبوعات و مجله‌ها به چاپ رسیده‌اند. این ادیبِ هنردوست، در راه گسترش فرهنگ آذربایجان لحظه‌ای از پاننشست، ساعتی از عمر پربار خود را بدون کار و پیکار در راه حق و حقیقت و گسترش فرهنگ سپری نکرد و برای بالا بردن سطح ادبی و فرهنگی جامعه، سر فصل‌هایی را بر می‌گزید که هرچه متنوع‌تر، روشنگرتر و وزین‌تر باشند.

ترجمه‌ی ادبیات ایران و جهان به زبان آذربایجانی، ترجمه آثار آذربایجانی به زبان فارسی، معرفی نویسندگان و شعرای بزرگ جهان، درج مقالات تحلیلی و انتقادی، مصاحبه‌ها در باره‌ی آهنگسازان، موسیقی‌دانان، کاریکاتوریست‌ها، نقاشان، گزارش رویدادهای فرهنگی ادبی آذربایجان ایران و جهان نمونه‌هایی هستند که تنها در مجله «آذری» به بار نشست است.

این ادیب باورمند خستگی ناپذیر در این راه‌های پرنشیب و فراز، عمر خود را به هیچ گرفت، تمام سختی‌ها و تلخ کامی‌ها را به جان خرید تا اهداف خود را پیش ببرد. بی تردید از این پس تداوم و پیشبرد کارهای به جا مانده و گوناگون این مرد بزرگ، به آسانی میسر نخواهد بود.

شاید دوستان، نزدیکان و علاقمندان به فرهنگ و هنر آذربایجان در پرتو چراغی که این شاعر سرفراز، فرزند لایق آذربایجان بر افروخته است بتوانند اهداف او را تا جایی که در توان دارند پیش ببرند و فراموش نکنند که او هم اکنون در میان ماست و به زندگی فرهنگی و معنوی خویش در میان ما ادامه می‌دهد و می‌گوید:

کۆچسم بو دنیا دان آزا سئوگیلیم
ائیلین قوجاغیندا تاپارسان منی.
سینه‌م یانار داغ دیر آتشی سؤنمز،
وطن اوجاغیندا تاپارسان منی.

چؤل لره، چای لارا دؤنسه بدنیم،
گونشلی، اولدوزلو گؤیلر کفنیم؛
بئشیم، مزاریم دوغما وطنیم،
اونون تورپاغیندا تاپارسان منی.

چیچکلی حیاتا ورولموشام من،
ایشیقلی یولومو آلا ییلمز چن؛
قوشولسان بویولون کاروانینا سن
ظفر بایراغیندا تاپارسان منی.

قیزیلی شفق لر شاعری

ناصر داوران

شاعر و ترجمه چی

هر گون بیر نفر سیرامیزی ترک ائدیر، هر گون بیر بؤیوک انسانی الدن
وئیرییک. سونرا توپلاشیریق، قارالاشیریق، مجلس لر قوروروق، ایستر
حقیقی، ایستر مجازی. ایتیردییمیز یولداشییمیزین حاققیندا گؤزهل.
گؤزهل سؤزلر دانیشیریق، خاطره لرینی پایلاشیریق. نئچه گون کئچیر،
یاواش — یاواش هر شئی عادت ائدیرییک، اونودوروق دوستوموزو دا،
گۆزدویو ایش لری ده. سانکی حیاتین قایداسی بئله دیر، هر گون ده بو
قایدایینی دن تکرار اولور؛ آما قورخوم یوخ. هردن ده بیر نفر تاپیلیر کی
ایتیردییمیز بو شریف انسان لاری ایزله ییر، اونلارین گؤزهللیک لرینی
اؤزهل باشقالیق لارلا یامسیلا ییر، کامیللشدیریر. فکرلری نین، اثرلری نین
توزون آلیب، گونوموزه او یغون شکیلده چاتدیریر هوسکارلارینا.

«حسن ریاضی» یه گلدیکده ایسه، عینی دیر دوروم. اونو دا ایزله یین
اولاجاق، اونو دا سوکوتون قورخونج هده لریندن قورویوب، یینی بویالارلا

باغیران اولاجاق یقین. آما گۆره ک حسن ریاضی نی کیم دوام ائده بیلر؟ آخی او هم شاعرایدی، هم ژورنالیست، هم تنقیدچی، هم فکر آدمی. بونلاردان آرتیق و اؤنملی، دئدییی کیمی یاشاماغی باجاران، آز اؤرنکلی بیر انسان. بو اساسدا، حسن ریاضی نی دوام ائله مه یه، گره ک طبیعتین روحونا دالیب گۆزه للیک لرینی یاشایا بیله سن، قلم اردوسونون اؤنجول سیلاحلی لاری کیمی تهلوکه لره گیرمه یی باجارسا، گره یینجه تئوریک قابلیت لرین، دایما دنیا ادبیاتینا اؤزل بیر پنجره، هم ده بوتون انسان لارین اوزونه آچیق قاپیلی بیر اوره یین اولا. هله بونلارا، درین سؤگی، یورولمازلیق، تمنا سیزلیق و عائله وی یاردیم کیمی چوخ شئی لری ده آرتیرمالیسان.

انسانلیغی و انسان سئوه رلییی آتاسیندان اؤیره نیب، خالقینا فدایی لیلی پیشه وری مکتبیدن. گنج یاش لاریندان امک آدام لارینا یولداش اولوب، تورپاغی دا یولداش بیلیم اؤزونه، آنا یولداش. آز مدت معلم چیلیک ائله ییب؛ قارا بالیغی چوخ اینانیردی، آما دنیز یول لاری باغلی ایدی. طبیعتینی ایتیرمه دن، اولدوغو هر یئرده امک جبهه سینده دورور. تبریزده شاعر یولداش لاری نین ادبی فعالیت لرینه قوشولور، تهرانا گئدیر، عالی مکتبه حکیملیک درسی آلیر، عؤمرونون سونونا قدهر بوایشه مشغول اولور، خسته لره هم طبیب اولور، هم ده سیرداش. آنجاق اونون اجتماعی. ادبی فعالیت لری ده همن یئرده انکشاف ائدیر. هاردا آذربایجان آدینا

ایش گورولور، حسن ریاضی ده اوردادیر. بوتون یوبلئلی لرین، ادبی مجلس لرین فعال اشتراکچیسی، چوخ وخت دا آپاریجیسی اولور. درنک لریمیزین قورولماسیندا، فعالیت گؤسترمه سینده، اؤنملی موقعی وار اونون. بو کیمی تشبث لرله یاناشی، «آذری» درگیسی نین تمل داشی دیر، باش یازاری. دوکتور بهزادی له برابر آذری درگیسینی، یوکسک سویه ده مطبوعات عالمینه تانیتدیریلار. «آذری» درگیسی مضمونجا دورلو و زنگین، فورما باخیمیندا ان ایسه مارق دوغوران بیر درگی دیر. اونون اللی یه یاخین نومره سی تعطیل گؤتورمه دن، واختیندا یاییلیب.

«آذری» درگیسی، اونون ایلک نومره سی یاییلدیغی گوندن، بیر ادبی مدنی اوجاغا چئوریلیر. اؤلکه میزین ضیالی لاری، ادبیات سئوهرلری، دیلیمیزین و آذربایجانیمیزین انکشافینا مارق گؤسترن لر، فرقلی بیر سس دویوب، دوغمالیق لایشه قاریشیرلار. حسن ریاضی ده، باجاریق لا، بو آخیمین اؤندرلییینده مسئولیت داشیییر. اونون تشکیلاتچی لیق و مودورلوک قابلیتی، گئنیش ادبی - اجتماعی مناسبت لری ایله ال - اله وئریب، ایشین باشلانغیچیندا چتین لرین چوخونو قولایلاشدیریر. حسن ریاضی بو ایش لری باجاریب و لایقی نجه ده یئرینه یئتیریر؛ اگرچی ایش گؤره ن آدامین ایشینده بعضی یانلیش لار دا قاجینیلمازدیر.

ایندی اونون قویوب گئتدییی الوان چیچکلی «آذری» باخچاسی، اونسوز ییتم بئؤوشه لری دیله توتور. ایندن بئله الیمیزه قلم آلاندا، ایتیردییمیز

بیر اۆتكە قلم گلیب دایاناجاق گۆزوموزون اۆنۈندە. اوندە قدرینی آز
بیلدیییمیز ھانسی وار دۆلتی ایتیردییمیزی باشا دوشمک پروسسی،
یاواش - یاواش باشلاياچاق.

سون سۆز بوکی، حسن ریاضی ھر شئیدن اۆنجه بیر شاعرایدی، شاعر
کیمی دە یاشادی. اونون حاققیندا دانیشیلیب، دانیشیلما میش
گۆزەللیک لر، عمومیتله اونون شاعر اورەیینە عاید دیر. انسان سئوەرلییی،
سئچدییی یول، یازیب یاراتدیغی شعرلر، خالقینا، وطنینە باغلی لیک
اۆزۈندن گۆستردییی فداکارلیق لار و مهربانلیق لار، یاشادیغی محیط دن،
قوردوغو مناسبت لردن تاثیرلنمیشسە دە، بو موبارک ایلگی لر، شوبهە سیز
کی کۆرەک دو یغولو بیر اورەیین آراچیلیغی ایله قورولموشدور:
رؤیا لاریمدا

قیزیل شفق تورپاغین یاناغینا یاخیلیر
سئوینجین یاشی سوزولور یئرین گۆزۈندن؛
تورپاق گۈنش امیر
یاشیل سۈنبۈل لر اوزومە گولۈمسە ییر.

سن رؤیا لارین رؤیاسی،
یازیاغیشی نین یوخوسوسان؛
باشیمیزین اوستۈندە گۆی قورشاغی توخویرسان؟!

شاعرین لاپ اؤنملی رؤیاسی نه دیر کی یاغیش یوخوسونا بنزه ییر،
باشی نین دئییل، باشیمیزین اوستونده گؤی قورشاغی توخویور؟ بو
خوشبخت آرزولارین مقصدی کیمدیر؟ ائلیندن باشقا کیم بو رؤیالارین
ذیروه سینده دایانا بیلر؟ شاعر اوره ک له اؤز سعادتینی، گؤزهل — گؤزهل
تصویرلرله، وطن سعادتینه دو یونله ییر. شاعر اؤزو ده بو رؤیالارین
رئاللاشماسی اوغروندا، الیندن گله نی اسیرگه مه ییر. بئله — بئله ایش لر
یالنیز اوره ک یولویلا، دلی دو یغولار واسطه سیله اولاسی دیر. بونلارین دا
هامیسی حسن ریاضی نین شاعر اوره یی نین عنوانی دیر.
عشق اولسون حسن ریاضی نین گؤزهل خاطره سینه!

«حسن ایلدیریم» یاشایاجاق.^۳

نریمان ناظم

یازیچی

سلام دوستلار!

سیزه اوره کدن تسلیت دئییرم. باشیز ساغ اولسون!
حسن یولداشیمیزی سون منزله یولا سالماغیمیز دۆزولمز درد اولدو بیزه.
چوخ بۆیوک آجی ایدی، آمما نئيله مک، طبیعت اۆز ایسته دییین ائدیر؛
اۆز قانونون ایزله ییر.

بوگون لازیم اولوب من بیر نئچه کلمه یولداشیمیز «حسن ایلدیریم» اگۆره
دانشام. دوزونو سوروشساز، من اۆزوم ده بیلیمیرم نه دن دانشیم، نئجه
دانشیم. آخی منیم گۆزومون یاشی هله ده قورومایب. من هله ده اۆزومو
تاپمامیشام.

^۳ دانشیقین متنی

«حسن» جامع بیر کاراکتر داشییردی. اونون شخصییتی بیر منشورا بنزه ییردی. محیط دن، طبیعت دن، جمعیت دن آلینان حیس لر، تجربه لر اونون ذهنی نین سوزگجیندن کئچدیکده، اونون دوشونجه سی له، دو یغوسوایله بویاناندان سونرا الوان صورت لرده اوزه چیخیب، اؤزون گؤسترردی. بو صورت لرین هر هانسی سینا گؤره البته دانیشماق اولار، اگر ائلییه بیله سن عقلینی باشینا بییغاسان؛ ذهنینی عاطفی حیس لرین، آجی دو یغولارین الیندن قورتارا بیله سن. بودا چوخ چتین ایش دیر. آخی حسن یولداشیمیزین ایتگیسی بو ساده لییه ذهن لریمیزی بوراخان دئییل. اونون سسی هله ده قولاغیمیزدا سسله نیر.

آنجا ق من بونو دئمک ایستیرم کی منیم هوشوم باشیما گل سئیدی، بو منشوردان اوزه چیخان الوان صورت لردن بعضی لری نین اوستونه بارماق قویا بیلر دیم. «حسن ایلدیریم» ین شعرینه گؤره دانیشماغا سؤزوم واریدی. قوشمالارینا گؤره، سربست شعرلرینه گؤره و بدییی و یئنی استعاره لرینه، اینجه جیک ایماؤلارینا، اونون درین دو یغولارینا و هومانستی دوشونجه لرینه گؤره دانیشماق اولاردی. «حسن» ین تدقیقی ایش لری مفصل بحث طلب ائدیر. ایل لر بویو یوزلر منبع دن ییغیب، سا همانا لادیغی بیکر اطلاعات، ناظم حکمتین شعرینه، صنعتینه، یاشاییشینا گؤره حاضر لادیغی شناختنامه یه گؤره نئچه جلسه دانیشماق اولاردی. اونون ترجمه لری دونیانین ان مشهور شاعر لریندن، اونون یازدیغی

سرمقاله لر، ژورنالیستی فعالیت لری نین هره سی اؤز یئرینده ده یرلی، اؤزونه مخصوص دهیر و مارق قازانا بیلر. بونونلا بئله من بوگون بو لحظه ده ذهنیمین عاطفی حیس لره قاپیلدیغی حالتده، حسن یولداشیمین جامع شخصیتی نین مختلف بعدلریندن تکجه بیر ی نین اوستونه بارماق قویاجاغام. من «ایلدیریم» ین صمیمی و اؤتگون کاراکتریندن، انسانی داورانیشیندان، گئیش اوره ییندن دانیشاجاغام. من بورادا اوشاقلاریمیزین «حسن عمی» سیندن سؤز آچاجاغام.

دئییرم گۆره سن بیر انسانین قلبی نه قدهر بؤیوک، کۆنول دونیاسی نه حده گئیش اولارمیش کی ائلییه بیله کیچیکدن بؤیوکه، عارف دن عامی یه فرقلی انسان لاری اؤز قلبینده یئرلشدیره، اونلارلا اونسیت قاتا، اونلارلا مناسبت قورا.

«حسن» مختلف دونیالار آراسینا کۆرپو سالان بیر آدام ایدی. انسان لارا یاخینلاشیب، اونلارین ایچه ری عالمینه گیره بیلیردی. مثبت خصلت لر، استعداد نشانه لری دالیجاق گزیردی، کشف ائله ییردی، استعدادلاری اوزه چکیردی. قباردیردی. انسان لاردا اؤزونه گونمک حیس ی یارادیردی. هامینی دوشونمه یه، دانیشماغا، یازماغا، یاراتماغا چاغیریردی. باخین گۆرون او نئچه لری نین الینه قلم وئریب. بو استعدادلارین مختلف جیلوه سینی «آذری» درگیسی نین مختلف شماره لرینده گۆرمک اولار.

و اما طبابت؛ طبابت اونون الینده بیر وسیله ایدی. تکجه معاش وسیله سی یوخ! اوندان داها آرتیق خدمت وسیله سی ایدی. او طبابت مهارتی له، اؤز انسانی آرزو لارینا، شریف ایستک لرینه یول آچیردی. او مریض لری نین جیسمی-روحي درد لرینی درمان ائتمک له اؤز روحونو جیلا لاییردی. وجدانیندان قوپان چاغریشا جاواب وئیریدی. بو بیر ساده سؤال دی. هانسی انگیزه اونو «صالح آباد» دان چکیب، «یافت آباد» دا ائل شاعری «قافلاتی» نین درمانینا یئتیشمه یه، «کرج» ده قوجامان شاعریمیز «آلاو» ون ائوینه، رحمتلیک «علیایی» نین باشی اوستونه آپاریدی. بو حرکتین مضمونو تکجه عشق اولاییلر. بو انسانلیغا، مدنیته حؤرمّت دئمک دیر. حسن، رحمتلیک «مجید امین مؤید» ین یورقان-دؤشه یه دوشن گونوندن تا حیاتی نین سون لحظه سینه قدهر پروانه کیمی اونون باشی نین اوستونده دولانندی. بئله بیر رفتار هئچ منطقه سیغماز، چیلخا انسانلیق و سونسوز سئوگی منطقیندن باشقا. بونلار تانینمیش نمونه لردی. آیری-آیری یوزلرجه بئله موردلره رجوع ائله مک اولار؛ آدسیز، سان سیز آداملارا.

«حسن» بیزیم جمعی یولداش لاریمیزین عائله دوکتورو کیمی ایدی. اؤزونون الیندن گلنی اسیرگه مه دن، باشقا دوست-تانیش لارین دا امکان لاریندان فایدا لاندی. نئچه گون بوندان قاباق تئلفونلا یولداش لارین بیر له دانیشیردیم، دئییردی: «قیزیم قیزیدیدی. اؤزوم ده

بیلمه دن تئلفونو گۆتوروب «حسن» ین نومره سین ییغدیدم. بیر لحظه ده
اؤزومه گلدیم و دویدوم کی بو تئلفونا داها جاواب وئره ن یوخدو.
من یولداشیما هئچ نه دئییه بیلمه دیدم، تکجه گؤزومون یاشین سیلدیدم.
«حسن ایلدیریم» اؤلمز بیر شخصیت دی. او یاشایاجاق بیزلرین
اوره یینده، ادبی-مدنی درنک لرده، درگی لرده، اجتماعی ییغیناقلاردا.
اونون روحو بوتون او یئرلرده کی شعردن، صنعتدن، ادبیات دان سؤز
گئدیر، او یئرلرده کی آذربایجان ادبیاتیندان سؤز گئدیر و بئله
مجلس لرده گزه جک، دولانا جاق.

الوداع! بیر اوغلون دا گئتدی آذربایجانیم!٤

میانالی علیرضا

شاعر

سلام دوستلار!

باشدا ایستردیم بو تدبیری حاضرلایان ادبیات سئونلر گروهوندان اؤز
تشکرومو بیلدیریم. نیه کی ائله بئله انسان لاری یاد ائتمک بیزیم
هامیمیزین وظیفه میزدی. باشینیز ساغ اولسون!

اوزاقلاردان گلن بیر یاخین سسم
منی خاطیرلایان موطلق تاپیلار.
اوزومه باغلانسا نه قدەر یول لار
اوزومه آچیلان هله قاپی وار.

٤ دانیشیغین متنی

عزیز دوستلار!

تأثر و تاسوفله دانشماق نه قده رآجی ایمیش و نه قده ر آغیر. یاخین سانیدیغین، دوغما بیلدییین بیرى عائله دن اولاندا داها آغیر اولورموش. باشیمیز ساغ اولسون دئییرم.

عائله عضولریمیزدن اولان شاعر «حسن ایلدیریم» ین اؤلومو منی ده یامان سارسیتدی. بیز عینی دؤرون یاشیدلاری ایدیق. بیرى-بیریمیزدن یاش اعتباریله چوخ آز ایل لر فرقلی دونیایه گؤز آچمیشدیق. آدلارینی چکمه سم ده منه ائله گلیر کیم لری دئییه بیله جه ییمی بیلیرسینیز. یادیم شاعر «حسین عارف» ین بیرسؤزو دوشور. حسین عارف، واقیف صمد اوغلوايله بیر گون بیر گؤروشونده بیر صؤحبتینده بئله بیر ایفاده ایشله دیر: «سن صمد وورغونون خاوردن اولان اوغلسان، من ایسه صنعتیندن دوغان اوغلو. بیز قارداشیق.» بیزیم ده عائله عضولیمیز صنعتدن کئچدی، شعرایله باشلادی. اونا گؤره ده من «حسن ایلدیریم» ى شاعر خطاب ائتدیم. او گؤزهل دؤردن، او صمیمی، مونس حیاتیمیزدان، دوغما و قایغی کئش مناسبتلریمیزدن ایندی نئجه دانشاسان کی؟

یاشیمیز ائله بیر دؤنه مه گلیب چاتیب کی اؤلومون احاطه دایره سیندن کئچیب، چوخ آتا بابالاریمیزی، آنالاریمیزی ایتیرمیشیک و تاسوف کی بو اؤلوم داها دا یاخینلاریمیزین اطرافیندا جؤولان ائدیر. اؤلومون پنجه سی

باجی لاریمیزا-قارداش لاریمیزا کیمی اوزانیب، گلیب و هئچ شوبهه سیز کی او سیرادان اؤزوموزه ده.

نئچه گون اؤنجه هامیمیزا معلوم شاعر «حسن ایلدیریم» ی ایتیردیک. اؤلوموندن بیر نئچه گون قاباق «ائلدار» لاگوروشونه گئتمیشدیک. گؤزلرینده حیات عشقی، صؤحبتینده قایغی کئش لیک، موناسیبتینده همن قویوب گئتدیییم دوغمالیق، صمیمی لیک هله ده یادداشیمدی دولا شیر.

اونو ایتیردیک. نفه سینی، قوخوسونو، سسینی ایتیردیک، آنجاق یادداشین، خاطره سینی یوخ. تاسوف کی یئنی خاطره ده دوزوله جک اوندان بیزه ایز قالما یاجاق، اکثفا ائده جه ییک ایندییه کیمی اولانلار. عزیز دوستلار!

شاعر «حسن ایلدیریم» دان ایندییه کیمی قالانلار او قدهر معنالی، او قدهر زنگین، او قدهر دوغما دیر کی، سیزی بیلمیرم، بیزی، بیز یاشیدلارینی سون منزله قدهر اؤز احاطه سینده ساخلایاجاق. یاشایاجاق و هئچ شوبهه سیز کی نه قدهر کی یولوموز داوام ائدیر، یئنه او دا بیزیم له آددیملا یاجاقدیر، بیزه یول یولداشی اولاجاقدیر. بونا گوره کی خاطره سی بیزیم له همیشه یاشاییر. او حیاتدا اولماسادا حیاتی میزی، وارلیغیمیزی معنا لاندیران تاریخیمیزده یاشایاجاق؛ او سببدن دئییرم: «حسن ایلدیریم» تاریخه قووشدو.

عزیزیم اولو داغلار
چشمه لی، سولو داغلار
بوردا بیرایکید اؤلوب
گۆی کیشنر، بولود آغلار.

الوداع! بیر اوغلون دا گئتدی آذربایجانیم! گۆی کیشنمه دی، بولود
آغلامادی. نه ائدهک کی گۆیلریمیز دومانلی دیر، بولودسوز دور. هر یئردن
اؤلوم یاغیر سانکی. بو اؤلوملو هاوادا نیسگیلیمیز، کدریمیز نئچه قات
اولدو.

طامی، قوخوسو، یادی، بایاتی رایحه لی بیر صنعتکار ایتیردیک. باشدا
عزیز عائله سینه، سئوهن لرینه، او جمله دن بوتون دوستلاریمیزا، قلم
دوستلاریمیزا باشینیز ساغ اولسون دئییرم و او ائله جه ده سیزلره.

صمیمی، بیلیک لی قلم دوستوموز «حسن ایلدیریم» ین کئچدی یول او
قدهر آیدین، او قدهر گرکلی، او قدهر ملت ایناملی و او قدهر وطن دو یغولو
اولموش دور کی، بو گون تام آیدینلیغی ایله گۆرونمه سه ده صاباح ده یرلی
یئری و موقعی گۆرونه جک دیر. هئچ شوبهه سیز کی بو اینانج لا اونو یاد
ائدیب و بو دو یغو ایله اونو خاطر لاییریق. اونون یادی، خاطره سی نه قدهر
کی ادبیاتیمیزدا وار، یادداشیمزدان سیلینمه یه جک، اوره کلریمیزین ان
مونیس قاتیندا، اونون ان دیلبر گوشه سینده یاشایا جاق دیر.

عزیزیم آخار گئدر

سو گلر آخار گئدر

دونیا بیر پنجره دیر

هر گلن باخار گئدر.

«حسن ایلدیریم» کیمی صنعتکارلار دونیا پنجره سیندن ساده جه باخیب گئتمیر. آخیب گئتمیر. نییه کی اولوم بئله صنعتکارلاری تمامی له آپارا بیلمیر.

یادی، خاطره سی، امه یی بیزیم له یاشاییر. همیشه بیزیم له معنوی حیات سورور. نجه کی اولو بابالاریمیز دئمیشکن: «هر نه یه امک صرف ائدیلیرسه، او ایتیمیر». بو حیاتین قانونودور؛ اولو بیلسین کی بعضا اون پیلاندان، آرخا پیلانا کئچیر، آما زامان کسینده یئنه اؤز موقعینی الده ائده جکدی.

کرونا ویروسو دؤنه مینی یاشاییریق. تاسوف کی بو سبیدن اونو دا ایتیردیک. اونو چینیمیزده سون منزلینه داشییانمادیق. یئری، خاطره سی اوره کلریمیزده یاشایاجاق، خاطیرلانا جاقدیر.

باشین ساغ اولسون آذربایجانیم! بیر ده یرلی اوغلونو دا تورپاغا تاپشیردیق. اونون یاتدیغی تورپاق بیر آز دا زنگینلشدی.

هامینیزین باشینیز ساغ اولسون!

عزیز «حسن ایلدیریم» ین عزیز خاطره سینه

حبیب فرشاف

شاعر و یازیچی

بیر ریشه یوز بوداق، یوز یارپاق ساخلار
مین یارپاق بیر کؤکو ساخلایا بیلمز
(حسین عارف)

بویان ایلدیریمیم، باخ ایلدیریمیم!
پارلا ایلدیریمیم، شاخ ایلدیریمیم!

سنسیز یاغیش یاغماز، بولاق لار آخماز،
سنسیز سئل - سولارین نغمه سی قالخماز،
داغلار گؤی قورشاغین دؤشونه تاخماز،
بویان ایلدیریمیم، باخ ایلدیریمیم!
پارلا ایلدیریمیم، شاخ ایلدیریمیم!

سنسيز گوزلریمیز قان یاش لا دولار،
سنسيز باغ لار سولار، چیچک لر سولار،
سنسيز آنا تورپاق ساچ لارین یولار،
بویلان ایلدیریمیم، باخ ایلدیریمیم!
پارلا ایلدیریمیم، شاخ ایلدیریمیم!

سن گئتدین ماتمه بورودون ائلی،
آنا تبریزیمین آغاردی تئلی،
توکندی طاقتی، بوکولدو بئلی،
بویلان ایلدیریمیم، باخ ایلدیریمیم!
پارلا ایلدیریمیم، شاخ ایلدیریمیم!
آخ ایلدیریمیم! آخ ایلدیریمیم!

«حسن»ین اوره یی عؤمور بویو دیلی له، ائلی له دؤیونموشدو، دیلی وارکن،
ائلی وارکن او دایاشایاجاق!

شاعری زبردست، نویسنده‌ای توانا و انسان والا

حشمت حافظی (بهزادی)

شاعر

با تمام وجود به خانم ریاضی و فرزندان عزیزشان تسلیت می‌گویم. به دوستان، همکاران، شعرا و کوشندگان راه «آذری» تسلیت می‌گویم. ما انسانی را از دست دادیم که به سختی بتوان برایش جانشینی یافت.

صبر بسیار نباید پدر پیر فلک را

تا دگر مادر گیتی چو تو فرزند بزاید.

او شاعری زبردست، نویسنده‌ای پرکار و توانا و انسان والا بود. من افتخار می‌کنم که او مرا مادر خطاب می‌کرد. «آذری» پدر دَوم، من پسر دَوم را از دست دادم. او با تمام وجود برای سر پا نگهداشتن «آذری» می‌کوشید که نقطه‌ی ثقل و جذاب نویسندگان، ادیبان، ادب دوستان و شعرا بود.

بعد از فوت بهزادی، دکتر ریاضی این بار سنگین را که بعد از او از دست دادن دوست و همکارش دو برابر شده بود، بخوبی و با روی باز به دوش می‌کشید و خوشبختانه موفق هم بود. بهزادی و ریاضی دو یار جدا

نشدنی بودند و ساعت ها بدون خستگی و با عشق در دفتر «آذری» می نشستند و برای حل مشکلات و هرچه پربارتر شدن مجله تبادل نظر می کردند.

بهزادی مطمئن و معتقد بود که بعد از او دکتر ریاضی این راه را ادامه خواهد داد. آنچه دیدیم «آذری» هنوز سربلند و مفتخر به دست دوستدارانش می رسد. بعد از فوت بهزاد برایش قطعه شعری سرودم که این دو بیت در مورد دکتر ریاضی عزیز هم صدق می کند:

حیف انسانی چنین بی مرگ رفت

برگ ها بخشید و خود بی برگ رفت

رفت اما یاد او در یاد ماند

در سکوتش یک جهان فریاد ماند

یاد این دو عزیز جاوید و راهشان پر رهرو باد!

قیرخ اوچ ایل دوستلوق

مرتضی مجدفر

یازیچی و ژورنالیست

عزیز دوستوم، دوکتور «حسن ریاضی» ایله دوستلوغوم ۱۳۵۷- نجی ایلین، اسفند آیی نین ۱۴- ده باشلانمیشدیر. «یولداش» مجله سی نین بیرینجی نومره سی اسفندین ۱۲ سینده چاپ اولموشدور و من ایسه همان گونون آخشامی، اون بئش یاشیندا اولارکن، آتامین تدبیری ایله یازیچیلیق مشقی ائتمک اوچون، دوکتور «حسین صدیق» ه تاپشیریلیمیشدیم. ایکی گون سونرا، اسفندین اون دوردونده، آخشام چاغی، دوکتور صدیق: «گئت جمالزاده نین آغزیندان، آریاشهردن گلن ماشین لارین ایستگاهیندان اوستاد «ساهر» ی گتیر...» دئییه، منه مراجعت ائتدی. «ساهری تانیمیرام...» دئدی کده، یولداشین دفترینده اولان و مندن تخمینا بئش یاش بؤیوک اولان، گنج بیر اوجا بوی آریق اوغلان، منی او ایکی گونده هارادان تانییب، «مورتوز! دور گل بیرلیکده گئدهک!» دئیهرک، من له یولا دوشدو و بئله لیکله بو بیرلیکده آدیملاماق و دوستلوق عالمی نین

اوزون - اوزادی کوچه لرین دولانماق، حسن ریاضی ایله منیم آرامیزدا باشلادی. بو گوروشمه لری باشقا بیر یازی دا ایضاح ائده جه یم، آنجاق بورادا اونو تکجه بیر خاطیرلایمچی کیمی گتیردیم.

«حسن» له، قیرخ اوچ ایل دوستلوق ائتدیم. منجه دوکتور ریاضی، نئچه یؤنلی بیر انسان ایدی و اونون یاشاییشی نین جور به جور واریانت لارینی بئله اینجه له یه بیله ریک:

- حسن، بیر ژورنالیست کیمی؛
- حسن، بیر یازیچی کیمی؛
- حسن، بیر ترجمه کار کیمی؛
- حسن، بیر ادبی منتقد کیمی؛
- ایلدیریم، بیر ناظم حکمت شناس کیمی؛
- ایلدیریم، بیر شاعر کیمی؛
- ایلدیریم، بیر ماهنی مصنفی کیمی؛
- دوکتور ریاضی، بیر حاذق و بیلگین حکیم کیمی؛
- دوکتور ریاضی، یوخسول خلقینه خدمت گؤسترن بیر خادم حکیم کیمی؛
- دوکتور ریاضی، بیر قایغی کئش اویرتمن ویول گؤستریجی آتا کیمی؛
- ایلدیریم، بیر اجتماعی خادم کیمی؛

- ایلدیریم، ادبی- مدنی اوجاق لارین قوروجوسو و اونلارین آراسیندا بیرلیک یارادان بیر لیدئر کیمی؛
- ایلدیریم، یاشلی آذربایجانلی ادبیات و اینجه صنعت اوستادلاری نین قایغی سیندا اولان و اونلارین هر بیر زامان حالینی سوروشان و دالیسینجا گئدهن بیر کیمسه کیمی؛
- ایلدیریم، آذربایجان یازیچی، شاعر و صنعتکارلاری نین آغیرلاما مراسملری نین قوروجوسو کیمی؛
- ایلدیریم، منطقی مبارز و هئچ بیر زامان افراط و تفریطه اوغرامایان یول بیلجی شخصیت و بوتون ایران خلق لرینی آیری سئچگینلیک قویمدان حاقلی بیلن بیر انسان کیمی؛
- ایلدیریم، اونون - بونون اثرلرینه مقدمه و شرح یازان، ائدیت ائدهن و چاپا حاضرلایان بیر چالیشقان ادبی سیما کیمی و بو آرادا اؤزونو اونودوب، اثرلری نین چاپینا حیاتیندا راضیلاشمایان بیر ادیب کیمی؛
- و نهایت دوکتور حسن ریاضی (ایلدیریم)، بیر صمیمی و مهربان دوست کیمی.

منجه، «حسن»ین یاشاییشی نین جور به جور واریانت لارینی، یوخاری مختلف نومره لرله ده یرلندیرمک اولار؛ آنجاق اونلارین هامیسینا بیر چتیر کیمی کؤلگه سالان و اونون حیاتی نین سویه لرینی بیر بیرینه یاپیشدیران

سجیه، اونون هامی ایله صمیمی و مهربان دوستلوغوایدی و من سئوینیرم
کی اینانماز جاسینا «حسن» ی الدن وئردییمیزه باخمایاراق، اونونلا قیرخ
اوچ ایل سیخ دوستلوق منه پای اولموشدور.

ابدی خاطره سینه عشق اولسون! ^۵

حسین طهماسب پور شهرک

شاعر

بؤیوک انسان، تدقیقاتچی، یازیچی، مترجم، شاعر، مبارز دوستوم،
یولداشیم دوکتور حسن ریاضی «ایلدیریم»ین ابدی خاطره سینه عشق
اولسون!

دومانلی داغ اولایدیم

آخان بولاق اولایدیم

یاراوین سیز یلتیسین

دویان قولاق اولایدیم

آه چکیب آغلا یایدیم
سینه می داغلا یایدیم
آلایدیم قوجا غیما
یاراوی باغلا یایدیم

قالدیم صدق و صفالی
اولدوم جور و جفالی
سیرداشیما یئتیرین
قالسین عهده وفالی

نه دئمک اولار بیر دوستون، بیر یولداشین حاققیندا کی، بیر عؤمور اونلا اولوبسان؛ هر لحظه سی تلاش و ارزشلی خاطره دی.

تشکر ائلیرم «ادبیات سئونلر» دن و اونون باشچیسی، دولاندیرانی عزیز دوستوم قدرتلی آپاریجی آقای قربانزاده دن کی «صابر انجمنی» نده ده یاخشی وئرلیش لره اوندان شاهد اولموشوق؛ خصوصیه دوکتور ریاضی حاققیندا لاییقینجه برنامه کئچیرتدی. سعی ائلیرم بو نئچه دیقه ده بو بزرگوارین خاطره سین عزیزلمکده سهیم اولام.

انقلابدا تانیشلیغیمیزدا دوکتورون ۲۰ و منیم ۳۰ یاشیم واریدی. یورولمویان، دورمویان، دایانمایان، عاشیق و اودلو آلولو بیر مبارز جوان ایدی. گؤرشدوک؛ سیاسی تشکیلاتی آیریلیق لاریمیزا رغما ادبیات

بیزی بیر جان قارداش کیمی قووشدوردو. ایش بیرلییی، یول بیرلییی
اونون سون نفس لرینه قدەر داوام تاپدی.

دوکتورون حاققیندا دانشیب یازماق به قول معروف منه سهل ممتنع دی.
ساعات لار یادداشتسیز دانشا بیلرم؛ گرچی حق مطلب ادا اولماز. بیر
خاطره و شعرله سؤزومه سون قویوم:

بیر یازی لاریم وار، «حضرات نئجه دیر احوالات» «گل آقا» مجله سینده ده
بیر ستون ایدی. «ریاضی» حاققیندا:

طیب دی مریض لره،

مشاوردی بیزلره.

مجلس لر یاراشیغی،

گؤزوموزون ایشیغی؛

سؤز آندیران، یول بیلن

انتقادچی دیل بیلن؛

اؤلاد کثیره سی،

گؤزهل یولو، سیره سی.

اونا آرخالانیبدی

«آذری» مجله سی.

احتیاج یوخ بیلدیریم

تخللو صو «ایلدیریم».

آغریماسین دای بئلی،

وار اولسون الی، قولی.

دوست، یولداش اوندان راضی

فی الحال و فی الماضی

بلی، دوکتور ریاضی.

او، بؤیوک تشکیلاتچی، سازمانده؛ اؤزو بیر تشکیلات ایدی. ایله حد اقل

ایکی دفعه منیم تعبیریمه کنگره کئچیردیدی: بیرین «۱۳ بدر»

بهانه سیله، بیر ده یازین آخرینده «دماوند» ین لاله لی اته یینده. ایرانین

باشا باشیندان حتا خاریجدن گلردیلر. محور «ریاضی» عائله سی، باشدا

دوکتور ریاضی ایدی. حقیقتا مثل سیز بیر انسان ایدی.

سنی وصف ائتمه یه کلام چاتیشمیر،

شعر کافی دئییل بو علویته.

یازی نین، قلمین الی یئتیشمیر

خلعت بیچه بیلیمیر سرو قامته.

بیر گون قاییداجاق فصیل لر سنه،

نسل لر اؤنونده باش ایه جک لر.

تربتین مقدس ائله، وطنه؛

سنسن، سنینه دیر حق دئییه جک لر.

بیر گون اوشاق بۇيوك عاليجاھلاردا
سنی دوشونە جک دویا جاقدی لار.
او گون مئیدانلاردا، دانشگاھلاردا
هوندور ھئیکلیوی قویا جاقدی لار.

سن ابدی لشدین، عاشیق لر اؤلمز،
داستان، رومانلاردا گۆروروک سنی.
دریا دالغالانار، داشار، اسکیلمز؛
نطق بیان لاردا گۆروروک سنی.

سنی دؤنه - دؤنه سینادی زامان،
حیات جانلانیردی شعارلاریندا.
ظولمه ظالیمله وئرمه دین آمان،
عدالت جوشوردو دامارلاریندا.

درسیوی آلمیشدین کامیل اوستاددان،
حلال سوت وئرمیشدی سوت وئرن آنا.
انسان بویوموشدون ازل بینادان،
آلقیشلار آنا یا، آلقیشلار سانا.

معرفت مولکونون سلطانیدین سن،
گئده لر بوش - بوشا گئده لنیردی.
وقارلی داغ ایدین، بیلیب بیلمه دن
قارشیندا تپه لر تپه لنیردی.

ظولمت گئجه لرده سن ای ساربان
قاطاری چکیردین گونشه دوغرو.
مقصده چاتمامیش هله کاروان
کسدی یول لاریوی حرامی اوغرو.

صداقتدن یوندو سنی یارادان،
آینا پارچالانسا چوخالاجاقدی.
بیلمه دی گوزگونو سیندیران نادان
سیندیران داش ایسه داش قالاجاقدی.

آذربایجان، ایران، باشین ساغ اولسون!
یولداش لار، امکداش لار تسلیت!
اوشاق لار، ماهرخ خانم صبیرلی اولون! یولو داواملی اولسون!

چتین گونون چۆره یی!

نادر الهی

شاعر

قوزو بیرر - بیرر، قورد ناخیر-ناخیر،
آغلاما غیم گلیر، گولمه ییم گلیر.
کیمیسه بویلا نیب دیواردان باخیر،
بالا، آچ قاپینی اؤلمه ییم گلیر!

چتین گونون چۆره یی اولور بعضی آداملار. بونلارین بیرى «حسن
ریاضی» ایدی. تکجه بو گونوموزون و تکجه بیزیم یوخ، صاباح لاریمیزین
دا بالالاریمیزین سوفره سینده اولاجاق بو حلال چۆره ک.
من بو کیشینی اوچ ایل قاباق تانیدیم، داددیم و قالدیم تامسینا-تامسینا.
ایندی هله بو یارا ایستیدی بلکه، بلکه هله آغیرینی-آجینی یاخشی
بیلمیرم، اما بیلیرم کی بو یارا هئچ وخت قاسناق لانمایاجاق،
توختامایاجاق.

بیر شعریمی اونون عزیز خاطره سینده اوخویوم و تمام:

من سنی یوخودا گوردوم
دوم آغ، دادلی - دوزلو قار دین.
بیر تیکه لچکلی بولود
بیر دون چیچکلی باهار دین.

قار دین، آمما قانی ایستی
قار دین، آمما سویو شیرین.
یاغانمازدین یوخوسونا
یوخسا بو دلی شاعرین.

یوخومون هاراسیندا سا
قوش لار سس سسه وئرمیشدی.
بیر بولاق دا سنه باخیب
آخیب یوخوما گیرمیشدی.

منیم او شیرین یوخومدا
سن هله ده اوتانجاق دین.
آخی من یوخو گوردوم
آمما سن اوردا اویاق دین.

الینی الیمه آلدیم
اوتاندی الیم اریدی.
بیردن من سنی ایتیردیم
بیردن قوش لار دا کیریدی.

اویاندیم، منی اویادان
بلکه قوردوغوم ساعاتدی!
سن آلاه قاییت یوخوما
ال لریم چوخ ناراحاتدی!

گوموشو ایلدیریم و حیات!^۶

ارشد نظری

شاعر و ائتیمولوژیست

دوکتور «ایلدیریم» ین واقتسیز پاییزی هامی دوست لاری سارسیتدی. من ده بو عؤمورلوک ادبی - مدنی دوستومون آدینی نه یادداشیمدان و نه تئلفون دفتریمدن سیله بیلمه دیم.

من سایین «حسن ریاضی» نی بیر گؤزل توپلوم لایرلیکده گؤروب تانیمیشدیم کی منجه اونو بو آچیدان داها یاخشی تانیماق اولور و بو آچیدان «ایلدیریم» یاخشی معنا تاپا بیلیر و گرہ کیر او توپلوم آرتیق آچیقلا نسین کی دوکتور ریاضی ده او توپلومون بیر گؤزه چارپان اویه سی دیر.

او توپلومو قوران گؤزل انسان لار، اوستاد بهزاد بهزادی، سایین قربانزاده، ائلدار موغانلی، حسن ایلدیریم و باشقا امکداشلیق ائدهن قلم آدم لاری

^۶ دانیشیغین متنی

اولموشلار. بو گۆزهل انسانلار، ایلکین ادبی - مدنی توپلوملارین آپاریجیلیق اداره سینده دانیلماز روللاری اولموش. بونلارین امکلرله درین معنالار داشییان آغیرلاما و عزیزلمه تۆرنلری کئچیریلدی؛ بونلارین اراده سیله بؤیوک ملی قهرمان «صفر قهرمانی» کیمی شخصیتلره تاریخسل مراسملر توتولدو؛ مملکته صلح اؤدولو قازانیب گتیره نین اوچاق آلانیندا بوینونا گول چلنگی تاخیلیدی؛ «هاشیم ترلان» کیمی یاشلی ادبیات آغ ساققاللارینا یئرلی - یئترلی آغیرلامالار توتولدو؛ «آذری» مجله سی داوام تاپدی و «ایشیق» سایتی یولا دوشدو؛ اوشاقلار نامینا، مدرن شعریمیزه و باشقا موضوعلارلا تهراندا نئچه یوز نفرلیک اؤنملی مراسملر قورولدو؛ و سایین قربانزاده نین تورکون ائتمولوگیا سسینی ایلکین دفعه هریانا یایماسی همشه قالارغی و علمی ایشلردن اولدو.

تهران و تبریز دوستلاری او جمله دن «حسن ریاضی» نین منیم آغیرلاما تۆره نیمده آپاردیقلاری جدی دانشیققلار ادبیاتیمیز حاققیندا چوخ - چوخ اؤنملی و اوزمانسال دانشیققلاردیر کی وقتلی لاییر ده یئرلی کتاب اولاجاق. سایین حبیب فرشلاف، غلامحسن صدیق، حسن ایلدیریم، ائلدارموغانلی، میرعلی سید سلامت، ناصر داوران، تانیش و موغان، اردبیل، ماراغا، ساراب، میانا، زنگان یازار و شاعرلریندن اوستاد بیانی،

دوکتور کریمی، پرویز سودی (دالغا) و...، همدان شاعر و یازیچی لاری نین دانیشتیق لاری ادبیاتیمیزین حاققیندا اؤنملی چابالارداندی.

«حسن ایلدیریم» ین باشلیق یازی لاری «آذری» مجله سینده بیر اؤنملی کتابدی کی همشه قالارغی و همشه اونو یاشاداجاق. ایندی سایین دوکتور ریاضی نین یئری بوش گؤرونور.

ایلدیریم دئییین ائله بسیمیش

سوکتو گؤستردی اوجا سسیمیش

بیر داغیدی قویلاندی بیر قاریج یئرده

اودور کی بو تورپاق مقدس ایمیش.

ایلدیریمین حیاتیندان، آپاردیغی تحصیلاتدان، ادبیات و مدنیت حاققیندا امکد اشلیق لاریندان دانیشتیق لار گئتدی من ده اونلاری دؤنه - دؤنه صادالاماق ایسته میرم و ایستیرم بیر دوست و بیر یولداش کیمی بو اوزون مدتلی تانیتیم اعتباریلا آلدیغیم درس لری اورتایا قویام:

- بیرینجیسی بو کی، بو سئویملی قلمداش چوخدا اؤز تاخما

آدیندان (ایلدیریم) سؤزوندن آسیلی رادیکال آدام دئییلدی.

دئمک چوخ یئیین گئندن و ایتی آدمالار تنز یانیب سؤنلر، آما

سایین حسن بوتون مسئله لرله قوروپسال و حوصله لی داوراناردی

و اورتاق ده یرلری قیمتلندیردی و بئله انسان لار هامی لاری اؤز

یان-یۆره لرینده همشه لیک ساخلایا بیلرلر. بیر گون بیزیم ائوده «آذری» سؤزوندن سؤز- صؤحبت گئتدی و من ظارافاتیانا دئدیم: «آذری» ده آزاؤلولردن یاز، دیری لردن ده یاز. «گوله گوله دئدی: «آذری سؤزونو قوتدالاما؛ بیرده کی دیری لردن ده یازیریق و اونلار دا هیچ وقت اؤلمه ییب لر، همشه دیری دی لر. «بئله لیک له اؤزو ده دئدی بی دیری لره قوشولدو.

- آما ایلدیریم دان اکینجی اؤزه للیک درس: بو انسان صلحه، عدالته ایناناراق، اؤز کؤکونه ده سیخ باغلی اولدوغو ایدی. سایین دوکتور ریاضی چوخ امک لره قاتلاشان حیات یولداشی لایبیرلیکده چوخ عائله لی بیر ائوده گؤزه ل اوشاقلار تربیه ائده بیلدیلر و سون آنلاردا قده ر سئوینه جکلی یاشادیلار. دئمک سئوگی و محبت اولان یئرده چوخ بؤیوک ایش لری ده گورمک اولور؛ و حتی ناظم حکمت کیمی بؤیوک شاعرین حاققیندا یئترلی آراشدیرمالاردا ماجال الده ائتمک اولاییلر.

یولو داواملی اولسون!

یولداشیم «حسن ایلدیریم» ین عزیز خاطره سینه

عاشیق حسن اسکندری

ائل عاشیقی

حسن گئتدی!

غم اوستوندن غم لر یاغدی؛

حسن گئتدی، حسن گئتدی!

اوره ییمی او یان داغدی؛

حسن گئتدی، حسن گئتدی!

دایاق ایدی او اؤلکه یه –

حاققیمیزی دییه – دییه؛

ظالیم لری ایه – ایه –

حسن گئتدی، حسن گئتدی!

او ائل لرین دایاغی یدی،
تاریخ لرین اوجاغی یدی؛
اٹشیتدیم سحرچاغی یدی -
حسن گئتدی، حسن گئتدی!

او دردلره حکیم ایدی،
دینمه ینه حؤکوم ایدی؛
لقمان ایدی یا کیم ایدی؟!
حسن گئتدی، حسن گئتدی!

ائیلین دردین آلاردی او،
دومان چنی قوواردی او،
قالما قالی سوواردی او؛
حسن گئتدی، حسن گئتدی!

اوجا بویلوم، گولر اوزلوم،
دینله دیکجه شیرین سؤزلوم،
آچیق فکریم، گۆرهن گۆزلوم
حسن گئتدی، حسن گئتدی!

سازیم دینله، دانیشگینان!
غملی اوخو، آلیشگینان!
گۆیدن، یئردن سوروشگینان
حسن گئتدی، حسن گئتدی!

«عاشیق حسن» گئتدی یولداش،
من له، سن له اولان سیرداش؛
دانیشماقدا هامی دان باش
حسن گئتدی، حسن گئتدی!

اونون بوش یئری دولمایا جاق

ع.ن. چاپار

شاعر

منیم، حسن ایلدیریم لایلک گۆروشموم ۱۳۷۰-نجی ایله قایدیر. حسن ایلدیریم لاهاندا «انتشارات مینا» دا گۆروشدوک. هله اوتوروب اؤزوموزو تاپمادان، هر بیر طرفدن و هر موضوع حاقدا، صؤحبتلریمیز باشلانیدی. هر ایکیمیز ده یازی لاریمیزلا بیر- بیریمیزله تانیش ایدیق. سونرالار علاقه لریمیز بیر چوخ ادبی - اجتماعی موضوع لار باره ده سیخلاشدی. بیر - بیریمیزی مختلف بهانه لرله ادبی - اجتماعی ییغینا جاقلاردا گۆرور و چوخلو موضوعلار باره ده صؤحبت لر و گۆروشلر آپاریردیق. بو ادبی - اجتماعی علاقه لریمیز حسن ایلدیریم یین حیاتی نین سونونا قدهر دوام تاپیدی و چوخ تاسوف و حئیفلرکی، تئز ده باشا چاتدی.

حسن ایلدیریم یین ادبی و علمی سویه لری باره ده بو مدتده بیر چوخ لاری صؤحبت آچیب و قلم چالمیشلار. اونون بو حاقدا سیماسینی تکجه «آذری» فصلنامه سی صحیفه لرینده گزمک و آراشدیریب تاپماق کفایت

ائتمز. ایلدیریم بن علمی- ادبی ساحه لرینده باجاریقلی و استعدادلی سیماسینی، اونون تدقیقی و تحقیقی اثرلرینده ویورولمادان ایره لی آپاردیغی پژوهشی ایشلرینده آراشدیریپ تاپماق گره ک. بو زمینده آختاریش آپارماقدیر کی اونو بیزه یاخشیجا تانیتدیرا بیلر. او حیاتیندا ائله بیر شخصیت اولموشدو کی، اینانمیرام بوش یئرینی ادبیاتیمیزدا، مطبوعاتیمیزدا و ادبی تنقیدیمیزده دولدورماق بو آسانلیق لا اولسون.

حسن ایلدیریم بن یازیسی، شعر، ترجمه، تحقیق و تدقیقی اثرلری نین رنگین و زنگینلیی، اونون انسان سئوهرلیییندن آسیلی ایدی. بو انسان سئوهرلیک عائله چرچیوه لرینده سیغینانمادان، آشار- داشار خلق سئوهرلیک و بشری ایدئاللار سویه لرینه قدهر یوکسلمیشدیر. او نئجه اؤز عائله سینه، جان - جییر ائولادلارینا محبت بسله ییردی سه، اوندان داها درین و آتشین سویه ده، خالقینی دوشونور و سئویردی.

حسن ایلدیریم دا ادبیاتیمیز، شعریمیز- نثریمیز و مطبوعاتیمیزا همیشه درین اینام بسله نیلیردی. بو اینام سایه سینده ده یورولمادان چالیشیردی. یازیردی، تحقیق ائدیردی، ادبیاتا یئنیجه اوز گتیرهن گنج لره درین حوصله و داها مهربانجاسینا بیر معلم و آتاکیمی یاردیمچی اولوردو. اونلارا اؤیره ده - اؤیره ده، اؤزو دئمشکن ده، اونلاردان تزه لیک لری اؤیره نه - اؤیره نه بو اینامی ادبیات عالمینده دیری باش ساخلا ییردی. عشق اولسون عزیز خاطره سینه!

او اۆلمزدی و اۆلمیه جک ده!

حیدر آرازلی

شاعر

سلام عزیز دوستلار، هر وقتینیز خئیر!

هر شئیدن اول عزیزیمیز حسن ایلدیریم حاققیندا بو تدبیری قوران دوستلار اؤز تشکرلریمی بیلدیریم. اجازه نیزله برنامه نین واختین نظره آلاراق حسن ایلدیریم حاققیندا بیر خاطره می سؤیله مک ایسته ییرم. بو خاطره ایله ده بو اونودولماز ادبی اجتماعی شخصیتیمیزین خاطره سینی عزیزله ییرم.

من حسن ایلدیریمین آدی لا ایلک دفعه آلتیشینجی ایل لرده ائلدار موغانلی معلمین الیازما کتاب لاری لا تانیش اولدوم. او زامانلار بئله کتابلار چاپ اجازه سی وئریلمیردی. ائلدار موغانلی بو شعرلری ال یازما شکلینده حاضر لاییردی و اوخوجولار او جمله دن بیز موغان اوشاقلارینادا چاتدیریردی. او الیازمالار آراسیندا حسن ایلدیریمین «اولدوزلاردان قان دامیر» عنوانلی انقلابی احوال روحیه لی بیر شعر مجموعه سی ده واریدی.

ادبیاتا تزه اوز گتیرهن بیز جوانلار دا بو کتاب لاری سئوه- سئوه اوخویوردوق، اؤیره نیردیک. دوغروسو بو انسانین امید دولو دوغوولارا مالک اولماسی، اونون دونیا گؤروشو و گله جه یه اینانماسی، بو کتابین بوتون یازی و شعرلرینده اؤزونو گؤستریردی. هر بیر یازی و شعرینی اوخودوقدا بو انسانین سئوگیسی منیم قلبیمه دولوردو. همیشه آرزو ائدیردیم کاش اونونلا اوز اوزه گؤروشه بیلیم، ولی مسافه اوزاقلیغی بو امکانی وئرمیردی. ایش بئله گتیردی کی اونونلا ادبیات باره سینده یوخ، باشقا بیر شخصی مسئله موردینده هم کلام اولدوم.

ائشیتیمیشدیم بو گوزهل انسان او زامانلار شریعتی خسته خاناسیندا چالیشیر. بیر حادثه نتیجه سینده باجیم آغیر خسته لنمیشدی و اردیل دوکتورلری اونون ساغالماسیندان ال اوزموشدولر. ائلدار معلمین واسطه سیله حسن له تلفنی دانیشدیم. ایلک دانیشیغیمیزدا منه اومود وئریجی سؤزلرله برابر، سؤیله دی «نچور اولورسا تهرانا گتیر و هئچ ده نگران اولما. الیمدن نه گلرسه مضایقه ائتمهرم.»

دوغروسو یاخیندان گورمه دییم و تانیش اولمادیغیم آدمادان بئله صمیمیتی گؤزه له میردیم. بو صمیمی یاناشما سببیدن ظن ائله ییردیم ائله بیل بو انسان لا نچه ایل لردیر تانیشام. اونون اومود وئریجی و صمیمی یاناشماسی منده باجیمین ساغالماسینا اومود اویاتدی. من خسته باجیمی فقط تهرانا یئتیردیم. اوردا هر ایشی حسن قارداشیمیز

گۆردو. اونو خسته خانادا ياتيردى. اۆزونون و باشقا حكيم دوست لارى نين يارديمى ايله نهايت ساغليغيندان اومودوموزو كسدييميز باجيم ساغ سالامات موغانا، ائويميزه قايتدى. حسن دن تلفنى تشكر ائتدييمده منه دئدى: «تشكر زاد لازم دئييل. سنین باجين منيم باجيم. فرقى يوخدو. مهم بودور كى ساغاليب، حياتا قايتدى. سندن چوخ من سئوينيم»

ايل لر كئچدى. يئنه ده من حسن له اوز اوزه اوتوروب دانشماق آرزوما چاتا بيلمه ديم. بير گون اكين ايشيندن تزه قورتاريب ائوه دؤنموشدوم. تلفن سسلندى. ائلدار معلمين قارداش لارى نين بيرى تلفن آرخاسيندان سؤيله دى كى «بو گئجه حسن ايلديريم لائلدار معلم آناسى نين قوناغى ديلار، ايسته سن گل.» اوچماغا قاناديم يوخ ايدى. گوروش باش توتدو. ياخيندان تانيش اولدوق و چوخ اوزون دانشديق. منيم اؤزوم اوچون تصورومده ياراتديغيم آدامدان قات-قات صميمى، سئويملى بير انسان قارشيمدا اوتورموشدو. او آن بئينيمدن بير فكر كئچدى. اودا بوايدى: نجور اولور انسان لار بير بئله صميمى و سئويملى اولورلار؟ سواليمين جوابينى اوره ييمده اؤزوم جوابلانديرديم. بلى، بؤيوك فكر انكشافى يولو كئچميش آداملار و خالقين منافعيني اؤز شخصى منافع لرينه اوستون توتان انسان لار و اؤز عقيده لرى نين يولوندا هر نه يى لر يندن كئچمه يه حاضر اولان آداملار ائله بئله ده اولمايديرلار.

بو گوروش حسن ایلدیریمی داها دا منه سئودیردی. نئچه کره ده اوندان سونرا گوروشدوک. چون بیزیم کیمی کند اوشاق لاری، تهرانا آنجاق خسته لری اولاندا گلیردیلر، یئنه ده قاباغکی دفعه لر دن داها دا آرتیق صمیمیتله بیزی قارشیلایردی و لازیمی قده ر یاردیمچی اولوردو.

من تانید یغیم حسن ایلدیریم دنیا مالینا گوز یومموشدو. دوستلارا یاردیم ائتمک اوچون هامیدان ایره لی کئچیردی. بو انسانین انسانی حرکتی، گوردویو ایش لری، اونون هم اوزونو و هم ده فکرینی منه سئودیردی. حاییف واقتسیز آرامیزدان کؤچدو. منجه اونون بهره وئرن واقتی هله آرخادایدی. اونون هله انکشاف ائدیب و انکشاف ائتدیرمه یه چوخلو انرژییی وار ایدی.

بوگون حسن معلم تکجه فیزیکی حیاتی نی ده ییشیب. او اولمزدی و اولمیه جک ده. او بو خالقین سعادت ی اوغروندا چالیشان و دویونن اوره ک لر ده همیشه لیک یاشایاجاق و اوزو دئمیشکن بیز اونو «ظفر بایرغیندا» آختارا جاییق. «آرازین جوشقون سولاریندا» تاپا جاییق و «اثلین ظفرینی» بیرگه دویا جاییق. او گونه من ده معلم حسن ایلدیریم کیمی اینانیرام. عشق اولسون اونون شرفلی خاطره سینه.

سرو آغاجی نین سئوگیسی

روشن نوروژی

ژورنالیست

آذربایجانیمیزین معاصر ادبی - مدنی سیمالاریندان شکیل چکدیییم
ایل لر، بیر گون ده دوکتور حسن ایلدیریم قوناق اولدوم. اونون
کتابخاناسیندا شکیل چکمه یه قرار وئریب، ایسته دیم ماسانین
آرخاسیندا اوتوروب بیر شئی یازسین. حسن ایلدیریم آغ بیر کاغیزین
اوستونده یازماغا باشلایارکن، من ده دوربونون آرخاسیندان شکیل
چکمه یه باشلادیم.

هر بیر فئرمی چکنده، اوزون ایل لر بو ائوده، ائله بو مطالعه اوتاغیندا، بو
گنجینه ایچینده اوشاقلیق دؤرانیمیزی کئچیرتدیییمی خاطرلاییرام.
گون لر، هفته لر، آی لار کئچیرتمیشم بو ائوده، بو اوتاقددا. حتی بو ائو و بو
کتابخانه اوتاقی تیکیلمه میشدن اول، اسکی ائوین خاطره لری گلیر
گؤزومون قاباغینا. حسن ایلدیریم آغ کاغیزین اوستونده یازیر و من هله ده
بارماغیمی شاتر اوستونه باسارکن، خاطرلاییرام او گونلری. حیطه آچیلان

اوتاقی خاطرلاییرام، «ننه» نین مهربان گوزلرینی خاطرلاییرام و «راحله» نین قوناق پرور خصلت لرینی. آرخادا اولان بالاجا اوتاقی خاطرلاییرام و «طوطو بیبی» نین گئجه لر منه، «صبحناز»، «یاشار»، «آیدین»، «سولماز» او «داداش» ا دئدی بی ناغیل لاری: «هامی یاتیب جیرتدان او یاقدی ...»

بارماغیمی شاتر اوستونه باسیرام و گوزومون اؤنونده خاطره لر گلیب گئدیر. حسن ایلدیریم یازیر آغ کاغیزین اوستونه و من اسکی ائوده «جلال عمی» نی یورغان دؤشک ایچینده یاتدیغی گونلری خاطرلاییرام. بؤیره یینده داش اولدوغو اوچون، بؤیوک اوتاقدا «قارپیز پارتی» وار ایدی. حسن ایلدیریم هله ده یازیر آغ کاغیزدا. بارماغیمی مؤحکم باسیرام شاترین اوستونه. شاترین پرده سی باغلانیر، هریر قارانلیقلا شیر و یئنه ده آچیلیر. دال با دال شکیل چکیرم. پرده آچیلان زامان، من آینانین قاباغیندا اوتورموشام. «ماهی عمه» قونشولاری اولان خانم آرایشگره، آیدین، یاشار و منیم ساچلاریمی نئجه لاپ دیدن وورماسینی آنلادیر. بیر نئچه دقیقه سونرا بیز اوچ کئچل یولداش «شهید ریاضی» کوچه سینده قاچیریق. فوتبالدان هله دویمامیشکن، حمید دئیر: «بریم کانال؟» و نئچه دقیقه بوندان اول فوتبال قهرمان لاری اولان بیز، زمی لرین کناریندا آخان آرخدا، المپیک اوزوچی لری اولوروق.

حسن ایلدیریم یازیر کاغیزدا و من دال با دال شاتری باسیرام. پرده آچیلیر، حسن ایلدیریم، «۱۳ بدر» ده، آغاج لارین آلتیندا قوردوغوموز «بالا

گل» میدانیندا گلیب اوتوروب دروازا اولان ایکی داشین آراسیندا؛ و بیز نه
قدهر چالیشیریق دیزی نین کناریندان توپو دروازادان کئچیره بیلیمیریک.
او زامان ایکی فوتبال قاپیچیسینی داها سئوهردیک، هئچ فوتبالینی
گۆرمه دییمیز، یالنیز حسن عمی دن آدینی ائشیتدییمیز، «لئو یاشین» و
گوزوموزون اونونده اولان اسطورو قاپیچی، «حسن عمی» نی.
شاتری باسیرام. کاغیدی منه طرف توتور. اوخویورام:

روشن، ایندی مندن عکس سالی

من ده نئجه یازماغی

وهانسی ژست توتماغی اؤیره نیرم

عکس نئجه چیخاجاق

بیلیمیرم.

روشن منی تانی ییر

اوشا غلیقدان او منیم قول لاریمدا

قوجا غیمدا بؤیویوب

عکس منیم هانسی صفتیمی گؤستره جک

بیلیمیرم

۲۱ فروردین ۱۳۸۸

او گوندن، او آغ کاغیدین اوستونده یازیلان لاردان ۱۲ ایل کئچیر. من
بؤیوک بیر آغری، آغیر بیر نیسگیل و حسرتین ایچینده بوغولورام.

یوخاریدا دانیشدیغیم «حسن ایلدیریم»، منیم عمیم، داییم، معنوی آتام، باش یازاریم، رئیسیم، امکداشیم، خصوصی حکیمیم و صمیمی یولداشیمی ایتیرمیشم. اوشاقلیق دؤرانیمدان علاوه، ایل لر بیرلیکده بیر دفترده چالیشیردیق و او منیم بعضا عائله مین خبری اولمایان شخصی احوالاتیمدان دا خبری وار ایدی.

- حسن عمی، بوغازیم بتر گؤینه ییر...

- حسن عمی، ائوه چاتماغا پولوم یوخدو. اولسا بیرآز منه پول وئر...

- حسن عمی، گئجه لر یوخودا ترله ییرم...

- حسن عمی، «ژان بودریار» دان کتابین وار؟...

- حسن عمی، دیشیم آغری ییر...

- حسن عمی، سن الله مجله نی تکجه بیر وورد فایلیندا وئر...

- حسن عمی، اوتغونا بیلیمیرم...

کئچن ایل کووید خسته لیینه مبتلا اولدوغوم گونلر، هر گون زنگ آچیب مصلحت لر وئیردی. خسته لییین آن چتین گونلری نین بیرینده، احوالاتیمی سوروشاندا، بوغازیمی سیخان غمی اودوب، بلکه ده تکجه او معناسینی بیلن سؤزو دئدیم: «حسن عمی، بو دفعه اولمه سم، داها اولمه رم»... عصبلشدی. «بیر داها بئله دانیشما» دئدی منه. من بیر داها بئله دانیشمادیم. «بوغازیندان آسیلان» بیریمی کیمی اولسام دا بیر داها بئله دانیشمادیم. من حسن عمیم دن نئجه کدریمی اودماغی،

یاسیمی کئچیرتمه یی اویرنمیشم. من حسن ایلدیریمی، «هاشم ترلان»ین، «بهزادی»نین، «قافلاتی»نین، «علیایی»نین و گۆزل گۆزلره صاحب اولان ننه نین ماتمینده گۆرموشم آخی. من اویرنمیشم حیات وارکن سئوینچ و کدر ائکیز دوغولوبدو. من چتین گونلرده سرو آغاجی کیمی آیاق اوسته، باشی یوخاری اولماغی گۆرموشم حسن ایلدیریم دا، حسن عمی ده. من حسن ایلدیریم دان «قوی دؤنسون دؤن لر یولوندان سنین / من کی اؤز یولومدان دؤنن دئیلم» و حسن عمی دن «بیز گلدی - گئدریک، سن یاشا دنیا» سؤزونو دفعه لرله ائشیتیشم آخی. من بوگون حیات ائکیزلییی نین کدرینی یاشاییرام و حسن عمی گیلین حیطینده «حبیب عمی» نین الی ایله اکیلن سرو آغاجی نین اوجالماسینا دوشونورم.

حسن ایلدیریم بیر قوروجو کیمی^۷

ائلدار موغانلی

شاعر و ژورنالیست

عزیز دوستلار و گروهدا حاضر اولان حؤرمتملی اشتراکچیلار! هامینیزی سلاملایب، هر سؤزدن اول ادبیات سئولر گروهنون بو دهیرلی و تقدیره لاییق ایشیندن اؤز تشکر و منتدارلیغیمی بیلدیریم. آذربایجانیمیزین سئویملی ادبی اجتماعی شخصیتی یولداشیم حسن ایلدیریمی عزیزله مک، اونون حاققیندا فکر سؤیله مک، منجه ادبیاتیمیزی عزیزله مک و حاققیندا فکر سؤیله مک دئمکدیر. نییه کی حسن ایلدیریم کیمی ادبی شخصیتلریمیز، آذربایجان ادبیات تاریخی ایچینده یئتیشدیریلیب و اؤزلری ده بو تاریخین یارانماسیندا و اونون الده ائتدییی نائلیت لرینده اشتراکی اولان شخصیتلریمیزدندیلر.

^۷ دانیشیغین متنی

حسن ایلدیریم کئچنکی صؤحتیمده دئدییم کیمی نئچه یۇنلو ادبی اجتماعی شخصیت اولوبدور. من بوگونکو دانشیغیمدا اونون مختلف یۇنلو یارادیجیلیغیندان یوخ، باشقا بیر خصوصیتیندن و باجاریغیندان دانشا جاغام و اونو اختصارلادا اولموش اولسا، ادبیات تاریخیمیزین ایچینده گؤسترمه یه چالیشا جاغام. نییه کی اینانیرام، معین سببلره گؤره، تاسفله ساغلیغیندا دییه بیلمه دییمیز حقیقت لری، هئچ اولماسا بو آغیر ایتگیسیندن سونرا دئمک، بیزیم بورجوموزدور. قوی حقیقی معنادا، ادبیات تاریخیمیزین معین سببلر اوچون کؤلگه ده قالمیش حصه لری بوگونکو ادبی نسله چاتدیریلسین و اونون هانکی اساس و کؤک اوستونده دیرچلمه سی هئچ اولماسا معین قده ر آیدینلاشسین.

بئله بیر باخیشلا، بوگون من حسن ایلدیریمین «قوروجولوق» قابلیتی و ادبیات تاریخیمیزدن سیلینمه یین ایزیندن دانشماق ایسته ییرم. طبیعی دیر کی منه آیریلان ۱۰ دقیقه زاماندا بو موضوعنون عهدہ سیندن گلیمک چتین بیر ایش اولاجاق. بونون اوچون ده من یالنیز حسن ایلدیریمین خصوصیلہ ده تهراندا نئچه ایل لر آغیر بیر شرایطه فعالیت ائدیپ و دانیلماز ادبی تاثیرلری اولان «آرزو کاروانی» آدیندا بیر درنک دن سؤز آچا جاغام و حسن ایلدیریمین باشقا قوروجولوق ایش لرینی سونراکی زامانلارا تاپشیرا جاغام.

انقلابین غلبه سی حسن ایلدیریمی دا بیر چوخ آذربایجان ادبیات هوسکارلاری کیمی گرگین اجتماعی - ادبی بیر فعالیت میدانینا آتیر.. آذربایجان دیلینده یاییلان درگی لر، قورولان ادبی ییغینجاقلار گنیشله نیر. گنج حسن ده حسرتینی چکدییی آزادلیقدان اولدوقجا فایدالانماغا چالیشیر. آنا دیل لی مطبوعات لا امکداشلیق ائدیر، ادبی ییغینجاقلاردا فعال اشتراک ائدیر و بیر گنج کیمی هله بیر چوخ ادبی اجتماعی مباحثه لره ده قاتیشیر، شعریازیر، یاییر و بو کیمی فعالیت لر... آنجاق بو شرایط چوخ اوزانمیر. ایران عراق محاربه سی نین باشلانماسی لا جمعیتده چوخ شئی لر ده ییشیلیر. ائله جه ده ادبیاتدا و اونولا باغلی مطبوعاتدا دا، یواش - یواش ادبی فعالیت لر جمعیت صحنه سیندن آرخا مکانلارا، ایلک اؤنجه چاپخانالارا، سونرادا ائولره چکیلیر. دوننکی گنیش ادبی ییغینجاقلار پارچالانیر، اشتراکچی لارین فکر آیرینتی لاری دا بو پارچالانماغی داهادا شدتلندیریر. بئله بیر دورومدا حسن ایلدیریم همیشه گؤروش لرینه گئتدییی و چوخ سئودییی ائل شاعرلریمیز «قافلانتي» و «تورک اوغلويا» مراجعت ائدیر. «بیربول تاپماق گرکدير» دئییر و نهایت ائل شاعری «قافلانتي» نین باشچیلیغی لا بیر درنه بین قورولماسینا قرار وئرلییر و «آرزو کاروانی» آدیندا درنه بین ایلک دفعه قافلانتي، تورک اوغلو، حسن ایلدیریم، بختیار نصرت، ائل اوغلو، آیدین تبریزی و جمشید شیبانی و یواش - یواش دیگر آذربایجان شاعر

ویازیچی لاری نین اشتراکیلا تملی قویولور. بو درنک تهران و کرج شهرلرینده پارچالانمیش ادبی ییغیناجاق لارین بیرلشمه سینده چوخ مهم رول اویناییر. هر هفته دن بیر اجلاس لاری ائولرده تشکیل اولونان بو درنک تهراندا یاشایان آذربایجان شاعرلری نین گؤروش اوجاغینا چئوریلیر. هفته دن هفته یه بو درنک گئیشله نیر. اونون اجلاسلا ریندا حسن ایلدیریم آپاریجی و ادبی مباحثه لرده چوخ بیلکلی بیر گنج کیمی اشتراک ائدیر. درنه یین قوروجولاری تبریزده و کرج ده یازیب یارادان آذربایجان شاعرلرینی «آرزو کاروانی» درنه یی له علاقه ساخلاماغا دعوت ائدیرلر. کرج دن «فرخی یزدی» انجومنینده اشتراک ائدهن آذربایجانلی لار او جمله دن: «علیایی»، «خیرالله حق بیگی ساپلاق»، «احمد شایا آلاو»، «آذر مازندرانی» و «ناظر شرفخانه ای» کیمی شاعرلریمیز آرزو کاروانی درنه یی نین دفعه لرله قوناغی اولورلار. تبریز شهرینده آذربایجان شاعرلری له مشترک ادبی گؤروشلر ترتیب ائدیلیر. آرابیر تبریزدن قوناقلار دا تهراندا دعوت اولور. یادیمدا دیر ۶۴-نجی ایلین پاییزیندا شاعر «ساپلاغ»ین دعوتیله تبریزدن سئویملی شاعرلریمیز «سلیمان ثالث» و «حاجی هریرلی» ایله برابر «آرزو کاروانی» درنه یی نین قوناغی اولدوق. او زامان آرزو کاروانی درنه یی تهراندا فعالیت ائدهن ان گوجلو ادبی درنک ایدی. اوندا اشتراک ائدهن شاعر و یازیچی لاریمیزدان: قافلانتي، تورک اوغلو، حسن ایلدیریم، بختیار نصرت، ائل اوغلو، آیدین

تبریزی، حسین آغیارلی، سحر خانیم، جمشید شیبانی، آخشین آغکمرلی، علیایی، ساپلاق، ناظر شرفخانه ای، چیچک، آلاو، عمران صلاحی، ائلشن آیریلماز، قادر قوروچایلی، ائلبان و عاشیق آران کیمی شاعر و صنعتکارلاریمیز یادیمدادیر.

آرزو کاروانی درنه یی ۱۳۶۴-نجی ایلین سون آی لارینا قدهر اوج ایلدن آرتیق منتظم فعالیت ائدیر و بوتون جلسه لری ائولرده و داها آرتیق قافلاتتی، تورک اوغلو، علیایی، ساپلاق و حسن ایلدیریمین ائولرینده تشکیل ائدیلیر. آرا بیر ادبیاتیمیزین آغ ساققال لاری «حبیب ساهر»، «گنجعلی صباحی» و «سؤنمز» کیمی اوستادلاریمیزدا بو درنه بین اجلاس لاریندا بیر قوناق کیمی اشتراک ائدیرلر.

حسن ایلدیریمین قوروجولوق فعالیتی آرزو کاروانی درنه یی نین تعطیله اوغراماسی لا دایانمیر. او یئنی یول لار آختاریر. آلتیمیشینجی ایل لرین ایکینجی یاریسیندا بیر سیرا دوست لاری لا برابر بوگون «ساهر ادبی مدنی درنه یی» آدلانان قورومون ایلک قوروجولاریندا اولور و عؤمرونون سونونا قدهر بو درنه بین اداره هیاتینده چالیشیر و هر زامان شرایطه او یغون ادبی فعالیت یول لاری تاپیر و ثمرلی ایش لر گؤرور.

من حسن ایلدیریمین بو و دیگر ادبی و مدنی قوروم لارین تشکیلینده داشیدیغی وظیفه دن و قویدوغو تاثیرلردن دانیشمیرام و اونلاری باشقا بیر زامان اطرافلی مکتوبلاشدیرماغا تاپشیریرام. بو دانیشیغیمدا یالنینز

چالیشدیم آدی هئچ یترده چکیلمه یین، آنجاق ادبیاتیمیزدا خصوصیله ده تهران ادبی جمعیتینده چوخ اؤزهل یئری اولان و ادبیاتیمیزین انکشافیندا دانیلماز رول اوینایان «آرزو کاروانی» درنه ییندن چوخ اختصارلا دانیشام.

سؤزومون سونوندا بیر داهای بونودا وورغولاماق ایسته ییرم کی: حسن ایلدیریم بیر شاعر، ژورنالیست، ترجمه چی و ادبیاتشناس اولدوغوایله برابر اجتماعی فعالیت لردن ده هئچ زامان چکینمه ییب. بوگون انقلابدان سونرا آذربایجان ادبیات تاریخی مکتوبلاشسا، امین لیکله دئمک اولار کی بو ادبیات تاریخینده حسن ایلدیریمین اؤزیئر، اؤز موقعی و تقدیره لاییق گؤردویوایش لر اولاجاقدیر.

عشق اولسون عزیز و شرفلی خاطره سیننه. بیر داهادا حؤرمتملی عائله سیننه گؤزهل دوشونجه لی ائولادلارینا و خصوصیله ده اونون عؤمورگون یولداشی عزیز «ماهرخ خانیم» اتسلیت دئییرم. باشیمیز ساغ اولسون!

تشکر و متدارلیق^۸

حسین ریاضی

«آذری» مجله سی نین صاحیبی و مسئول مدیری

گوزونو آچ آتام منیم گوزومده قان یاشیما باخ!
آغیز دادیم سنله گئتمیش، زهرلنمیش آشیما باخ!
درد اودوندا یانیر قلییم، کول النمیش باشیما باخ!
دومانلی داغیم آغلار
بولبولسوز باغیم آغلار
گوزومده یاش قوروسا
سینه مده داغیم آغلار
(حسن ایلدیریم)

^۸ دانیشیغین متنی

سلام حۇرماتلى آقالار و خانىم لار!

اۇنجه دن، عائله ميز طرفيندن اۇز تشكرومو «ادبيات سئونلر» گروپونا، خصوصيله ده «قربانزاده» جناب لارينى بيلديريم.

من اولجه آتامدان گئنىش بير معلومات وئرمك ايستيرديم دوستلار. خوشبختانه دوستلار چوخلو موضوعلاردا اشاره ائله ديلر. من بير داهادا اۇز طرفيمدن و عائله طرفيندن آتامين دوست لاريندان، يازيچى و شاعرلر يميزين هاميسيندان تشكر ائديرم. ساهر و صابر انجمن لرينه، ادبيات سئونلر گروپونا، ايشيق سايتى و ايشيق مجله سينه، آذرى مجله سى نين امكداش لارينى كى بو مدت ده بيزيمله هم دردليك ائله ديلر منتداليغىمى بيلديريم.

منيم آتام حسن ايلديريم ۱۳۳۷-نجى ايلده «جمال آباد» كندينده يوخسول و سياسى، اجتماعى فكرى اولان بير عائله ده دونيايا گۆز آچيب. اونون آتاسى «التفات» فرقه نين جوانلار تشكىلاتيندا اولموش، اونا گۆره آتام دا اۇز يولون او يولدا گۆرموش و او آمال لارين ايزىنى توتموش و او يولدا دا چوخلو ايش لر گۆرموشدور.

آتام ابتدائى تحصيلينى جمال آباددا بيتيرير و «هريس» شهرينده ده بير ايل اوخويور. اونان سونرا «مهربان» شهرينده دبىرستانى بيتيرير. آتام اۇزو منه دانيشاردى كى، دبىرستان دؤرو «آرش» آديندا بير معلم اونا چوخ تاثيرلر بوراخير؛ اونو دوز يولا هدايت ائله يير؛ اونا اوخوماق اوچون ياخشى

کتاب لار وئریر و آتامین ادبیات ساحه سینده معلمی بو «آقای آرش» اولور. آرش دن باشقا بیر معلم کی آتما تاثیر قویوب «مهندس پشمینه آذر» اولوب. آتام دئیردی کی «او بیزیم ریاضی دبیریمیز ایدی. سپاه دانش ایدی، تبریزدن گلمیشدی. او منه دئدی کی سن چوخ استعدادلی سان. گرک بوردا قالمیاسان، سن گرهک حتما گنده سن تبریزده یا تهراندا درس اوخویاسان. او منی تبریزین «دبیرستان فردوسی» سینده یازدیردی. اوردا مندن مصاحبه آلدیلار، آزمون توتدولار و من دبیرستان فردوسی یه وارد اولدوم. ایکی ایل دبیرستانی تبریزده فردوسی مدرسه سینده اوخودوم.»

آتام دبیرستانین اوچونجو ایلینی تهراندا اوخویور و بو شهرده ده «طبیعی» رشته سینده دیپلم آلیر. البته بونودا دئییم، آتامین اولین معلمی کی اونان تورکو یازیب اوخوماغی اؤرگشیب، اؤز آتاسی التفات کیشی اولوبدور. آتام دئیردی، «من گوزومو آچاندان ائویمیزده تورکو کتابلار وار ایدی. «معجز شبستری» نین، «صابر» ین کتاب لاری، «کوراوغلو»، «اصلی کرم» داستان لاری ائویمیزده اولاردی. آتام اونلاردان منه اوخویاردی و اؤیره دردی و من ده سونرالار قیش گئجه لرینده بیزیم ائویمیزه ییغیشان فامیل لریمیزه، دوستلاریمیزا اوخویاردیم.»

آتام ۵۶-نجی ایل کنکورا شرکت ائله ییر و ارتشین پزشکی رشته سیندن قبول اولور، اما بیر مدت دن سونرا اوندان انصراف وئریر و انقلابین باشلانماغی لا اجتماعی سیاسی فعالیت لره باشلاییر. ۵۹ دا قارداشی

«حسین» ایران عراق محاربه‌سینده شهید اولور. آتام آنام‌لا باهم کنده، جمال‌آبادا کؤچورلر. اوردا آتام ایکی ایل حدودوندا معلم‌لیک ائدیر. کند اهاالیسی‌نین کؤمه‌یی‌له ایکی مدرسه تیکدیریر. او زامانا جان جمال‌آباد کندینده قیزلار اوچون مدرسه‌یوخ‌ایمیش. آتام آموزش و پرورش ده تعهد وئیر و ایلک دفعه جمال‌آباددا قیز مدرسه‌سی آچیر و کنده بیر خانیم معلم‌گتیریر. ایندی او قیز مدرسه‌سینده درس اوخویان‌لار عالی تحصییلی شخصیت‌لردی. آتام همیشه اونلاری گؤرنده سئوینردی و دئیردی «بولار منیم ایشیمین محصول‌لاری‌دی. من او ایشلریمه فخر ائلیرم بو عالی تحصیل‌لی اوشاق‌لاری گؤرنده.»

تاسفله آتامی معلم‌لیکدن چیخاریلار. او دا ۱۳۶۱ ده یئنی دن تهرانا قاییدیر؛ کنکورد شرکت ائله‌ییر و «مدیریت» رشته‌سینده قبول اولور، آنجاق اونان دا انصراف وئیر و نهایت دانشگاه علوم پزشکی تهرانان ۱۳۶۱ ده پزشکی رشته‌سینده قبول اولور و ۶-۷ ایل بو دانشگاهدا پزشکی اوخویور، آنجاق معین دلیل‌له گۆره نظام پزشکی آلا بیلیمیر. بونون دا دلیلین دوستلارین بیر چوخو یاخشی بیلیرلر. بونا رغما آتام اؤز رشته‌سینده فعالیت‌ه باشلاییر و ۱۸ ایل «بیمارستان شریعتی» ده ایشله‌ییر. همان بیمارستاندا کی اوردا عملی درس‌لرینی کئچیرمیشدی. دانشگاه تهرانین بیمارستانیندا. همیشه دئییردی «من مریض اولسام آپارارسیز بیمارستان شریعتی‌یه.» اورانی چوخ سئوهردی. بیز ده اونون

تاکیدیه اونو بو بیمارستاندا بستری ائله دیک و او بیمارستاندا دا تاسفله دونیا یا گوز یومدو.

آتام، انقلاب پیروز اولاندان سونرا ادبیات ساحه سینده جدی فعالیت ائدیر. «یولداش» مجله سی نین چوخ چالیشقان و تاثیرلی گنج امکداش لاریندان اولور؛ «آرزو کاروانی» انجومنی نین قورولماسیندا اشتراک ائدیر، سونرالردا بیر تعداد دوست لاری لا برابر «ساهر» انجومینی قورور و «صابر» انجومنی نین ده قورولماسیندا و فعالیت لرینده همکارلیق ائدیر وایکی ایل بو انجومنین هیئت مدیره سینده اولور. دئییه بیلرم کی آتامین ادبی عؤمرونون نتیجه سینی بو اوچ ادبی انجومنین فعالیت لرینده یاخشی گؤرکمک اولار.

آتام، ادبی فعالیت لریندن باشقا اجتماعی فعالیتلرده ده اولاردی. بم زلزله سینده، آذربایجان زلزله سینده آی لار فعالیت ائدیردی. آذربایجان ادبی انجومن لری نین فعال بیر عضوی کیمی بوایش لرده بی طرف قالمیردی. مختلف امداد گروه لارینا مشاوره وئیردی؛ کمک توپلا ییردی؛ خصوصیله اهر، هریس، ورزقان زلزله سینده آتام گئجه - گوندوز قاجیردی. هم منطقه ده، هم ده تهراندا اونو تانی ییردی لار و اونا گوره ده بو زلزله ده اونون چوخ نقشی واریدی. آتام تهراندا آذربایجانا اولان کمک لری مسئولیت له هماهنگ ائدیردی. بیر چوخ نهادلاردان کمک آلدی؛ سینماچی لاردان، کانون نویسندگان دان، شرکت لردن و چوخلاریندان.

دفعه لر زلزله یئرلرینده اولدو؛ مختلف جلسه لرده وییغینجاقلاردا اشتراک ائتدی. هر چند بو بؤیوک ایش لرین نتیجه سی بیر عده نین رفتارلارینا گؤره چوخ محسوس اولمادی، آنجاق بوگون ده آتامین فعالیتی نین ایزینی و نشانینی او یئرلرده گؤرمک اولار.

بیر موضوعوندا دئمک ایستیرم. دوستلار بیلیرلر کی آتامین چوخ تعدادلی عائله سی واردی. ۳ اوغلان و ۴ قیز. بولارین هامیسی نین عالی تحصیلاتی واردی. آتامین دوستلاری بعضی واقتلار اوننان شوخلوق ائله ییب دئیردیلر کی «دوکتورون ده یئددی اوشاغی اولار؟» آتام دا جواب وئردی: «منیم آرزوم واریدی اون ایکی اوشاغیم اولسون. هئچ اولماسا بو مملکته ۱۲ عالی تحصیللی انسان تحویل وئردیم.»

آتام اوشاقلاری چوخ سئوهردی. او اوشاقلارا عاشق ایدی. بو آتامین دا ایسته یی ایدی. آتام همیشه دئیردی کی «منیم دونیادا فخر ائله دییم اوچ شئی واریمدی: عائله م - اوشاقلاریم، دوستلاریم و بیرده کتابلاریم. بولاردان سونرا دونیادا هئچ نه ییم یوخدو. من بو اوچ شئی له فخر ائلیرم»

آتامین اجتماعی ادبی فعالیتلری نین بیر ساحه سی ده یوبلئی لر اولوبدور. آتام اوزون ایل لر ساهر و صابر انجومن لری و یاخین دوستلاری نین کمکی ایله آذربایجانین مختلف شخصیت لرینه یوبلئی مراسم لری تشکیل ائدیدی. او جومله دن: حبیب ساهر، مفتون امینی،

گنجعلی صباحی، ابراهیم دارابی، حبیب فرشباغ، هاشم ترلان، یحیی شیدا، مظفر درفش، احمد شایا آلو، آقازاده علیایی، خیرالله ساپلاغ، بالاش آذراوغلو، محمدعلی فرزانه، بهزاد بهزادی، سهند، قافلانتي، عاشیق حسن اسکندری، عاشیق حسین جوان، علیرضا اوختای، مدینه گولگون و باشقالاری نین یوبلئی لرینی آد چکه بيله رم. بو ایش لرله برابر، آتام بیر تعداد آذربایجان شخصیتلری له ده مختلف موضوعلار باره سینده مفصل مصاحبه لر آپاریبدیر. مثلاً: مجید امین موید، حسن روزپیکر، ابراهیم دارابی، مفتون امینی، عاشیق حسن اسکندری، پرویز حبیب پور، رحیم رئیس نیا، کیومرث کیاست، محمود قبه زرین و باشقالاری. بو مصاحبه لر آذربایجان لا ارتباطدا بئویوک گنجینه لردی کی بیز گله جکده اونلارین هامیسین مکتوب شکلده چاپ ائده جه ییک.

آتامین ادبی حیاتیندا «آذری» فصلنامه سی نین مهم یثری واردی. او ۱۳۸۰-نجی ایل اوستاد احمد شایا (آلاو) ون طریقی له، استاد بهزاد بهزادی له تانیس اولور. بو تانیشلیق باعث اولور کی ایکی ایل اونان سونرا «آذری» قورولسون و اوستاد بهزادی نین مدیر مسئول لیقی لا و آتامین سردیرلییی له مجله نشره باشلا سین. مجله ۱۹ شماره یه کیمی منتشر اولور. تاسفله اوستاد بهزادی خسته لنیر و درمان اوچون امریکایا گئدیر و اوردا دا وفات ائدیر. اوستادین وفاتیندان سونرا بیر نئچه نومره خانم حافظی نین مسئولیتی له نشر ائدیلیر و سونرا مجله نین امتیازی خانواده

طرفیندن (خانم حافظی) منه منتقل اولور و آتام یئنه ده مجله‌نین انتشارینی دوام وئریر. ایندی مجله‌نین آخر شماره‌سی «اوستاد فرهاد فخرالدینی» نین ویژه‌نامه‌سی چاپ اولوب و اوننان سونراکی شماره «سهند» نین ویژه‌نامه‌سی ایدی کی آتامین آخر ایشی اولدو و اونو اؤز ساغلیغیندا نشره آماده ائله‌دی. تاسفله کرونا خسته‌لییی اونون انتشارینا اجازه وئرمه‌دی و آتام دا مرداد آیی نین ۲۸ ده شریعتی خسته‌خاناسیندا حیات‌لا ابدی وداع ائله‌دی.

سون بئش ایلین ایچینده هم من هم ده آتامین یاخین دوست‌لاری اوندان ایستیردیلر کی اثرلرین چاپ ائله‌سین. او اول رضایت وئرمیردی، سونرا قبول ائله‌دی و اؤز مستقیم نظارتی و ویراستارلیغی ایله یازی‌لاری چاپ اوچون آماده اولدو. اثرلری نین چاپ ایشی لرینی ده یاخین دوستو «ائلدار موغانلی» یا تاپشیردی. ایندی او اثرلر ترتیب ائدیلیر و کتاب شکلینده چاپا آماده اولور. بو اثرلر هله‌لیک ۶ جلد شعر مجموعه‌سی، ۲ جلد دونیا ادبیاتیندان ترجمه‌لر، ۳ جلد شناختنامه ناظم حکمت، ۲ جلد فارس و آذربایجان دیلینده مقاله‌لر، ۲ جلد فارس و آذربایجان دیلینده مصاحبه‌لر، ۳ جلد حبیب ساهرین حیات و یازادجیلیغی، ۳ جلد اوستاد بهزادی له نشره حاضرلادیغی آنا دیلی کتابی و آتامین باشقا اثرلری دیر.

آتام سون گون لر بیمارستاندا اولاندا عزیز دوستو، ائلدار موغانلی ایله مفصل دانیشدی کی او آتامین بوتون اثرلری نین حاضرلارنا و انتشارینا نظارت ائله سین و عائله طرفیندن ده بو مسئولیت منیم عهدمه قویولوبدو. من عائله طرفیندن بوتون گوجوموزو قویوشوق و آماده بیک کی آتامین اثرلری نین هامیسینی چاپ ائده ک. آتامین اثرلری نین انتشار مسئولیتی منیم (عائله طرفیندن) و اؤز ساغلیغیندا تعیین ائتدییی یاخین دوستو ائلدار موغانلی نین عهدمه سینه دیر. بیز چالیشاجاغیق اونون تمام اثرلری ایشیق اوزو گؤرسون.

منیم آتام دوکتور حسن ریاضی (ایلدیریم) عدالت خواه، انسان سئور، صلح سئور بیر انسان ایدی؛ دوستلوغا صادق ایدی؛ ایشینده جدی ویورولمایان بیر محقق ایدی. اونون آرزوسو وار ایدی کی اجتماعی عدالت، انسانیت و صلح دونیادا حکمرانلیق ائله سین و بو آرزولارینادا، بو آرمان لارینادا عؤمرونون آخیر دقیقه لرینه دک صادق قالدی.

من سؤزومون آخیرینده ریاضی عائله سی طرفیندن سیز عزیز و حؤرمتملی دوستلارا تشکرومو بیلدیریم. سیزدن ممنونوق کی آتامین مراسم لرینده شرکت ائله ییسیز؛ زنگ ووروبسوز؛ مجازی شکلینده، حضوری شکلینده بیزه باش ساغلیغی وئریسیز. اومیدوارام شاد گونلریزه ریاضی عائله سی ائلییه بیلسین کی سیزین بو حؤرمتلیری جبران ائله سین. ساغ اولون! سلامت قالین!

شعرلریندن نمونه لر^۹

^۹ بو شعرلرین هامیسی ایشیق سایتیندان آلینیبدیر. www.ishiq.net

سنىنلە...

سندن بوشالېب
اۋزومە چۆكە - چۆكە
آزغىنلاشسىرام.
آغزىمدا پىرتلاشسىر سۆزلر
گۆزلرىمدن ايتىر بوىلار
بويالار.
بئىنىمدە دومانلاشسىر
دويغولار
دويوملار...
ايچىمى چولقايسىر شورانلىق!

اۋزومدن بوشالېب
سنە كۆچە - كۆچە
دورولور دوشونجەلرىم،

درینلشیر دو یوم لاریم،
آیدینلاشیر باخیش لاریم،
جانیمدا تومورجوقلانیر قان...
اوزومه گولومسه ییر
یازباشی چیرتلیان چیچک لر
سینله دولا - دولا یازلاشیرام
دورولوب
گۆزللشیب
انسانلاشیرام!

یئنه ده

گون گلر کولک اسر
کؤلگه لر قارالار
نارین - نارین ارییر رنگ لر
کاللاشار سؤزلر
اینجه لیب، اوزولر دیلک لر؛
باش - باشا قالاریق
بیر سن بیرده ایچینده حسرتی قوور ائده ن من.

گون گلر کؤچوب گئده رم
سس سیزلیک، سنسیزلیک عالمینه
منسیر قالماغینا داریخما
آغ قارانلیغین دیبسیز بوشلوغوندا
سنی آراییب، اختاریب تاپاجام یئنی دن!

آدسیز شعر

قایینی آچار- آچماز
قورویوب قالدی یئرینده،
بیر اونا باخدی
بیر ده اویانا
دیلى توتار توتماز سوروشدو:
- بو سنسن یوخسا...؟
- منم دئدی او، من.
- بس گۆزلرینه، اوزونه نه گلیمیش
دوداق لارینا، گولوشونه نه اولموش؟
- سن، سن دئییلسن دئدی اونا
- من، من ایدیم، سن دئین من.
آمما

بیر یئرلردن کئچدیم کی،
گودوکچولریولدو باخیش لاریمی

هورن لر قاپدی سسیمی
اولایان لار اوددو رنگیمی
چالاغان لار چالدی جانیمی
کیملیییمی آلدیلار
منی، مندن بوشالتدیلار
قاپونا آتدیلار.

گونه باخان

دمیر پنجره لره قاپادی گۆزلرینی
جانیندا گۆی لر آچیلدی
یاغیش لارین سئوینجی - گۆی قورشاغینا گولومسه یین
باغلار، تارلار، بوستان لار کیمی،
سئوینج یاش لاریندان ساچیلان گولوش لره گولدو ایچی.

گۆی لر ماوی
آغاج لار یاشیل
زمنی لر ساری
و
گۆزلر قارا.

ایچینده بوی آتدی ایستک لر، آرزولار، اومیدلر
بیر اوچوملوق ماویلییه بوکولموش

قارا گۆزلرین حسرت آلووندا آلیشدی
یاشیل یوموشاقلیغا ساریلان بیر اسیم لیک نسیم
قارا گۆزلونون یانان کۆنلوندە اسدی!
ایچینده

گۆیردی، گوللندی، سونبوللندی فیدانلار، سونبول لر، تاغلار
ایچینده دوغدو آی، ساچدی اولدوزلار

دورولدو، یونگوللشدی
بولاقلارین شووقو یاییلدی جانینا
گۆزلرینده اوفوق لر آغاردی، شفقلندی
جانینی ساردی باخیشلار، قوش سسلری، یتیمیش لرین عطری

قارا گۆزلرده آچیلان سحر
ماوی گۆیلرده ساری گونش

و

گونش له اوزون - اوزادی اویونا گیرمیش
اوجا بویلو گونه باخان!

یالقیزلیق

باخدیق

باخدیق

یالقیزلیغین یاری قارانلیق پنجره سیندن:

گۆی لر توتقون

هاوا زوققوم

گۆرونوش آلاتورانلیق.

باغلادیق اوزوموزه یاری قارانلیق پنجره لر

اوچوب تۆکولدوک ایچیمیزه

خارابا داملار کیمی.

آغنادی جانیمیزا توزلو قارانلیق

اوچغون لارین آلتیندان

توزلو خاطره لر قالخیب دولوخسوندولار؛

شیغیب چاخناشان قیسیر بولوت لار

یاغماز اولدو.
باخدیق
باخدیق ایچیمیزه:
اوره ک لر اپریمیش
ایستک لر قارتیمیش
گوزونوش
اولومه بنزه یین قارانلیق بوشلوق!
باغیردیق
باغیردیق قارانلیق دالانلاردا،
قارانلیغا آلیشیدیق
سویودوق
سوسدوق
گون لرین یالقیز قارانلیغیندا
توموب قالدیق
قارا داش لار کیمی!

سورون آر خامجا

آداشیم
قارشیلانمادی اؤلوم له:
آچیلانمادی حئیرتدن
گؤزلری، آغیزی،
اؤلوم قورخوسونون رنگینه بویاندی اوزو!
دوشوندوم اؤلومو
دوشوندوم گئجه گوندوزو!
هئی عؤمور داش
بیز اکیز دوغولدوق
اکیز دوغولار وارلیق لارین حیاتی لا اؤلومو؛
ایندی کی بئله می
قارا بوشلوقون، یوخلوقون
کؤلگه سی سن،
چاغلار وارلیغین، آیدینلیغین

بلكه سى من.
اى گۆزه گۆرونمز كۆلگه م
سورون آر خامجا ، سورون!

ياشاركن گۆزلىرىم
سئوگى امه جك وارليغىن دؤشوندن،
اوره يىم
لچك - لچك سىپيله جك
گۆى سولارا،
ايزلىرىم
ناخىش - ناخىش،
اىستك لرىم
باخىش - باخىش دؤشه نه جك يول لارا.
هله واركن
اؤلوم يا اولوم دئيه دوشونمورم
سورون آر خامجا
سورون اؤلوم!

چیچک لرده اویویان گون لر

«آیدین» ماهنی دینله ییر

مغنی اوخویور

«منی رویالاردا بوراخما» دئییر؛

رؤیالار... رؤیالار... رؤیالار

او منی رؤیالاریم لا بوراخیب گئتمیشدی،

«برهوت» چؤلونده

آیاق یالین هاراسا قاچیردیم

باشیمین اوستونده قارا قیر بولوت لار

آیاغیمین آلتیندا قوورولموش تورپاق

آلتی بیراندان

قیزمار، قاینار کولک لر اسیردی

منی قارا سئودا هاراسا چکیردی.

بیردن قاپی آچیلدی

«سئودا»

«دونیا»

هره سی بیر قولتوق چیچک له گیردی قاپی دان،
بالالاریمین گولوش لری،
آلاگوزلری نین سئوینجی
قاریشدی چؤل چیچک لرینه،
منی قوپاریب آلدی رؤیالاردان.
روحوما جالاندی اونودولموش عطیرلر
جانیم ساریلدی چؤل لرین هاواسی
بئینیمده سسلندی ایتیمیش دونیامین صداسی.
چؤل چیچک لرینه بوکولموش «آنا» گولوش لری
«تای - توش» سسلری
«آتامین» باشیمی تومارلایان ال لری
بیرده «حسین» ین قومرال گوزلری
جانلادی گوزلریمده،
یئنه یاشانماغا باشلادی
عؤمرومون سولان فصیل لری
آرخادا قالان ایل لری؛
اوزومه گولومسه دی
چیچک لرده اویویان گون لر.

توت آغاجی

یول قیراغیندا چوخ آغاج‌لار وار
اوجا بویلو قلمه‌لر
قول- بوداقلی سؤیودلر
آغ سؤیود، قیزیل سؤیود، قارا آغاج، چینارلار؛
کؤلگه‌لری خیرمان - خیرمان
سرین - سرین.

پیر آغاج‌لاری دا وار
بور- بوداق‌لارینا رنگ به رنگ پارچالار باغلانان
آیاغینا گۆزیاشلاری دامن آغاج‌لار!

توت آغاجی!
آغاج گۆرمه میشم
سنین کیمی گۆزو، کۆنلو توخ!

آغاج گورمه میشم
یاشیل، شیرین کؤلگه سی
یورغون لارین یاتاغی،
گوموشو مئیوه سی
اوشاق لارین داماغی نین دادی.

توت آغاجی!
گلمیشم کؤلگه می
سرین کؤلگه نه سرم؛
جانیندا کی او یوموش نغمه لری جانیم لا دینله ییب
شیرین، یاشیل، قوجاغیندا دینجه لم.

دیرچلیش

یاواش - یاواش پاییزلاشیرام،

ایچیمده

اسکی ایستک‌لرین، قوروموش آرزولارین

یارپاق تۆکومو باشلانیر،

دامارلاریمدا

پاییزیمیش سولار کیمی سوزالیر قان،

گۆزلریمده

آوازییر، بوزاریر زامان،

جانیمدا ساریلمیش پاییز کولک‌لری کوشولدایییر،

باشیمدا بولوت‌لار چاخناشییر؛

بودور هئی...

قیشیم یاخینلاشییر!

پاییزلار بوزلوغونو، ساریلیغینی سویونوب

قىش يوخوسونا جومان كىمى

من ده

جانىمىن قارتىمىش حسرت لىرىنى

اوره يىمىن كوتلمىش گوينك لىرىنى سويونوب

عۇمرومون سىرلى يوخوسونا جوماجاغام؛

يوخولارىمدا:

سئودا شفق لى سحر سولارى آخاجاق،

رؤيالارىما

سود قوخوسو، ياغىش قوخوسو ساچىلاجاق،

دىنجه لىب، دىرچه له جه يم؛

اوره يىمده

گىزلى باهارىن اياق سس لى گله جك،

اومىدلرىم پۇھرله جك

اىستك لىرىم چىچكلنه جك،

باهار ايشىغىنا بورونه جه يم؛

اوفوق لىر، اوفوق لىر

دان يىلى له تومارلانىن اوفوق لىر آچىلاجاق؛

اويانا جاغام

كۇنلومده

ياشاييب، ياراتماق آرزوسو،
گۈزلر يimde
قاراقوش لار سسلنه جک
دوداق لار يimde
بنۈشه لر، نرگيزلر گۈيه ره جک؛
ال لر يم
تزه چۈره ک عطرى ساچاق،
آياق لار يimde
يول لار چيرپيناچاق؛
باهار لانميش عۈمروم
عۈمورلره، ايل لر جالاناچاق.

چۆرهک قاجیر، بیز قاجیریق

دینگ ... دانگ

دینگ ... دانگ

اویان!

اویان!

اویانیریق یوخولاردان؛

قارانلیقدیر اویان، بویان.

چیق ... چیق

چیق ... چیق

یوخویاریمچیق، گئجه یاریمچیق

یولا چیخ!

یولا چیخ!

قارین یاریمچیق، تیکه یاریمچیق!

آت قاج!

آت قاچ!

چۆره ک قاچدی سن ده قاچ!

چۆره ک قاچدی سن ده قاچ!

قاچیریق

قاچیریق

چۆره ک آتلی، بیز پیادا

چۆره ک آتلی، بیز پیادا.

تاق، تاق - چکیش، دمیر

تاق، تاق - چکیش، دمیر

قیژ، قیژ - اوراق، زمی

ویژ، ویژ - موشار، آغاج

تیق، تیق - قلم، کاغاذ.

چکیش، برکیش

آلیش، وئیش

داوا، دالاش.

قاچ، قاچ

قاچ، قاچ

چۆره ک قاچیر

بیز قاچیریق،

چۆره ک قاچیر

بیز قاچیریق،

قاچیریق، تاپیریق

توتوروق، تیخیریق

یاتیریق، دوروروق.

قاچ، تاپ!

توت، تیخ!

یات، تیخ!

یات، دور!

دور، قاچ!

قاچ، قاچ!

چۆره ک آتلی، بیز پیادا

چۆره ک آتلی، بیز پیادا

قاچیریق

قاچیریق.

قارین سبد- روزو داری،

ساخلا دوشوم!

ساخلا دوشوم!

آلاه کسین بو قاتاری!

گل!

دؤزهرم
اورهک آغری سینا، باش آغری سینا
بو آغری لارا دؤزمه یه نه وارکی!

سوفره المریمدن کوسسون
دؤزهرم،
ایل لریم طالعیمدن کوسسون
دؤزهرم،
سویوق گولوش لره
قاخینجلی باخیش لارا
دؤزه بیلمهرم.

دویغوم، دوشونجه م آغری ییر
بئینیم آغری ییر

فکرلر... فکرلر... فکرلر
دیدیب، دئشیر بئینیمی،
بوم – بوش توختاقلیقدان
ساختا دوستلوقدان
قورو آشنالیقدان
بئزمیشم.

گل!
آغریلی دوشونجه‌لری جانیمدان سیل!
گل!
تیکانلی دوغولاری کؤنلومدن چیخارت!
گل!
اوره‌یینی – اوره‌ییمه ساری!
گل!
بئینینی، بئینیمه جالا!
دوشک سونو گؤرونمز یول‌لارا!

یانماق وار یانماق

چیرت چیرت

یانار پیرپیز کول لاری

یانیب سؤنر سئرچه یوخوسو کیمی

کیمسه نین دوشوک دویغوسو کیمی.

نه ایشیغینا گووه نن اولار

نه ایستیسینه قیزیان.

چیجی کرمه لردن چاتیلان اوجاق

کورون کورون کؤزه رر

چیجی چیجی یانا- یانا

کوله دؤنر.

یارامازلارین اوموسوغو

آیی دوستلوغو کیمی.

کولاسی گؤزلری گؤینه در

سینه لری تنگی در.

یانار، پالیت دا یانار
کۆز سالار
قیپ - قیرمیزی قیزیل گول
آلوو ساچار
گونش رنگ لی، سما عطیرلی، تورپاق سخاوت لی،
ایستپسی جانلارا سینر
سئوگییه چئوریلر
گونشین ایزی کیمی؛
جانندان یانان اوره‌ک لرین اؤزو کیمی
یانار سسسیز- سسسیز
یانار ایچین - ایچین
ایشیغیندا
دومانلی یوللار آیدینلار
ایستپسیندن
نسیل لر، فصیل لر قیزینار!

اۈ

اۈ

ايل لىرىن آرخاسىندان

سوراغىمى آلىب

بىر پايىز آخشامى گۆرۈشۈمە گىلدى،

ال لىرىمى سىخا - سىخا

گۆزلىمە باخا - باخا

توموب قالدى.

منى، منده ايتىرمىش كىمى

اوزۈمە باخدى

تانىمادى،

باخىش لارىنى

گۆزلىرىمىن ايچىنە زىللەدى

باخدى ... باخدى گۆزلىرى قارالىنجا؛

باخشى لارىمىز بىر بىرىنە سارىلدى لار

من اونون گۆزلری نین درینلییینده
اؤزومو گۆردوم:
دوداق لاریمدا گولوش چیچک لری
اوزومده آرزو شفق لری
گۆزلریمده آرزو قارانقوش لاری
نغمه لریمده سئوینجیم
اؤزوم - اؤزومو سوزوردوم
من ایل لرده ارییه - ارییه
او، ایل لرده بؤیویه - بؤیویه
قوشوب قاریشیردی
عؤمرون گون لری!

اوچوش

بولوتسوز ماوی گۆیه ساری

اوجالدى آغ گۆیرچین

آرخاین- آرخاین

اوچدو... اوچدو... اوچدو...

بیر میرواری دنه سی کیمی گۆروندو ماوی لییین بوجاغیندا.

اوره ییم چیرپیندی... چیرپیندی

حسرت لری سیلکینیب

نیسگیل لری سویونوب

اینجی لشیب، دینجلمک ایسته دی

آرزولارین قوجاغیندا.

گۆیرچین اوچدو... اوچدو...

اوچوب یوخوما قوندو:

«ایکیجه خوروز ساواشدی

بیری قانا بولاشدی

قان آخدی چایا دوشدو
چایدان گؤیرچین اوچدو... «
گؤیرچین اوچدو... اوچدو...
اوچوب یوخوما قوندو؛
قیزیل گوله بوکولموش یوخولاردان اویاندیم:
آغزیمدا آلمالارین قیزیل دادی
ال لریمدە کینک لرین توزا دؤنموش قانادی
باشیمدا رؤیالارین هاواسی
کؤنلومده سئودالارین نیداسی
بیر آیاغیم گئجه ده
بیری گوندوزده
اوچماق ایسته ییرم،
شفقلی اوفوق لری قوجماق ایسته ییرم؛
سونسوز ماوی لیکده سوزوب،
قیزیل آلمانى کهکشان بوداغیندان اوزوب
انسان لارلا پایلاشماق ایسته ییرم؛
آچیلمازی آچماق ایسته ییرم،
اوچولمازا اوچماق ایسته ییرم.

بایرام قوشو

بیر آنام ساغ اولایدی!
ایلین دؤنر – دؤنمزیندن
«سولماز» یم چاغیریر:
ننه، آی ننه!
قوشا باخ!
آنم قاچیر اوشاق کیمی
گؤزلری گوله – گوله دئییر:
بالام روحلو قاراقوشا باخ!

بایرام قوشو دوشوب باهار ایزینه
باهار سوراغینا
اوچوب ... اوچوب ... قونموشدو
بیزیم پنجره نین قیراغینا.
کۆرپه قوشا

بوز- بوز باخیردی
پنجره آرخاسیندان قارتیمیش قیش.
کۆرپه جه اوره کیمی وورنوخوردو
ایلین دؤنر- دؤنمزینه قونموش قاراقوش؛
قوش اوچوب قونموشدو
آنامین اوره یینه
قاراقوش آپارمیشدی آنامی
آرخادا قالمیش ایل لرین
سئوینج دادلی گونلری نین قوجاغینا،
کۆورکلییینی بوکموشدو قیزیل گول یارپاغینا.
قوش اوچوب قونموشدو
«سولماز»یمین یاز نغمه لی خیالینا،
بله میشدی اوره یینی
بادام چیچک لری نین آغ عطیرلی قونداغینا.
قوش اوچموشدو
بلکه ده یوبانان باهارلاردان کوسوب
یالین آغاج لاردان
آجی سازاق لاردان
اؤتوب کئچمیشدی،

اوتاغا

سئوننج بویالی سوکوت چؤکموشدو.

آنام

بویات غملرایچیندن

گندهر- گلمز ایل لرین دادینی دادیردی،

قیزیم

آچیلمامیش سحرلرین، چیچکله میش باهارلارین

آرزو قورشاغینا آسیلمیش اوره یینی

اوینادیردی،

من

قالمیشدیم فصیل لر آیریجیندا

کدرلی سئوننجین

گوموشو، قیزیلی چیرپینتی لاری ایچینده

حسرت لرین یاما جیندا!

باشقا فصیل

گونش بوزاریر
تورپاق بوزاریر
گۆز ایشله دیکجه بوزلوق
پوزغونلوق!
جانیم ساریلان قیزیل گول لرین عطری
هاردان، هارالاردان ساچیلیمیش گۆره سن؟!

بوز داغلاردان قوپموش بوز کولک لر
اولاشیر چیلپاق باغلاردا
اوره ییمدن کئچن یاشیل آیاقلی باهار
هاردان، هارالاردان جانیم یول آچمیش گۆره سن؟!

بیر- بیرینه قارشیب
کولک لر، لک لر، قاریلتی لر،

باغ لارین قولاغینا دولوب
خزان سسی، قارغا سسی، کولک سسی،
یاز نغمه لی بو سسلر، بو قاناد سسلری
هاردان، هارالاردان گلیر گوره سن؟!

سحردن بری
باشقا فصیل ایچینده ایم:
کؤنلومده توراغای لار اوخوشور
جانیمدا قوشلار اوچوشور
اوره ییمده باهاردیرچه لیر
خیالیمدا سن گولورسن؛
ایچیمده کی آخار باخاری
بوروموش الوانلیق
آیدینلیق.

سیرلی سوراقلی یول لاردا

گونلریمین بویو گون دوغاندان آی دوغانا
کۆنلومده بولاق ایچیملی ایستک لر
گۆزلیمده سئرچه اوچوملو دیلک لر؛
آی سوراقلی گونش له
قارا گونئی دن آغ گونئی یه باخا - باخا
گون لری گوندوزلردیم.

گئجه لیمین بویو آی دوغاندن گون دوغانا
آی شافاغیندا گوموش لنیب
گونش شافاغیندا قیزیل لنان
گونش سوراقلی آی لا
گئجه لری گئجه لریم؛
اویاناردیم
سحر سولاریندا اولدوزلار آخارکن

آلما دادلی ، ناغیل بیچیملی گنجه لریمدن.

هئویا قوخولو، قوش اوچوملو گوندوز لریمدن

یول لار کئچردی

سیرلی - سوراقلی یول لار،

گوز لریمدن باشلانیب

اوزاق لاردا هاچالانان بوداقلی یول لار.

هاراسا

سسله ییردی منی

اووسونلو سئودالار

سیرلی صدالار!

سیرلی - سوراقلی یول لارا چیخدیم

قانلی - قادالی گون لری

سیز یلتیلی گنجه لری

گئییندیم

سویندوم

آرزولاریم ، ایستک لریم سؤز قینیندا

اوره ییم کوز قونداغیندا

ییخلمیشام، دورموشام
دورموشام، ییخلمیشام
یورغونام یورغون.

آلا گۆزلو سحرلرین
شفقلى سولاریندا یویونوب
سحر یئل لرینده قورونوب
شفق واختی دان یئرینه سريلمک ایسته ییرم،
شفقه بورونوب
اؤلکم ایسته ییرم!

اورەيىمىن ايشىغىندا

سوزولە - سوزولە

كئچىرم فصىل لرىن، اىل لرىن اىچىندن،

ارىيە - ارييە

اىچىمدىن كئچىر زامان!

بىر قوم ساعاتى كىمى ياشانىر عۆمور

ساچ لارىمىن رنگى

سۆز لرىمىن آهنگى

دەيىشە - دەيىشە.

گونو - گوندىن بۇيويور دونيا

گۆز لرىمدە حقىقت لىر سىررە دۆنور

بىلمە جە لىر چوخالىر

اينانچ لار اينجە لىر

رؤيالار يوزولمايىر

آرزولار چین اولماییر

آمما اورهک

سئوگی یه دولا - دولا دؤیونور

دورولا - دورولا بوللورلانییر، ایشیق ساچیر

اوره ییمین ایشیغیندا

هر شئی آیدین گؤرونور منه!

اوره ییم له باخیرام

یول لارا، آدام لارا،

باخیرام

سنه، اؤزومه

باخیرام

اولوما، اؤلومه

و

بیرده...

يانغى

يانار گونش

قىزمار ھاوا

پۇرتموش تورپاق

گونش لە تورپاق آراسىندا يانغىلى جان،

گۈزلە اىستەك آراسىندا ايلغىم

ايلغىم آرخاسى سانكى ياشىل باغ.

جان لا، سو آراسىندا چىرىپىنان اىستەك

اىستەك لە جان آراسىندا

گۈزلرلە اويناشان گونش

جانى قوروران عطش.

يانغىلى جان قاچىر قاچىر...

سو، ايلغىم، سو، ايلغىم؛

گونش لە شوران اويناشىر

ايلغىم لا گۈزلر يارىشىر.

جان قاچیر
سو قاچیر
ایلغیم گولور،
آه، آه، آ
نه اوزوندور ایلغیمدان سویا جان یول لار!
چاپیرسان
چاپیرسان
ایلغیمدان سویا،
چیریل چیلپاق سودان چیخیر او
ال لرینده سرینلیک لردن دولو جام
دوداق لاریندا سئوگی شیرینلییینده سوزولن کام.
جان قاچیر
او قاچیر،
جان یانغیسینا قاچیر
او سولوغونا،
تورپاق پؤشله نیر
گونش اودا له ییر
هاوا لهله ییر.

اولدوزلار، باخیش لار

گئجه، بولود ایچیندن اولدوزلار چیخیر، باتیر
خیالیمداکی گؤزلر اویانیر، باخیر، یاتیر
ایشیق لار گؤیده سوزور
باخیش لار خیالیمدا.

تورانلی گؤزلریمده خیال لاشیر بولودلار
بولودلاشیر خیالیم.
اولدوزلار گؤزه دؤنور،
باخیشلارلا اولدوزلار اوره ییمه داراشیر.

گۆی اوزو چیچک - چیچک
چیچک لردن قان دامیر
خیالیمداکی گؤزلر چیچک لره بویلانیر؛
حسرت ناخیشلی گؤزلر

پاییزلی، قیشلی گۆزلر،
ساریلیر اولدوزلارا
شیمشک چاخیشلی گۆزلر،
قارتال باخیشلی گۆزلر
سریلیر اولدوزلارا.

بولودلو خیالیم
خیال لی بولودلار
چالخالانیر دنیز کیمی،
دالغالاری باخیش - باخیش
مایاقلاری اولدوز - اولدوز
یئر - گۆی آراسی دنیز
اوره‌ییم قیزیل گمی،
دویغولار سا یئلکنیم.
گمیمه غم قالانیر
قیزیل گمی ییرقالانیر
دنیز هئی دالغالانیر
دنیز هئی دالغالانیر.

ادبی-تنقیدی و پوبلیسیستیک مقاله لریندن نمونه لر ۱۰

«آرزو»دان- «آرزی»-یا

(اوستاد حبیب ساهرین شعرى نین تحلیلى)

آرزولار: اوره‌ک‌لرین درین قات‌لاریندان، کؤنول‌لرین ایستی، قاینار احتراس‌لاریندان، خیال‌لارین چیرپینان قاناد‌لاریندان دوغار و ایدئال‌لار، ایستک فکرلرله یوغرولار و سونرا انسان‌لارین ان گؤزل و صمیمی و سئویملی حیصلری نین بویاسینا بویانار و ان نهایت اومیدلرین اوماجاق و قوناجاق یئرینه چئوریلر. داها دوغروسو آرزولار حیاتین اؤزوندن دوغور؛ اونلار انسانین معنوی عالمی نین دورو گؤزلو گوزگوسودورلر. غریبه بوراسی دیر، انسان آرزولاری حیاتا کئچدیکجه آزالمدان آرتار، تۇرر. اودور کی، انسان عؤمور بویو گؤزل علوی و شیرین آرزولارینا چاتماق اوچون داییم جان آتار. آرزی اولدوزلاری سا، سحر- آخشام‌لار انسانین عؤمور یول‌لارینا شفق چیلر، او یول‌لاری آیدینلدار و انساندا یاشاماق، قورماق، یاراتماق هوه‌سینی گونو- گوندن آرتیرار.

صنعت آدام لاری نین یاراتدیغی بدیی اثرلر، اونلارین آمال و ایستک لری و گؤزه للیک دوغولاری ایله جیلوه له نن اوره ک لری نین معنوی هئیکلی دیرلر.

یارادیجی تخیلو، حیسلری، فکرلری، آرزو و ایدئال لاری اؤزونه مخصوص بیر گوج له گؤزه للیک و ائسته تیک سوزگه جیندن سوزوب، اونلاری بدیی تظاهر فورماسی اولان تصویرلر، مثلودی لر و جیزگی لر صورتینده صنعت اثرلرینه چئویریر. بو اثرلر یارادیجی اوره ییندن یول آلیب و صنعت سئوه لرلرین اوره یینه ساری آخیر.

بدیی اثرلرین مضمون و محتواسی و اونلاردا عکس اولونان حیات حقیقت لر نه قده ر عمومی لشمیش حیسلردن و دوغو و دوشونجه لردن توره نیرسه و بدیی پارلاقلیغی و آیدینلیغی نه قده ر گوجلر اولورسا اونلارین تاثیر دایره سی گئنیش لیر و باشقالارین اوره یینده یول تاپماسی آسانلاشیر. بدیی اثرین اوزون عؤمورلویو، خالقین معنوی عالمینه یول تاپماسی ایله علاقه داردیر. خالقین مالینا چئوریلن اثر، نسیلدن - نسیله معنوی آمانات کیمی تاپشیریلیر و یاشادیلیر.

شعرلرینده، یوخاریداکی سایدیغیمیز علامت لرین بیر چوخو اولان، شاعرلرین بیر ده آذربایجانین گؤرکملی شاعری اوستاد «حبيب ساهر» دیر. او دا قلبی نین ایستک و آرزولارینی، اضطراب و اوره ک چیرپینتی لارینی، یاشادیغی حیاتین آجینا جاقلی آنلارینی، ائل لرین درد

و غمینہ، عذاب‌لارینا، ایستک و آرزولارینا تۆکوب و اثرلرینده ترتۆم ائتمیشدیر. او اۆز منلییینی ایتیرمه‌دن، گونده بیر دونا گیرمه‌دن هر جورہ عدالت سیزلییه قارشى سینه گرمیش و خالقى نین معنوی پاکلیغینی قوروموش، اونون آمال وایدئال‌لاری اوغروندا سورگون‌لره، محرومیت‌لره دؤزموش، آنجاق اؤز اثرلرینی خالقین منافعى اوغروندا، خالقین آزادلیغی، خوشبختلییی نامینه یازیب، یاراتمیشدیر. اونا گۆره ده بیر چوخ شعرلی نسیل- نسیل سینه‌لرده یورد سالیب، خالقی‌میزین سئودی و یاشاتدیغی اثرلر اولموشلار.

ساهرین ده منلییی هر بیر انسان کیمی حیات آخاری ایله زامان- زامان انکشاف ائتمیش، یوکسلمیش و ثابتلشمیشدیر. شاعرین شخصییتی یئتگین‌لشیب، بوتۆلشدیکجه شعردن- شعره دولغونلاشمیش و زنگین‌لشمیشدیر. اونون حیات تجربه‌سی آرتدیقجا دوشونجه‌لری درین‌لشیر و مراجعت ائتدییی موضوع‌لار، ایفاده ائتدییی مضمونلارایسه فردی‌لیک‌دن، سطحی‌لیک‌دن اوزاقلاشیر و عمومی‌لییه و درین‌لییه ساری انکشاف ائدیر. اونون ترتۆم ائتدییی ایستک و آرزولار تکجه بیر قلبین یوخ، بلکه انسان‌لارین داخلی عالمین ایفاده ائدهن بدیعی اثره (شعره) چئوریلیمیشدیر.

بوردا گۆرکملی شاعرین «آرزو» و «آرزى» شعرلرینی قارشى لاشدیرماق و اؤتری ده اولسا اونلاری آراشدیرماق و اینجه‌لمک یولوايله یوخاریداکی

فکرلری یئکونلاشدیرماق ایستردیک. باشقا سؤزله: ایسته ییردیم کی، بو شعرین سیماسیندا شاعرین کئچیردییی یارادیجیلیق یولونو بیر نظره سالاراق اونون کئچیردییی مرگب یارادیجیلیق یولونا ایشیق سالماق لا اوخوجولاریمیزا ساهرین محبت لیریکاسی نین اجتماعی بیر لیریکا سویه سینه چاتدیغینی آچیقلا یاق.

«آرزو» شعرى ساهرین گنج لیک دؤرونه، ایلک محبت آن لارینا عاید دیرسه، «آرزو» شعرى ایسه اونون مدرک لیک چاغ لاری نین، گرگین مبارزه دؤرونون عمومی لشمیش سئوگیسی نین بیتگین صنعت نمونه سی دیر. ایندی هر ایکى شعرى اؤتری ده اولسا، نظردن کئچیرمک ایسته ییریک:

آرزو

ظلمتین توزونو سحر الی ایله

اوره ک آیناسیندان رفع ائده بیلسم.

وحشی گؤیرچین تک قانادلاناراق

اوزاق اوفوق لره آه... گئده بیلسم.

شاعر ایلکین سئودا سحرینی آنارکن، کئچیردییی هجران گئجه لرین، آغری لاری، عذاب لاری، اضطراب و سارسینتی لاری اونون اوره یینی دوم- دورو آیناسینا قونموش «ظلمت توزو» آدلاندیریر و ناکام محبتین کدرینی اوره کدن سیلیب یونگول لشیب، وحشی گؤیرچین لر کیمی اوچماق

آرزوسوندا دیر. آنجاق نه یازیق کی تکجه خیال عالمینده اوزاق اوفوق لرده اوچماق مومکون اولور.

شاعر خیال عالمی له، رئال عالمین آراسیندا کی اوچورومو، حسرت لرین، انتظارلارین، ناکام آرزولارین، عادی تجسمو اولان «آه» سؤزو ایله دولدورماق ایسته ییر.

سیاه دالغالارین حلقه لرینده

قاباران بیر کؤپوک چیرپینتی اولسام،

غروب پرده سینده سولغون اولدوز تک

گؤز یومار- آچان واخت سارالیب سولسام.

وحشی گؤیرچین آرزوسونو آرتیق، بیرجه کؤپوک، چیرپینتی اولماق آرزوسو عوض ائدیر. سیاه دالغالار ایستر-ایسته مز «قارا دیزی» آندیریر. هم ده اونا دالغین- دالغین باخان «ایری سیاه گؤزلو قیزی» شاعرین خیالیندا جانلاندیریر. قارا دیزین دالغالاری لا سیاه گؤزلرین باخیش لاری نین چاتیشدیغی حلقه لرده، بیر کؤپوک کیمی قارباق، اونلارین آیریلیشیندان قوپان چیرپینتی سسینه چئوریلیمک، یا خود دولغون قارا گؤزلرین تیکیلیدی قارالان اوفوق لرده بیر گؤز قیرپیمیندا یانیب سؤنن اولدوزلارین گؤرونوشو کیمی گؤرونمک آرزوسو کئچیر اوره ییندن. بو آرزودان، بو رومانتیک دویغولاردان دوغان گیزلی بیر «آه»

سىزىلىر بو بىندده. حىزىن لىك، يوشاقلىق اىچىندەكى حىس كىمى،
اورەكدە قىورىلىپ، آچىلىر، آنچاق دوداغا چاتا بىلمە يىر بو «آه»:

تيتىرەشەن كۆلگە تەك بىرچە گۆرونسىم

ماوى پىنچىرەنىن بوللور جامىندا،

بىر پارىلتى اولسام يارىن گۆزونده،

سۆنوك بىر نور اولسام اونون شامىندا.

ايكى بىر گىجەدە پىنچىرەنىن آرخاسىندان گۆلىرى، اولدوزلارى بايغىن -
بايغىن سئىرائىدىب گوموشو آى ايشىغىنا بورونموش خاطىرەلىرى بىر - بىر
گۆزلىرى اۋونىدە جانلاندىران سئوگىلىسىنىن خىيالىندا دوغولوب بوللور
جامدا تيتىرەشەن بىر كۆلگە كىمى گۆرونمەك او محزون كۆنوللو يارى بىرچە
آنلىق ادا اولسا سئويندىرمەك، گۆزلىرىنى گولدورمەك ياخود ھىچ اولماسا
ھىجرانلى گىجەلىرىن غەملى قارانلىغىنى ايشىقلاندىران «شام»ىن تيتىرەشەن
شەئاللارىندا بىر سۆنوك نور اولوب، سۆنمەك لە، او گىجەلىرىن غەمىنى،
كدرىنى يونگول لىشىدىرىپ، آيدىنلاشدىرماق آرزولايىر. بو آرزولاردا، بو
لحن دە بوغولان ھىچقىرىق لار، اينىلتىلر، اويولتولار، اوخوجونون دا
اورەيىندىن يول سالىب كىچىر، اونوندا بوغازىنا تىخىلان قەھرە چئورىلىر.
اورەيىنى گۆيىنە دىر.

بیر تبسوم اولسام دوداقلارینا
سولغون یاناق لارین قیزیل گول ائتسم،
بیر داملا یاش کیمی آخیب گۆزومدن
اطلس اته‌یینده ارییب ایتسم.

سئودا سوراقلی، خیال قانادلی آرزو گۆیرچینی اوزاق-اوزاق اوفوق لردن
اۆتوب، کئچیب و ناغیل لاریمیزدا اولدوغو کیمی مختلف جیلدره
دوشوب، کۆپوک اولوب، یانیب سۇن اولدوز اولوب، شامین سون شعاسی
اولوب... کۆلگه اولوب، بو جیلدره دوشه-دوشه اوچوب، اوچوب، ان
نهایت خاطره‌لرین مورگوسونو پوزوب. یارین اوره‌یینده شیرین دویغولاری
اویادیب و او سئوینج شیرین لیک‌لر، یارین دوداغیندا اویانان تبسوم
کیمی اینجه-اینجه ارییب، یاناق لاریندا نارین-نارین قیزاریب، سونرا بو
آرزو، اۆز یوواسینا، شاعرین قلبینه قاییداراق، نده‌نسه حسرت‌لرین،
انتظارلارین تجسّمو بیر داملا یاش اولوب، سئوگیلیسی‌نین گۆزلریندن
آخیب، اطلس اته‌یینده اویوماق ایسته‌میش. بلکه ده بو سئوینج
یاشی دیر. هر حالدا سنی ده کۆورلدیر، دورولدور، سنده ده رومان‌تیک
دویغولار اوخشاییر. اوره‌یینده ایستی لیک باغیشلاییر. سنی روحن
تمیزله‌ییر.

منه ائله گلیر کی، سئوه بیلمه‌ین هئچ بیر کیمسه‌دن شاعر چیخماز؛
چونکی شعرین تملی، بینۆوره‌سی سئوگی اوزه‌رینده قورولور. بو سئوگی

عادی سئوگی دن توتמוש تا حیات سئوگیسی، ائل، وطن، انسان، کاینات و ... کیمی بؤیوک سئوگی لره قدهر یوکسله بیلیر. بؤیوک صنعتکارلارین، شخصی سئوگیسیندن دوغان صنعت اثرلری ده، ائله بیر قوهیه، گوجه مالیک دیر کی، اونلاردا باشقالاری نین دا سئوگیسی نین ترنوم و تجسسومو سسلنه بیلیر. صنعتین ده عمومی لشمک قوهسی محض بورادان سو ایچیر. «آرزو» شعرینده ترنوم اولان، وصف اولان سئوگی زامان- زامان بؤیویور، درین لشیر، گنیش لنیر و وطن سئوگیسی، ائل سئوگیسی، انسان پرورلیک، عدالت سئوهرلیک کیمی محتشم دویغو و دوشونجه لری ایفاده ائتمک قابلیتی کسب ائدیر. بونون عینی تجسسومونو «آرزو» شعرینده گؤرمک اولار.

ایسته رم غملی و طوفانلی گئجه

یولچولارا.

بیر فانوس تک یا دا قطب اولدوزو تک

رهبر اولام.

بو قارانیق، آرتیق توز کیمی دئییل، بلکه قیر کیمی دیر. قاتی قارانیق دیر. غم لردن، اضطراب لاردان، سکسکه لردن، قورخولاردان، سارسینتی لاردان، ایشکنجه لردن یوغرولמוש استبداد و ظلم قارانیغی دیر. بو قارانیق اولدوقجا مدهش بیر قارانیق دیر. انسان لاری بوغان، سارسیدان، یولچولاری یولوندان ائدهن، قارانیق دیر. بو قارانیق، طوفانلارلا، بحرانلارلا

قوشالاشیب و بیر هیولا کیمی سعادت ایشیغی نین دالینجا گئده ن یولچولارین یولونو کسب. بئله قارانیق، طوفانلی، دۆزولمز بیر قارانیق دا خالقین سعادت نامینه جان لارینی اووجونا آلا ن سعادت جارچی لاری، آزادلیق یولچولاری یولا دوشور، مبارزه یه گیریشیر. آسلیر، گولله لیر (۱۳۵۰ ایل یازیلیب شعر) بو مقام لاردا شاعر لاقید قالب، شعر و غزل قوشماق لا کیفایتلنه بیلیر، اودور کی، او بو یولون کاروانینا قوشولور. اؤزونو مشعله چئویریب، یولچولاری نین یولونو ایشیق لاندیرماق آرزولاییر. او اومید ایشیغی، مایاق کیمی یاناراق، بیر فانوس یا قطب اولدوزو کیمی اولماق آرزوسوندا دیر. قارانیق و طوفانلی گئجه لرده یولچولارا گره ک اولان ایشیق دیر؛ او دا ایشیغا چئوریلیمک ایسته ییر.

ایسته رم یای گونو چؤل لرده آخار بیر سو اولوب،

دوم- دورو گۆز یاشی تک یولدا،

چوخور ایچره دولام.

یایین ایستی و قیزمار گون لرینده، گۆیدن اود الندیی بیر واختدا، سوسوز یولچولارین، یانغیسینی، خیال لاریندا یارانان ایلغیم لار سوو و تمادان داهادا یانغیلاشدیران بیر واختدا، شاعر اؤز وجودونو اریدیب سویا دؤندرمک آرزوسوندا دیر. او قاینار بلاق یوخ، عادیجه چوخورا دولان بیر سو اولماق ایسته ییر. یولچولارا نه لازیم دیر؟ سو! ائله ایسه، سو اولماق! هارادا اولور اولسون، تکجه گره ک اولان بیر شئیه چئوریلیمک گره کدیر.

سعادت، عدالت، آزادلیق یولوندا مبارزه ده ان واجب بیر وارلیغا
چئوریلیمک حقیقی مبارزه ده اولدوغو کیمی اؤزو بؤیوک بیر ایش دیر.

ایسته مم نقش و نیگاریم قالا، شعریم اوخونا،

ایسته رم بیر سیزی حسرت تک

اوره ک لرده قلام.

شاعرین اؤزو اوچون اوماجاغی بیر شئی یوخدور. او نه هئیکل لره، پرتره لره
چئوریلیب، گؤزلری قاماشدیرماق ایسته ییر، نه ده کی، شعرین
شؤهرتی آلتیندا اویویوب، اؤیونمک ایسته ییر. یوخ، او گونده لیک شان
شؤهرتدن، گورولتولر، پارلیتیلی شؤهرتدن قاچیر. اوره ک لرین ان عادی
بیر حسرت حیسنه بولانیب، قالماق ایسته ییر. شاعرین بؤیوک لیلی،
اوزون عؤمورلویو، اونون یازدیغی اثرلردن آسیلی دیر. انسان لارین
اوره ک لرینه یول سالا بیلیرسه دئمک ابدی لشیر. ساهر ده حسرت لره،
انتظار دو یغولارینا، آجی و سئوینج حیس لرینه قاریشیب انسان لارین
اوره یینده قالماق آرزولاییر. بو آرزونون آرزوسودور. بؤیوک سعادت ایسه،
انسان لارین آرزوسونا چئوریلیمک دیر. شاعر ده اؤز نجیب آرزولاری نین،
آرزوسونا دؤنمک ایسته ییر.

اونودورسا منی ائل، چکمه سه تاریخ آدمی

ایسته رم آی تکی یورد اوسته گئجه

شؤوق سالام.

دوغروسو ائل دوغما شاعرینی اونودارمی؟ خالق لیاقتلی ائولادلارینا لاقیدمی قالار؟ بس شاعره قارشی بو ائل - اوبا لاقیدلییی نه دن توره‌نیر؟ بو مصراعلاردا آجی بیر حقیقت گیزلنپ: پهلوی شوونیست‌لری، حقیقی تاریخی حادثه‌لری تحریف ائدیپ، ساتقین‌لاری، فیریلداقچی‌لاری، لوغالاری خالق قلمه وئره‌رک، اؤز چیرکین عمل‌لرینی، یاراماز نیت‌لرینی حیانا کئچیرمک ایسته‌میش‌لر. حقیقتی اؤرت - باسدیر ائده‌رک، خالقین حقیقی و لیاقتلی ائولادینی لکه‌له‌ییب، بؤهتان‌لایاراق، اونلارا «خالق دوشمن‌لری»، «متجاسر»، «ساتقین» و «مزدور» آدی وئرمک‌له، سیخیشدیریب، مبارزه‌مئیدانلاریندان چیخارماغا اؤتری اولسادا موفق اولموش‌دور. آنجاق شاعر، غفلت یوخوسوندا اویوموشلار، باشسیز آدمالارا آجیر. اونون آچیق گؤزو بونلاری یاخشی سئچه بیلیر. او خالقین آییلیب، حقیقته واقف اولاجاق گونونو آیدینجا گؤرور. اودور کی، بو یوخولارین یانیندان سایمازیانا کئچمیر. دوغما یوردونون، خالق‌نین سئوگی - محبت جوهرینه چئوریلیمک آرزوسوندا دیر. اولدوز کیمی، آی کیمی اؤز اوره‌یینی اریدیپ وطن گئجه‌لرینی، ائل‌لرین رؤیالارینی، یوخولارینی، آرزولارین نورنا بوروندورمک ایسته‌ییر. بئله تمئاسیز سئوگی‌له دولان اوره‌ک یالنیز و یالنیز پاک آرزولار، تمیز دویغولار، محبت، سئوگی، انسان‌پرورلیک دویغو و دوشونجه‌لری ایله دولان، چیرپینان،

سئودالی بیر اوره ک اولاییلیر؛ ساھر (گئجه لر اویاغی) نین اوره یی اولاییلیر.

هر ایکی شعرین اؤزونه مخصوص بدیعی دهیرلری واردیر. «آرزو» شعرى خاطرهلرین، آنی لارین، آرزولارین اویانیشى نین طبیعت عنصرلرینده تصویرلنمه سی و انسان اوره یینده اویاتدیغی حیس لرده جانلانماسی فورماسیندا وئریلمیشدیر. شعرین آشیلادیغی صمیمی لیک، کؤوره ک لیک، اینجه و ظریف موسیقی له مشایعت اولونور. بو موسیقی سؤزلرین، دوزلولوشوندن، مصراع لارین توخونوشوندان سس ایلمه لری نین بیر- بیرینی آوازlandıرماسیندان تۆره نیر و رنگ چالارلاری نین اویاتدیغی حزین و یوموشاق دوغولارین سسلشمه سی ایله تاماملانیر. «آرزو» شعرینده کی، ظلمت توزو، «آرزو» شعرینده کی قاتی قارانیلغا، وحشی گؤیرچین ایسه گؤزلریمیزه گؤرونمه یین آنجاق آرزولارا قاناد وئرن، اوچدوران «زومرود» قوشونا چئوریلیمیشدیر.

آرزو شعرى تضادلارین، انکار و تصدیق لرین فورماسیندا یارانیب، قارانیلق لایشیغین، ایستی لیک له سرین لییین، جسارت له اومید سیزلییین، اونوتماق لا وارلیغین یاراتدیغی تضادلارین عالمینده، ایشیغین، دورولوغون، ائل- اوبا وورغونو، وطن پرور، انسان سئوهر، درین دوشونجه لی بیر وطنداشین صورتی جانلانیب و تصویر اولونوب.

آرزی شعرى نین سؤز دوزومو، حیس هؤرگوسو، وورغولارین یثرینه دوشدویونه گؤره، هابئله مصراع لارین یئرلى-یئرینده قیریلماسى شعره خصوصى بیر آهنگ باغیشلايیب، مصراع باشى ایشله نن سؤزلرله، قافیه لر آراسینداكى، اویارلیق و بیر- بیرینى تاماملا قابلیتى شعره تاملیق وئیر، اونو کامیل لشدیرمیش و بوتؤلشدیرمیشدیر. شعرین مضمونندان دوغان، فداکارلیق، ایگیدلیک، غیرت و تمنا سیزلیق، آهنگه، موسیقى یه دؤنه رک شعرین لحنیندن آشکار جاسینا دویولور. شعر لؤوحه یاراتماق مقصدیله قورولمامیش، بلکه گئیش فضالارین، بؤیوک آرزولارین، منظره سینی ییغجام، کسرلى و توتارلى تصویرلر، سیمبوللارلا جانلاندیرماق و تصویر ائتمک ایسته میش و بونا دا ناییل اولموشدور.

«ناظم حکمت» ین رومان لاری

۲۰-نجی عصرین ان بؤیوک صنعتکارلاری آراسیندا پارلاق و مثل سیز یارادیجیلیق دونیاسی لا سئچیلن و دنیا سویه سینده ان بؤیوک شاعر کیمی تانینان ناظم حکمت، عینی حالدا گؤرکملی دراماتورق، اوستاد ناثر، استعدادلی سینماچی و کسگین قلملی مطبوعاتچی ایدی.

اولو صنعتکارین دنیا مقیاسیندا، گئیش اوخوجو کوتله سی نین ماراغینی قازانان شعرلری، منظومه لری درام اثرلری سیراسیندا، «یاشاماق گوزل شئی دیر قارداشیم» آدلی رومانینی دا قید ائتمک اولار.

ناظم حکمت یارادیجیلیغیندا رومانچیلیغا مازاق، شاعرین یارادیجیلیغی نین چیچکلنمه دؤروندن باشلایاراق عؤمرونون سونونا قدهر گونو- گوندن آرتمیشدیر. بو مازاق ناظم ده، حیاتی گئیش سویه ده مختلف یؤنلری ایله، درین معنادا قاوراما ایسته ییندن دوغومشودور. او، بو بدیعی قاوراییشی اؤز اثرلرینده مختلف انسان لارین چئشید- چئشید حادثه لرین بدیعی صورتینی یاراتماقلا اوخوجولارینا

چاتدیرماق ایسته میشدیر. بواسته یی حیاتا کئچیرمک اوچون، یالنیز رومان صنعتی نین بدیعی امکان‌لاری الوئریشلی بیر شرایط یارادا بیلردی. شاعر، ایلک منظومه‌لریندن باشلا یاراق، یئرلی یئرینده رومان صنعتینه خاص اولان قایدالاردان، تیپ یاراتما، جانلی دیالوق‌لار، گئنیش فضالارین تصویری، گرگین داخلی چکیش - برکیشمه‌لر و بو کیمی بدیعی ایفاده فورمالاریندن یارارلانا راق، منظومه‌لرینه رومان احوال - روحیه‌سی، رومان وسعتی باغیشلامیش و اونلارین تاثیر اندیجی اولماسینا زمین یاراتمیشدیر.

او بعضن اثرلرینی شعر - رومان فورماسیندا یازمیشدیر. او جومله‌دن، «بنیرجی اؤزونو نه اوچون اؤلدوردو» اثرینده نثر پارچالاری ايله، شعر پارچالاری نین بیر - بیرینه قووشماسی رومان فورماسیندا، منظومه یاراتمیشدیر. یاخود اونون دونیا ادبیاتی سویه‌سینده شاه اثری ساییلان ائله‌جه ده ۲۰-نجی عصر ادبیاتی نین اینجی لریندن سانیلان «مملکتیمده انسان منظره‌لری» اثری شعر، رومان، سناریو، درام کیمی بدیعی صنعت نوعلری نین سنتزیندن یارانمیشدیر؛ نادر بیر ادبی نوع و سانباللی بیر اثر دیر.

بونلارلا یاناشی ناظم حکمتین رومان فورماسیندا نثرله یازیلیمیش اوچ کامل رومانی و بیر ده «یاشاماق حاققی» آدلی یاریمچیق قالمیش رومانی

واردیر. بو رومان لارین هر بیرینین اؤز یارانما طالعی و ادبی - بدیعی دهیری واردیر.

ناظم حکمت ۱۹۳۴ ده زنداندان چیخیر، آمما هیچ یئرده اونا ایش وئرمیرلر. باب عالی ده قاپی لارینی اونون اوزونه باغلاییر. بو حکومتین و خالق دوشمان لاری نین امری دیر. جین بسم الله دان قورخان کیمی، اونلار دا «ناظم حکمت» ین آدیندان قورخورلار. آنجاق مطبوعات آغالاری بئله بئوک بیر استعدادین اونلارا قازانج منبعی اولدوغونو یاخشی بیلیرلر. اودور کی، ناظمه بئله بیر تکلیف ایره لی سورورلر: «سن بیزیم قزئته لرده مطلب یاز، آمما اؤز آدین اولماسین». ناظم بو تکلیفه بیر شرط ایله بویون قویور: اونون یازدیغی مطلب لرین بیر جومله سی بئله گره ک ده ییشدیر یلمه سین! «اورخان سلیم» امضاسی ایله ناظم حکمتین مطبوعات صحیفه لرینده چوخلو مقاله لر، لطیفه لر، یازیلار، آردیجیل رومان لاری چاپ اولونور. بو اثر سیراسیندا «یاشیل آلمالار» رومانی آخشام قزئته سینده، «قان دانیشماز» رومانی «سون پوستا» قزئته سینده چاپ اولونور. «یاشاماق حاققی» رومانی ایسه ۱۹۳۸ ناظمین حبس اولونماسی لا علاقه دار اولاراق یاریمچیق قالیر.

یاشیل آلمالار

رومانین حادثه‌لری استانبول، یئنی‌گینه و حیوانی آدلی بیر آدادا باش وئریر. اثر او دؤرون جنایت و ماجرا رومان‌لاری قورولوشو اوزره قورولموشدور. رومانین سوژئت خطی بئله‌دیر:

عثمانلی دؤرو، ایکینجی مشروطیت زامانیندا بیر عده «تورک» «آوار چکمه» جزاسینا محکوم اولاراق «حیوانی» آداسینا گؤندریلیر. اورادا چوخلو عذاب و اذیت‌لرله اوزبه‌اوز اولورلار. ائله‌کی، محکوم‌لارین بیر عده‌سی مالاریا خسته‌لیینه توتولور و تیت‌ره‌مه- قیزدیما ایچینده جان وئریرلر. آنجاق گۆی‌سل، حسین و مختار بیر تهر اورادان قاچیب و یئنی‌گینه گلیرلر. تصادف اوزره زنگین بیر قیزیل معدنی تاپیر و پوللانیرلار. تورکیه‌یه قاییتماق زامانی چاتیر. اونلار یولداش‌لاری مختاری خسته حالدا اؤز باشینا بوراخیر و استانبولا قاییدیرلار. گۆی‌سل، مختارین استانبولدا یاشایان عایشه آدلی قیزی‌نی تورا سالیر، اونونلا ائوله‌نیر. -عایشه آتاسی‌نین طالعیندن خبر‌سیزدیر- آنجاق آلچاق گۆی‌سل عایشه‌یه دونیانین عذاب و ایشکنجه‌لرینی وئریر: نهایت نیجات جمیل آدلی بیر گنج، عایشه‌نی گۆی‌سل‌ین الیندن آزاد ائدیر و بیرلیکده یئنی‌گینه ساری مختاری آراییب تاپماق آماجی‌لا یولا دوشورلر. بو آراما و اختارما زامانی اونلار چوخ ماجرالار، گؤرون‌تولرله اوزبه‌اوز اولورلار. آدم یئنین قبیله‌لر، جادوگرلر، یام-یام‌لار، وحشی حیوانلار، بالتا گورمه‌میش مئشه‌لر،

استثمارچی لارین یئرلی قبیله لره ظولوم و ستم لری، قیزیلی
دوشگون لری نین احوالات لاری و.. نهایت مختاری تاپیرلار. او
جادوگرلیک له قبیله باشچی وظیفه سینه یوکسلمیشدیر...

یاشیل آلمالار رومانی او دؤرده دونیادا و ائله جه ده تورکیه ده دب ده اولان
رومانتیک آب و هواسی لایازیلیمیش ماجراچیلیق و جنایت رومان لاری
اوسلوبوندا یازیلیمیشدیر. بو کیمی رومانلار قیزیلی آراییحی لاری نین
احوالات لاریندان، اوزاق شرق یولچولوغونون ماجرالاریندان، آفریقا
گزینتی لری نین چئشید- چئشید لوحه لرینی عکس ائتدیره ن موضوع لار
و مضمون لاری احاطه ائدیردیلر. بو رومان دا عینی موضوعلارلا دولغون و
زنگین دیر. آنجاق یازیچی بونلارین ایفاده سی و تصویری ایله برابر تورکیه ده
سرمایه دار طبقه سی نین ایلک تشکل دؤرونو، بو طبقه نین اخلاقی و
اجتماعی سجه لرینی، هابئله موستملکچی لرین، چاپقینچی لارین
یئرلی اهالی یه قارشی نهایتسیز ظولموندن سؤز آچیر. آنجاق قید
ائتمه لی یم کی، بو اثر ناظم حکمتین گوجلو بیر اثری دئییل، رومان بدیعی
جهتدن آشاعی سویه ده دیر. ناظم حکمت قلمینه خاص اولان
نواو تورلوقدان بیر او قده ر ایز گؤرونمور. هر حالدا رومان ضعیف
چیخمیشدیر.

قان دانیشماز

بیرینجی دنیا محاربه‌سی، هابئله قورتولوش ساواشی نتیجه‌سینده تورکیه خالق‌نین حیاتی چتینلشمیش‌دیر. دؤزولمز بیر حیات طرزی کئچیره‌ن زحمتکش کوتله‌لر مین بیر فاجعه‌ایله اوزبه‌اوز اولموش‌دور. یوخسول، دیدرگین، آج-یالاواج عایله‌لر پوزغونلاشماغا اوغرامیش، آنا‌تولو خالق‌ینی بئله بیر حیات اوچوروم‌لارینا سوروکله‌ین محاربه بیر عده قول‌دور و آزعین، قارین قول‌لار یئن‌یئتمه زنگین بی‌لر، زلی‌لر ده یئتیرمیش‌دیر. اونلار محاربه کؤلگه‌سی آلتیندا مین بیر فی‌یلداقچی لیقلا خالق‌ی سویموش و زنگینلشمیش بی‌لر‌دیرلر. محاربه‌ده اشتراک ائتمه‌ین، وطنی‌نین آغیر گون‌لرینده خارجی تاجرلرین دلالی اولان بو یارامازلار، ایندی وطن‌پرور، ملتچی، خالق‌سئوهر، انسان‌پرور کیمی اؤزلرینی قلمه وئیرلر و آنا‌تولو قیزلارینی ائولادلیغا گؤتورمه بهانه‌سی‌ایله ائولرینده قول‌لوقچو و هوس او‌یونجاق‌لاری کیمی اونلاردان استفاده ائدیرلر، ناموس‌لارینا توخونورلار، اونلاری لکه‌له‌ییرلر.

قان دانیشماز رومانی‌نین سوژئت خطی بئله‌دیر:

سیفی بی‌ائولرینده قول‌لوقچو کیمی ایشله‌ین گول‌عذار آدلی قیزین ناموسونا توخونور. او حامیله قالیر. اوشاغی اولان کیمی سیفی بی‌اونو ائویندن قوور و باییرا سالیر. ائل‌سیز، آرخاسیز گول‌عذار خیوانلاردا نورو آدلی شرفلی بیر دولگه‌راست گلیر. نورو گول‌عذار ائوینه آپاریر. اونون

اوغلونو اوغوللوغا گۆتورور، اونو بؤیودور، اوختدورور. آرتیق عمر تانییمیش بیر عدلیه وکیلی اولور. بیر گون سرخوش حالیندا، سیفی بی، ماشینی لا نورو کیشینی باسیب، اؤلدورور. عمرین تشبؤثوایله قاتل محکمه یه وئریلیر. بئله حالدا سیفی بی زنداندا کئچیریله جک گون لرینی گؤزو اؤنونه گتیره رک دهشته دوشور. عمره یالواریب یاخاریر. اونا پول تکلیف اندیر. وار- دؤلتینی اونون آدینا کئچیرمه یینی آچیقلایر. بونلارین هئچ بیرى عمره کار کسمیر. نهایت سون حربه یه ال آتیر. رومان بو جومله لرله بیتیر: سیفی بی دئییر:

– اوغولم، اولانلار اولموش، کئچن لر کئچمیش. هر حالدا سنین قانین منیم قانیمدان دیر. اگر صاباح من زندانلاردا چوروسم، سنین قانین «آمان آلاه من اؤز بابامی زندانا سالیب چوروتدوم» دئییه فریاد قوپاراجاق دیر دئییل می؟

بو سوآلدان آجیقلا نان عمر یئریندن قالخیب، سیفی یه چیمخیرا قاق «رد اول بورادان آلچاق» دئییه باغیریر:

– یوخ، فریاد قوپارماز. اصلینده آلچاق لارا، رذالته قارشى، قانلار دئییل، شعورلار، دوشونجه لر فریاد قوپارار. «قان دانیشماز»

رومان اجتماعی مضمونلا دولغون دور. خالقین آجینا جاقلى حیاتینى، استثمارچی قوه لرین ظولمونو، ایرقچی لىق، فیریلدا قچی لىق کیمی چیرکین و غیر انسانی عمل لری لعنت له ییر. یالانچی ملتچی لری

افشا ائدیر. انسان روحوندا، محاربه یه قارشى نیفرت تۆره دیر. انسان لاری صلح، عدالت له آزادلیغا سسله ییر. رومانین حادثه لری تورکیه خالقى نین حیاتی ایله سیخ باغلی دیر. آنجاق بو رومان دا ناظم حکمتین تام معنا دا بؤیوک نوواتورلوق گوجونو، اوستاد صنعتکارین صنعت قابلیتینی تام معنا دا نمایش ائتدیره بیلمه ییر!

یاشاماق گۆزل شئی دیر قارداشیم

بو رومان، ناظمین گنج لیک ایل لرینده، یولداش لاری ایله بیرلیکده صلح، عدالت و آزادلیق اوغروندا مبارزه سینی عکس ائتدیرن، اوتوبیوگرافیک سجه داشییان بیر رومان دیر. روماندا ۲۰-نجی ایل لرین اوّل لرینده دونیانین دؤرد بیر بوجاغیندان موسکوا داکی شرق ملت لری دانشگاهینا تحصیل آلمانا گلن گنج طلبه لرین، دوستلوق، قارداشلیق، سئوگی دولو حیات لارینی، اونلارداکی یئنی حیات قورما عشقینی، ایگیدلیک، فداکارلیق سجه لرینی قارباق شکیلده گۆز اؤنونه چکیر. تورکیه یه قاییدارکن فداکار جاسینا خالقین سعادتى نامینه عؤمور-گون لرینی اضطراب لار، اومیدلر ایچینده کئچیرن، دؤنمز و یئنیلمز گنج لرین مبارزه سی نین بدیعی تجسسومونو یاراداراق، عینی حالدا دنیا سویه سینده کی عدالت سیزلییه قارشى مبارزه نین ییغجام، دولغون، رنگارنگ لوحه لرینی و بویالارینی جانلاندیریر. رومانین باش قهرمانی داها

دوغروسو، قهرمان لاری نین بیرری احمدین از میر شهری نین اوجقار بیر نقطه سینده، قارانیق بیر داخمادا، گیزیلی مطبعه قورماق آماجی لایشه باشلایارکن، قودوز سانیدیغی بیر ایتین اونو قایماسی، اوندان قودوزلاشما قورخوسونو او یادی. او بو قورخونون ایچینده، چوخور قازیر. چوخور قازیلیر، گونلر ساییلیر، خاطره لرین تداعی سلسله سی اویانیر و رومان فورما تاپیر. احمد قوردوغو گیزیلی مطبعه نین یئرینی، قیلیغینی ضیا آدلی بیر یولداشینا تانیتمدیرماق اوچون قاتار واسطه سی ایله استانبولدا دوغرو یول لانی. قاتاردا اوزونون خفیه لر طرفیندن ایزله نیلمه سینی سئزیر. بو توتولماق اضطراب لاری ایچینده تورکیه و باشقا مبارزلرین باشینا گلن بلالار، ایشکنجه لر، عذاب لار، اونون خیالیندا جانلنماغا باشلاییر. بئله لیک له تورکیه نین ۳۰ ایل لیک بیر دؤرو قهرمانین ۳۰ ایل لیک یولداش لاری ایله بیرلیکده باش لاریندا کئچیردیک لری ماجرالاری، حادثه لری احاطه ائدیر. بو رومان اوتوبیوگرافیک سجه داشیسادا، آنجاق حادثه بیر قهرمانین چئوره سینده اوز وئر میر. حتا قهرمانین اوزو ده بعضن باشقا بیر قهرمانی عوض ائدیر. مکان لار ثابت دئییلدیر. اونلار تداعی سلسله لر اساسیندا زامانلار ده ییشدیکجه، مکان لار ده ییشیلیر. حادثه لره حاکیم اولان بدیعی منطق، خاطره آنیم لارین دیر، تداعی منطق دیر. اودور کی، اثرده زامان، مکان آنلامی بام باشقادیر. ناظم اوز حیاتی، یولداش لاری نین حیاتی، گوردویو- تانیدیغی یئرلری، باشینا

گلن حادثه‌لری صنعتی‌نین گوجوایله ائله عمومی‌لشدیریر کی، او حادثه‌لر، ماجرالار بیر فردین دئییل، بیر خالق، بلکه ده دنیا خالق‌لاری‌نین حیاتی‌نین تصویری کیمی‌آلینیر.

رومانین قورولوشو چوخ یئنی و اورژینال، دیلی آخیجی، شیرین، دولغون، شعرله نثر دیلی‌نین بیر- بیرینه قاریشیب، قووشوب و اونلارین سنتزیندن دوغان بیر دیل دیر. اونون ایفاده طریزی دئیم‌لری، دولغون، توتارلی دیر. اثر گؤزل دیالوق‌لار، مونولوقلارلا زنگین، کئچمیش‌له ایندی‌نین بیر- بیرینه توخونوب، هؤرولوب، گؤزل لوحه‌لره جانلاماسی دیر.

ناظم حکمتین بورومانی‌نی بدییی بیرایفاده‌ایله ده‌یرلندیرمک ایسته‌سم، اونو گؤی قورشاغینا بنزه‌ده بیله‌رم. ناظمین بوللور اوره‌ییندن دوغان آنیم شعاع‌لاری، اونون یارادیجیلیق منشوروندان کئچهرک، الوان بویا چالارلاری‌لا، گؤی قورشاغی کیمی گؤزلریمیز اؤنونده ایشیق ساحیر، بیزه یاز یاغیشیندان سونرا آچیلان سمانین، تمیز هاوانین، گؤزل و اوره‌ک‌آچان بیر منظره‌نین تاثیرینی باغیشلایر.

بورومان روس دیلینده «رومانتیکا» آدی‌ایله نشر اولونوب، فرانسیزجایسه لویی آراگونون تکلیفی‌ایله منور انداچ (ناظم حکمتین حیات یولداشی) اونو «رومانتیک‌لر» آدی‌ایله ترجمه ائتمیش‌دیر. بو اثر فارس دیلینده انقلابدان سونرا «برادر زندگی زیباست» ایرج نوبختین و آذربایجان

۱۷۲ / قیزیلی شفق لر شاعری حسن ریاضی (ایلدیریم) ادبیات سئونلر گوزگوسونده

دیلینده ایسه توفیق ملیک اوون ترجمه سی ایله نشر اولونموشدور.
ائله جه ده دونیانین بیر چوخ دیلینه ترجمه اولان بو اثرین اساسیندا
سینمایی فیلم ده چکیلیبدیر.

دوینا شاعری «ناظم حکمت»

«من بیر انسان،

من تورک شاعری ناظم حکمت

من تپه‌دن دیرناغا انسان،

تپه‌دن دیرناغا مبارزه، حسرت،

و اومیددن عبارت».

دوینامیزین بؤیوک شاعری، آزادلیق، صلح، عدالت و سئوگی نغمه‌کاری؛

مبارزه‌سی و صنعتی له اسطوره‌لشن ناظم حکمت، تورک خالق‌ی نین دوینا

مدنیتینه بخش ائتدییی اؤلمز صنعتکار دیر.

اؤنون شعرى ملی ده‌یرلردن مایالانسیب، ملی بویالارا بویانسا دا، آنجاق

انسان‌لیغین، بدییی - مدنی ده‌یرلرینه اساسلانیر. اولو شاعرین

یارادیللیق سوزگچیندن کئچن شخصی تجربه‌لری، یاشانتی‌لاری

عمومی‌لشمیش و بشری‌لشمیش بیر دوینا دویومو، دوینا گؤرومو

سویه‌سینه یوکسلیر ویثنی - یثنی مضمون‌لار و فورمالاردا شعرلشیر.

پیئس‌لره، رومان‌لارا، منظومه‌لره چئوریلیر. اونون قلمیندن سوزولن

مختلف بیجیملی صنعت اثرلری ایلدن-ایله کئچیرکن، دیلدن- دیله چئوریلیر. پیئس لر صحنه لشر، رومان و داستان لاری فیلمه چکیلیر و شعرلری ماهنی لاشاراق، دنیامیزی صنعت ایشیغینا بورویور. بئله حالدا او تکجه بیر خالقین دئییل، بلکه بوتون دنیانین، بوتون انسانلیغین دوغما شاعر اوغلو، اولمز صنعتکاری دیر.

ناظم حکمت «کرم کیمی» یانسا دا، آمما او کول اولماییب، بلکه ابدی بیرایشیق منبعینه دئوب، دنیامیزین گونو- گوندن قارالماسینا باخمایاراق، او بو قاتی قارانیقدا داها گور، داها ایشیقلی ساچماقدادیر. اونون صنعت یانغیسی اوره ییمیزده آلیشیر، روحوموزون قارانیق لارینا ایشیق توتور، ایچ اوزوموزو نورلا، شفق له بزه ییر، بیزده یاشاماق، سئومک هوه سینی داها دا آرتیریر. ناظمین اثرلرینده کی آیدینلادیجی، تاثیر اندیجی، جان وئریجی بو سئحیرلی قوه، اونون یاشادیغی حیاتیندان دوغوب توره نیر. اونون یاشاییشیندان قایناقلانیر. او اوزو اثرلری نین باش قهرمانی دیر. ناظم زنداندان گؤندریدی بی مکتوبوندا یازیر:

«اوج جور یاشاماق وار، بیرنجی- یاشادیغی نین فرقینده بئله اولماماق، یعنی یاشادیغینی، یاشاماق دئییلن مفهوم بوتون عظمتیله درک ائتمه دن یاشاماق، یعنی انسان لارین بؤیوک اکثریتی کیمی...ایکینجیسی- هارادا اولورسان، هانسی شرایط ده وار اولورسان اول، یاشاماق بیر سعادتدیر سنین اوچون. دوشونمک، اوخوماق،

سئومک، دؤیوشمک، گۆرمک، ائشیتمک، چالیشماق، ایشکنجه گۆرمک، نیفرت ائتمک، بیر سؤزله بوتون بو مادی و معنوی شئی لر سعادتدیر سنین اوچون. یعنی مستقل و آزاد یاشاماق دئییلن شئی نه گۆزهل دیر. بونو هرآن و هر شرایطه درک ائده سن. اوچونجو-یاشاماق ساده جه بیر وظیفه دیر سنین اوچون؛ بعضن اؤلکم نئجه بیر وظیفه اولورسا، یاشاماق دا ائله بیر وظیفه دیر. وئریلمیش بیر سؤزو یئرینه یئتیرمک کیمی. منیم اوچون یاشاماق مفهومی ایستر حبس ده اولوم، یا اولماییم. ایستر سئوگیلیمین الی الیمده آی ایشیغینی سئیر ائدیم، ایستر حبسخانادا اوتاغیمین تاوانینی، یاشاماق بیر سعادت دیر. حتا منه ائله گلیر کی، تورک ادبیاتیندا «یاشاماق نه گۆزهل شئی دیر» دئین ایلک شاعر بنده نیزدیر».

ناظم دوغرودان دا دئییبی کیمی، سئوه- سئوه، دؤیوشه- دؤیوشه، یارادا- یارادا یاشادی. وطنی نین، دنیانین قورتولوش و گۆزهللشمه سی نامینه دؤیوشدو، آغیر گونلره، زندانلارا دؤزدو، بیر انسان کیمی یاشادی. خالقن نین، انسانلیغین آغری آجی لارینی، حسرت و اومیدلرینی اؤزونونکولشدیردی، اونلاری یاشادی. ناظم ملی چرچیوه ده اؤزونو محدودلاشدیرمادی. او اوزونو بوتون بشریته توتدو، دنیا ادبیاتینی، باشقا خالق لارین فولکلورونو، دریندن اؤیرندی، منیمسه دی. اونلاردان بارلاندی و اؤز یارادیجیلیغیندا باجاریقلا اونلاردان استفاده ائتدی. ناظم

صنعتی نین ان قاباریق خصوصیتی، اونون بشری لیبی، انسانی لیبی دیر. او ملی اولدوغو قدەر ده، بین الملل دیر. اونون اثرلری هئچ بیر ملی محدودیت تانییمیر. آنجاق ناظم شعرینی تورک خالقن نین دیلی، ادبیاتی حیاتی ایله ائله قایناییب، قاریشیب کی، تورک دیلینی ناظم سیز و ناظمی ده تورک دیلی سیز تصور ائتمک بئله مومکون دئییل. ناظم یازیر:

«شعریمین کؤکو یوردومون تورپاغیندادیر. آما بوداق لارینی بوتون تورپاق لارا، او تورپاق لار اوستونده قورولموش مدنیت لره، بوتون دونیامیزا اوزاتماق ایسته دیم. انسان اوغلو هارادا، نه زامان و هانسی دیل ده اولورسا اولسون، اوره ییمه، بئینیمه او یغون بیر شعر سؤیله میش سه، اونون سؤیله ییشینده کی اوستالیغی، اینجه لمه یه اوندان بیر شئی لر اؤیرنمه یه چالیشدیم. تکجه اؤز ادبیاتیمیزین دئییل، شرق، غرب ادبیاتی نین بوتون اوستادلارینی اؤزومه اوستاد ساندیم».

ناظم حکمت شعر، دو یغو ایله - دوشونجه نین بیر - بیرینه توخونماسی، بدییی تصویرلرله حیات حقیقت لری نین بیر یئره قووشدوغو، بیر - بیرینی تاماملادیغی بدییی بیر وارلیق دیر. شعرلری نین تخیل گوجو نه قدەر گوجلو و توتارلی دیرسا بیر او قدەر ده عینی و حیاتی دیر. بو شعرلر ساده اولدوق لاری حالدا درین و اووسونلودورلار. اونلار هر اوخونوشدا تزه گورونن، سؤزون حقیقی معناسیندا صنعت اثرلری دیر. بو اثرلرده انسان لا

طبیعت، تاریخ له جامعه، دونن له صاباح، اوسطوره ایله حقیقت بیر- بیرینی عوض ائده‌رک، سئحیرلی صنعت نمونه‌سی کیمی اوخوجونون داخلی عالمینده یئنن دن جانلانماغا باشلايیر. بونلار دونیانین سسی، نفسیندن تۆره‌نمیش، انسان قلبینده عکس صدا دوغورموش، سونرا سۆزلرده، دئییم‌لرده ده شعرلشمیش دویغو دوشونجه‌لرین، بیلیک و زحمتین محصولودور.

ناظم حکمت چوخ یۆنلو بیر صنعتکار ایدی. او سینماچی، دراماتورگ، یازیچی، مطبوعاتچی، شاعر و هم ده رسام ایدی. هابئله موسیقینی، باشقا صنعت نوع‌لرینی یاخشی دویان، آنالایان و سئوون شاعر ایدی. باجاریقلی صنعتکار، مختلف صنعت ساحه‌لرینده ده یرلی اثرلر یارادیب‌دیر. او هر بیر صنعت نوعنون فورما، مضمون و اؤزونه مخصوص‌لوغونو قوروپوب ساخلایارق، عینی حالدا الوئریشلی شرایطده شعرینده مختلف صنعت نوع‌لرینه منسوب اولان ایفاده طرزی، دئییم یۆنو، فورما خصوصیت‌لریندن بهره‌لنه‌رک، مختلف مضمونلو، رنگارنگ فورمالی اۆلمز شعرلر یاراتمیش‌دیر.

ناظمی اوخوماق، اۆیرنمک، باشا دوشمک اؤزو ده بیر سعادت‌دیر. ناظمین شعر، شاعرده یئنن شعر یاراتماغا و انساندا یئنن انسان اوپاتماغا قادر اولان سولماز و ابدی یاشار بیر صنعت نمونه‌سی دیر!

دعوت

دۇرد نالا گلیب اوزاق آسیادان
آغ دنیزه بیر مایدان باشی کیمی اوزانان
بو مملکت بیزیم.

بیلک لر قانلی، دیش لر کیلیدلی، ایاق لار چیلپاق
و ایپک خالی یا بنزه یین بو تورپاق،
بو جهنم، بو جنت بیزیم.

باغلانسین یادین قاپیسی، آچیلما سین بیر داها
یوخ اولسون انسانین، انسانا نؤکرلییی، قوللوغو؛
بو دعوت بیزیم.

یا شاماق! بیر آغاج کیمی تک و آزاد
و بیر مئشه کیمی قارداش جاسینا؛
بو حسرت بیزیم!

شهر، آخشام و سن

چیریل - چیلپاق قوینومداسینیز
شهر، آخشام و سن
اوزومه ساچیلیر آیدینلیغیمیز
و بیر ده ساچ لارینیزین قوخوسو.
کیمین اوره‌یی دیر چیرپینان
نفس لریمیزین اوستونده تاپ- تاپ چیرپینان سس‌لر
سنین می، شهرین می، آخشامین می،
یوخسا منیم می؟
آخشام هارادا بیتر، هارادان باشلانیر شهر
شهر هارادا بیتر، سن هارادان باشلانیرسان
من هارادا بیتیب، هارادان باشلانیرام؟

دنیزین اوستونده آلا بولوت
اوزونده گوموش گمی
ایچینده ساری بالیق
دییینده ماوی یوسون
ساحیلده بیر چیلپاق آدام
دوروب دوشونور:

بولوت مو اولوم،
گمی می، یوخسا
بالیق می اولوم،
یوسون مو یوخسا؟ ...

نه او، نه او، نه او،
دنیز اولمالی، اوغلوم،
بولودی لا، گمیسی له، بالیغی لا، یوسونویلا.

دوניה شاعری «عبدالوهاب البیاتی»

«سئوگیم اؤزومدن بؤیوک
سئوگیم دونیادان اولودور.
چونکی من
یوخسول عاشیق لرین رؤیاسی نین
شاهی یام.
چونکی من
غریب لرین، سورگون لرین - اؤنجولو،
پناهی یام.»

«عبدالوهاب البیاتی» معاصر عرب شعرى نین گؤرکملی نماینده لیریندن
بیری دیر. او، معاصر عرب شعرینی اؤز باجاریغی و یارادیجیلیق
قابلیتی ایله دونیا شعرى سویه سینه قالدیرمیش و اونو معاصر حیاتلا،
معاصر انسانین معنویاتی و ایستک لری ایله آهنگدار سسلندیره
بیلیمیشدیر. دونیا شعرى نین عرب بوغازلی، عرب نفسلی، گوجلو بیر
قولونون آپاریجی لاری نین و قوروجولاری نین بیری ده البیاتی دیر.

البیاتی ایل لر اوزونو اؤلکه لر، شهرلری بیر قاققین و سورگون کیمی دولاشمیش، عرب خالق نین، هابئله بوتون انسان لیغین، محروم لارین، مظلوم لارین آغری - آجی لارینی اوره یینده گزدریمیشدیر؛ آمما بو سیخینتیلارا، عذابلارا دؤزموش، حیات تجربه لرینی زنگین لشدیرمیش و یارادیجیلیق امکان لارینی گئنیش لندیرمیشدیر. عرب مدنیتینی دنیا مدنیتینه جالاق ووراراق، دنیانین مدنی اوغور و نائلیت لرینی، تجربه لرینی منیمسه یرک، اؤز صنعتینی مین بیر بولاقدان (خالق لار بولاغیندان) سوواریب و اونلاری عرب مدنیتینه آشیلامیش دیر. ملی بیچیمده، ملی بویالارلا بزه میش، دنیا صنعتی نین سویه سینده، اثرلر یاراتمیشدیر و بئله لیکله تکجه عرب خالق نین دئییل، دنیا خالق لاری نین شاعری اولموشدور. ایندی، آرتیق البیاتی نین دنیا شعرینده اؤزیثری، اؤز ده یری واردیر.

«عبدالوهاب البیاتی» نین حیاتی و یارادیجیلیغی لا باغلی دنیانین بیر چوخ دیلینده - او جمله دن آذربایجان دیلینده - اونلارجا کتاب، یوزلرجه مقاله یازیلیب و یازیلماقدادیر. هابئله، اونون بیر چوخ شعر ی نغمه لنیب و عرب خالق نین ملی ماهنی لارینا چئوریلیمیشدیر. عینی حالدا اونون شعرلری اوزه رینده دنیا سویه لی موسیقی بسته لر ده یارانمیشدیر. مثال اوچون، مشهور شوروی بسته کاری اوسپنسکی موسیقی ده یوکسک درجه لی دوقتورلوق عنوانی نین «وطن رؤیاسی»

آدلانان اثری اوچون قازانمیشدیر. بو اثر البیاتی نین سلسله شعرلری اوزهرینده بسته‌لنمیش دیر.

البیاتی ۱۹۲۶- دا بغداد شهرینده دوغولموش ۱۹۹۹- دا دمشقده دونیاسینی ده‌ییشمیشدیر. اوشاقلیق، یئنی یئتمه‌لیک ایل لرینی دوغما شهرینده یاشامیش و ۱۹۵۰- ده بغداد دانشگاهیندان عرب ادبیاتیندا لیسانس آلدیق‌دان سونرا معلم‌لیک‌له مشغول اولموشدور. ائله اوایل‌لرده اؤلکه‌سینده گئدهن مبارزه‌نین سیرالارینا قوشولموش، یولداش‌لاری‌لا بیرلیکده «یئنی مدنیت» آدلی درگی بوراخمیشدیر. نوری السعید عراق حاکیمی نین امنیت مأمور‌لاری نین تضییقی و یوروشو نتیجه‌سینده ۱۹۵۴ یوردونو ترک ائتمیش و «بیروت»-ا کۆچموشدور. بیر مدت دن سونرا مصرده مطبوعاتی فعالیت‌نی نین آردینی توتموشدور. ۱۹۵۸ انقلابیندان سونرا وطنه دؤنموش و اؤلکه‌سی نین مدنیت تمثیل‌چیسی عنوانیندا موسک‌وایا گؤندریلمیشدیر و یئنه بیر مدت دن سونرا وظیفه‌سینی بوراخیب، موسک‌ووا دانشگاهیندا عرب دیلی و ادبیاتینی تدریس ائتمیشدیر. موسک‌ووا ایل‌لرینده دونیانین بیر چوخ یازیچی و شاعرلری‌له گؤروشموش، او جومله دن ناظم حکمت‌له تانیش و دوست اولموشدور. شاعر بیر قاجقین و کۆچگون کیمی دونیانین بیر چوخ شهرلری و اؤلکه‌لری، او جومله دن: آلمانیا، مصر، اسپانیا، سوریه، لبنان، شوروی و... ده یاشامیشدیر.

الاهرام روزنامه سی نین مشهور یازیچیسی عبدالعزیز شرف، شاعر حاققیندا گؤزهل بیر کتاب یازمیشدیر. او یازیسی نین بیر یثرینده «عبدالوهاب البیاتی» نین صورتینی، سیماسینی بئله جانلاندیرماغا جان آتمیشدیر:

«قدیم بینالار کیمی اونون اوزونده غم ایزی وار. تاریخین عظمتی له، اسکی بینالارین قدیم لیلی بیر- بیرینه قووشاندا انسان اوره یینده نسه بیر کدر حیسی او یادان کیمی اونونلا قارشیلاندا من بیر حیس کئچیردیم. اونون اوزونو زحمت له، آغری و کدرین یوغورولماسیندا تۆره ن بیر غوبار توزو بوروموشدور. آخی او بیزیم اوچون قاققین لارین، سورگون لرین عزیز یادگاری دیر. اونون باشینی یوموشاق و اینجه چال توک لر بزمیشدیر. آغ تئل لرله قارا تئل لر بیر بیر نین یانیندا ائله نظام لا دوزولموشدور کی، اونلارین بیر- بیرینی تاماملاماسی و بیر- بیرینی گؤزله لشدیرمسی، اونون ساچ لارینا ایلاهی بیر یاراشیق و گؤزللیک باغیشلامیشدیر. او گؤزهل باش، آریق، آنجاق محکم گؤوده سی اوستونده مغرور و قدرتلی گؤرونوردو. سانکی فرعون لارین محتشم بورج لاری نین گورکمینی اندیریردی. باخیش لاریم اونون اوزونده سورونورکن بیر آنداجا اونون گؤز لرینده کی بیر آنلیق جا گولومسه مه سینی سئچیر، او گولومسه مه بیر آن ایچینده پارلاپیر و سئونور و منه ائله گلیر کی، او آنجاق مقدس بیر تمثال دیر...»

البیاتی نین عرب شعرى اوزه رینده کی تأثیری چوخ گؤروملو و گوجلودور. چونکی اونون شخصی حیاتی، عرب خالقى نین اجتماعی- سیاسی وهابئله معنوی حیاتی لا سیخ باغلی دیر. اودور کی، هارادا عرب دونیاسیندان، عرب معنویاتیندان، عرب ادبیاتی و صنعتیندن سؤز گئدیر، البیاتی اورادا حاضردیر. بیر ده کی، البیاتی اؤزویثنی بیر سس دیر و او یثنی سس عربین معنوی دونیاسینا داخل اولموشدور. عرب بوغازیندا سسله نن، عرب دیلی ایله سؤیله نن یثنی دونیانین: عدالت، دوستلوق، قارداشلیق، صلح و سعادت اوغروندا مبارزه سی نین عکس صداسی دیر.

البیاتی تکجه مضمون و محتوا باخیمیندان ذئیل، شعرى نین دیلی، ایفاده سی، توخونوشو، قورولوشو و... عرب شعرینه یثنی لیک گتیرمیشدیر. مشهور عرب عالیمی، ادبیاتشناس دوقتور «احسان عباس» «البیاتی و یثنی عرب شعرى» کتابیندا یازیر:

«...او زامان کی، دویدو سؤز (کلمه) عرب دیلینده قورو، یالخی و جانسیزدیر، چالیشدی کی، سؤزه یثنی دن حیات باغیشلا سین و بونو باجارا بیلدی. سؤزه بیر نقاش پرده سی بیچیمینده مختلف معنا چالارلاری، سؤزالتی دویمولار، یوزوملار، تداعی لی آنیملار یوکله دی کی، او معنالار بیر یئرّه ییغیشاندالفظی (سس و حرف پرده سینى) بیر تیب و تصویرین اؤزونو جانلی شکیلده جیلوه لندیره بیلدی...».

اونون دونیا باخیشی دا شعرده یئنی دیر. او باخیش اؤتری، بیر یؤنلو و عادی باخیش دیر. چوخ مرکب، فلسفی و بدیعی باخیش دیر. فلسفه نین، بدیعی لییین و آرزولارین بیر یئر قووشدوغو و یئنی بیر موقعیت یاراتدیغی بیر باخیش دیر. او معاصر صنعت تکنیکاسی اوسلوب لاریندان، یوکسک بدیعی سویه لی شعر قوروجولوغوندان یارارلانیب و عرب شعرینده تام معنا دا یئنی بیر شعر اوسلوبو یازدا بیلدی. بو اوسلوب تکجه عرب شعرینده دئییل، عینی حالدا معاصر دونیا شعرینده ده البیاتی اوسلوبو آدلانا بیلر. «مهی الدین صبحی»، عرب ادبیاتشناسی، یازیر:

«او ایندی دن دئییل، دونن دن دونیا یا باخان شاعر دیر. ایندینی کئچیب، کئچمیشی یئنی لشدیرمک، البیاتی اوسلوبونون عمده سجه لریندن بیر، بلکه یارادیجیلیغی نین باشلیجا خصوصیتی دیر. دئمک اولار کی، او دونن لردن بو گونلره، صاباحلارا بویلا نیب باخان و گوردوک لری شاعرلیک رؤیا لارینی یوزان شاعر دیر».

اوستاد شفیع کدکنی عبدالوهاب البیاتی شعر نین اساس جوهرینی، مایاسینی کؤچری لیک له معنا لاندیریر. گؤزکملی عالیم یازیر:

«... البیاتی دایما سفرده دیر. زامان سفری، مکان سفری. اونون بو سفرلری بوتون تاریخی و دونیانی اؤزونده جمع لشدیریر و اونلاری قاپساییر. بئله کی، تاریخ و دونیا اونون وطنینه چئوریلیر. بو وطنده شاعرینه ده نه ایسه

گوزله بیر. انتظار د ادیر. اونون بیر چوخ اثری نین اساس موضوعو سو
آختاریش دیر. شاعرین حیاتی بونونلا معنالانیر، آختاریش، دئمک البیاتی
حیاتی نین اؤزودور...».

بو فکری باشقا بیر عرب شاعری، البیاتی ایله سویو بیر آرخا گئتمه یین
شاعر، «انسى الحاج» بیروت دا نشر اولونان «شعر» درگی سینده بئله
تصدیق له بیر:

«... بو هفته من بیر چوخ شهره عراقدان، فلسطین دن توتوموش مارسى،
شیکاگو، چین، تهران، سوریه، تونس، مراکش، الجزیره سفر ائتدیم.
اوره ییم ایسته ییردی کی، «ورشو» دا داها چوخ قالیم. منیم بو سفرلریم
البیاتی نین شعرلری نین قانادی لا باش توتا بیلیمیشدیر. البیاتی نین
شعرلرینده کی دونیوی لیک، عمومی لیک قوه سی چوخ گوجلودور. اونون
شعرلری نین عطری، رایحه سی، سنی شمالی آفریقایا، چینیه چکیب
آپاریر. - آزاد اولسا- سن ده بو اؤلکه لرین آب-هاواسی ایله نفس آلیرسان.
بو «عبدالوهاب البیاتی» نین سیاسی و اجتماعی قاوراییشی، دنیا
گؤروشو، دنیا دویومو، دوشونوشون محصولودور. او زنگین مدنیه مالیک
شاعر دیر. عینی حالدا اونون تخیل گوجو، تأثیر دایره سی، شعرلرینده کی
تصویرلرین توتارلیغی چوخ بؤیوک ویوکسک درجه ده دیر. بو دا
اونون یارادیجیلیق قوه سیندن، شعرى نین ماهیتیندن آسلیلیدیر.»

بؤیوک ناظم حکمت، البیاتی نین ۱۹۶۳- ده موسکودادا، روسجا، نشر اولونان «یاشیل آی» آدلی سئچیلیمیش لری حاققیندا یازدیغی کیچیک آمما چوخ دولغون یازیسیندا (- قید ائدیم کی، بویازی ناظم حکمتین اولوموندن ایکی جه گون قاباق یازیلیمیش دیر و اونون سون یازیزی دیر-) دئییر:

«... البیاتی حقیقی شاعردیر. دویغو و دوشونجه سینی سؤز او یون لاری ایله دئییل، آچیق، آیدین بیر صنعت دلی ایله اوخوجوسونا چاتدیران شاعردیر. او هر شعر آخیمیندان بیر پای گؤتورن، دب ده اولماغا جان آتان شاعرلر سیراسیندا دئییلدیر. بیروت، موسکوا، مصر و باشقا یئرلرده اونون شعرلرینی بیلن لره، اوخویانلارا و اونا قارشى سئوگی و محبت بسله یین آدم لارا چوخ راستلاشمیشام. منیم اونون شعرلرینده چوخ خوشلادیغیم و بیندیییم جهت لردن بیرى بودور کی، اونون سیاسی شعرلرینده بئله انسان اوره یینه یول تاپان، اونو اوخشیان بیر صمیمی لیک و دوغمالیق، بیر سئوگی و اینام پای وار. بو دا اونون اوره ک یاغیسی و حیات سئوگی سیندن دوغور...»

سؤزومو اولو شاعرین سؤز لری ایله بیتیرمک ایسته ییرم. تکجه بونو علاوه ائتمه لی یم کی، او جیسمن بو دونیادان کؤچسه ده، آنجاق یئنه شعرلری ایله خالقى نین، دنیانین عذابینی چکمک ده دیر. اونون شعرلرینی اوخویارکن منه ائله گلیر کی، بو شعرلر تزه یازیلیب، هله مرکبى

قوروماييب. منجه اصیل صنعت اثری، حقیقی شعر بئله اولمالیدیر. بو اوزدن ده بیز البیاتی نی اؤز دوغما شاعریمیز کیمی سئوه بیلریک: «... اگر اصحاب-ی کهف - قرآن-ی کریم ده گلدییی کیمی - بیر معجزه انتظاری ایله اویموشلار، من ده بیر معجزه انتظاری ایله دایما آختاریشدا، یوروشده اولموشام. یانیدیغیم اودلاری سؤنمه یه قویما میشام. بئله دیر کی، منیم جیسمی و روحی حوجئیره لیریم همیشه انتظارلا دولموشدور. نئجه توخوم تورپاغین قوینوندا انتظار دایر کی، هاجان سا تورپاغی یاریب، جوجریب، بوی آتیب و دنیا ایشیغینی قوجاقلایاجاق، من ده اؤز گونشیمین انتظاریندایام...».

وطنیم!

آواره لییم گؤزلرین اوچوندور

یالقیزلیغیم گؤزلرین اوچوندور

بو قارا دؤنرگه ده گؤزله ییرم

قارا توفان لاریاتا،

قاسیرغالار سوسا،

ماوی گؤی لرین آچیلا.

دوشمان لاری نین گورو

اؤلادلاری نین یورد یئری

وطنیم منیم!

اوشاق لار و باهار
اؤلر گوزلری کیمی
تیکیلی قالمیش بغداد یولونا
اوشاق لارین باهار سوراقلی آغلار گوزلری.
یوردوموز باهار گلیمیش
چیچک سیز، کینک سیز باهار،
قاییتیمیش یئنه ده بو چؤل لر، دوزلره.
ایندی بوردا
بو شهرین شراب لاری
اؤلن لرین گوز یاشیندان،
اوشاق لارین آل قانیندان سالینیر.
یول-یولاغی باغلی قالمیش بو شهرین مئیدانیندا
چارمیخا چکیلیر هر سحر گونش.
ایندی بغداد شهرینده
شن لیک سیز، سئوینج سیز بوز گون لری
قارشیلاییر اوشاق لار.
سانما کی، باهار گلیب
دوغما یوردون چؤل لرینه، دوزونه،

ایندی بوردا

اؤلولر اوچون

نه چیچک، نه کینک، نه گۆزیاشی وار،

فقط اوزو سویوق تورپاغا گومولور اونلار.

اوشاق لارین اوزونون قاچمیش قانی

چیله نیب قیزاریر گۆیلریمیزده

سنین کوز دولو، عذاب دولو گۆزلرین کیمی

کوللره بله نیب، شاختالاردا قوورولوب

دونوزلارین، قوردلارین تاپداغیندا

ازیلن توخوم!

جوجر، جوجر

قوی سندن تۆره سین

چیچک لر، کینک لر، مئشه لر.

■ ...

گۆزلریمی اویدولار

چیخارتدیلار؛

قاش داشینا آدینی قازدیغیم اوزویومو

بارماغیمدان اوزدولر؛

کؤکسومو ده یاردیلار،
اوره ییمده تکجه سنی آرادیلار،
گزدیلر.
گولومسه یه - گولومسه یه دئدیم:
او، اوردادیر
دان اولدوزوندا!
خالقیم اوچون ماهنی
من، بوردا، یالقیزجا
چکیلیمیشم چارمیخا
سویقونچولار، ییرتیجی لار
چئینه ییرلر ایمی.
ای سئوگیمین آتشی
ای سئویملی ملتیم.
من بوردا، یالقیزجا
چکیلیمیشم چارمیخا
اوشاقلار تالاییرلار بوستانیمی
آهیل لار داشلاییرلار جانیمی
آمما
اولدوزلار قوجاق آچمیش

كۆلگه مه باخ
گۆرورسنمى، نئجه سيلير غم توزونو
اوزوندن؟
دوغمايوردو دوستاغينا چئوريله نيم
قاپى لارى دؤين گونشه سارى بويلانيب گوله نيم:
ملتيم منيم.
يالقيزليغيمدا من ده
بو قانلى كوينمه ييم له
او يورغون گۆزلريندن يوخلولارى سيله رم
اى سئوگيمين آتشى
اى سئويملى ملتيم.

سورگونده اؤلن
سورگونده اؤلن،
شهيد اؤلر، شهيد اولار؛
جيسمينى،
تورپاق سئوگى له آلار قوينونا.
روحو،
گونشه سارى اوچان قوشون

جیلدینه گیر.

گوندوزلری

دان اولدوزو تک

گیزلی - گیزلی ایشیقلیقدا ارییر؛

اؤلن لرین دیاریندان

دیری لرین دیارینا آخیب گلر؛

گوز یاش لاریندا

دینجه لر

و قوش لارین نغمه سی تک

اویویار

ماوی لیینده گؤی لرین.

«حبیب فرشباف»ین شاه دؤرونده یازدینی شعرلرینه باخیش

قیرخینجی ایل‌لرده اجتماعی حیاتی‌میزدا باش وئرن حادثه‌لر ادبی-اجتماعی حیاتی‌میزدا بؤیوک ده‌ییشیک‌لیک‌لره سبب اولدو. بو حادثه‌لردن ان تاثیرلیسی و ده‌یرلیسی، ضیالی گنج‌لریمیزین بیر‌گروپونون دانش‌سرانی قورتاریب و معلم وظیفه‌سینده آذربایجان کندلرینده یاییلماسی ایدی. بو ضیالی و انسان‌پرور گنج‌لر یوردوموزون ان اوجقار کندلرینه اوز قویوب، کندچی بالالارینا یئنی اصولدا مکتب قوروب و اونلارا یازیب اوخوماق‌لا برابر، نئجه‌یاشاماغی اؤیرتمه‌یه باشلادیلار. بو فداکار گنج‌لر تکجه معلم‌لیک وظیفه‌سی‌له قناعت‌لنمه‌ییب، بلکه کندلی‌لرین درد‌لرینه سئوینج‌لرینه اورتاق اولاراق، اونلارین گونده‌لیک ایش‌لرینده ده اشتراک‌اندیب و اوساده و پاک قلبلی انسان‌لارین اعتبارینی قازانا بیلدیلر.

بو معلم‌لرین چوخو معلم‌لیکدن باشقا ادبیات‌لدا مشغول اولوردولار. اونلار بیریارادیجی کیمی یئنی مضمونلو، یئنی تیپلی ادبیاتی کندلرده تبلیغ‌انده‌رک، کندلی‌لرین دیلینده‌کی تمیزلییی، آخار‌لیلینی، ایفاده‌طرزینی

اؤز اثرلرینده قورو یوب ساخلایا بیلدیلر و کند حیاتیندان تاثیرلی لوحه لر یارادا بیلدیلر و نهایت ادبیاتیمیزدا یئنی بیر ادبی نسلین یارانماسی نین تمل داشینی قویدولار.

یوخاریدا قید ائتدییم نسلین گؤرکملی نماینده لری نین بیری ده «حبیب فرشلاف» ایدی. حبیب اؤز تحصیلینی قورتاران کیمی کؤنوللو اولاراق قاراداغ کندلرینده معلم لییه باشلادی. او قاراداغلی لارا پاک محبت، تمیز اوره ک و شعرله قانادلانان خیال آپاردی. او دیارین طبیعی گؤزلیک لری و زحمت آدام لاری نین گذرانی و معنوی عالمی، شاعرین خیالی نین اولاغینا چئوریلدی. شاعر معلم اؤز یارادیجیلیغی نین اساس غایه سینی کوتله لرین حیاتی نین ترنومونه حصر ائتدی:

«شخصی دو یغولاردان آسیلی هونر

قارنی آج یوخسولون نه یینه گره ک؟»

شاعر خالقین درد لرینی اؤز درد لری کیمی یاشادیغیندان، یوخاریداکی مصراع لاری قلمه آلیر و فردی و اینتیم حیس لردن اوزاقلاشیب و صنعتینی خالقین آزادلیغی و سعادت ی اوغرونا حصر ائدیر.

حبیب ین ایلک قلم تجربه لری کند حیاتیندان آیینمیش تاثیراتین محصولودور. آنجاق بو تجربه لر گنج بیر شاعرین اولدوغونا باخمایاراق، سانکی سوموک سیندیرمیش ساچ- ساققال آغارتمیش مدرک بیر قوجانین، نیک بین بیر اجتماعی متفکرین دوشونجه لریندن یارانمیش،

فکر آبیده‌لری دیرلر. شاعرین موضوع‌لاری مختلف دیر، الوان دیر. او بیزکدن توتמוש چۆره‌یه کیمی یاشاییشین وسائط‌لریندن، قایغیلی چوبانندان توتמוש فداکار مدرسه شاگردینه کیمی اجتماعی حیاتین بوتون ساحه‌لرینه نظر سالمیش و اونلاردان پوئتیک نتیجه‌لر چیخارمیشدیر. گۆرون ساری بوغدا سونبولو نئجه عمومی لشدیریپ و اونو کند حیاتی نین منبعی و سیمبولو کیمی قلمه آلمیشدیر:

یوخ! سونبول دئییل بو، چۆره‌ک دیر، ات دیر

جرمه ده، روشوت ده، ساواد دا بودور

قند- چای دیر، پالتاردیر، ایل زوماری دیر

حیات منبعی دیر بوتون آرزودور.

بو کیچک پارچادا شاعرین خالقین یاشاییشینا، معنوی عالیمینه یاخین اولدوغو آیدین، آچیق صورتده گۆزوموزون اؤنونده دایانیر. مثال اولاراق:

خوش گونلرده قیپلارکن

یاخالارا دوزولورلر.

دار گونلرده سؤکولورکن

زاریلدایار قیپلی پول‌لار

خوش گون‌لرین سئوینجی، فرحی، دار گون‌لرین آغریسی، عذاب‌لاری، کند قادینی نین عادی بزه‌یینده گۆر نئجه جانلانا بیلیر، پوئتیک لشه بیلیر. بیر قیپلی قارا پولون سیماسیندا اینجه و ظریف جیزگی‌لر

یارانمیش، گئیش بیرحیات تابلوسو یارانیر. حبیب یارادیجیلیغینا خاص اولان بیر سیرا اورژینال صورت لر، ادبیاتیمیزی رنگینلشدیرمیشدیر. اونون یاراتدیغی «زینب بییم»، «چوبان»، «تامام»، «میرزه»، «باغیرین گلینی»، عصریمیزین کوراوغلوسو «غفور» و «سلیمان» کیمی یئنی فکری جیسور، فداکار، بدیعی صورتلر دیر.

شاعر معلمین شاگردی «سلیمان»، اونون اثری نین نجیب، سخاوتلی، تمیز اوره کلی قایغیلی قهرمانینا چئوریلنده، دویورسان و دوشونورسن و فداکار معلم لریمیزین تربیه ائتدیگی اولادلارلا فخر ائدیرسن:

هر گون درس دن سونرا چؤله گئندده

آنام دستمالینا اوچ چؤره ک قویور

منسه چؤره ک لرین ایکیسین هر گون

جمشیدین ائوینه آتیرام، بو دور.

حبیبین ترنوم ائتدیگی زحمت آداملاری تکجه کند کوتله لر ایله محدودلاشمیر، بلکه بوتون اولکه نین زحمت آداملاری، ضیالی لاری، مبارز انسانلاری شاعر صنعتینده جانلانیر، معنوی زنگین لیک، وطنپرورلیک، هومانیزمین پوئتیک مایاسی نین بدیعی ایفاده لر واسطه سیله شعر فورماسیندا شاعرین قلمیندن سوزولور. انسان پرور شاعری، خلقین آغیر گذرانی، چتین و دؤزولمز یاشاییشی دریندن

سارسیدیب و قلبینی اینجیدیرسه ده، بو قورولوشون علییهنه قاوزانمیش مبارزه نین قهرمان لاری نین ایگیدلییی و مبارزه عزمی اوندانیک بین احوال - روحیه یارادیر. «دوشونجه نین مکانی» شعرینده شاه ایشکنجه گاه لاری نین دهشتلی فضا سی و مبارزلرین عقله سیخماز ایشکنجه لر قارشیسیندا دوروشو، دؤزومونو هئیکلشدیریر. دوشونجه نی قولدا، دیلده آختاران جلدلار بو اینامین، اعتقادین قارشیسیندا عاجزلشیر. آخی دوشونجه، یئنیلمز قهرمان لارین قان لارینا، جان لارینا هوپموش و اونلارین وارلیق لارینا چئوریلیمشدیر. دیری لیک لری خالقین مبارزه یول لارینی ایشیقلا ندیریر، اؤلوم لری ایسه گله جه یین شفق لری نه دوغرو گئده ن کاروانین بایراغینا چئوریلیر:

کۆرپه قوزو کیمی اتی پاپیشدی ساجا
یئنه بیر قان لکه سی آرتیردی قیزیل تاجا
یئنه بیر حق عاشیقی، بیر عشق اودونا یاندی
نسیمی تک دایاندی
دوشونجه نین قوخوسو ماحاللارا یاییلدی
ائل لر بوتون آییلدی.

حبیب ائله منطقه ده معلم لیک ائتمیشدیر کی، اوردا طبعی گۆزلیک لر شفاهی ادبیاتیمیزین، عاشیق صنعتیمیزین چیچکلی یوردو

كىمى شؤهرتلىنىش بىر دىيار اولموشدور. ياماج لارى جئىران - جويورلو،
دوزلىرى كؤزلو، بولاق لارى سئوگى نغمەلى، داغ لارى عظمتلى، ائل -
اوبالارى سالى - سؤزلو، قوجالارى نىن، جوان لارى نىن اورەيى قوشمالى،
باياتىلى، آق ساققال لارى نىن، آغ بىرچكىلى لرى نىن سىنەلىرى حكمتلى
سؤزلر خزىنەسى اولان بو دىيار، شاعرىن اورەيىنچە اولموشدور. اونون
اورەيى بو گؤزلىك لىر بئشىيىندە نازلانير و ياراتدىغى نغمە لردە هر بىر
گؤزەللىك اوژ ترواتى ايله نغمە لنير و اورەك لرى اوخشاير:

داغلار بولود دەلن، درەلر درىن
نغمەلى بولاق لار جوشور سىپ - سرىن
جئىران اول حوسنونه ياشىل چؤل لرىن
مئشە لردن الهام آل قاراداغدا.

«اوشتيبين» كندىنە دوشسە گوزارىن
يئى قارا انجىرىن، گىلووشا نارىن
بو يئردە «نباتى» سئودى اوژ يارىن
ياماج لار اوڭرتندە شال قاراداغدا.

«جوان حسين» دؤنوب وطنە باخدى
اوچ قارداش داغلارى گؤي لره قالخدى

«غربتی» چاغلادی، یاندیریپ یاخدی
بولبول لر اولدولار لال قاراداгда.

شفاهی ادبیاتیمیزین بیللور چشمه لریندن سو ایچن حبیب
یارادیجیلیغی، خلقی لیک، صمیمی لیک و طبیعی لیک له
آشیلانمیشدیر. شاعر دؤنه- دؤنه خالق ایفاده لریندن، بنزتمه لریندن
استفاده اندیر؛ ائله بیر موقعه چاتیر کی، گئتدیکجه اونون اؤز ایفاده لری
ده خلقی لشیر، مدرکلشیر و حکمتلی سؤزلر سیراسینا داخل اولاییلیر:

من اؤز خطالاریم

تجربه اولدو- دئییه،

خوش نیت له باخیرام.

تکجه بوندان قورخورام

بیر دفعه لیک عؤمرومو

تجربه ده باتیرام.

بو کیچیک پارچا دانه قدهر حیات تجربه سی یاتیبدیر. شاعرین قلمیندن
سوزوب گلن بو مدرک سؤزلر، اولو بابالاریمیزین نصیحت آمیز سؤزلرینی
خاطیرلاتمیرمی؟ حبیبین یارادیجیلیغیندن بو قبیلدن اولان
مصراع لاری، بندلری چوخ مثال گتیرمک اولار: مثال اوچون:

دی نئجه تانی بیرسان ایکی اوزلو کیمسه نی؟

-ایکی دؤنه سئودیریرایکی اوزلولر سنی.

بیر دؤنه تاپان زامان

بیرده کی ایتیرنده.

حبیب خالق عادت و عنعنه لرینه خور باخمیر، اونلاری متفکر انسان کیمی قیمتلندیرمه یی باجاریر. شاعر بو عادت لری حیاتین طبیعی آخاری لا علاقه ده گؤرور و اینانیر کی بو عادت و عنعنه لر ملی ذوقون عضوی صورتده باغلیلیغینی گؤستیریر. حبیب ین درین دوشونجه سی، ایتی باخیشی بونلاری یاخشی سئچه بیلیر. حبیب ین موضوع دایره سی او قده ر گئیش دیر کی، اونون یارادیجیلیغی نین تحلیللی کیچیک بیر مقاله یه سیغان دئییل، من دئییه بیلهرم، تکجه اونون ایلک یارادیجیلیغی دؤرونه عاید بعضی خصوصیت لردن سؤز آچا بیلدیم و سون زامان لار یاراتدیغی اثرلرینه توخونا بیلمه دیم.

حبیب ین یارادیجیلیغی نین بؤیوک بیر ساحه سی اوشاق ادبیاتینا حصر اولونوب. حبیب اوشاق لارین اؤز دونیاسینا او یغون شعرلر یازیر. اوشاق لارین گؤزهل اخلاقی سجیه لره یئییه لنمه سینه کؤمک ائدیر. تضادلی دونیانی اوشاق لارین باشا دوشدویو طرزده قلمه آلیر.

ادبی-تنقیدی و پوبلیسیستیک مقاله لربندن نمونه لږ / ۲۰۳

من آرتیق سئویملی شاعریمیزه، عزیز دوستوموزا اوزون عؤمور، جان
ساغلیغی و یارادیجی حیات آرزولاییرام.

«قافلانتي» نين «عؤمور آيناسی» نا باخیش ۱۱

م. قافلانتي نين «عؤمور آيناسی» آدلانديرديغي كتابی، شاعرین، انسان- شاعر عؤمرونون آيناسی دير. بيز بو آينایا باخارکن، شاعرین کئچيرتديیی اضطراب لاری، هيجان لاری دويوروق؛ سئوينج لرینی، کدر لرینی حس ائديریک؛ آرزو و اميد لرینی، محبت و نيفرت لرینی باشا دوشوروک؛ وطنيميزده باش وئرهن ايریلی- خيردالی اجتماعی حادثه لرین شاعرین معنوياتیندا پوزولمايان ايز لرینی آچيق- آيدین گؤروروک؛ بونونلایناشی، یارادیجیلیغی نین کئچيرتديیی انکشاف یولونو ايزله ييریک؛ اونون بير شاعر کیمی نائلیت لرینی، نقصان لارینی عیانی صورته گؤروروک. دئمک اولار کی بو شعر مجموعه سی شاعرین سئچيلمیش اثرلری عنوانینی دا داشییا بیلر. چونکی بو مجموعه ده اونون مختلف ایل لرده مختلف موضوعلاردا، فورمالاردا یازدیغی اثرلرین نمونه لری توپلانیب و

۱۱ عؤمور آيناسی، مرادعلی قريشي (قافلانتي)، نشر مينا، ۱۳۶۹، تهران (کتابين مقدمه سی)

یارادیجیلیغی نین سجهیه‌وی خصوصیت‌لرینی اؤزونده جمعلشدیره ییلیب.

شاعرین «عؤمور آیناسی» آدلاندیردیغی بو شعر مجموعه‌سی، اونون شخصی حیاتی و معنویاتیندا عکس اولونان اجتماعی حادثه‌لرین پوئتیک دونیاسی نین گوزگوسودور دئسک، یانیلماریق. بو کتاب اوره‌ک-سؤز آیناسی دیر.

«قافلاتی» شخصی حیاتیندا چوخ عذاب و اذیت‌لر چکیب؛ شاهلیق رئئیمی نین دؤزولمز و غیر انسانی شرایطینده یاشاییب؛ عدالتسیزلیک‌لری قانی‌لا، جانی‌لا حس ائدیپ، غدار محمدرضانین قیلینجی نین دالی-قباغی کسن زامان مجبوراً دوغمايورد-یوواسینی بوراخیب، تحصیل عوضینه چؤره‌ک دالینجا قاجیب، تهراندا محرومیت‌لرین قوجاغیندا بیر گونده بئله آسوده‌لیک گؤرمه‌ییب، یئدییی، ایچدییی زهرله بولانیب‌دیر. بونلارین هامیسی ایستر-ایسته‌مز گنج «قافلاتی»‌نی ظولمه، عدالتسیزلییه قارشى یؤنلیدیپ. او شاه رئئیمینه درین نیفرت بسله‌ییب و اونون ییخیلماسینی اوره‌کدن آلتیشلایب. بو دورو حیاتی شاعرین اثرلرینده درین ایز بوراخیب، اونون شخصیتینده، صنعتینده بارز شکیلده گؤزه چارپان جسورلوق، مبارزلیک، دؤنمزلیک کیمی غرور حیس‌لری نین قایناغی محض یاشاییشی اولوبدور.

غربت آب و هواسی، اوزون ایل لر دوغما وطنین آیریلیغی، شاعرین مصراع لاریندا حزین لیک، کدر و حسرت حیسن لری، اونون قیزغین، آلولو مصراع لارینداکی جوشغونلوق لایاناشی دویولماقدادیر. آجینا جاقلی حیاتی اوندا روماننیک خیال لارین باش قالدیرماسینا سبب اولور. سانکی شاعر آجینا جاقلی وضعیتدن یاخا قورتارماغا، خلاص اولماغا روماننیک قانادلارا درین احتیاج دویور.

یوخاریدا سایدیغیمیز عامل لرین بیر- بیر قوووشماسی شاعرین صنعت ایدئال لارینا دوز استقامت وئریر. اونون حقیقی صنعت یولونا قدم قویماسینا کؤمکچی اولورلار. «قافلانتي»نین صنعتی یالنیز گئرجک حیاتدان یازانمیش بدیعی صورت لره چئوریلیر، اویدورما و ساختا مضمون لاردان قاچیر:

شاعره صداقت، شرف، شان وئرهن

شعر دامارینا ایستی قان وئرهن

شاعرلیک یولونو دوز نشان وئرهن

انسانلیق عشقی له چارپان اوره کدیر

انسانلیق عشقی له چارپان صنعتکار اوره یی، اونو کلاسیک شعریمیزین معاصر سسله نن عنعنه لرینه باغلا ییر و اولو نظامی، نسیمی، فضولی، واقف، ... ساهر ارثینده کی انسان لاییقینه حصر اولونموش صنعت

یولونو یئیئه لئمه یه دوغرو یؤئلدیر و اشرف مخلوقات ساییلان انسانین
ترننومچیسى اولماغا جسارت تاپاراق، اونونلا فخر ائدیر:

آلقیشلادیم حقیقتی آنانلارین عشقینی،
یئر اوزونده ائل دردینی قانانلارین عشقینی،
الی قاپار، آلنی آچیق انسانلارین عشقینی،
نغمه قوشدوم ایل لر بویو، وطن دئدیم، دیل دئدیم،
سینه گردیم سؤزلریمی بم دئمه دیم، زیل دئدیم.

باخ بو بیر بند شاعر «قافلانتي» نین شعرلری نین ائپیگرافی، صنعتی نین
موضوع لاری نین آنا خطی دیر و شاعر، آلقیشلادیغی بو وارلیق لارین،
آنلایش لارین شانینه مختلف مضمونلو، فورمالی اثرلر یازیب،
یارادیب دیر.

«قافلانتي» اوزون ایل لردیر شعرله مشغول اولور. یازیب یاراتدیغی اثرلرینی
مطبوعاتدا، مجموعه لرده نشر ائتدیریر. اونون موضوع لاری نین چوخو،
ایندیکی ادبیاتیمیزدا دؤنه- دؤنه ایشله نن، مراجعت اولونان و داها
دوغروسو ادبیاتیمیزین آپاریجی موضوع لاری دیر. بونلار خالقیمیزین
روحوندان دوغان، جمعیتیمیزین ایره لی سوردویو طلب لردن و
زمانه میزین ایستک لریندن توره نن موضوعلاردیر. شاعرین اجتماعی
لیریکاسی نین باش موضوع لاری دا محض گونده لیک حیاتیمیزدا باش

وئرهن حادثه لر، جمیعتیمیزده اولان انسانی خصوصیت لرین ترننومو، خالقیمیزین معنویاتینا یاد اولان عئیبه جرلیکلره قارشى اعتراض، بیر سؤزله - انسان سعادتى، وطن آبادلیغى، دوستولوق، امین - آمانلیق کیمی موضوعلاردیر.

اللی ایلدن آرتیق حؤکوم سورهن قانلی - قادالی شاهلیق اصول اداره سی، وطنیمیزی یادلارین او یلاغینا، ملی وارلیغیمیزی استعمارچی لارین او یونجاغینا چئویرمیشدی، شاه و اونون دؤره سی جمیعتیمیزده پوزغون احوال - روحیه یاراتمیشدی، زندان لاری آباد، اؤلکه نی ویرانا قویموشدو، استبداد و دیکتاتورلوق ایستر - ایسته مز شعریمیزی عصیان بایراغینا چئویرمیشدیر. او زامان قافلانتي نین دا شعرلرینده بو عصیان فریادلاری گوجلوییدی:

گورورم چوخدان دیر باتیب لار یاسا،
شاه لارین ظولموندن دولوب دور کاسا
اوره ک لرده اولفت اکن ده یوخدور
دیل لر قادا خلانیب، قول لار باغلانیب
هئچ بیر جینقیرتی دا چکن ده یوخدور.

بو فاجعه لی، دؤزولمز شرایط، شاعری اوره کدن سارسیدیرسا، اونون ائل ایله بیرلیکده مبارزه یه اینامینی، عزمینی گوجلندیریر، سسینی

اٹل لرین سسینہ قاتاراق، سانکی شانلی انقلابیمیزین نہایت غلبہ
چالاجاغینی ظالم و غدار شاہا عکس ائتدیریدی:
سن ای قان گؤلونده اوزہن تاجدار
بیل، گئجہ دالیندا آیدین سحر وار
گلہ جک اوگون کی سنین سارایین-
اٹل لرین الی یلہ ویران اولاجاق
قیشا چئوریلہ جک باہارین، یایین.

بو آرزولار، نیدالار حقیقتہ چئوریلدی. نہایت کول آلتینداکی کؤزلر
شعلہ لندی، شاہین بوساطی پوزولدو. شاعر بو مصراع لاری ایلہ فخر ائندہ
بیلیر. ہلہ انقلابا ایکی ایل قالمیش یازیلان بو شعر بیرداہا ثبوت ائدیر
کی، حیات لا، اٹل لہ باغلی صنعت، گلہ جہیی آیدین صورتدہ جانلانندیرا
بیلیر، تاریخی یاخشی باشا دوشہ بیلیر.

م. قافلاننتی نین شعرلری نین الہام منبعی، اونلارین اوزہیی، مایاسی وطن
تورپاغی دیر. بو تورپاغین باری، برکتی، صداقتلی انسان لاری، اٹل-
اوبالاری، وقارلی داغلاری، چای لاری نین نغمہ سی، بولاق لاری نین
دورولوغو، مئشہ لری نین سیخلیغی، الہی گؤزللیک لییی، خالق
قہرمان لاری، موسیقیسی، دوننی، صاباحی و بوگونو شاعرین اورہ یینندہ
نغمہ لہر، مصراعلار چئوریلیر، اونلار قول- قاناد وئیر، شاعرده نجیب

حىس لىر، نىك بىن احوال - روحيه، جسورلوق، دؤنمىلىك، متانت، وقار
كىمى انسان خاصىت لىرىنى ياشادىر و بو خاصىت لىرىن نغمه كارىنا
چئوپىر. اونو شاعر ائدهن، اودو- كؤزو، ايشىغى سؤنمه يىن وطن
تورپاغى دىر. شاعر حاقلى دىركى دئسىن: «سؤندورمه دىم اوره يىمده
وطنىمىن چىراغىن». بو چىراغ اونون اوره يىنده سؤنرسه، شاعرلىيىنى،
انسان لىغىنى، هر شئىنى ايتىر:

وطنىم شمع دىر، من ده پروانا
دولاننام باشىنا من يانا- يانا
اوره يىم باغلى دىر آذربايجانا
هر زامان قىدىنه قالمىشام - قاللام

شاعر، وطنىن بوگونو ايله برابر، دونه نىنى ده دوشونور. وطن قهرمان لارى نىن
سىماسىنى، اونلار يىن حياتىنى، مبارزه سىنى گؤزلى اؤنونده جانلاندىرير.
او قهرمان لارىن خيالى، شاعره وطنداشلىغىن، وطنه باغلى لىغىن،
انسان لىغىن درىن معناسىنى اؤيره دىرلر. رومانىك خيال لار رۇيالار
عالمىنده دونن غرور حسى له ائكىز، دوغما حسرتلرله بويانمىش دويغولارلا
باش قالدىرير، قلبىنى خاطره لر بئشىيىنده ترپه دىر، اوشاقللىق چاغ لارى،
آنا لايلاسى لا قوشا نغمه له نىن ساز و بولبول ججهه لى قوينوندا بير داها
يئنى دن (رويادا) دوغولور:

قافلانتي يام آنديم اوگون لری من
جانلاندي گوزومده چيچکلی وطن
کئچدی اوره ييمدن او گول، او چمن
بولبول لو باغلاری يادىما دوشدو
دونن له، صاباح آراسيندا دائىما اوچوشدا اولان رومانتيک خيال صاباحا
بويلاناندا، نجيب دويغولار، دوشونجه لر، اميدلر، آرزولار آشيلا نيميش
مژده لره چئوريلير. وطنين آبادليغي، ائل لرین شاد و خوشبخت
ياشايشی، بدیعی بويالارلا، صميمی آهنگ له گوزلریميز اؤنونده لؤوحه
يارادير:

چاغلارين شلاله لر،
چتير آچسين لاله لر،
قورتارين غم، ناله لر،
سؤينسين ائل، سؤينسين.

بو گؤزهل آرزو وايستک لر تکجه وطنله محدودلاشمير. دنيا اوزونده صلح
و امين - آمانليق، انسان لارين ملتیندن آسیلی اولما يارق،
قارداشجاسينا ياشاماغي تصوير ائديلير و انسان الی يله، انسان ذکاسی يلا
بزه نيميش دونيانی، خيالا بئله آرزولايير، بئله گؤرور:

دونیا گوزل لالشین انسان الی یله
بوتون گوزه للیکدن کام آلسین انسان
یاشاسین، یاشاسین اؤز عملی یله
آزادلیق قوینوندا قوجال سین انسان

م. قافلان تی نین اثر لری مضمون، فورما اعتبار یله توکنمز سؤز ثروتیمیزدن قیدالانیر. بونودا جرعتله دئمک اولار کی انقلابدان سونرا کی انکشاف ائتکمه اولان ادبیاتیمیز، خصوصی یله شعریمیزین آخینی، شاعره تاثیر سیز قالما ییب. بو ادبی محیط، شاعرین شعر لرینده کی مضمون لاردان، فورما لاردان توتوموش باشقا اوسلوبی مسئله لره قدهر، اونون یارادیجی لیغیندا گوجلو تاثیر بورا خیب. آنجاق بو او دئمک دئیل کی، شاعر سؤیود آغاجی کیمی هر یئل له، هر یانا باشینی اییب، یا خود سیماسیزلاشیب. یوخ، او موضوع لارینا اؤز گوزو ایله باخیر، اولارا اؤز اوره یی ایله یاناشیر. جانلی دانیشیق دیلیندن، خالق ایفاده لریندن، عاشیق پوئزیاسی نین، امکان لاریندان تئز- تئز استفاده ائده رک، شعرینه باشقا بیر تراوت باغیشلا ییر. باخ، بو قیلدن اولان خصوصیت لر اونو باشقا لاریندان فرقلندیریر و یالنیز بو ساحه ده شاعرین یارادیجی لیغینی قیمتلندیرمک اولار.

م. قافلانتي نين شعرلرينده بير سيرا آذربايجان شعرينه خاص اولان، دوغمالاشان اوبرازلارلا راستلاشيريق. بو اوبرازلارين بير چوخو شفاهي ادبياتيميز واسطه‌سى ايله يازيلي ادبياتيميزا كۆچوب و اورادا باشقا اوبرازلارلا برابر حقوقي ياشاماقدادير. آنجاق قافلانتي بو اوبرازلارين كاراكترىك خصوصيت‌لريني ساخلایاراق اونلاري معاصرلشديرير، اؤز معنوي دونياسى و دؤرو شرایطی ايله اويغونلاشديرير و اؤزلشديرير، اونلاري يئننى تيپلى تقدیم ائدير:

مارال بير آن منه باخدى

قلبيمي يانديريب، ياخدى

بخت اولدوزو گؤيدن آخدى

بير آخشامين سون چاغيندا

قافلانتي نين قوجاгинدا

بو مارال ماهنى‌لاردا دينله‌ديييميز، چؤل‌لرده گؤردويوموز مارال لا بير آز فرقله‌نير. بو مارال انسانى لشميش مارال دير. «قافلانتي» نين بو قبيلدن اولان اوبرازلاري نين هاميسى بئله بير كاراكتر داشى بير. اونلار شاعرين دؤرو محيطى ايله اويغون اولان گؤزلىك‌لرين، تميزلىك‌لرين فاجعه‌لى و تراژيك صورتلري ديرلر.

م. قافلانتي نين «عؤمور آيناسی» کتابی، عمومی یارادیجیلیگی، شخصیتی، موضوع لاری و اوسلوبو حاققیندا چوخ سؤز دئمک اولار. آنجاق بو بیر مقدمه نین عهده سینه قویولموش وظیفه دن چیخماق دئمک اولار. اوخوجولار یقین کی کتابی اوخویاندان سونرا بیر سیرا باشقا مسئله لرله ده مشغول اولاجاقدیرلار و شاعر حاققیندا، کتاب حاققیندا باشقا جور فکر یوروده جک لر. من اونلاری باشا دوشه رک، حاقلی حساب ائدیرم؛ آنجاق من اؤزوم بئله دوشونموشم و بو کتابی بئله قیمتلندیرمیشم. اونلار دا باشقا جور دوشونمک لرینه حاقلی دیرلار. من بئله دوشونورم کی، منیم ده فکر لریمه شریک چیخان اوخوجولارین دا سایبی آز اولمایاجاق. قافلانتي (قافلانکوه) داغی، داغلار سیراسیندا بیر داغ اولدوغو کیمی، اؤز سیماسی، گؤرکمی، آب هواسی اولدوغو کیمی، شاعر «قافلانتي» دا شاعرلر سیراسیندا بیر شاعر دیر. اؤزونون دست خطی، پوئتیک نفسی وار. بو پوئتیک نفس، صمیمی و ساده اولدوغو اوچون، اوخوجولارین رغبتینی قازانا بيله جک.

من قوجامان شاعرین یئنی-یئنی دولغون، یئتگین، درین مضمونلو بدیعی اثرلرین دینله مک و اوخوماق آرزوسوندا یام.

«ستار گول محمدی»؛

داغ‌هاوالی، یورد بویالی مصراع‌لار شاعری

من، سئویملی شاعریمیز ستار گول محمدی نین اوزونو گۆرمه‌دن، اۆزونو شعرلرینده گۆرموشم؛ سسینی کاسئت لرده، قوشمالارینی گۆرکملی عاشیغیمیز، «عاشیق محبوب» ون شلاله‌یه بنزهر سسینده دینله‌میشم. اونو اوخویا- اوخویا، دینله‌یه - دینله‌یه بینمیشم.

منجه هر بیر یارادیجی، دویغو و دوشونجه‌لرینی، ایدئال‌لارینی، دونیا گۆرۆشونو بیر سۆزله اۆز منلیینی، یاراتدیغی اثرلرینده عکس ائتدیرمک‌له، اۆز صنعتینده فردی اوسلوبونو یارادا بیلیر. آنجاق، صنعت اثری تکجه یارادیجیسی نین شخصی حیس‌لری چرچیوه‌سینده قورونوب قالسا، زامان سوزگجیندن کئچیب، گله‌جک نسل‌له چاتا بیلمز. صنعتکار(شاعر) انسان‌لارین اوره‌ک‌لرینده‌کی گیزلی حیس و هیجان‌لاری اویاداراق، اونلارا ایستتیک دویوم‌لار آشیلایب و دوشونجه‌لرینی اوخشامالی دیر. بو سعادت، حیاتی دریندن قاورایان، انسان‌لارین حیات تجربه‌لریندن اۆیره‌نن، اونلاری منیمسه‌ین، هامی‌نین

گۆردوک لرینی، باشقا یۇندن گۆروب و گۆستره بیلن شاعرلر ناییل اولما
بیلیرلر. آنا دیلیمیزین گۆزل مثلودیاسی، آخارلی دئییم طرزی، چوخ معنا
چالارلی سۆزلی نین دوزومو، توخونوشوایله، صمیمی، جانا سینر بیر طرز
ایله، حیس و هیجانلارینی مصراعلار چئوریب باشقا اوره کله آخاراق،
کۆنول لری اوخشاییب و اوخوجونون، دینله ییجی نین معنوی وارلیغینا
چئوریله بیلیرلر.

یارادیجی شاعرلر، کئچمیشی دریندن اؤیره نیرلر. گونوموزو ایتی
باخیشلاری ایله سئیر ائدییرلر. دوغما یوردوموزون گۆزللیک لری
بولاغیندان مصراعلارینی امیزدیریرلر. انسانلارین آرزو و ایستک لرینی
اؤزونکولشدیریپ و بابالارین آچدیغی یوللارلا قدم قویورلار. بالالارین،
نوله رین ایستک و آرزولارینا اوز توتوب، یئنی-یئنی جیغیرلار یؤنلیرلر.
اونلار، اؤز اثرلری ایله گلجه یه آچیلان سحرلره بلدچی اولوب و انسانلارین
صاباحا دوغرو گئدهن یوللارینا ایشیق توتورلار. بئله شاعرلرین صنعتکار
امه ییندن، گئجه لی-گوندوزلو آختاریشلاریندان دوغولان،
صمیمی حیس لرله آشیلانیب، انسانی آرزو و ایستک لری ترنوم ائدهن
اثرلر، هامی اوچون گرک اولور.

بیزیم عزیز شاعریمیز «ستار» دا، اوخوجو اوره یینه یول تاپان، نجیب
آرزولو، صاف اوره کلی، شاعرلر سیراسیندادیر:

ستارام کؤنلومون تئلی
هر زامان اوخشاییب ائلی
دوستا آسن سحر ئیلی
یادا چوووغون، کوله‌یم من

ستارین شعرلری، ایستر فورما، ایستر مضمون اعتباری ایله خالق یارادیجیلیغینا، خصوصی ایله عاشیق شعرینه سؤیکه‌نیر. شاعرین غزل، چارپارا و باشقا شعر فورمالاریندا شعر یازماغینا باخمایاراق، اونون شعرلری، من دئیردیم کی، قوشما و گرایلی اوستونده قورولموشدور. بو شعرلرین بدیعی ایفاده اصول لاری، بدیعی تصویر واسطه‌لری، دئییم طرزی و... باشقا عنصرلری خالق یارادیجیلیغی، خصوصی ایله ده عاشیق شعریمیزین گؤزله عننه‌لری ایله سسله شیر. ستار، شعرلرینده مضمون و مندرجه ایله باغلی اولاراق، عمومیت له وصف دن، تصویردن داها چوخ، ترنوم و روایت کیمی بدیعی ایفاده اصول لاریندان بهره‌لنیر. «حکمت دونیاسی» اونون ایدئال لاری نین دونیاسی دیر. شعرلرینده کی حاق نیداسی، حکمته چاغیریش، عیبجریک لری، لعنت لمه طرزی و گؤزلیک لری، خئیرخواه‌لیق لاری اؤیمه شیوه‌سی، انسان لاری دوغرولوغا، وطن پرورلییه، اوستون اخلاقی کیفیت لره سسله مه یول لاری، ایفاده و دئییم لری اوستادنامه لریمیزین بدیعی ایفاده واسطه‌لرینی خاطرلادیر. بو

بیچیم اثرلرینده مدرک بابالارین یولونا اوز قویاراق، شعرلرینی، حیات فلسفه سی نین ترجمانینا چئویرمیش اولور. ناراحات شاعرین دویغو و دوشونجه لرینه، ترنوم ائتدییی آرزو و ایستک لرینه، بیزده شریک چیخیریق.

ستار، آذربایجانین دیلبر گوشه لری نین بیر، قدیم تاریخی، اسرارانگیز گوزه للییی اولان قاراداغ ماحالیندا دونیا گوز آچیب، اوجا داغلار، قالین مئشه لر، گوزه ل یایلاق لار، درین دره لر قوینوندا بویا- باشا چاتمیشدیر. شانلی کئچمیشلی، ایستی قانلی انسانلی، مونبیت طبیعتلی قاراداغ، یوردوموزون تاجی ساییلان عاشیق لار بئشییی دیر. او، ساز صدالاری نین، عاشیق هاوالاری نین بئشییینده بؤیویوب، دوغما یوردون انسان لاری آراسیندا، دونیانین، حیاتین سیرلرینه واریب، خالق ایله سئوینجلی، غملی گونلر کئچیره- کئچیره شاعر اولوب، سؤز قوشوب، دیلدن- دیله دوشوبدور. ایندی ایسه ائل شاعری کیمی ساییلیب، سئچیلن لر سیراسینا داخل اولوبدور. شاعر بؤیوک منتداریق حیسی ایله کیم لردن، هارالاردان قیدالاندیغینی اوخوجولارینا بئله سؤیله بیر:

عؤمور یول لاریمی یاشامادیم تک

«وورغون» دان گوج آلدیم، «واقف» دن کؤمک

«صابر» خرمنیندن ییغیب بیر آتک

خالقین کیملییینه، اؤزونه گلدیم.

آییرماق اولارمی بیریندن، بیرین
هر صنعت اوجاغین، هر صنعت پیرین
بابام «علعسگر»ین، ددهم «شمشیر»ین
سۆنمز اوجاغینا، کۆزونه گلدیم.

«ستار»ام ای وطن عۆمورلوک یارین
چکیرم چیینیمده معنوی وارین
«امراه»ین، «محبوب»ون، خان «کاماندار»ین
شیرین صؤحبتینه، سۆزونه گلدیم.

منه ائله گلیر کی، بو نهنگ سۆز اوستالاری، ساز بهادورلاری نین
یارادیجیلیق بولاغیندان سو ایچن صنعتکار، اونلارین صنعت
باغچاسیندان گول درهه هر هانسی بیر شاعر، اولو صنعتکارلار، بؤیوک
شاعرلرین، آچدیغی جیغیرلارلا آدیملاسادا، اونلارین ایزلرینی ایزلهسه
ده، آنجاق اؤز سۆزو - سوراغی اولمالی دیر. یوخسا، صنعتده، سادهجه
تقلیدچی کیمی قالیب و اؤز جیغیرینی آچا بیللمه یه جکدیر. زامان -
زامان دیلدن - آغیزدان دوشوب اونودولاجاقدیر، آمما ستارین دئمه یه اؤز
سۆزو وار. بونا باخمایاراق کی، هله ده بو اولولارین سس لرینی، اون لرینی،

کلاملاری نین عطیرلرینی دادلارینی، ستارین قوشمالاری نین مصراعلاریندا دینله بیر، دویر، اونلارین دادینی دادیریق.

بورادا ستارین شعر دونیاسینی تمثیل ائدهن، اونون یارادیجیلیق منظره سی نین سجه وی خصوصیت لرینی عکس ائتدیرن بیر نئچه شعرینه توخونماق، یئرینه دوشردی:

داغلارا، شعرمیزده چوخ مراجعت اولونور. منجه، داغلار حاقدا یازمایان شاعریمیز چوخ آزدیر. بلکه ده هئچ یوخدور. چونکو داغ سؤزو گئیش معناسیندا وطن سمبولودور. آذربایجان شعرینده وطن حاقدا شعریازمایان شاعر، قوشما قوشمایان عاشیق - شاعریوخدور. داغلاریمیز حاقدا ایسته نیلن قدهر، ماهنی، بایاتی، عاشیق هاواسی، آتالار سؤزو واردیر. بیزیم شاعرلر زامان - زامان داغلارلا دانیشمیشلار. داغلار دانیشماق، انسانلا، وطن له دانیشماقدیر؛ تاریخ له، زامانلا دانیشماقدیر. داغ، ایگیدلرین اینانج یئری، سیغیناجاغی دیر. داغ، اوجالیق، یوکسک لیک، وقار، غرور، دؤزوم و سیرلی لیک رمزی دیر. داغ آرتیق ادبیاتیمیزدا سو، گوندوز، دیز کیمی تئز - تئز ایشله نیلن بیر بدیی اوبرازدیر.

داغلار، ستارین شعرلری نین موتیولری نین بیرینه چئوریلیمیشدیر. او داغلار تئز - تئز مراجعت ائدیر. مختلف مقاملاردا، آنلاردا بیر سئوگیلی کیمی، بیر دوست کیمی، بیر آرخا کیمی، یورد کیمی، وطن کیمی داغلار اوز توتور. او داغلاردا سؤز آچاندا، قایالاردا ایگیدلرین ایزینی، یاشیل

زمی لره جان وئرن بولاق لارین گۆزونو گۆرور. اونون شعرلرینده داغلار جانلی، گۆروملو، وصف اولونور. اونون داغلاری انسانی لشیر و شاعر سانکی عزیز و مدرک و چوخ سئویملی بیر انسان لادانی شیر. او بؤیوک هوس و محبت له داغلاردان سؤز آچاراق، اوخوجودا داغلارا سئوگی و محبت حیسی او یادییر. اونون شعرلرینده کی، داغ هاواسی بیزیمده جییرلریمیزه دولور.

کیم یاشیل قوینوندا چکسه بیر نفس
بیر عؤمور سینه سی چاغلار آ داغلار!

ستار، داغلار اوغلودور. او، یوردونون گۆزه للیک لری نین ایلکین لیینی داغلاردا گۆروب، اورالاردا تاپیب دیر. داغ هاواسی، مین بیر چیچک قوخوسوندان، مین بیر بولاق دورولوغوندان، داغ چای لاری نین آخاریندان، مین بیر دره نین هنریندن، سسیندن، قایالارین دیلیندن، مئشه لرین یاشیل ماهنی سیندان و ... بیر چوخ گۆزلیک لردن توره نن هاوادییر. عادی کولک دئیل، جانلی داغین دوغما نفسی دیر داغ هاواسی. بئله لیک له بوهاوا گۆزه للیک لر مایاسی دیر. طبیعت جوهری دیر. انسان روحو ایله، طبیعت جانی نین قووشدوغو بیر وارلیق دیر داغ هاواسی. او هاوادا لقمان نفسی واردیر. تورپاغا برکت، دوزن لیک لره یاراشیق وئرن داغلارین آته یینده بویا-باشا چاتان، عؤمور - گونونو اونون یایلاق لاریندا، کندلرینده

کئچیرن داغلار اوغلو، طبیعی دیر کی داغلارا باشقا جور یاناشمالی دیر.
اونون اوچون داغلار، روح دور، سئوگی دیر، یاشاماق سئوگیسی دیر.
صافلیق، تمیزلیک، غیرت، ارکان رمزی دیر. داغلار بابک لرین، کور
اوغلولارین، نبی لرین... آیینماز قالالاری نین یئرلشدییی بیر مکان دیر.
داغلار شاعر اوچون هم تاریخ، هم وطن، هم زامان، هم ده آرزولار
بئشییی دیر. بیر سؤزله: اونون اوچون داغلار مقدس بیر وارلیق دیر:

دئیین آسن یئل لر چوخ تلمه سین
وارلیغیمین واری بو داغلاردادی
قانیمدان سو ایچن حیات باغچامین
هر به هری، باری بو داغلاردادی

هر بیر جیغیرینا سن باخسان درین
دویارسان کئچمیشین آیاق ایزلرین
تاریخه چئوریلیمیش هر ایگید، ارین
داش اولموش مزاری بو داغلاردادی.

هر بیر جیغیریندان مین بیر یول آشیر
هر جیغیر بیر عصرین یوکونو داشیر

بیزسیز ده بو داغلار، ازلدن یاشیر
دونیانین باخاری بو داغلاردادی.

آرزولار، انسانین گؤروب - گؤتوردوک لریندن، ایستک لریندن سو ایچر؛
اونون ایچ دنیاسی نین سیرلری ایله یوغرولار؛ معنوی وارلیغیندان
قایناقلانار؛ اومیدلری نین ایشیغیندا گونو-گوندن بوداقلانار، قوللانار و
اونون منلیینی آیدینلادیب، عؤمور یول لارینا ایشیق ساچار. بو آرزولار نه
قدهر دونیوی و انسانی اولورسا، بیر او قدهرده بشریت اوچون، دنیا اوچون
گرکلی اولار. باشقالاری نین آرزولاری لا سسلشنده داهادا گؤزللشرلر.
آرزولار، آرزولار قووشاندا بؤیوک بیر آرزو یارانار: بؤیوک انسانلیق آرزوسو.
آرزولار حقیقته چئوریلیب چین اولان زامان، انسانلیق اوزونه آغ گون لر
گولومسه‌یر. بیزیم شاعرین ده آرزولار عالمی روماننیک بیر عالم دیر.
شیرین دیر، گؤزه‌ل دیر.. او آرزولار عالمینده، ماوی سمالاردا اوچان قوش
آزادلیغینی، بوتون قایغی لاردان آزاد اولان، اوره‌یینجه یاشایان اوشاق
صافلیغینی، طبیعت جان وئره‌ن سو آیدینلیغینی، انسان اوره‌یینه، روحنا
ایشیق چیله‌ین سئوینج شادلیغینی یاشاماق ایسته‌یر. او آرزولاریندا
سعادت، خوشبخت‌لیک جارچیسی اولماق اوچون گؤزللیک لردن گوج
آلاراق، چتین‌لیک لره سینه‌گریب، قاسیرغالاردان، توفان لاردان کئچیب
سئون‌لرین بخت اولدوولارینی قووشدورماق ایسته‌یر. غم‌لری

اوره ک لردن سیلمک، سئوگی نغمه سی اوخوماق عشقی ایله یاشاییر.
حیاتین درینلیک لرینه واریب، اونون فلسفه سینى اؤیرنمه یه جان آتیر.
دویماق، دوشونمک، حکمت دونیاسینا یول آچماق اونون حیات
آمالی دیر. محبت سوراغلی، سئوینج نیشانلی، یاخشیلیق لار عشقی ایله
یازیب یارادان شاعرین اؤزو حاقدان آرزوسو دا نجیب و انسانی اولور.

اؤزوم اؤزلویومه جان آتماق اوچون
یولچو تک یوللاردا ایزیم قالایدی.
اؤزومو، اؤزوم تک یاشاتماق اوچون
هر دیلده، دوداقدان سؤزوم قالایدی.

منجه شاعر اوچون ان بؤیوک و مقدس آرزو، اوره ک لرده یاشاماق،
کؤنول لرده سسلنمک، دوداقلاردا نغمه یه چئوریلیمک آرزوسودور. شاعرین
بو آرزوسو چین اولورسا او اؤلمزلییینه قووشموش اولور. نه یازیق کی بو
سعادت چوخونا قسمت اولمور.

مقدس کتاب «تورات» دا بئله بیر دئییم وار: «دردیمی کیمه دئییم؟». بو
ایفاده مختلف چالارلاری ایله بؤیوک متفکرلرین، بیللیک
صاحب لری نین، سؤز اوستالاری نین کلاملاریندا ابدیلشمیش دیر. شعر
دونیاسیندا کی شکایت نامه لر ایسه، ائله بو دوینغو و دوشونجه لردن

یارانمیشدیر. اولو «فضولی» میزین اثرلری نین چوخو، بو احوال -
روحیه نین بدیعی انعکاسی دیر سانکی:

دوست بی پروا، فلک بی رحم، دوران بی سکون
درد چوخ، همدرد یوخ، دشمن قوی، طالع زبون
سایه ی اومید زایل، آفتاب شوق گرم
رتبه ی ادبار عالی، پایه ی تدبیر دون...

قایغی کئش لرین، انسان سئوه لرین، دریندن دوشونن لرین حیات پایی،
بؤیوک انسانی آغری لار اولموشدور. باشقا بؤیوک سؤز اوستادلاریمیزین دا
یازی لاریندا و شعرلرینده بئله مضمونلارلا تئز-تئز راستلاشیریق. بؤیوک
صابریمیز دونیا یا غم پنجره سیندن باخیرام دئییه - دئییه یانیب
یاخیلمیشدیر. اؤلمز میرزه جلیل یمیز: دونیادا آن بؤیوک درد، آنلاماق
دردی دیر - دئییه همیشه گؤینه میشدیر دنیا ادبیاتیندا بو مضمون لار
اولدوقجا مختلف بیچیم لرده، فورمالاردا بول-بول ایشله نیلیبیدیر.

ستارین «کیمه دئسین آدام دردین دونیادا» آدلی شعر ی ده شکایت نامه
کاراکترلی شعر دیر. بو «بئش لیگ» ین هر بندی نین سونوندا کی قایتارما
مصراع سانکی قیرمانج دیر؛ چیرپیلیر یارامازلیق لارین باشینا. دار دونیادا،
هر شئی باش -ایاق اولوب: قارا آغی باسیب؛ یالان دوغرونو اودوب؛ آلچاق
اوجانی مینییب؛ دوستلوق، غیرت، کیشی لیک، نجیب لیک، پاک لیک و

صاف لیلک پوچا چیخییدیر؛ دنیا ساریلیق آزارینا توتولوب؛ سانکی
پولون-قیزیلین هوه سی بوتون عالمی سارییییدیر؛ دؤوران، ایکی
اوزلولرین، یالتاق لارین، فیریلداقچی لارین، دلہ-دوزلارین دؤورانی دیر. نه
عیبه جر، نه چیرکین دیر بو زمانه! بو اوزدن دیر کی، شاعرین سینہ سینده
سؤزلر قوور ائدیر، فکرلر اونو دیدیر، داغیدیر، اونسوزدا:
سئوینج آخیب اوزده یاشا دؤنوبدور
اوره ک لر برکییب داشا دؤنوبدور
باش آیاغا، آیاق باشا دؤنوبدور
وجدان اوجوز، عار دهیرسیز، سؤز خطا
کیمه دئسین آدام دردین دنیا دا؟

انسان آخی دردینی، اوره ک سؤزونو باغیرداشی، یولداشی، آن یاخین
بیلدییی سیرداشی ایله بؤلوشر. بس بو نئجه زمانه دیر، بو نئجه دؤوران دیر
کی، حتی ساغ گؤزون، سول گؤزه بئله اینامی یوخدور. هله، وای
اوندادیرکی، انسان بو فاجعه نی اؤز ایچینده یاشایا. باخ بئله:

عدالتدن صؤحبت آچیر کی دینیر
آمما اؤزو عدالت دن دیکسینیر
الده یارق قدرت آتین کیم مینیر

اوزدن ایراق دؤنور «ستار» جلادا

کیمه دئسین آدام دردین دونیادا!

دردینی هئچ کیمه دئیہ بیللمه یین لړ، ناغیل لاردا اولدوغو
کیمی صبیرداش لارینا، قویولارا، داغلارا، داشلارا، سولارا، یول لارا... هارالارا،
نہ لرہ کی دئمہ میشلر. شاعرلرایسہ سؤز دونیاسینا اوز توتورلار، دردلرینی
مصراع لارا کؤچورورلر. بیزیم شاعر ده، ایچینده آلیشیب یانیدیغی آندا،
سؤزلری سینہ سینده شعلہ لنیدی ی واختدا، ائل دونیاسینا، عاشیق
صنعتینہ اوز توتور؛ «کرمی» لرین یانغیسینا اورہ یینی بوکوب، ساز
هاوالاری نین بئشینده اودونو سؤندورمک ایستہ ییر. «دئ گل سین» شعر ی
بو احوال روحیہ دن دوغموشدور. بو شعرین سؤزلری، ریتمی، داخلی
اینتوناسیاسی، مضمونو چوخ ماراقلی دیر. بو شعرده شاعر دویغو و
دوشونجه لرینی ایستہ دییی مضمونو باجاریق لاجانلاندیرا بیلیمیش دیر.
بدیعی جہتدن توتارلی و دولغون اولان بو شعرین ریتمی، قافیہ سیستمی،
مصراع لاری نین اؤلچو و بؤلگولری، بندلری نین باغلیلیغی، بیر-بیرینی
یاخش ی تاماملایا بیلیمیشدیرلر. شعر سانکی مختلف عاشیق
هاوالاری نین نوت لاریندان، خال لاریندان هؤورولموش بیر موسیقی
پارچاسی دیر. بورادا داخلی گرکینلییی، ریتمین ایتیلییی،
کسگینلییینی ایفاده آندہن (۳+۴+۴) مصراع بؤلگولری ایله برابر

قافیه لنمه سیستمی، یئرلی - یئرینده ایشلنمیشدیر. «دئ گلسین» شعرى مصراع دوزومو باخیمیندان «مخمس» لر، «دیوانی» لرین بند قورولوشونا اساسلاناراق، قوشمالارین چارپاز قافیه لی بیرینجی بندلری نین تکرارلانماسی لا، اوچ بند، واحید بیر مضمونو ایفاده ائتمک له، قوشمالارین بدیعی قورولوشوندان یارارلانیب، یئنی بیر قافیه لنمه سیستمی قورماق لا، ماراقلی بیر شعر فورماسی یارادا بیلیمیشدیر. شاعری سارسیدان دردلرین دئشیلمه سی، داخلی هیچقیریق لا، چیرپینتی لا، عؤمور عذاب لاری، دونیانین پیس اوزوندن جانا گلیمیش، دوشونن، یانان، سئون بیر انسانین داخلی سکسکه لری بو شعرده اؤز بدیعی عکسینی چوخ دولغون و ماراقلی شکیلده تاپا بیلیمیشدیر:

سازین کؤکدن، الین تئلدن دوشمه سین

گؤر نه قال دی باشیمداکی قال عاشیق!

آلشیمیشام یامان اودلو چاغیمدی

بیریاخیندان اوره ییمی آل عاشیق!

یامان یئرده کرم دوشوب یادیم

اصلی دردی آلیب مندن حال عاشیق!

نه گونده یم هئچ اؤزوم ده بیلیمیرم

بوگونومه غم هاواسی چال عاشیق!

محبتین یاراسی وار سینه مده

عشق اودونا یانانلارا دئ گلکسین!
سؤزه باخماز بیر سئودا وار باشیمدا
احوالیمی قانانلارا دئ گلکسین!

منه ائله گلیر کی، بو مصراع لار، بو سؤزلر، «کرمی» هاوالاری نین
مشایعتی ایله شاعرین قلییندن قوپور. او عاشیق دونیاسی نین، خالق
یارادیجیلیغی نین بوللور بولاغیندان سوزولوب گلن، جان وئریجی، روح
وئریجی نغمه لرایله، دورولدوقجا، کؤورلدی کجه، یانیدی قجا سانکی
تمیزلشیر، نغمه لشیر. دونیاسی، سئون لرین دونیاسینا قووشور. سئوگی
دونیاسی نین اؤلmez قهرمان لاری فرهادلارین، مجنون لارین، کرم لرین،
یانیدیغی اودلایانماق ایسته ییر. او ملهمینی کرم لرین یانغیسیندا،
مجنون لارین فریادیندا، فرهادلارین عنادیندا تاپیر. اونلارین عؤمور
داستان لارینی ترنوم ائده ن عاشیق لارین سازیندا ابدیلشمیش،
یانیقلی هاوالارا اوره یینی بوراخماق ایسته ییر. شاعر بو حیس لری، بو
دویوم و دوشونجه لری آیدینجاسینا و اینان دیریجی بیر شکیلده
اوخوجولارینا چاتدیرا بیلمیش دیر.

ستارین شعرلری نین مضمونو، بدیی قورولوشو، اونلارین معاصر
آذربایجان شعرینده کی موقعی حاقداتام فکری، اونون شعرلری نین چاپ
اولوب یاییلماسیندان سونرا، داها دوزگون سؤیله مک اولار. من اؤتری

۲۳۰ / قیزیلی شفق لر شاعری حسن ریاضی (ایلدیریم) ادبیات سئونلر گوزگوسونده

حالدا اونون شعرلری نین بیر نئچه سینه نظر سالیب، اونلار حاقدای بیر
نئچه سوز دئدیم. هله لیک بیر بئله.
ستارا اوزون عؤمور و یارادیجیلیقلا بزنمیش حیات آرزولاییر، الینی
سیخیرام.

عمران صلاحی: نغمه‌سی نین آلوویلا، کوله دؤنن نغمه‌کار

آنام

دیلیمین اوستونه سپدی

کلمه - کلمه سؤزلر

شعر گؤیردی

ایندی

آغلار - گوله‌ین آغاجین غم عطیرلی گول‌لری

آیاغینا یاراشیر

عمران صلاحی

عمران صلاحی اؤلکه‌میز ایرانین دونیا شؤهرتلی شاعر و ساتیریکی و معاصر آذربایجان شعرى نین گؤرکملی و ده‌یرلی نماینده‌لریندن بیرى ایدی. او دونیا، انسانا، حیاتا یئنی باخیش لا باخدی، او یئنی دویوملارلا دویدو، دؤرونون، یوردونون باشینا گلن حادثه‌لری آچیق گؤزله، درین دوشونجه ایله قاورادی، یاشانتی‌لارینی، دویدوق‌لارینی بدیعى اثرلرده

جانلانیدیدی. آذربایجان و فارس دیللی ادبیاتا، یئنی سسلی، یئنی نفسلی اثرلر باغیشلادی. شعرمیز عمرانین بدیعی گوزگوسونه چئوریلدی. بیز او گوزگوده اؤزوموزو گورور و دویوروق. دنیانی یئنی بیر باخیش لا سیر ائدیریک، حیاتی یئنی دن معنالاندیریریق.

عمران صلاحی، طنزلرینده زمانه سی نین اوزونه گولدو، لیریک شعرلرینده، دؤرونون روحونو، جانینی ترنوم ائتدی. او، گولوشو حیاتین اؤزوندا اؤیرندی و اونو، توفیق چی لرین اوسلوبوندا سیناقدان چیخارتدی و ملانصرالدین مکتب ینده یئتگین لشدیدیدی. بئله لیک له اؤزونون ساتیریک اوسلوبونو یاراتدی و بو ساحه نین اونودولماز سیمالاریندان اولدو. او ساتیرا حاققینداکی یازی لاری و آراشدیرمالاری لا دا بو ساحه اوه زرینده چالیشان لارین یولونا ایشیق ساچدی. بو چوخ یؤنلی فعالیت عمران صلاحی یه اؤلکه مقیاسیندا اوغور قازاندیدیدی و اونو ایران ادبیاتی نین گؤرکملی سیمالاری سیراسینا داخل ائتدی، دنیایا تانیتدیدی.

عمران نادر بیر شخصیته مالک صنعتکار ایدی. او لیریک شعرلرینه بنزه ییدیدی. آلچاق کؤنول لو، اینجه روحلو، بؤیوک قلب لی، شریف بیر انسان ایدی. داها دوغروسو او انسانلیغین جانلی آبدیه سی ایدی و بیر پارچا صفا ایدی. ایچی نین دورولوغو، گونشلی گؤزلرینده پارلایاراق، محبتی نین ایشیغی آخیب اوره کلره جالانیدیدی. او شعرلرینده

چیچککنیر، گولوش لرینده گول لندی. وارلیغی گۆزلیک لرین پارلاق جیلوه سی ایدی.

او صفاسی ایله، گولوش لری ایله، اوره ک لردن غم - کدری سیلیب، قارانلیق لاری ایشیق لاندیریپ، اؤلومو بئله، گۆرونمزلیک لره جن قووالایاردی. کۆنلونون گۆی قورشاغین چتیرکیمی آچاردی، کی انسانلار طاغی نین آلتیندان کئچه - کئچه، اونون شعر، صنعتی نین ایشیغینا بلنه - بلنه، دورولوب و انسان اولماق لارینا گوونه بیلسین لر:

بولوتلار، یارپاق - یارپاق

اولدوزلار پاریلدا بیر

یارپاق لارین اوستونده

وره ک لر یارپاق - یارپاق

ایستک لر پاریلدا بیر

یارپاق لارین اوستونده

اولدوزلار، بولوتلار، ایستک لر، اوره ک لر

عمرانین شخصیتی بیللور کیمی پارلاق ایدی. اوزاقدان باخاندا، شخصیتی نین پارلیتیسینا غبطه ایله باخا - باخا شاشیب قالیردین، یاخیندان باخماق ایسته دیین زاماندا، بیللورونون قیراق بوجاغی نین چوخلوغوندا، اونون کیم لیینی سئزه بیلمیردین. او، یئنه ده سنین اوچون ال چاتماز، آچیلماز قالیردی. گۆره سن اؤزو، بو گۆزلییینه

واقف ایدی می؟ بیلیمیرم. اولسایدی بئله اوزه چیخارتمازدی. اونون داورانیشی، دویم - دوشونجه سی، یازی لاریندا، شعرلرینده اولدوغو کیمی ایدی: مهربان، اوتانقاج و ادبلی. عمران چوخ لاری ایلا دوستلاشمیش، بعضی لری ایله قایناییب قاریشمیش، کیمسه لرایله ده باغیرداش اولموشدو. آنجاق هر حالدا او، اؤزو ایدی. اوزو اوتانقاج لیغین، اینجه، یوموشاق ایپه یی نین پارلیتسی ایله بورون زاماندا یا خود اوره ییندن پرهیز پرده سی آتیلان زامانلاردا، همان تواضع کار، پاک، شریف و سئوینج باغیشلایان انسان ایدی. اونون وارلیغی باهار کیمی ایدی؛ آما اگر سن بیر آز آییق اولسایدین، کؤنول کؤنوله اونونلا یاشاسایدین، گورردین کی، هانسی سا بیر مزه لی احوالاتین، گولمه لی بیر سؤزون، بیر آتما جانین آردینجا، اوتانقاج لیغیندان، گولر گولمز، گولوش دوداق لاریندان قاجیب، گؤزلرینده اویناشاردی. او بو وضعیعتدن یاخا قورتارماق اوچون ایچینده چالخالاناردی، بو دؤنه گولوش اونون ال لری نین ایتی و تله سیک حرکت لرینده چیرپینا - چیرپینا سوساردی ... بیر آندا سنه ائله گلردی کی نه ایسه اونون جانینی جایناق لاریندا سیخیر. کؤنلون کدری جانین دیینه یاتا - یاتا او دا یاواش یاواش دورولاردی. جانی نین ایشیغی اوزوندن سوزولرکن سیماسی ایشیقلا ناردی. بیردن - بیر سن دویاردین کی بو سئوینجین درینلیینده نه بویدا کدر گیزلیب:

کوچه‌لری دولانیر
قاپی‌لاری دؤیور
پیله‌لردن چیخیر
غم
بیر یئکه مجمعه ده
آی، منه پای گتیریر.

عمرانین شعری حیات کیمی دیر. ساده و چالیشقان انسان‌لارین حیاتی اونون شعرلری‌نین قاینای دیر. اونون سئودییی و شعرلرینده تصویر و ترنوم ائتدییی انسان‌لار، زمانه‌نین چتین‌لیک‌لرینه، آجی‌لیق‌لارینا دؤزورلر، آجی‌لارینا، غم‌لرینه، زارافات‌لارین، لطیفه‌لرین شیرین‌لین قاتیب یاشایا - یاشایا، دنیانی گؤزلشدیریرلر. تاریخین باشلانغیچیندا گونوموزه قدهر دنیانین مادی و معنوی ثروت‌لرینی یارادان انسان‌لار. شعر، صنعت، اونلارین وارلیغی ایله معنا‌لانیر. اونلار بو اثرلری منیمسه‌ییب یاشادی‌لار. هانسی صنعت اثری اولورسا اولسون، اگر بو اثر انسان‌لارین آرزو و ایستک‌لرینی، رؤیا‌لارینی، حسرت‌لرینی اؤزونده یاشاتمیرسا دئمک تاریخین توزاناغیندا ایتیپ گئده جک. هئچ اولاجاق:

گمی‌لر
یئلکن‌لرین آچیرلار

فقیرلرین آهیندا

یا خود:

قوجا آروادلار

نفتی قورتارمیش چیراقلار کیمی

اوتوروبلار پنجره قیراغیندا

اٹله جه ده:

بولود گلیر

تولوق کیمی زهر تۆکور

چیچک بو باغدا قورخودان

سحر دوراندا، تر تۆکور

بو پارچادا:

یاشیل آغاجلار

بیر بیرین گورمه میش ده تانیرلار

آغاجلارین دیلی بیردیر

یام-یاشیل دیر

خلقی لیک عمران صلاحی نین شعرلری نین باشلیجا سجهیه لریندن دیر.

بو شعرلر خالق حیاتیندان، خالق روحوندان مایالانیب، انسانلیق ایشیغی

ساریلان، جانینی خالق جانینا جالایان، دوغو و دوشونجه لرینی،

خالقین آرزو و ایستک‌لری ایله یوغوران بیر شاعرین یارادیجیلیق سوزگچیندن سوزولوبدور. بو شعرلر هئچ بیر ادبی تحلیلله، یوزمایا احتیاج اولمادان خالق کؤنلونه یول تاپا بیلرلر. بو قوه‌دیر کی عمرانین ان محرم و خصوصی حس و هیجان‌لارینی ایفاده ائدهن اثرلرینی ده عمومی لشدیریپ، اوخوجولاری نین دویغو و دوشونجه‌لرینه جالاییر. عمرانین شعرلری نین «لیریک منی»، اوشاق تخیل لو، اوشاق دویغولو، یارادیجی بیر وارلیق دیر. اونون آیدین، پارلاق، تمیز، مهربان قلبی، ایچ دونیاسینا یاد اولان عیجریلیک‌لری، پیس‌لیک‌لری گولوش‌له اریدیب یوخ ائتمه‌یه جان آتیر. او آجیغینی، نیفرتینی، داخیلی چیرپینتی، چاخناشمالارینی ایفاده ائدنده ده، کسگین، سرت ایفاده‌لردن دئییم طرز‌لریندن قاچینیر، بو آن اونون لحنینده، سؤزونده قیناق اوزه چیخیر. او ان آجی، ان دؤزولمز آغیر غم‌لرینی، داخیلی سارسینتی‌لارینی، سانجی‌لارینی ائله ده ییشدیریپ، باشقالاشدیریر و گولوشه، زارافاتا، شیرینلییه چئویریردی کی سن مات قالیردین، عمرانین ان بؤیوک باجاریغی، گوجوده باخ بو ایدی. او آغلایشدان گولوش تۆره‌ده بیلیردی: غنچه، معطل قالیبدیر
باهار یئلی اونا دئییر:
گئنج اولار، بیر آرتلس
هاوا ائله آغیردیر کی

قوش لار اوچماق ایسته میر

آچیق قالسا دا قفس!

ایکی داغین دؤشوندن، ایکی قاینار بولاق، جوشوب چاغلار، بیر بیرینه
قوووشار، آرخ اولار، چای لارا، دنیزلره دوغرو آخار، بو ایکی بولاغین
قوووشاغیندان قاینالانیر عمرانین شعرى.

بو بولاق لارین بیرى آذربایجان خالقى نین، خالق یاردیجیلیغی ایله
چاغلایان، بایاتی لی، قوشمالی، نغمه لی سینه سی دیر، دیگری ایسه،
فارس دیللی خالق لارین ترانه لر، مثل لر، دوییتی لر، تصنیف لرله بزه نمیش
سینه سی دیر. بو بولاق لارین جوهری، مایاسی عینی اولسادا، آنجاق بو
جوهر بدیعی بیچیم ده تظاهر ائندنه، اونلارین بویالاری، معنا چالارلاری،
لحنی، آهنگی، هر دیلین اؤزونه مخصوص سجه لر ایله ایفاده اولونور.
هر دیلین اؤز گؤزلیلیی ایله جیلوه لنیر. عمرانین فارسجا شعرلرینه،
آذربایجان دیلی نین موسیقی چالارلاری، ایفاده الوانیلیغی، آناسی نین
اوره ک دویونتولری ایله سس لشن آنا دیلی نین ایشیغی دوشور. اونون
فارسجا شعرلری نین دیلینی شیرین لشدیریر. آذربایجانجا شعرلرینه
فارس دیلی نین گؤزلیک لری، فارس شعرى نین بدیعی قورولوش یؤن لری،
ایفاده طرزى، شعرلری نین بدیعی - ایسته تیک قورولوشوندا، بدیعی
تصویر واسطه لرى نین توخونوشوندا، ایفاده لرى نین رنگارنگ لیینده، اؤز

عکسینی تاپیر. بئله‌لیک‌له عمران فارس دیللی شعرلرینی باشقا فارس دیللی شاعرلرین اثرلریندن فرقلندیریر. ائله‌جه ده آذربایجانجا شعرلری عینی وضعیتده‌دیر. بونلار هر ایکی دیلده اؤزونه مخصوص بیر بدیعی اوسلوبا مالک‌دیرلر. عمرانین یاردیجیلیغیندا، ایکی مدنیتین، ایکی دیلین بیر بیرینه قارشیلیقلی تاثیر گؤزهل، دولغون عکسینی تاپا بیلمیش‌دیر:

بیر دسته گول

چیراق یانیر اوزاق‌لاردا

اولدوز یانیر اوزاق‌لاردا

هر اولدوزدا بیر سئوگی وار

هر سئوگی ده بیر دسته گول

هر گول ده بیر عطیر

هر عطیرده بیر کپنک

هر کپنک ده بیر شاعر

یک دسته گل

در هر چراغ دوری

ستاره‌ای می‌سوزد

در هر ستاره‌ای عشقی

در هر عشقی گلی

در هر گلی عطری

در هر عطر پروانه ای

در هر پروانه شاعری

عمرانین شعرده ایلک معلمی، اونون «لیلاننه» سی اولموشدور. او سؤزلو،
کؤزلو سینه سین نوه سینه آچیب، اونو سیرلی سئحیرلی عالمه آپاریب، او
عالمین آل- الوان فضا سیندا گزدریب اوره یینی مین بیر رنگه چالان،
مین بیر نغمه قونداغینا بوکوب، روحونو قاینار سؤز چشمه سینده،
یویوندوروب، دورولدوب، اونا ساده، صاف، صمیمی و آیدین بیر دیل،
باغیشلایب، عمران یارادیجیلیغی بویو بو عالمین فضا سیندان آیریلما
ییلمه ییب.

سینه نده کی خاطره لر، بؤیوک باغدی

گؤزلریندن بولود کئچدی

یاغیش یاغدی

«لیلاننه» گل بایاتی اوخو منه

بایاتی لارلا بیر کؤینک توخو منه

ناغیل دننه کئچمیش لردن

...

«لیلاننه»

قوربان سنه

قویما یانام

آچ گۆزونو، من عمرانام!

عمران بو ساده، دورو، آخیجی دیلی تکجه آناسیندان، ننه سیندن دئییل،
یورد یواسیندان قوولوب دیدرگین دوشموش، تهراین حاشیه سینده
مسکن سالان، وطنداش لاریندان دا اؤیرنمیشدیر. او بو یوللا، بو دیل
واسطه‌سی ایله زنگین خالق یارادیجیلیغی ایله تانیش اولموش، اونلاری
اؤیرنمیش، منیمسه‌میش و شعرینین آیریلماز بیر حصه‌سینه
چئویرمیشدی.

عمرانین شعر، یاشادیغی دؤرون اجتماعی سیاسی حادثه‌لریندن
تأثیرلنمه‌سی ایله برابر اوشاقلیق دؤرونون، اوشاقلیق عالمی‌نین آب و
هواسی ایله ده دولودور. عمران شاعرلیینی‌نین ایلکین چاغ‌لاریندان،
فولکلوردان دورلو – دورلو فایدالانمیش دیر، ایلک اثرلرینده شفاهی
خالق ادبیاتی‌نین ان ساده، اویناق و اوشاق دونیاسینا داها یاخین، داها
اویغون اولان نمونه‌لریندن، او جومله‌دن دوزگولردن چوخلو استفاده
اؤتمیشدیر:

یاشارام من، یاشارام
گونش کیمی، یاشارام
گونش کیمی سحرلر
داغدان، باغدان آشارام
بو ماراقلی و گۆزل شعرلرله برابر، بایاتی لاریمیزدان، بایاتی لارین بدیی
عالمیندن، روحوندان، بو یارادیجیلیق نوعونون تۆرتدییی احوال - روحیه
اوزهرینده بیر چوخ شعرینی قوشموشدور:
میدان چیخیب دیر آیا
آی ائنیب دیر میدانا
توزلو آی ایشیغیندا
«آتین اویناتدی گئشیدی.»

عمرانین شعرلرینده خالق ماهنی لاری نین، بسته کار نغمه لری نین ده
تائیری آچیق - ساچیق گۆزه چارپیر. عمران ماهنی لاردان بیر یارادیجی
کیمی بهره لنمیش دیر:
سن گلنده پنجره لر آچیلیر
یئل اویناییر پرده لرین تتلینده
«پنجره نین میل لری
آچیر قیزیل گول لری.»

بونلارین هامیسینا رغماً، عاشیق دونیاسی عمران اوچون باشقا بیر دونیادیر. منه ائله گلیرکی عمرانین شعرلرینده ان گۆزهل سسلنن موتیولردن بیر ده عاشیق شعر، موسیقیسی دیر. عمرانین شعرلرینده سسلرین چوخ مهم رولو وار، اونون شعرلرینده سسلر، سانکی رسم‌ده‌کی رنگ‌لرین رولونو اویناییر. اونو سسلر تریپدیر. سسل اونو گۆزهل عالم‌لره چاغیریر، گۆزلیک، شیرین‌لیک، آیدین‌لیق عالمینه چکیر. بو سسلرین چوخو عاشیق‌لارلا باغلی دیر. البته بو طبیعی بیر حال دیر. چونکی عاشیق دونیاسی آذربایجان خالق‌نین زنگین و رنگین معنوی دونیاسی‌نین گوزگوسو دئمک دیر. عاشیق یاردا یاجیلیغیندا انسان گۆزلیلی ايله طبیعت گوزللییی بیر بیرینه قووشور. بیر بیرینی تاماملاییر بو سازلی - سؤزلو دونیادا اوره‌ک‌لرین ان درین قات‌لاریندا گیزلنن حیسلر، دوغولار، چیچکلنیر، روحا قیدا وئریر، اونو اؤز عطرینه بورویور، اؤز رنگینه بله‌ییر:

محبت

عاشیق‌لارین سازیندا چالینیردی

محبت نغمه‌سی شاعری، شعر دونیاسینا چکیر:

عاشیق‌ین سسی چۆلده یانیر

سسی اوجالیر، شعریم اویانیر

او اوره یینی بو سسین صدا لارینا آچیر:
عاشیق لارین سسینی من ایچه رم
عاشیق لارین سسینده من اوره ییمی سره رم
عاشیق لارین نفسیندن قیزیل گول دره رم.
بو سس سانکی دنیزدیر. بو سس گوزللیک عالیمیندن قاوزانان
موسیقی دیر:

بو سسین ساحیلینده
گوزهل باغ لار، باغ لاردا
شیرین - شیرین میوه لر
بو سسین ساحیلینده
بیری منی گوزله بیر
یئلکن لریم دومانلاردا آچیلیر

و گئتدیکجه سازین سسی، عاشیغین آوازی اونون روحونون، قلبی نین،
دویغو و دوشونجه لری نین چاغلار و جوشغون احوال روحیه سی نین
ترجمانینا چئوریلیر:
سازین سیمی دالغالانیر
دالغالار داشا ده بیر
جالانیر

ایندی منیم اوره‌ییم
یئلکنسیز بیر گمی کیمی
دالغالارین ایچینده.

عمران صلاحی نین اجتماعی شخصیتی و صنعتی نین فورمالاشماسیندا ان اؤنملی رول اوینایان عامل لردن بیر ده، اونون یاشادیغی، ادبی - مدنی محیط اولموشدور. بو محیط ۴۰ نجی ایل لردن باشلامیش ۸۰ - نجی ایل لره قدهر تاریخی - اجتماعی بیر دؤرو احاطه ائدیر. بو ایل لرده ایرانین اجتماعی، مدنی، سیاسی، اقتصادی ساحه لرینده، بؤیوک ده‌یشیک لر اوز وئرمیش دیر. ادبیات و اینجه صنعت ده بو ده‌یشیک لرین تاثیریندن اوزاقدا قالمامیش، بلکه ان درین ایزلری گوجلر تاثیرلری ایله اجتماعی حادثه لر بو ساحه لرده داها آرتیق اؤزونو عکس ائتدیرمیش دیر.

عمران بئله بیر چاغلار، قاینار ادبی - اجتماعی محیطین یئتیرمه سی دیر. اونون یارادیجیلیغی، اجتماعی شخصیتی بو دؤرده یئتگینلشمیش، بو فضا دان شعرلری تأثیرلنمیش دیر. عینی حالدا اونون اؤزونون ده بو فضانین یارانماسیندا اؤنملی رولو اولموشدور. بو دؤرده عمران اؤلکه میزین بیر چوخ تانینمیش و آپاریجی ادبی، مدنی شخصیت لری، صنعتکارلاری ایله سیخ علاقه ده اولموشدور. بو شخصیت لر مختلف دنیا گؤروشلو، باشقا - باشقا آدمالار ایدی لار.

اونلارین یارادیجیلیق عالم لری، فکر و دوشونجه طرز لری، مختلف و بعضاً ده تضادلی ایدی. عمران بونلارلا علاقه ساخلایاراق، اؤز نادر شخصیتی ایله اجتماعی حیاتیندا یاشاما میدانینی دایره سینی گئنیش لندیرمیشدیر. هر هانسی بیر شخصیتده، داورانیش و گؤروشدده انسانی سجیه لری سئچیب، اونلاری قابارداراق، اؤزونون معنوی عالمی ایله، انسانی دهیرلری، اؤلچولری ایله اویغونلاشدیرا بیلیمیشدی. اؤز منلییینی بئله بیر رنگارنگ، مختلف دوشونجه لر، داورانیش لار ایچیندن گیزلی و گؤرونمز بیر خط کیمی کئچیریپ اونلاری بیر - بیرلرینه جالامیشدی. منیم فکریمجه، عمران صلاحی ایندییه جن گؤروب، تانیدیغیم شخصیت لر ایچینده ان دموکرات، آلچاق کؤنللو، بؤیوک اوره کلی، بؤیوک آماللی، قدرتلی بیر شخصیت ایدی. بونا گؤره ده هامی اونو سئویردی. اونونلا فخر ائدیردی. بو یگانه بیر محیط، اؤزونه مخصوص بیر فضا ایدی. بئله بیر خاص موقعیت چوخ آدمالارا نصیب اولمور.

عمران بو فسادان باشقا، آیری - آیری دونیالار، یارادیجیلیق لار، شخصیت لرله، اثرلری واسطه سی ایله تانییش اولور، او چوخ اوخویان، اطرافلی معلوماتی اولان بیر شخص ایدی. عمران اوخودوقلاریندان یارادیچی بیر شاعر و یازیچی کیمی فایدالانیردی. اونلاردان اؤیره نیردی،

اؤیرندیک لرینی منیمسه ییر و شعرینده، یازیسیندا، اونلاری ایفاده ائدیردی.

عمرانین شعرینه ان گوجلو تاثیر بوراخان، ایکی بؤیوک نهنگ شاعری خصوصی ایله قید ائتمه لییم، ناظم حکمت و رسول رضا. بو ایکی استاد شاعر، بؤیوک صنعتکار عمرانین یارادیجیلیغیندا چوخ مثبت تاثیر بوراخمیش لار. عمران اونلاری تقلید ائتمه ییب، بلکه اونلاردان یارادیجیلیق سیرلرینی اؤیرنیب و اثرلرینی معاصر دونیا ایله سسلشدیره بیلیب دیر. شعر ی پخته لشیب، چوخلو تجربه لری ییه لنیب، دوغو و دوشونجه لرینی حیات، انسان و وارلیق حاقدا درینلشدیریپ. بو یول لا بدیعی - ایسته تیک عالمی ده زنگین لشیب، شعر نین بدیعی تصویر واسطه لر، ایفاده، معنا چالاری الوانلاشیب، آیدین لاشیب و معاصر دونیانین قاباقجیل شعر ی ایله آياقلاشماغا، سسلشمه یه حاق قازانیب دیر.

عمران بؤیوک شاعر لردن، خالق دان، حیات دان اؤیره نه - اؤیره نه بیللورلاشیب، شعر ی ده ساده لشیب، آیدینلاشیب. عینی حالدا درین لشیب و حیاتی لشیب دیر. ایل لر بویو آراییب آختاردیغی بیر عالمه چاتیپ. افق لری گنیش لنیب؛ یارادیجیلیق دونیاسی بؤیویوب. او افق لردن کئچه - کئچه، شعر ی نین یئرسیز بر - بزه یی تۆکولوب، اونون روحونون چیلپاق لیغی ایله بدیعی عالمی نین گۆزلیلیی وحدتیندن،

قوووشماسیندان یئنی بیر عالم یارانیب؛ بوتون اینجه صنعت اثرلری نین،
شعرین، ادبیاتین، سو ایچدییی بیر عالم. دوم - دورو، بیللور، ایشیقلی
نغمه لر عالمی! «نغمه لشمک»، اوره ک لرین ان صمیمی حیس لر ی نین،
دوم - دورو دو یغولارین، جانلاندیغی بیر عالم دیر. عمرانین شعری بو
بولانماز صنعت بولاغی نین گوزوندن سو ایچیردی. آرزولارین،
گوزللیک لرین، شعریتین، بیرلشدییی، سئحیرلی صنعت بولاغی:

ال لریمی اوزالتدیم

آی ایشیغینی یثره سردیم

سبد - سبد آلما دردیم

دانیشسام، سپه لئر

آیین دورو بولاغینا، گول چیچک

هاوا نه ایچمه لی دیر

آلمالارین عطری کیمی بیر سئوینج

کؤنیمده گیزلنیب

باخ بئله نغمه لر ی اؤته - اؤته، بیزیم گؤزه ل سسلی «دورنا» میز شرقین
گزی لرینده اوچاراق سئوگی نغمه سی نین ان اوجا ذیروه سینه اوچدو. بو
«یاشیل باش سونا» یاشیل دریا لارا، یاشیل آدالارا اوزدو، شرقین
باشلانغیچینا جان کی عؤمرونون ان گؤزه ل نغمه سین ی اوخوسون. دنیا

شاعرلری ایله بیرگه، انسانلیق نغمه‌سی اوخودو. انسان سسی نین، انسان نفسی نین ان گؤزل نغمه‌لرینی آلچاقلیقلار، عیبجریلیکلر، یارامازلیقلارین حؤکوم سوردویو بیر زمانه‌ده، شعر یی یاخشى لىقلار، گؤزلیلیکلر، دوستلوقلار، قارداشلىقلارین، گؤزل انسانى خاصیت لری نین گوزگوسونه چئویررک، دونیا قاباغینا توتاراق، شعر و ادبیاتی صلحون، دوستلوعون بایراغی کیمی قالدیردیلار؛ اؤزوده دونیانین ان اوجا یئرینده، شرقین دامی آدلانان پامیرده نغمه اوخودو، پکن دانشگاهیندا، کاشغرده، اورمچى دا، آنا دیلینده شعرلر اوخودو. قارشیلاندى، سئودی، سئیلدی. شاعرلر ایچینده پارلادی. او شعر اوخویا- اوخویا او دیاری اوره‌یى نین ایشیغینا بویادی. بیرده یوردوموزون سسی، نفسی، ایپک یولونون، مدنیت لرین قووشدوغو بیر دیاردا سسلندی، عمرانین شعرلرینده جیلوه‌لندی:

آییلیر

یاتان باغ

باهارین نفسینده

آچیلیر

چیچکلر

قوش لارین دورو سسینده

یئل اسیر

کول لر

اود یوخوسوندان اویانیر

قوشولور

گؤل لر

پاریلدا ییر جاوانلیق

پرده لری تیتره دیر.

نه یازیق کی، اونون نجیب جانیندا قیور بلیب یاتان اولوم واختسیز باش
قالدیریب، شاعرمیزین مهربان قلبینی چالدى، زه هرله دى. عمران هله
«چین سفری» نین شعرلرینی قوشمامیش، خاطره لرینی یازمامیش
(یازماغا باشلامیشدی) اولومونون شعرینی قوشدو. غملى پاییز
گئجه سینده، اولوم ایله حیاتی اوزلشدى. اولوم ایله اولوم چاتیشدیلار.
اونون بدنینی پاییز خزانى نین ساری لیغینا ساریدیلار. گئده رگلمز عالمه
آپاردیلار.

بودور: «خانه هنرمندان ایران» سارایی نین سککیسی. سول طرفده
خطابت کورسوسو، ساغ طرفده عمرانین بویوک بیر تمثالی. او تمثال دا
عمرانین همیشه کی مهربان باخیش لاری انسان لاری سوزمکده دیر. اونون
عزیز خاطره سی یولداش لاری نین، دوست لاری نین، سئوه نلری نین
توپلاشدیغی جومالارا باش چکیر. بیر شیرین سؤز، بیر آتماجا ایله

اونلارین دوداق‌لاریندا گولوش اکیب و یوخا چیخیر. حسرت‌لرین،
کدرلرین ایچینده ایتیر. اونسوزلوغون آغیر غمی جاماعاتین ایچینده
دالغا-دالغا یاییلیر.

منی گۆی لردن سوروش

بلکه سنه دئییه‌لر

بوردا بیر یارالی دورنا ایزلندی

دیمدییینده بیر دامجی یاش

سوروشسان هارا گئتدی

دئییه‌جک‌لر: ناغیل لاردا گیزلندی....

ملانصرالدین: «آسیانین اویانما» دؤورونون پارلاق آیناسی

۱۹۰۶- نجی ایلین آپریل آیی نین ۷- سینده تفلیس شهری نین کوچه لرینده ۸- صحیفه لیک شکیل لی، رنگلی بیر گولگوروزنامه سی یاییلماغا باشلادی. روزنامه نین آدی - «ملانصرالدین»، دیلی آذربایجان دیلی، موضوع لاری آذربایجان خالق یین، قافقازلی لارین، عمومیت له یاخین شرق و اورتا آسیا خالق لاری نین حیاتیندان آلینمیش موضوع لار و کاریکاتورلار- جانلی حیات تصویرلری ایدی لر!

روزنامه مختلف موضوع لار، رنگارنگ ادبی نوع لر، گولگو نوعونون چئشید- چئشید بیچیم لری، اوسلوب لاری، ایفاده واسطه لری ایله زنگین لشدیکجه دنیا خالق لاری نین تجربه سیندن، بؤیوک طنز اوستادلاری نین یارادیجیلیغیندان بهره لندیکجه، اونون تأثیر دایره سی آرتیردی. آز بیر زاماندا روزنامه قافقازین حدودلارینی آشیب، قونشو اولکه لره یول تاپدی و شرق عالمی نین قارانیلق حیاتینا ایشیق ساچاراق، بؤیوک بیر اجتماعی- ادبی مکتب (ملانصرالدین مکتبی) یاراتدی:

بوگون «ملانصرالدین» روزنامه‌سی نین یارانماسیندان ۱۰۰ ایل کئچیر. (۱)
یوز ایل بو مکتب شرق عالمینه ایشیق ساچمیش و یئنی-یئنی
روزنامه‌لرین، یازیچی و شاعرلرین سیماسیندا اؤزونو یاشاتمیشدیر! و
یاشادیر...

«ملانصرالدین»ین ایلک نومره‌سی. بؤیوک متفکر، یازیچی و اجتماعی
خادم، شرق عالمی نین پارلاق اولدوزو: میرزه جلیل محمدقلی زاده نین
«سیزی دئییب گلیمیشم ای مسلمان قارداش لاریم...» مشهور کلامی ایله
بئله باشلانیردی!.

(۱۹۰۷-۱۹۰۵)نجی ایل لر روس انقلابی، شرق خالق لاری نین او یانماسیندا
مهم رول اوینادی. انقلابین دالغالاری آسیا خالق لاری، هابئله روس
امپراطورلوغوندا یاشایان خالق لاری نین اجتماعی-اقتصادی و معنوی
قورولوش لارینا گوجلؤ تأثیر بوراخدی. استعمار-استبداد دنیاسی نین
چوروموش پایه‌لرینی سارسیلندی و اجتماعی فکرین بوتون
ساحه‌لرینده ده دؤنوش یاراتدی. ضیالی‌لار، زحمتکش کوتله‌لری
انقلابی-دموکراتیک ایدئال‌لارینی منیمسه‌ییب و استعمار و استبدادلا
مبارزه‌یه گیریشدیلر. اجتماعی عدالت‌سیزلیک، موهمومات، مدنی
گئری‌لیک، معنوی آچاق‌لیق لارلا آمانسیز جاسینا دؤیوشه باشلادیلار.

بئله بیر تاریخی شرایطده، اجتماعی ضدیت‌لرین کسگینلشمه‌سی
دؤورونده، ادبیات و اینجه صنعت ده خلقی لشمه‌لی ایدی. شاعر،

یازیچی، متفکرلرده کؤهنه دونیانین مرتجع قالیق لاری نین عئیه جر سیماسینی افشا ائتمک اوچون یئنی ایفاده واسطه لری گرهک ایدی. داها دوغروسو خالقین حیاتینا حاکیم کسيلمیش جهالت، عطالت کیمی معنوی بوخوولارینی قیرماق اوچون یئنی - یئنی شیوه تاپماق لازیم ایدی.

بؤیوک متفکر، دموکرات یازیچی، میرزه جلیل محمدقلی زاده، بو وسیله نی، بو واسطه نی کشف ائتدی: گولوش! «ملانصرالدین»! گولوشو! آخماق لاری، قولو زورلولاری، کوت بئیین لری، قانمازلاری، ظالیم آغالاری، وجدانسیز بی لری قامچیلاماق اوچون «ملانصرالدین» گولوشو لازیم ایدی. میرزه جلیل طنزی گوجلو بیر بدیعی ایفاده واسطه سی کیمی کشف ائتدی! «ملانصرالدین» آدینی اؤزونه تخلص سئچدی! بو کشف داهیانه کشف ایدی.

بؤیوک ادیبین یارادتیغی «ملانصرالدین» مجله سی ایلک نومره سیندن تا سون نومره سینه دک (۱۹۳۱-۱۹۰۶) عئیبجرلیک، یارامازلیق، ظولوم و زوراکارلیق لاری افشا ائتمک و جهالت جارچی لاری نین، عطالت بایقوش لاری نین سسینی بوغماق اوچون گولوش دن، مهارت له فایدالاندی. اولاردان استفاده ائتدی.

میرزه جلیل چوخ دورگون اولراق، یازدی: «ملانصرالدین» ی طبیعت اؤزو یاراتدی، زمانه اؤزو یاراتدی.

بؤیوک ادیب، یاخشی بیلیردی کی ادبی حادثه‌لر اؤز باشینا یارانمیر. اونلاری جامعه‌نین قانون‌لاری نین ضرورتی تۆره‌دیر. «ملانصرالدین» ین ده یارانماسی بو قانون دان استثنا دئییلدیر.

«سیزی دئییب گلیمیشم ای منیم مسلمان قارداش لاریم...» سؤزلری ایله اوخوجولارا مراجعت ائدن «ملانصرالدین» ائله بیر واختدا گلیمیشدی کی خالقین اونا چوخ بؤیوک احتیاجی وار ایدی: بیر طرفدن دونیادا یئننی فکرلر، دموکراتیک دوشونجه‌لر باش قالدیریر و اجتماعی عدالت، آزادلیق کیمی اجتماعی ایستک‌لر خالق طرفیندن ایره‌لی سورولوردو. دیگر طرفدن دونیانین استعمارچی، مستبد قوه‌لری، استثمارچی زلی لر اؤز منافع‌لرینی قوروماق اوچون، خالق‌لار آراسیندا دوشمن چیلیک تۆره‌دیر، مستعمره اؤلکه‌لری نین وارینی تالاماق اوچون اورالاردا خرافاتی، موهوماتی یایییر، خالقین معارف‌لنمه‌سی، آییلماسی قارشیسیندا مختلف مانع‌لر تۆره‌دیردیلر. اونلارین گونو- گوندن سیمالاری ده‌ییشیلیر، داها غدارلاشیردی. بئله بیر واختدا: «ملانصرالدین» مجله‌سی، جانلی، مزه‌لی، ساده، ماراقلی دیلی، گولمه‌لی شکیل‌لری، آجی گولوشو، کنایه‌سی، لاغلاغیسی، استهزاسی ایله، قولو زورلولاری، قولدورلاری، طنز آتشینه‌ توتوردو. اؤلدوروجو گولوش‌لری ایله خالق دوشمان‌لارینی آلچالدیردی. ائله‌جه‌ده یوموشاق آتماجالاری ایله موهومات ایچینده کیریمیش خالق‌ی سانجیردی. بئله‌لیک‌له «ملانصرالدین» خالق اوره‌یینه

یول تاپیر، اونلارین گوزونو آچیر، پیس لیک لره قارشى نیفرت و غضب
حیس لری آشیلا ییردی و زحمتکش لرین نقصان لارینی، مزه لی
گولوش ایله لاغا قویوردو..

«ملانصرالدین» گوله - گوله، ایچینه آغلایا - آغلایا ملی حدودلاری آشیر و
بوتون شرق عالمینه ایشیق ساجیردی!

«ملانصرالدین» مجله سی نین دوغولماسی و انکشافی ایله آذربایجان
ادبیاتیندا، ائله جه ده یاخین شرق ده طنز یوکسک ذیره یه قالخاراق،
اؤزونون ان پارلاق دؤورونه قدم قویدو. او زامان «ملانصرالدین»
مجله سی نین اطرافیندا توپلانان قلم صاحب لری، رسام لار اؤز
دؤورلری نین ان مشهور سیمالاری ایدی؛ هره سی نین اؤز اوسلوبو و یازی
شیوه سی وار ایدی. آنجاق مجله نین او اوستاد صنعتکارلارین دا
یارادیجیلیق انکشافیندا، خالق ایچری سینده تانیملاریندا رولو
اولموشدور. «ملانصرالدین» مجله سی نین اطرافیندا تانیلمیش یازیچی و
شاعرلردن باشقا، مین لرله مخبر توپلانمیشدی. اونلار، دنیانین دؤرد
بوغاغیندان «ملانصرالدین» تحریریه سینه مکتوبلار گؤندریردی. بو
مکتوبلار یئنی - یئنی خبرلر، تزه - تزه موضوع لار و... دولو ایدی. بو
مکتوبلاری گؤندرلر: معلم لر، حکیم لر، طلبه لر، عالیم لر، فهله لر،
کندلی لر، شهر ساکین لری... مختلف طبقه لره و صنف لره منسوب اولان
شخص لر ایدی لر.

میرزه جلیل- ین باشچیلیق ائتدی بو جریان دان «ملانصرالدین» چی لیک آدی ایله بؤیوک بیر اجتماعی- ادبی مکتب یارانندی. بو مکتب تکجه آذربایجاندا دئییل، بلکه ایران، تورکیه، اورتا آسیا خالق لاری نین ادبیاتیندا اؤزونون لیاقتلی داوام چی لارینی یئتیردی! بو مکتب ین معاصر تمثیل چی لری اونو لاییقینجه هله ده یاشاتماقدادیر! آکادمیک ممدعارف دئییر کی: «ملانصرالدین» مجله سی نین بئینی میرزه جلیل، اونون قلبی ایسه صابردیر. بؤیوک عالیم چوخ دوز دئییر.

جلیل محمد قلی زاده بؤیوک بیر آلقاق کؤنؤللوک له یازیر: «ملانصرالدین تک بیر مؤلفین اثری دئییل، او بیر نئچه منیم عزیز یولداش لاریمین قلم لری نین اثر لری نین مجموعه سی دیر. من ده اونلارین آنجاق آغ ساققال یولداشی یام».

«ملانصرالدین» ادبی مکتبینه منسوب یازیچیلار، بدیعی یارادیجیلیق سبک لری، موضوع سئچمه، تصویر ائتمه، تیپ یاراتما اصول لاری ایله باشقالاریندان فرق لئیردیلر. «ملانصرالدین» چی لرین اساس موضوع لارینی معاصر حیات حادثه لری تشکیل ائدیردی. بو صنعتکارلار عادی احوالات لار ایچیندن، حادثه لری سئچنده، جامعه ده هئچ بیر خارق العاده کیفیت لری ایله آیریلمايان آدام لارین ایچری سیندن سئچیردیلر. اونلارین بؤیوک باجاریق و قابلیت لری بو ایدی کی، بو «کیچیک» انسان لارین دنیا گؤروشونو، حیاتا مناسبتینی، سئوینج و

نیفرت لرینی، حیاتداکی موقعیت لرینی آچا- آچا، جامعه نین داخلی ضدیت لرینی، اجتماعی برابرسیزلییی، ظولمو و ... افشا ائدیردیلر!

«ملانصرالدین» چی لر، ملی ادبیاتدا ایشله نن بیر چوخ طنز نوع لری ایله یاناشی گولگو مطبوعاتسی اوچون، او یغون اولان یئنی قالب لر، نوع لر، اوسلوب لار، ایفاده لردن بوللو- بوللو استفاده ائدیردیلر. اونلار شفاهی ادبیاتدا گئنیش یاییلمیش و بیر اوجو خالقین اوره بینده اولان آتالار سؤزو، تاپماجا، آتماجا، ناغیل، لطیفه، ماهنی، بیاتی و ... نوع لریندن و کلاسیک و دنیا ادبیاتیندا درین ایز بوراخان ایفاده اصول لاریندان دا باجاریق لا بهره لنیردیلر. دونیانین طنز اوستالاری طرفیندن و ها بئله طنز مطبوعات لاریندا بول- بول درج اولونان: فیلیه تون، لغت، تلگراف، پوست قوتوسو، صحنه جیک اعلانلار، مکتوب لار، مکالمه لر، سیاحت نامه لر و اونلارجا باشقا طنز ایفاده واسطه لریندن، اوسلوب و اصول لاریندان استفاده ائدیردیلر.

«ملانصرالدین» مجله سی نین ان چوخ استفاده ائتدی گرافیک طنز نوع لری کاریکاتور ایدی. کاریکاتور مجله نین دؤرد صحیفه سینی احاطه ائدیردی. بو کاریکاتورلار باعث اولوردولار کی، مجله نین مطلب لرینی ساودا سیزلاردا آسان وجه ایله باشا دوشسونلر. آذربایجان دیلینی بیلمه یین یئرلرده کاریکاتورلار مجله نین یاییلماسی نین بیرینجی واسطه سی ایدی.

«ملانصرالدین» مجله سی نین کاریکاتورلاری دنیادا چوخ شهرت

قازانمیشدی. اونلار آذربایجان و قونشو اؤلکه‌لرین کاریکاتور صنعتی نین انکشافیندا مثلسیز رول اوینامیشدیر.

«ملانصرالدین»ین استفاده ائتدییی بدییی قالب‌لردن بیر نئچه مثال: **تلگراف:** کلکته- انگلیس حکومتی مسلمانلار ایله آتش پرست‌لر (زرتشت‌لر) آراسیندا فتنه سالیب ووروشدورماق نقشه‌سی چکیر. لاکین بو ایش بورالاردا تنز اولدوغوندان، مقدونیه و قافقازدان تجربه اولونموش «دستورالعمل» گؤزله‌ییر».

آتالار سؤزو: آتی آتین یانیندا باغلاسان خان دؤنوب دئییر بیر یسینی باغیشلا منه!

آدام یاتا- یاتا عالیم اولار.

اؤلمه ائششه ییم اؤلمه! یازگلر، حریت بیتر.

لغت: استولوپین بیزیم لغتیمیزده بو سؤزون ایکی معناسی وار. بیر: اوستول ایپین، ایکینجی: اوستالیپین. معلوم دور کی، باش وزیر آدام‌لاری دار آغاجیندان آسدیرارکن، اوستول و ایپ لازیم اولور، بونا گؤره اونا اوستول ایپین یعنی اوستول- ایپ دئیش‌لر. ایکینجی معنایا گلینجه: لاپین ژاپونجا دلک دئمک دیر. باش وزیر دومادا سول پارتیالارا قارشى اولگوجونو ایتی‌له‌دی اوجون آدینی اوستالاپین قویموشلار!

فیله‌تون: «عزیزیم آمریکالی ایندی بویور گؤره‌ک نه مقصد ایله دونیانین او باشیندان، بو باشینا گلیب سن؟ منیم یقینیم دیر کی، سنین خیالیندا

بیر بیجلیک وار، مثلن بو مقصد ایله گلیب سن کی، بیچاره مسلمان لاری توولاییب آخیردا امتیاز صاحبی اولاسان و بیزی فهله کیمی ایشله دیب، بیزیم اؤز الیمزله قازاندیغیمیز پول لاری دولدوراسان جیبینه و آخیردا دا خراسان قالسی لاریندان، بخارا دری لریندن، نخجوان ججیم لریندن، شاماخی شال لاریندان، ایران شیر و خورشیدیندن، بیر یوک توتوب وطنه سوغات آپاراسان و گئدیب آمریکادا بیر کتاب یازاسان و همین کتابدا...»

«ملانصرالدین» مجله سی، گونش کیمی اؤز اطرافینا اونلار جا گولگو روزنامه و مجله سین توپلامیش و اونلارا ایشیق ساچمیش دیر. ائله جه، «ملانصرالدین» ادبی مکتبی بؤیوک یازیچی، شاعر، رسام لار یئتیرمیش دیر. اونلار تکجه آذربایجاندا دئیل، بلکه ده یاخین شرق ده، خصوصی ایله تورک دیللی خالق لار آراسیندا بو مکتبی تمثیل ائدهن مشهور ادبیات خادم لری، سؤز اوستالاری اولموشدولار کی، اونلار اؤزلری ده کیچیک منظومه یاراتمیشدی لار و «ملانصرالدین» مجله سی نین یارانماسیندان یوز ایل کئچسه ده، بو گون ده بو مکتب ین داوامچی لاری واردیر. حتا ایراندا، آذربایجاندا و... دئمک «ملانصرالدین» هله ده یاشاییر.

تورکیه، ایران آذربایجان، روس، انگلیس، فرانسه و... عالیم لری «ملانصرالدین» مجله سی نین تأثیری، اونون بؤیوک معماری میرزه جلیل و

بؤیوک صابر حاققیندا اونلارلا کتاب، مین لرله مقاله یازیبلار و یازاجاق لار. بیز بورادا دونیانین مشهور عالیم و سؤز اوستالاری نین بیر نتیجه‌سی نین «ملانصرالدین» حاققیندا بعضی ملاحظه‌لرینی قید ائدیریک.

روس ایرانشناسی پورفسور م.س ایوانف مشروطیت حاقدا مقاله‌لری نین بیرینده «ملانصرالدین» مجله‌سی نین شرق ده، خصوصی ایله ایراندا ملی آزادلیق حرکاتینا گؤستردیگی خدمتی قیمت‌لندیره‌رک یازیر: «بو مجله‌نین ایران حادثه‌لری حاققیندا چوخ یاخشی معلوماتی وار ایدی. او همین حادثه‌له عکس صدا وئیردی. بو مجله فارس دیلینده نشر ائدیلن، گولگوروزنامه و مجله‌لر قده‌ر گئیش شؤهرت قازانمیشدی...»

ابوالقاسم لاهوتی: «صابرین اثرلری او قده‌ر ساده، روان، خلقی، عاقلانه، قورخماز روح‌دادیر کی، آزادلیق سئوه‌ن هر بیر انسانین اوره‌یینه یول گؤسترمیشدیر. بو ساحه‌ده من اونون اوستالیغینا مئتدارام. ایرانین دیگر طنزچی‌لری نین اثرلری منیم کیمی، اورتا آسیانی دولاشدیغیم ایل‌لرده، گؤردوم کی، قطعن صابرین تأثیریندن خارج دئییل...»

ایرانداکی ملی آزادلیق انقلابی دؤورونون طنز شعری‌ده صابر یارادیجیلیغینا اولدوقجا مدیوندور. اثرلری ملی چرچیوه‌نی آشیب کئچهرک اؤز تأثیرینی آذربایجان حدودوندان چوخ اوزاق‌لارادا

یایمیشدیر. بونون اوچون ده من صابرین دوغوم گونو بایرامینی بوتون شرق امکچی لری نین بایرامی حساب ائدیرم.»

ناظم حکمت (بؤیوک دونیا شاعری) صابر حاقدا بئله سؤیله ییر: «صابر نه تک آذربایجانین، بلکه اورتا آسیانین، یاخنین شرقین ان بؤیوک شاعرلریندیر. من صابری، اونون اؤز آنا دیلینده اوخویا بیلدییم اوچون اوره کدن سئوینیرم.... ۱۹۰۸- جی ایلین تورکیه انقلابیندان اول و سونرادا صابرین شعرینی تورکیه ده هم ضیالی لار هم ده عادی خالق کوتله سی محبت و هیجانلا اوخویورلار..... بیز صابری سئویریک، اونا حدسیز محبت و احترام بسله ییریک. بیز یازیچی و شاعرلر صابری اؤز اوستادلاریمیزدان سانیریق...»

تاجیک عالیمی، بؤیوک شرقشناس ای. س. بیراگینسکی یازیر: ««ملانصرالدین» مجله سی شرق خالق لاری نین حیاتیندا تام بیر حادثه ایدی. بو مجله خالقین منافی اوغروندا ارتجاع علیهینه مبارزه آپاران سیاسی مطبوعات نمونه سی ایدی.»

دونیا شهرتلی عالیم آکادمیک پروفیسور ی.ا. برتلس «ملانصرالدین مجله سی نین بین الخالق اهمیتی حاققیندا دئمشیدیر: «ملانصرالدین، مجله سی نین تأثیری چوخ بؤیوک اولموش و بو تأثیر آذربایجانین سرحدلرینی آشیب، تورکیه، ایران و حتا هندوستانا قده ر یایلمیشدیر.»

۲۰- نجی عصرین اول‌لرینده، ایل‌لر بویو آسیا خالق‌لاری نین اوره‌یینده یاشایان افسانه‌وی «ملانصرالدین»، بؤیوک میرزه جلیل‌ین سیماسیندا، «آسیانین اویانماسی» دؤورلرده دوغولدو و او دؤرون پارلاق آیناسینا چئوریلدی. ایندی آرتیق، «ملانصرالدین» (میرزه جلیل محمدقلی‌زاده) ۱۰۰ ایل‌دیر کی دونیانسی گزه-گزه انسان‌لاری غفلت یوخوسوندان اویاتماقدادیر.

ایضاح:

۱- مقاله، ملانصرالدین مجله‌سی نین ۱۰۰ ایللیگی مناسبتیله ۲۰۰۶ نجی ایلده یازیلیمیشدیر.

آذربایجان دیلی، آنا دیلیم

دیل اجتماعی بیر وارلیق دیر. انسانلار، دیل واسطه سی ایله بیر-بیرلرینی آنلاییر، باشا دوشور. بو باخیمدان دیل، اونسیت واسطه سی، تفکّور قالیبی، هم ده دونیانی درک ائتمه آلتی دیر. باشقا بیر سؤزله دئسک، انسانلار دیل واسطه سی ایله دوشونور، فکرلرینی تجسّوم ائدیر و باشقالاری ایله اونسیت ده اولور. دئمک، دیل انسان حیاتی نین، انسان جمعیتی نین هم معناسی هم ده او وارلیغین انعکاسی دیر.

دیل، جمعیتین مالی دیر. جمعیت یوخدورسا، دیل ده یوخدور. انسان جمعیتی ایله دیل بیرگه یارانیب، بیرگه انکشاف ائدیب و بوگونگو وضعیته چاتیب دیر. انسانلارین حیات طرزی، دنیا گؤروش لری یالنینز دیل واسطه سی ایله آیدینلاشا بیلر. دوز دئییرلر کی، دیل جامعه نین گوزگوسودور. دیل ائله بیر مثلسیز اجتماعی حادثه دیر کی، انسان جمعیتی نین الده اولونموش علمی-مدنی تجربه لرینی محافظه ائده رک، اونلاری یاشاتدییر، انکشاف ائتدییر. دیل واسطه سی ایله دیر کی، کئچمیش نسل لرین بیلک و تجربه لرینی ایندیکی نسل منیمسه ییب،

اؤیره نیر و گله جک نسل لره چاتدیرا بیلیرلر. بئله لیک له اجدادلا رلا
تؤره مه لر آراسیندا معنوی کؤرپو یارانیر.

دیلمین کؤمه یی ایله انسانلار علم، تکنیک و باشقا مدنی ثروت لری الده
ائده بیلیرلر. دیلمین وارلیغی ایله، مدنیت لری یارانیر. دیلمین واسطه سی ایله
مدنیت لری بوتون بشریتین مالینا چئوریلیر. یئر کوره سی نین ملیت لری،
مدنیت لری، دیل واسطه سی ایله بیر — بیرلری ایله علاقه ساخلایا بیلیرلر.
علمی کشف لر، بدییی صنعت اثرلری، فلسفی، اخلاقی نظریه لر و... دیل
واسطه سی ایله دونیادا یاییلیر. بئله حال لاردا زامان و مکان لا علاقه دار
اولاراق دیلمین یازیلی شکلیندن داها گئیش استفاده اولونور. جمعیتین
علمی — مدنی حیاتی نین انکشافیندا دیل قدهر باشلیجا رول اوینایان
باشقا بیر اجتماعی وارلیق یوخدور.

هر بیر خالقین دیلی اونون، ملی اؤزونه مخصوصلوغونون تجسومودور. او
خالقین بوتون مدنی کئچمیشینی محافظه ائدن ان مهم واسطه، دیل دیر.
پروفیسور آغاموسا آخوندوون فکرینجه : « دیل بیر چوخ اجتماعی
حادثه لردن فرق لنیر. دیل هئچ بیر حالدا عموم بشری اولماییب؛ دیل
ملی سجه داشیییب. دیل بیر اونسییت واسطه سی، فکرین ایفاده
واسطه سی کیمی مختلف خالق لارین، ملت لرین دیلی کیمی موجوددور.
هر دیلمین اؤزونون سجه وی خصوصیت لری وار.»

یئر اوزونده، چوخ ملت لر، خالق لار، قوم لار یاشاییر. اونلارین اؤز یوردو، مدنیتی، عادت – عنعنه سی اولدوغو کیمی، اؤز دیل لری ده واردیر. هر خالقین دوغما دیلی اونون «آنادیلی» ساییلیر. آنا دیلی، او دیلدیر کی، انسانلار اونولا دیل آچیر، اونولا دانیشیر، اونولا یاشاییر، اونولا اولورلر. بیزیم ده آنادیلیمیز، آذربایجان دیلی دیر. آنامیزین بطنینده آنامیزین قانی ایله، دویغولاری ایله بیرگه دامارلاریمیزدا دولاشیب. اونون سئوگی و محبتی نین ایشیغیندا، بیزیم جانیمیزدا کؤک سالیب و دویغولارکن دوداق لاریمیزدا چیچک لنیب، لایلا لارلا، نازلا مالارلا، بوی آتیب و عؤمروموز اوزونو بیئیمیزین، اوره بییمیزین، ایش لریمیزین، آرزو و ایستک لریمیزین ترجمانی اولوب. دئمک بئشیک باشیندان – قبیر داشینا جان دویغو و دوشونجه لریمیزین بوتون چالارلارینی قلبیمیزین ان درین قات لاریندا گیزلنن احتراص لاریمیزی، هیجان و اضطراب لاریمیزی تجسس و ایفاده ائدیر. آغی لارلا، اوخشامالار بیزی سون منزله تاپشیریر.

آکادمیک میرزه ابراهیم اوو یازیر: «هر خالقین آنا دیلی، اونون ملی وارلیغی نین، معنوی عالمی نین ایفاده سی دیر. بئله لیک له هر دیل بیر خالقین، ملتین وارلیغینی بیلدیرن، قورو یان ان مهم عامیل لردن بیر دیر.»

هر بیر خالقین، ملتین آنجاق بیر آنا دیلی واردیر. همین دیل، او خالقین و ملتین عمومی دیلی اولدوغو اوچون، او دیله عموم خالق دیلی دئییرلر.

مثال اوچون بیزیم آنادیلیمیز، عموم خالق دیلیمیز آذربایجان دیلی دیر. بو دیل، آذربایجان خالق‌نین معنوی واری، و کیملییی دیر. عموم خالق دیلی ایکی مهم قولاً آیریلیر: دانشیق دیلی و ادبی دیل. ادبی دیل عموم خالق دیلی‌نین ان یوکسک فورماسی دیر. داها دوغروسو ادبی معیارلارین، اوسلوب‌لارین واسطه‌سی ایله فکرین دقیق، آیدین، سراسرست و آنلاشیلان شکیلده ایفاده اولماسینا امکان یارادیر.

ادبی دیل، عموم خالق دیلینده، سئچمه، عوض ائتمه، آلینما، ایتیرمه، معیارلاشما عملیات‌لاری نتیجه‌سینده اوسلوب‌لار سیستمینه دوشور. بو عملیات‌لار اجتماعی – مدنی ده‌یشیک‌لرله سیخ باغلی دیر. آنجاق هر بیر اوسلوب، دیلین ملی خصوصیت‌لری اساسیندا قورولور، تکمیل‌لشیر. آذربایجان دیلی انکشاف ائتمیش دیل‌لر سیراسیندادیر. اونون دا یوکسک کیفیته مالک اولان ادبی دیلی واردیر.

دوینیا خالق‌لاری ادبی دیل‌لر واسطه‌سی ایله بیر-بیرلری ایله ادبی، مدنی، اجتماعی علاقه ساخلاییر و فکر مبادله‌سینه گیریشیرلر. بو مبادله‌لرده عالیم‌لر، یازیچی‌لر، مطبوعات ایشچی‌لری و معلم‌لرین و ... بؤیوک رولو اولور. بو ساحه‌ده هئچ کیم خالق دیلی ایله یازیچی و شاعرلر قدهر باغلی اولمور. چونکی بدیعی سؤز صنعتی‌نین اساسی سؤز اوسته قورولور. سؤز اونلارین هم ایفاده آلتی، هم ده اثرلری‌نین جوهری، مایاسی دیر. اونلار سؤزه سویوق قانلی مناسبت بسله‌یه بیلمیرلر. سؤز شاعر- یازیچی اوچون

دیری و جانلی بیر وارلیق دیر. اونلار اوچون سؤز چوخ معنالی، چوخ یۇنلودور. اونلار سؤزو بیلیر، دویور، لمس ائدیر، سؤزون رنگینی، عطرینی، چکیسینی سئزه بیلیرلر و سؤز یارادیجیلیغیندا بو قابلیت دن اولدوقجا یئرلی - یئرینده فایدالانماغی باجارا بیلیرلر. پروفیسور توفیق حاجی یئو چوخ گۆزل دئییر: «او (سؤز اوستاسی)، سؤز ماتئریالینی یونور، جیلا لاییر، صنعت فاکتینا چئویریر. اونو اوسلوبی داورانیش اوچون چئویک لشدیریر، حساسلاشدیریر.

یازیچی - شاعر بو استقامتینده یارادیجیلیق فعالیتینی موافق بدیعی - اوسلوبی ایشله برابر ان چوخ ادبی دیلین خئیرینه یۇنلیر...».

دونیانین بویوک یازیچیسی ماکسیم گورکی نین ایفاده سی ایله دئسک: «ادبیاتین اساس ماتئریالی سؤزدور. بیزیم بوتون تأثیرات لاریمیزی، دویغولاریمیزی، فکرلریمیزی فورمایا سالان سؤزدور».

دئمه لی: «یازیچی نین ان عالی مقصدی سؤزله حیاتا کئچیر، بدیعی اثرین ان یوکسک مطلبی، علوی فکرلی سؤزله ایفاده اولونور.»

یازیچی لار، شاعرلر و هر هانسی بیر فکر آدمی، قلم صاحبی یوخاریداکی کیفیت لری یئیه لنمک اوچون اؤز نطق مدنییتینی انکشاف ائتدیرمه لی دیر. بونون اوچون، او دیلی دریندن، هر طرفلی اؤیرنمه لی و سؤزون سیرلر خزینه سینه یول تاپمالی دیر. چونکی دیلین داخلی قانون لارینی، اونون سؤز قورولوشو، سؤز بیرلشمه لی و جومله

قورولوش لاری نین سـجیه لیرینی اؤیره نیب، منیمسه مه دن، او دیلین گۆزلیلیینه، ایفاده لیلیینه یئییه لنمک امکانسیز دیر. هر کیم بو کیفیت لری اؤیره نیر و اونلاری منیمسه پیرسه، او آدام یوکسک نطق مدنیتینه صاحب اولایلیر.

هر ملتین، خالقین مدنی گۆستریجی لیریدن بیرى ده شفاهی - یازیلی نطق سانلیر. نطق مدنیتی دیلین امکان لاریندان معاصر سویه ده استفاده ائتمک باجاریغی دئمک دیر. دیلین گۆزلیلیینی ایفاده لیلیینی اؤز دانیشیق یاخود یازیسیندا آیدین، آچیق، آخیجی، موسیقیلی شکیلده عکس ائتدیره بیلن هر بیر کیمسه یوکسک نطق مدنیتینه یئییه لنمیش آدام اولور.

بوگون نطق مدنیتینه صاحب اولماق مدنی لیک معیارلاریندان بیرى دیر. یوکسک مدنی نطق، معاصر ادبی دیلین انکشاف ائتمیش، معیارلاری ایله سس لشن اوسلوبلاری سیستمینده بوللورلاشان نطق دئمک دیر.

حۆرمتملی عالیم، پروفسور یحیا کریم وو یازیر: «کفایت قدهر سؤز احتیاطینا مالک اولان، اونون معناسینی بیلن، سؤزدن یئرلی - یئرینده، دقیق معنادا استفاده ائتمه یی باجاران آدامین نطقى آیدین، جاذبه لی؛ سؤز چوخ چئویک اولماق لا سئحیرلی بیر عالم یارادیر. دیلین دیگر واحدلری آنجاق سؤزون وارلیغی شرایطینده یارانیر».

هر هانسی بیر دیلی اؤیرندیکده، ایلک نؤوبه ده اونون سؤزلرینی، جومله لرینی، داها دوغروسو لغت ترکیبنی و دیل قورولوشو قایدالارینی اؤیره نیریک. بو قایدالار ایسه او دیلین اؤزونه مخصوصدور. دیلین وارلیغینی تأمین ائندن اساس قوه ایسه ائله بو قایدا – قانون لاردان عبارت دیر.

گراماتیکا (دیل قورولوشو قایدالاری) هر شئی دن اول، بو و یا دیگر بیر دیلین صرف و نحوینی، یعنی سؤزلرین سس لردن یارانماسینی، ده ییشمه سینی، بیرلشمه سینی، قانونا اویغون شکیلده موجود اولماسینی و فعالیت گؤستمه سینی عکس ائتدیریر. بو معنادا گراماتیکا تمامی ایله سجه وی خصوصیت داشییر. یعنی او دیلین اؤزونه مخصوص مکانیزمینی عکس ائتدیریر. دیلچی لییه گیریش کتابیندا اوخووروق: «انسان فکرلری نین مادی دیل شکیلنه دوشمه سی اوچون لغت ترکیبینده سؤزلرین معین قایدا — قانونلار اوزره دیلین، «گراماتیک» قورولوشو ایله اوزلاشماسی واجب دیر. بونلار اصلینده سؤزلرین ده ییشمه سی، بیرلشمه سی واسطه سی ایله عمله گیر، ائله بو معنادا دیلین لغت ترکیبی ایله اونون «گراماتیک» قورولوشو قارشیلیقلی علاقه ده اولور. محض بونا گوره ده دیل سیستمینده هر بیر دیلین بیر شئی و «گراماتیک» قورولوشون ایسه باشقا شئی اولدوغونو دوشونمک البتّه

سهودیر. «گراماتیک» قورولوش انسان فکرلری نین مادی دیل جیلدینه دوشمه‌سینه، انسانلار آراسیندا اونسیتین عمله‌گلمه‌سینه کؤمک ائدیر». هر بیر دیل، دانیشیق دیل سویه‌سیندن ادبی دیل سویه‌سینه یوکسلدیکجه، او دیلده یازیب-یارادان و اوخویانلاردا، او دیلین قایدا-قانون‌لارینی اؤیرنمه‌سینه جان آتیر. بوایش‌ده، یعنی دیلین اؤیرنیلمه و اؤیردیلمه‌سینده دیلچی عالیم‌لرین کؤمه‌یی بؤیوک اولور. اونلار ادبی دیلین قایدا - قانون‌لارینی، آراییر، آراشدیریر. اونون سیستمینی، قایدا‌سینی، نظام‌لاییر و علمی‌اساس‌لار اوزره تنظیم ائدیر و بویولا دیل‌لرین عمومی‌قانونو، هابئله عموم خالق دیل‌لری نین، دیل قورولوشو قایدا‌لاری سیستملی صورتده یازیلیر.

ادبی دیلیمیزین ایشلنمه دایره‌سی گئنیش‌لندیکجه، اونون اؤیرنیلمه و اؤیردیلمه موضوعسودا آنا دیلینده یازان یازیچی‌لاریمیزی داها جدی شکیلده دوشونمه‌یه یؤنلتمیشدیر. بو اوزدن دیلیمیزین قورولوشو و صرف و نحوی نین چئشیدلی واحدلری ساحه‌سینده آراشدیرمالار آرتمیش و بیر چوخ مقاله و کتاب یازیلیمیشدیر. بو اثرلرین داشیدیغی هدف‌لر باشقا — باشقا اولدوغو کیمی اونلارین مندرجه‌لری و علمی سویه‌لری ده مختلف‌دیر. مؤلف‌لری نین علمی بیلیمیندن، مقصدیندن آسیلی اولاراق اونلارین متودلاری و آراشدیرما یول‌لاری و هدف‌لری ده آیری - آیری سجه‌لر داشیییرلار. بو یازی‌لارین بعضی‌لری علمی نطقه‌ی نظرден

دایازدیر. بعضی لری ایسه باشقا دیل لرین (عرب، فارس،...) قایدا- قانون لاری اساسیندا دیلیمیزی اؤیرنمه یه جان آتمیشلار. بو یانلیش آددیم لارا باخمایاراق بیر نئجه دیلچی عالیم طرفیندن دیلیمیزین قورولوش قایدالاری، او تایین آکادمیک اثرلریندن قایناقلا ناراق آکادمیک سویه ده یازیلیمیشدیر. بو عالیم لرین اثرلری چوخ اؤنملی اولسا دا، آنجاق هله ده ایران آذربایجانیندا، آنا دیلیمیزین قورولوش قایدالارینی، علمی اساس لار اوزره، ساده شکیلده ایضاح ائده ن، معاصر اؤیردیجیلیک متودلارین یولو ایله ساده، ییغجام بیر دیل له اوخوجو کوتله لرینه آنلادان، اونلارین ایستک لرینی، احتیاج لارینی جدی صورته اؤده مک مقصدی ایله یازیلان، عادی اوخوجودان دوتوموش تا تجربه لی قلم صاحب لری نین یارارلانا جاغی بیر اثرین یئری بوش ایدی. بو بوشلوغون دولدورولماسی آنا دیلیمیز ساحه سینده چالیشان لارین قارشیسیندا دوران ان اؤنملی وظیفه لردن بیر ایدی.

بو گون آرتیق انا دیلیمیزین دیرچلیش واختی دیر. ادبی دیلیمیزین یوکسلیشی ایله ادبی - بدیعی اوسلوب لارین ایشلنمه قوه سی نین آرتماسی و احاطه دایره سی نین گئنیشلنمه سی ایله، چئشیدلی یازی نوع لری نین ده چوخالماسی طبیعی سسلنیر. بونا اعتبارن دیلیمیزین علمی - ایشلک رولونو هر طرفلی اؤیرنمک مسئله سی اؤنملی بیر موضوعو یا چئویر یلمیشدیر.

بوگون یاشلی قلم صاحب‌لریمیز سیراسینا، گنج و استعدادلی یازیچی و شاعرلرده قوشلوموشدور. بو سیرا گوندن - گونه سیخلاشیر و گوجلنیر. سون واختلار، دیلیمیزده اونلارجا رومان، حکایه‌لر مجموعه‌سی، ادبی - تنقیدی یازیلار، علمی - تدقیقی اثرلر یاییلمیشدیر. اجتماعی، تاریخی، مدنی ساحه‌لرین باشقا- باشقا موضوع‌لاریندا چوخ بیتگین و دهیرلی اثرلر یازیلمشدیر. فولکلور نمونه‌لری ایله برابر کلاسیک ادبی متن‌لر، دیوان‌لاردا گئنیش اوخوجو کوتله‌سی نین اختیارینا قویولموشدور. بوگون آنادیللی مطبوعاتیمیز دا ماراقلی بیر دورومو یاشاماقدادیر: اونلارجا اویرنجی درگی‌لری، بیر نئچه فصلنامه، آلیق، هفته‌لیک دیلیمیزده نشر اولونور. مطبوعات دیلیمیزین دایره‌سی و نفوذو گونو - گوندن آرتیر و گوجلنیر. ادبی دیلیمیزین ایشلنمه میدان‌ی دا گئنیش‌لنیر. ایندی ادبی انجومن‌لرین، محفل‌لرین جلسه‌لرینده، اینترنت سایت‌لاریندا، وبلاگ‌لاردا، تئاتر سالون‌لاریندا، تلویزیون کانال‌لاریندا دیلیمیزین ایشلنمه وضعیت‌ی جدی بیر حال آلیبدیر. تأسف‌لر اولسون کی بئله بیر واختدا هله ده مکتبلرده آنا دیلیمیز تدریس اولونمور، هله‌دیر کی یوزلرله ضیالی و علم‌آدام‌لاری نین «آنا دیلی‌میزین» اویرنیلمه‌سی بارده ایستک‌لری جاوابلانمایب‌دیر! بئله بیر حالدا ادبی دیلیمیزین اویرنیلمه‌سی یازیچی‌لاریمیزین قارشیسیندا دوران ان بؤیوک و جدی مسئله‌لرین بیری‌دیر. چونکی، بودیرچلیش و یوکسلیش آنلاریندا ادبی

دیلمیزین گوجونون، زنگینلیی نین، الوانلیغی و گوزللیی نین باش قالدیردیغی بیر واختدا، دیلمیزده یازیب — یاردان قوه لر دیلمیزین افاده لیک قابلیتینه یئیه لنمک اوچون اونون لغت ترکیبینی، قورولوشونو، دریندن اویرنمه لی اولورلار. بئله حالدا اصیل ادبی - علمی متن لرله تانیش اولمادان، ایستر - ایسته مز یانلیش مثیل لره توتولوب و باشقا تورک منشالی دیل لره اوز توتمالی اولورلار. او دیل لرین سؤز لری، سؤز بیرلشمه لری، سؤز یاراتما قایدالاری، جومله قورما یول لاری (شعورلو و شعورسوز اولاراق) بیزیم دیلده او یازیچیلارین اثرلری سیماسیندا اوژونو گؤستریر.

یئنسی - یئنسی ادبی قوه لرین، قلم صاحب لری نین فعالیتی نین گرگینلشدییی و معاصر ادبی دیلمیزده یازیب - اوخوما ماراغی نین آرتدیغی بیر واختدا، ادبی دیلمیزه باشقا دیل لرین سؤز و ایفاده آخیمی نین دا گوجلنمه سینده شاهد اولوروق. بو حادثه، قلم صاحب لری نین ادبی دیلمیزله لازیمینجا تانیش اولمامالاری، چئشیدلی ادبی - بدییی متن لرین الده اولماماسی و شخصی ماراق لار بئله بیر آخینا یول آچیر. البته بو آخینمانین باشقا بیر سببی ده شعورلو صورتده آنا دیلمیزی، هانسی سا بیر دیلین لهجه سی، یاخود قالینتیسی کیمی قلمه وئره نلر ایسه دیلمیزی پوزقونلاشدیران بو آخینی، گوجلندیرمه یه چالیشیرلار. یئنسی ادبی قوه لر بیلمه دن، ادبی دیلمیزله تانیش اولمادان، تورکیه تورکجه سینده اوز توتورلار. آنجاق بیر پارادیرناق

آراسی عالیم لړ بیله - بیله، شعورلو اولاراق دیلیمیزه یاماق اولان، اونو پوزغون حالا سالان سؤز و افاده لړله دولدورماغا چالیشیرلار. حتی تورکیه دیلی نین صرف و نحوینی دیلیمیزده اجرا ائتمک له هانسی سا اویدورما تورک دیلی یاراتماغا جان آتیرلار. اولار، دیلیمیزین عادی و دوغما سؤزلرینی، سؤز بیرلشمه لرینی و علمی- ادبی اصطلاح لارینی تورکیه تورکجه سینده کی قارشیلیق لاری ایله عوض ائدییرلر. تورک دیلی نین سؤز قورولوشو و جومله قورولوشو قایدالارینی دیلیمیزه سوخماقلا دیلیمیزین گراماتیک قانون لارینی پوزارق اونو تورکیه دیلی نین قویروغو، یا ان آزی بیر لهجه سی کیمی گؤستریمک ایسته ییرلر. البته دیلیمیز بئله یاد تأثیرلرین نتیجه سینده پوزقونلاشما تهلکه سی ایله قارشیلان سادامینیک کی سارسیلما یا جاق؛ یئنه ده گونو- گوندن چیچکلنیم، زنگین لشیب داهادا جیلالانیب و دنیانین ان مدنی دیل لری سیراسیندا اولدوغو کیمی انکشاف ائده جکدیر.

ادبی دیلیمیزده خلل گتیرن، کوبودلوق لارین و عیبجرلیک لرین باشقا بیر تظاهروده فارس و عرب سؤزلری نین، یئرسیز ایشله دیلمه سی دیر: دیلیمیزده فارس و عرب دیل لری نین صرف و نحوی اساسیندا سؤز بیرلشمه لری و عبارهلر دوزلدیرلر و دیلیمیزین دوغما قایدا- قانون لارینی پوزارق قوندارما و قوراما بیر دیل قوراشدیریلر کی آدینی «دوه قوشو» دیلی قویماق اولار. چونکی بو یارامازلارین دیلینه نه فارس دیلی، نه عرب

دیلی، نه ده کی آذربایجان دیلی دئمک اولار. بئله بیر دلیل له اوخوجولار اؤزو یاخشی تانیشدیرلار. بو حادثه ایسه پهلوی شوونیست لری نین قالینتی لاری نین تۆر - تۆکونتولری ایله باغلی دیر.

بو خسته لیک لرین ان اساس سبب لریندن بیر دیلیمیزین مکتب لرده تدریس اولونماماسی و ادبی دیلیمیزده متن لرین یاییلماماسی اولسادا، منجه بو حادثه اوزون ایل لر اؤزونو، پهلوی شوونیست لری نین آنا دیلیمیزین بوغازینا جایناغینی ایلیشدیریپ، اونو بوغوب، یوخ ائتمک ایسته دیک لریندن آسیلی دیر.

ادبی دیلیمیزین انکشافینا مانع اولان آیرینتی لردن بیر ده ادبی دیلیمیزده افراط شکیلده یئرلیچی لیک میلی نین آرتماسی دیر. آذربایجان ادبی دیلی ایله یاخشی تانیش اولمایان، اونون کلاسیک و معاصر متن لرینی اوخومایان، یالنیز شفاهی ادبی دیل ایله محدود صورتده تانیش اولان بعضی قلم صاحب لری، یاشادیق لاری بؤلگه لرین، کندلرین یئرلی سؤزلرینی یازی لاریندا یئرلی - یئرسیز ایشلتمه لری دیر. اونلاردا ادبی دیلیمیزین دوغما و ایشلک سؤزلرینی بیلمه دن یئرلی سؤزلره ده ییشیرلر. بو ده ییشمه لر بعضان ائله گولونج اولور کی، سؤز اوپونوندان باشقا هئچ بیر شئی اوخشامیر. آنجاق بو یول لا اونلار، ادبی دیلیمیزین پوزغونلوغونا یول وئریلر. بئله حال لار دیلی بایاغیلاشدیریپ. حتی اونو پارچالانما، بؤلونمه تهلوکه سینه گتیریپ چیخاردا بیلر. بئله

عیب‌جریک‌لر بو گون ادبی دیلیمیزین قارشیسیندا دوران ان جدی مانعه‌لردن دیر...

منیم فکریمجه بو گون معاصر آذربایجان ادبی دیلی نین اؤیرنیمله‌سی بؤیوک اؤنم داشییر. آنا دیلین علمی و مئتدودیک صورتده اؤیردیلمه‌سی، دیلیمیزین دوغرو و دوزگون انکشافینا خدمت ائدیر. دیلیمیزین قانونا اویقون‌لاری، قایدالاری علمی یول‌لا درین و اطرافلی شکیلده بوتون اینجه‌لیک‌لری ایله اؤیرنیلیرسه، ادبی دیلیمیزین، شفاهی نطقیمیزین افاده قابلیتی آرتیر؛ دیلیمیزین ایشلنمه دایره‌سی گئنیشلیر؛ اوخوجو کوتله‌سی نین شفاهی و یازیلی نطق مدنیتی یوکسلیر. اونلار باجاریقلا، ثمره لی شکیلده دیلین افاده امکان‌لاریندان، سؤز خزینه‌سیندن یارارلانیرلار. نطق‌لری روانلاشیر، جلب ائدیجی و تأثیرلی اولور. بونلار ادبی دیلیمیزین، بدیعی ادبیاتیمیزین بؤیوک اوغورلار قازاناجاغینا امکان یارادیر....

فارسجا مقاله لریندن نمونه لر^{۱۲}

^{۱۲}. بو یازی لار ایشیق سایتیندان آلینیبدیر. www.ishiq.net

سیمای معنوی پیر برنای ادبیات آذربایجان استاد بهزاد بهزادی*

من ذوق سوز عشق تو دانم نه مدعی
از شمع پرس قصه، ز باد هوا می پرس
(حافظ)

استاد بهزاد بهزادی از دانشمندان صاحب نام ایران و از فرهیختگان پر تلاش و فرهنگ ساز آذربایجان است. این انسان شریف و سخت کوش بیش از ۶۰ سال از عمر پر بارش را صرف ترقی اجتماعی و اعتلای فرهنگی، تدوین و نگارش فرهنگ نامه ها و انتشار روزنامه و مجلات کرده است، که ثمره فعالیت عاشقانه و فداکارانه این پیر فرزانه، آثار ماندگار و برجسته ای است که با تأثیرگذاری کارساز و پایا روی غنای فرهنگ و ادب جامعه ادبی ما، بخش عمده ی آنها از جمله «فرهنگ ها» جزئی از گنجینه فرهنگی پر بار این مرز و بوم گشته اند. از این رهگذر استاد بهزادی به عنوان فرهنگ نگاری بی همتا، پژوهشگری برجسته و

روزنامه نگاری پر سابقه، در بین مردم خویش و بخصوص اندیشمندان و پدیده آورندگان آثار ادبی و دیگر فعالان اجتماعی به عنوان پیر پر آوازه ادب، از شهرت و مقام شامخ و شایسته ای برخوردار هستند.

دلبستگی استاد بهزادی به زبان مادری و شور و علاقه اش به اشاعه ی فرهنگ و ادب سرزمین پدری اش غبطه انگیز است. اینک او که در پیرانه سری پر نشاط و پر شور سرود ستایش زندگی سر می دهد و به افق های روشن لبخند می زند، همچنان سخت کوش، منظم، دقیق، جدی به فرهنگ سازی اش ادامه می دهد، ما نیز در مقابل شخصیت تابان شکوهمنداش به ستایش و تکریم بر می خیزیم و سپاس قلبی خویش را شاد باش جلوه های حضورش می کنیم.

استاد بهزادی از کوران ها گذشته، آزمون های سختی را از سر گذرانده، دشواری های تاب سوز را تاب آورده، اما در نبرد زندگی کار آزموده گشته و حال گنجینه ای از تجربه است. احاطه ی او به تاریخ و تحولات اجتماعی، فرهنگی جامعه مان همه جانبه است. او در متن تحولات زیسته و از چند و چون حوادث شناخت عمیق و علمی دارد.

استاد بهزادی در سپاسگزاری از برگزار کنندگان ۷۵ سالگی تولدش که از سوی انجمن های ادبی- هنری، دانشجویان و مجامع علمی برگزار شده بود در فرازی از سخنانش چنین گفتند: «امروز من در قله ی ۷۵ سالگی هستم، راه پر پیچ و خمی را گذرانده ام، ولی وقتی به گذشته نگاه می کنم

و به راهی که آمده ام نگاه می کنم اولاً می بینم که چقدر کوتاه بود، ثانیاً”
در وجدان خود، در ضمیر خودم احساس رضایت می کنم.»

زندگی پر بار

حال نگاهی گذرا می اندازیم به این راه پر پیچ و خم، پرحادثه و امّا
افتخارآمیز:

استاد بهزاد بهزادی در دؤم دی ماه سال ۱۳۰۶ در شهر آستارا در
خانواده ای فرهنگ پرور و خوشنام چشم به جهان گشوده اند، پدرش میرزا
پاشا (۱۲۵۴-۱۳۲۲) از مردان شریف و ارسته و نیکوکار شهر آستارا بود، که
در گسترش و تعمیق فرهنگ، توسعه و عمران و آبادانی شهر تلاش زیادی
کرده و آثار ماندگاری از خود به جای گذاشته است.

استاد در خاطرات خود درباره پدرش می نویسد: «در باره ی پدرم شنیده
بوده ام که شخصیت آزادی خواهی بود و خدمات ارزنده ای برای مردم
آستارا انجام داده بود... دو سالی را در تهران در حال نیمه تبعید گذرانده
و در پایان با حکم انفصال از خدمات دولتی به آستارا باز گشته بود.
می گفتند تمایلات انقلابی داشته است وقتی رضا شاه از تبریز بر
می گشته، از آستارا عبور می کند و پدرم که شهردار بوده با تاخیر در مراسم
حاضر می شود و این حرکت را تعمدی و توهین به اعلا حضرت همایونی
تلقی کرده و او را به تهران احضار می کنند. در تهران اتهام رایج بلشویکی

ثابت نمی شود، ولی به علت امتناع از قبول انتقال به گمرک بندرعباس، به انفصال از خدمات دولتی محکوم می گردد.» (خاطرات ص ۱۱ و ۱۲)

مرگ این مرد بزرگ نیز، خود، درس عبرتی است و نشانگر روحیه میهن پرستی و مردم دوستی اوست: (در سال ۱۳۲۱ یاغیانی غارتگر و تجاوزگر به ناموس و مال مردم به نام های «رشیدخان» و «ضرغام» از سرکردگان عشایر بر علیه حکومت قیام کردند. تیپ اردبیل مأمور سرکوبی آنها شد، عشایر به عمق جنگل عقب نشینی کردند. تیپ اردبیل که در جنگ های جنگلی تجربه ای نداشت، نتوانست کاری از پیش ببرد. به پدرم که میرزا پاشا بهزادی که مورد احترام همه بود و می دانستند اهالی محل و حتی عشایر یاغی نیز نسبت به ایشان احترام خاصی قائلند، متوسل شدند. ایشان به شرط اینکه مرکز کتبا تضمین می دهد که در صورت تسلیم عشایر آنها را عفو خواهد کرد، این مأموریت را پذیرفتند میرزا پاشا تنومند، ورزیده و متهور بود. به تنهایی به جنگل رفت، رشید خان و ضرغام استقبال شایسته ای از وی به عمل آوردند و چون شخصیت ایشان مورد وثوق آنها بود، قول او را پذیرفتند، تسلیم شدند و سپس آزاد گردیدند. ولی میرزا پاشا در این مأموریت ذات الریه گرفت و مداوا کارساز نشد، در تیر ماه ۱۳۲۲ بدرود حیات گفت» (خاطرات ص ۲۷)

استاد بهزادی تحت تربیت چنین شخصیت ممتازی بزرگ شده اند.

در شهریور ۱۳۲۲ برای ادامه تحصیل به تهران می آید و در مسابقات ورودی دانشسرای مقدماتی قبول می شود و دو سال در شبانه روزی آنجا تحصیل می کند. در تمام دوران تحصیل در دانشسرا، شاگرد اول بوده و در امتحان نهائی جزو شاگردان ممتاز می شود.

طبق مقررات شاگردان ممتاز دانشسراهای مقدماتی می توانستند با دریافت ماهانه ۱۵۰۰ ریال کمک هزینه ی تحصیلی در دانشسرای عالی ادامه تحصیل بدهند. او نیز علاقه مند می شود که به تحصیل ادامه دهد و از طرف دیگر بعد از رحلت پدر، وضع مالی خانواده طوری بود که او می بایستی به برادرش که به همین علت از ادامه تحصیل منصرف شده بود، کمک می کرد.. دوباره در شهریور ماه ۱۳۲۴ به تهران می آید و با صلاحدید برادرش در دانشسرای عالی به تحصیل ادامه می دهد.

«اواخر دی ماه بود، هنوز کمک هزینه های ما را نپرداخته بودند. من در آموزشگاه خصوصی در سه راه طرشت دروس سیکل اول دبیرستان را تدریس می کردم و جمعا ۳۰۰ ریال درآمد داشتم و با یکی از همشهری ها اتاقی در خیابان حشمت الدوله اجاره کرده بودیم، مشترک زندگی می کردیم. دوستم تصمیم گرفت به آذربایجان برگردد و من باید درآمد را بابت کرایه منزل می دادم و از لحاظ مالی سخت در مضیقه قرار گرفتم اغلب دانشجویان کلاس آمادگی هم که شهرستانی بودند، در فشار قرار داشتند جلسه همگانی تشکیل دادیم، من و دو نفر دیگرانتخاب شدیم

که به نمایندگی آنها به وزارتخانه مراجعه کنیم... فایده ای نداشت به هر صورت من تصمیم گرفتم که ترک تحصیل کنم، البته مخفی نماند که علاوه بر مسائل مالی، شور و هیجان جوانی و باور شعار (انقلاب مقدم تر از تحصیل) در این تصمیم گیری من تاثیر زیادی داشت. به وزارت فرهنگ مراجعه کردم و حکم آموزگاری در آستارا و هزینه سفر را دریافت و به آستارا برگشتم.»

بعد از تأسیس دانشگاه آذربایجان در آزمون ورودی دانشگاه شرکت می کند و در رشته ی ریاضی- فیزیک به تحصیل ادامه می دهد. در همین حال به عنوان دبیر اتحادیه ی دانشجویان دانشگاه آذربایجان به فعالیت های اجتماعی می پردازد. بعد از هجوم وحشیانه ی ارتش شاهنشاهی به آذربایجان و قتل عام مردم بی دفاع، ایشان مخفیانه راهی تهران شده و به فعالیت های اجتماعی خود ادامه می دهد.

در سال ۱۳۲۶ به عنوان آموزگار به سمنان اعزام می شود و دوباره به تهران برگشته و به معلمی مشغول می شود. سپس به نوشهر منتقل و در «علمده» به تدریس می پردازد و سال ۱۳۲۸ در شمال بازداشت شده و بعد از دو ماه آزاد می شود و همان سال منتظر خدمت می شود و آموزش پرورش را ترک می کند.

استاد بهزادی در این سالها علاوه بر فعالیت‌های آموزشی و اجتماعی به فعالیت‌های ادبی، به نوشتن و یا ترجمه مقالات ادبی اجتماعی نیز می‌پردازد.

با اوج‌گیری مبارزات مردم ایران برای ملی کردن صنعت نفت و استقلال از سلطه‌ی بیگانگان، در صف مقدم مبارزان مردم قرار می‌گیرد. سال ۱۳۳۰ با همکاری جمعی از دوستان روزنامه‌های «بشریت» و «بشیر آینده» راه‌اندازی و به عنوان سردبیر به فعالیت مطبوعاتی می‌پردازد. در ادامه فعالیت در حوزه‌ی مطبوعاتی در ۲۱ آذر سال ۱۳۳۰ دوره‌ی جدید روزنامه‌ی «آذربایجان» با سردبیری استاد بهزادی به طور هفتگی منتشر می‌شود که بعد از انتشار ۱۴۲ شماره، در سال ۱۳۳۳ انتشارش متوقف می‌شود.

در فروردین ماه ۱۳۳۲ با خانم حشمت حافظی ازدواج می‌کند، که ثمره‌ی این ازدواج یک پسر و ۴ دختر و ۱۱ نوه می‌باشد. در سال ۱۳۳۴ از طرف مأموران امنیتی رژیم کودتا بازداشت و تحت شکنجه‌های وحشیانه قرار می‌گیرد. سال ۱۳۳۶ بعد از رهایی از چنگال درخیمان شاهنشاهی در شرکت بیمه ملی ایران شروع به کار می‌کند و خیلی زود مدارج ترقی را می‌پیماید و تا سطوح بالای مدیریتی ارتقا می‌یابد. سالهای طولانی به عنوان مدیر عامل انبارهای عمومی ایران به فعالیت می‌پردازد. شایستگی، صداقت و پاکی اش زبان زد محافل و

مجامع بود. این مدیر شایسته و شریف سالها عضو هیئت مدیره‌ی شرکت بیمه‌ی ایران، موسس و عضو هیئت مدیره‌ی شرکت بیمه‌ی ایران تهران و... بوده است.

استاد بهزادی در زمینه مدیریت، خصوصاً در حوزه‌ی صنعت بیمه از صاحب نظران کشور می‌باشند.

حال ابعاد شخصیتی و مدیریتی ایشان را از دید همکارانش مرور می‌کنیم:

دکتر فرامرز کی‌نیا «رئیس مجمع اصناف سابق انبازهای عمومی و استاد دانشگاه» در سخنانی در مراسم بزرگداشت ۷۵ سالگی استاد بهزادی چنین می‌گوید:

«من آقای بهزادی را از سال ۱۳۵۴ می‌شناسم. با ایشان همکار بودم. ایشان سمت استادی بر من داشتند و دارند و فاصله‌ی استاد شاگردی خوشبختانه همواره حفظ است. ایشان به من یاد دادند که هر موقع از معاونت و یا از کارمندان نگران شدی، بدان که آن روز، به روز نیستی و مدیر نیستی. آنچه که من می‌دانم ایشان مدیریت عاملی انبازهای عمومی را در سال ۱۳۴۶ به عهده گرفتند. آن روز انبازهای عمومی ایران دارای هفتاد و پنج میلیون ریال سرمایه و یک انبار اجاره‌ای بود. در هنگام تأسیس انبازها فردی بنام آقای دوئک از سورویانس سویس مدیر فنی شرکت بود (بمدت یکسال) می‌گفت: «ایرانی‌ها باید انبارداری را از

جهانیان و اروپا یاد بگیرند». ده سال بعد همان شخص جهت بازدید انبارهای عمومی به ایران آمد و پس از بازدید از شرکت انبارهای عمومی و تأسیسات و تجهیزات و کادر ورزیده آن گفت که: «حالا دنیا باید انبارداری را از ایرانیان یاد بگیرد» و این نبود مگر به مدیریت و تلاش و کوشش و امانتداری و بزرگواری این مرد شریف. در دوران مدیریت آقای بهزادی با اتخاذ تدابیر خاص، تشکیل شرکتهای خواهر با مشارکت صاحبان صنایع و بازرگانان محلی، دامنه‌ی فعالیت انبارها در تمام مبادی عمده ورود کالا و شهرهای صنعتی و بازرگانی گسترش یافت و صدها هزار متر مربع انبارهای مجهز ساخته شد و تجهیزات مدرن بکار گرفته شد. »

استاد بهزادی در سال ۱۳۴۴ از دانشکده حقوق تهران در رشته‌ی علوم قضائی فارغ‌التحصیل و به عنوان وکیل پایه‌ی یک دادگستری به فعالیت می‌پردازد. در کانون وکلان نیز به خاطر شایستگی و امانتداری و پاکدامنی‌اش به هیئت مدیره‌ی کانون وکلای دادگستری (۱۳۷۸-۱۳۷۶) انتخاب می‌شود. در این دروه با پیگیری و مدیریت ایشان «صندوق حمایت کانون وکلای دادگستری» تأسیس می‌شود. به رغم بازنشستگی استاد از وکالت همچنان به عنوان مشاور ارشد و کارشناسی برجسته به طور داوطلبانه در اداره‌ی این صندوق نقش ایفا می‌کند.

دکتر محمد جندقی کرمانی پور «رئیس اسبق کانون وکلای دادگستری مرکز» در سخنرانی اش در مراسم مذکور در این مورد اظهار می دارد:

«این باعث افتخار وکالت هست که شخصی فرهیخته و بزرگ مثل آقای بهزادی را در میان خود دارد. در باره ی هیئت مدیره، عضویت جناب آقای بهزادی که بنده هم در خدمتشان بودم باید بگویم که ایشان نهایت تلاش و کوشش خود را جهت تصویب قانون بازنشستگی وکلای دادگستری به عمل آوردند و بعد از پنجاه سال استقلال کانون وکلای دادگستری، وکلای دادگستری هم دارای بازنشستگی هستند، مرهون خدمات و پیگیریها و پشتکار جناب آقای بهزادی است. جا دارد از همین جا از طرف جامعه ی وکالت از ایشان تشکر کنم. هر چه در این دوران من خواش کردم از ایشان که عضویت هیئت مدیره صندوق را بپذیرند یا مدیریت عامل صندوق را، ایشان نپذیرفتند و گفتند، فلانی، من ترجیح می دهم، در کنار صندوق باشم و کار صندوق را از دور نظاره بکنم و الحق هم همین طور هست. و الان هم صندوق حمایت وکلای دادگستری از راهنمایی های ارزنده ی ایشان بهره مند است. هر جا لازم باشد با شهامت و شجاعت تمام نقائص صندوق را متذکر می شوند، بدون رودربایستی. من باشم یا شخص دیگری، دوست شان باشد یا برادرش. اگر نقصی را مشاهده کردند با صراحت متذکر می شوند. این

صفات بارز یک وکیل دادگستری است که در وجود جناب آقای بهزادی است. »

خانم رجائی «وکیل دادگستری و مشاور حقوقی بیمه آسیا» در بخشی از مقاله اش که در مراسم فوق قرائت کرد می نویسد:

«بنده وکیل دادگستری هستم. کار آموز جناب آقای استاد بهزاد بهزادی بودم. در سال ۶۸ و الان هم مشاوره حقوقی هستم. در هر صورت به جهت آشنایی ۲۵ ساله که با استاد معظّم و مکرم جناب آقای بهزادی داشتم و افتخار شاگردی ایشان را و بهره جویی از دانش شان در زمینه ی بیمه و حقوق که دو تا تخصص نه چندان دور از هم، داشتم. که مرا بر آن داشته کسب اجازه کنم از محضر استاد، یک شمه ای، البته به اجمال چون فرصت اجازه نخواهد داد، در خصوص فعالیت ایشان در این عرصه بخصوص (منظور فعالیت های بیمه ای است) مطالبی را خدمتتان به عرض برسانم. ایشان حدود ۴۵ سال قبل یعنی حول و جوش سال ۱۳۳۶ در عرصه ی صنعت بیمه حضور داشتند و در یکی از شرکت های بنام و مطرح وقت، شرکت بیمه ی ملی مشغول فعالیت شدند در آنجا و در همان ابتدای امر به سمت مدیریت حسابداری فنی مدیر عامل بیمه منصوب شدند و مدت کوتاهی نگذشت که ایشان ریاست حسابداری کل را هم عهده دار گردیدند. دیری نپایید که ایشان را به سویس اعزام کردند. در شرکت سویس راینشورانش مشغول گذراندن یک دوره ی

تخصیصی شدند و بعد از اینکه آن دوره را گذراندند مجدداً بازگشتند در همان شرکت بیمه‌ی ملی و مدیریت بیمه عمر را هم علاوه بر بقیه‌ی مسئولیت‌هایشان بر عهده گرفتند. این فعالیت و این خدمات ارزنده‌ی ایشان تا سال ۱۳۴۶ استمرار پیدا کرد تا اینکه ایشان در سال ۱۳۴۶ از خدمت در صنعت بیمه بصورت رسمی کناره گرفتند و مستعفی شدند. اما این ارتباط حفظ شد و این همکاری تداوم پیدا کرد. ایشان بصورت غیر مستقیم و غیر رسمی مشورتهای تخصصی‌شان را به صنعت بیمه می‌دادند. بطور نمونه و مثال من می‌توانم قید بکنم که شرکت بیمه‌ی تهران، توسط ایشان طراحی شد. با دو نفر از کارشناسان صنعت بیمه و با جلب موافقت بانک تهران تأسیس و ایشان در همان زمان هم عضویت هیئت مدیره و ریاست هیئت اجرایی آن را عهده‌دار شدند و در سال ۵۶ مجدداً شرکت بیمه‌ی ملی از ایشان دعوت کرد که به عضویت هیئت مدیره‌ی آنجا درآید و از رهنمودهای ایشان استفاده شود. ایشان هم پذیرفتند و از همان سال همکاری مستمر خودشان را باز با شرکت بیمه‌ی ملی ادامه دادند به نحوی که تا قبل از ملی شدن کلیه‌ی شرکت‌های بیمه ریاست هیئت مدیره‌ی شرکت بیمه‌ی ملی را عهده‌دار بودند. به هر حال در تمام مدتی که جناب آقای بهزادی بعنوان ریاست هیئت مدیره و به حال تصدی‌های رسمی، غیر رسمی در صنعت بیمه مشغول بودند، در بیمه‌ی ملی منشأ اثرات شایسته و بارز بودند که واقعا

نمی شود آنها را به زبان آورد. شاید اشاره ی گذار بشود. در اینجا عرض می کنم حق مطلب ادا نمی شود ولی خوب چاره ای نیست من می توانم نام ببرم از طرح عظیم بیمه ی عمر هفت صد هزار نفری صاحبان حساب پس انداز بانک عمران که با مشارکت تمام شرکت های بیمه که به ابتکار و مدیریت آقای بهزادی به اجرا درآمد طرح بسیار عظیمی بود در زمان خودش، نمونه ی یکی از توانمندی های ایشان، که زبانزد خاص و عام بود.»

بزرگداشت بهزادی

استاد بهزادی از روزی که قلم به دست گرفته، تاکنون دغدغه اصلی اش اعتلا و پیشرفت زبان و فرهنگ آذربایجانی بوده، حاصل کوشش های شبانه روزی اش انبوه آثار قلمی است که در تمجید و ستایش این آثار گرانقدر و ماندگار از سوی اساتید، نویسندگان، شعرا و دانشگاهیان کشورمان مقالات بی شماری به رشته ی تحریر در آمده و نشریات مختلف به چاپ رسیده است.

انجمن ها، مجامع ادبی و دانشگاهی برای بزرگداشت و تکریم ایشان جشن های باشکوهی برگزار کرده: مهر ماه سال ۱۳۸۰ در فرهنگسرای هنر تهران مجلس باشکوهی به مناسبت ۷۵ سال تولد استاد از طرف انجمن ادبی صابر و دیگر محافل ادبی، دانشجویی و فرهنگی برگزار شد و بزرگان فرهنگ و ادب آذربایجان، اساتید دانشگاه و همکاران، درباره ی

آثار قلمی استاد، سخنان ارزنده ایراد کردند؛ هنرمندان و موسیقی دانان برجسته ی آذربایجان نیز برای تکریم استاد برنامه های متنوعی اجرا کردند.

ویژگیهای شخصیتی

استاد بهزادی شخصیتی است جامع. اینک اما چند ویژگی عمده، شخصیت او را جلوه و جلای بیشتری بخشیده. یکی اینکه ایشان فرد جستجوگر، خستگی ناپذیر و در عین حال تیز هوش و موقعیت شناس است. از این روی، تلاش و تکاپوی او همیشه با خلاقیت و ابتکار همراه است. در این رهگذر از خطر کردن نمی هراسد، چشم تیزبین و دل آگاه او نارسائی ها و کمبودها را تشخیص داده و خلاءها و ورطه ها را خوب می شناسد. همیشه از تکرار و ابتذال روی گردان است. کارهای مهم و بنیادی را پی می گیرد، تا خلاءها را پر کند و کمبودها را جبران نماید. برای هر کاری مطالعه همه جانبه می کند. کارهایش برنامه ریزی شده است، می داند که آنها را چگونه سامان داده و به سرانجام برساند. آنان که از کم و کیف موقعیت و وضعیت فرهنگی و ادبی جامعه ی ما آگاه هستند می دانند که استاد بهزادی نبض فرهنگی و اجتماعی و ادبی ما را در دست دارد. تلاش عمده ی او در پدید آوردن آثار فرهنگی است که خلاءها را پر کرده و کمبودها را جبران می نماید. از عهده ی این کار هم به خوبی برآمده است.

از روزی که قلم در دست گرفته تا به امروز دلمشغولی اصلی‌اش خدمت به مردم بوده است. دغدغه همیشگی‌اش فرهنگ و زبان و ادبیات سرزمین مادری‌اش هست. او عاشق آذربایجان و شیفته‌ی ایران است و همیشه هم هر کاری که کرده جز برای بهروزی، سعادت و خوشبختی مردم سرزمین‌اش نبوده است. استقامت و خستگی ناپذیری او وصف ناپذیر است. همواره در تلاطم و تلاش است. حتی در موقع بیماری نیز آنی از اندیشه و عمل باز نمی‌ماند. قلم و کتابش همیشه به کار است. ذهن جوشان و پر فیضان‌اش لبریز از نواندیشی و تازه‌یابی است. در درونش انگار جوانی پر توان، پر نشاط، سرزنده و عاشق می‌زید. همین است که او را پیر برنا می‌خوانمش. پیر، در تجربه و افق وسیع ذهنی و اندیشه‌اش. پیر، در درک عمیق و همه‌جانبه‌اش از موقعیت فرهنگی و تاریخی جامعه‌مان و برنا در عشق و شور حالش به هنگام کار، در پایداری و خستگی ناپذیری‌اش در نشاط و زنده‌دلی‌اش و امید روشن‌اش.

دوستدار جوانان

یکی از ویژگی‌های مهم شخصیت استاد این است که دلبستگی شدیدی به جوانان دارد. هفته‌ای نیست که چند جلسه با جوانان نداشته باشد. این جوانان از زمره‌ی دانشجویان، محققان، نویسندگان، شعرا هستند. او با گشاده‌روئی و مهربانی گوش دل به سخنانشان می‌سپارد. از

گفت و گو و مباحثه با جوانان لذت می برد. بخصوص جوانان اهل تحقیق و جستجوگر را دوست دارد. دانشجویان زیادی به پیشاش می آیند و با او مشورت می کنند. ایشان هم آنها را به کار و تلاش تشویق می کنند. همیشه از کار خلاقانه حمایت می کنند. در بحث با جوانان افاضه فضل نمی کند. خیلی راحت و ساده صحبت می کند. انتقادهای جوانان را گوش می کند و با ملایمت و طمانینه خیلی دقیق و عمیق اما ساده با آنها صحبت می کند و به فعالیت اجتماعی تشویق می کند. به سوی فعالیت های فرهنگی سوق شان می دهد. جریانات مخرب و خلق الساعه را با استادی افشاء می کند و جوانان را از افراط و تفریط در کارها بر حذر می دارد. او چراغ راهنمای جوانان است و از این رهگذر خدمات زیادی به آرامش محیط فرهنگی انجام داده است.

او در مباحثه با جوانان خود نیز سرزنده، پر نشاط و جوان می شود. «من بیشتر از این لذت می برم». در گفتگو با جوانان خستگی نمی شناسد. باینکه در زندگی اش نظم دقیقی دارد اما آنقدر شیفته جوانان است که حتی بعضی وقتها این نظم دقیق را که بیشتر به استراحت و آرامش خود مربوط است رعایت نمی کند.

بهزادی معلم

شناختی که من از این شخصیت گرانقدر علمی و ادبی دارم، مرا به این باور رسانده که آرزوها و اندیشه های ایشان در فعالیت علمی و

اجتماعی‌اش با معلمی‌اش عجین شده است. به نظر من شور و شوق معلمی بر تمامی جنبه‌های شخصیتی و علمی او پرتو افشانی می‌کند. او به هر کاری که دست می‌زند، هدفش آموزش و تربیت کردن کادرها در هر شاخه علمی بوده؛ کادرسازی از جنبه‌های مهم کاری او بوده است. در نوشته‌ها و آثارش ساده نویسی و درست نویسی را پیشه ساخته، چرا که هدفش بیشتر آموزش بوده تا اظهار فضل. او در هر اثری چیزی برای گفتن و آموزاندن دارد. در فرهنگ‌هایش، رسم الخط‌اش، مجله‌اش، ترجمه‌هایش، خطابه‌ها و سخنرانی‌هایش، مقالات متعددش همه و همه تاباندن نور بر گوشه‌های تاریخ و فرهنگ جامعه و در نهایت آموزش بوده است. کتابهایش در عین‌اینکه روش‌مند و متکی به اصول و مبانی علمی هستند، جنبه‌های کاربردی و آموزشی ویژه دارد. خلاصه‌ی کلام اینکه او قلم‌اش را تنها برای یاد دادن به کار می‌برد. در فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و ادبی‌اش همیشه دانش پراکنی، اطلاع‌رسانی، ارتقاء سطح دانش مردمان و گسترش بینش مخاطبان‌اش را مد نظر قرار می‌دهد. همین است که می‌گوییم او معلم است، فطرتاً هم معلم است. خودش هم شیفته معلمی است. انضباط علمی، تلاش و پی‌گیری‌اش نیز از خصلت‌های معلمی او بر می‌خیزد. از آموختن و آموزاندن لحظه‌ای باز نمی‌ماند. همیشه و در حال مطالعه و تفحص است. مطالعاتش هم در چندین حوزه است: زبان‌شناسی، تاریخ، ادبیات، مطبوعات و....

من در هر برخوردی که با ایشان دارم و این برخورد هم کم نیست، از این همه هوشمندی و باریک بینی و اراده به حیرت در می‌افتم. همیشه هم در مقابلش کم می‌آورم. به معنای حقیقی کلمه او معلمی فرهنگ ساز است.

فرهنگ‌های بهزادی

با انقلاب بهمن نظام شاهنشاهی متلاشی شد. بساط شونیسیم پهلوی نیز با سقوط نظام استبدادی برچیده شد. قلم‌ها آزاد شدند. آنچه که سالیان دراز از شدت سانسور در گنج‌ها نهان مانده بودند، غبار تکانده و به عرصه ظهور آمدند. کتاب‌ها، روزنامه‌ها، مجلات به وفور چاپ و منتشر شد و این بسی مایه خوشحالی بود و ثمره‌ی این انقلاب بود که مردم آذربایجان نیز با زبان و ادبیات خود در عرصه اجتماعی حضور پیدا کردند.

اما آثار مخرب و فرهنگ‌سوز سیاست‌های شونیستی پهلوی با چاپ و نشر روزنامه‌ها و آثار ادبی خود را عیان ساخت. این آثار در واقع روایت شفاهی سینه‌ها بود که به شکل نوشتار در می‌آمد. زبان ادبی اگر چه وجه غالب را داشت، اما، شیوه‌ها و گویش محلی در آثار مؤلفان به خوبی خود را نشان می‌داد. از نظر دستور زبان ایرادات فراوانی در آثار ادبی وجود داشت و دایره‌ی واژگان مؤلفان بسیار محدود و مغشوش بود. در شیوه‌های نگارشی چندگانگی حاکم بود. نقد ادبی، زبان مطبوعات و

نوشته‌های تحلیلی به زبان آذربایجانی در سطح پائینی قرار داشت. از کتابهای مرجع، همچون: فرهنگ لغت، دستور زبان، تاریخ ادبیات، نظریه‌های ادبی و.... خبری نبود.

شاعران و مؤلفان در پایان دفتر اشعار و مجموعه یا روزنامه‌هایشان در ستونی لغت‌های متداول و رایج زبان ادبی را معنی می‌کردند، چرا که مردم و نویسندگان با زبان معیار و معاصر در تماس نبودند، مگر عده‌ای انگشت شمار از نویسندگان و پژوهشگران که آنها هم متعلق به نسل‌های پیشین بودند و این نسل بود که کمبودها را، نارسائی‌ها را به موقع تشخیص داده و دست به کار شدند.

استاد بهزادی از زمان انتشار روزنامه در دهه‌ی ۳۰ به وجود لغت نامه احساس نیاز مبرم کرده و همیشه در آرزوی تالیف لغت نامه بوده‌اند.

از سال ۱۳۵۰ به استخراج و فیش برداری لغت‌ها می‌پردازد. بعد از انقلاب با توجه به تغییر شرایط و نیاز جامعه به کارش شتاب می‌بخشد تا اینکه تدوین لغت نامه آذربایجانی به فارسی را به اتمام می‌رساند. کتاب را به نظر پروفیسور حمید محمد زاده می‌رساند، با اثر عظیم و ماندگار «آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتی» آشنا می‌شود و از آنها بهره‌فراوانی می‌برد و کتابش را به چاپ می‌سپارد.

انگیزه‌های اصلی این زبان‌شناس گرانقدر از تالیف فرهنگ‌ها، فراهم آوردن زمینه‌ای برای گسترش و توسعه‌ی زبان آذربایجان، حفاظت و

نگهبانی زبان از هجوم و نفوذ بی رویه ی واژگان بیگانه به زبان ادبی، پر کردن خلاء عظیم در زمینه فرهنگ نگاری و کم کردن ورطه ی زبان نوشتاری و گفتاری و همچنین برطرف کردن نیاز اهل قلم، خوانندگان و مترجمان بوده است؛ والحق که به اهداف خود نائل گشته اند.

استاد در مقدمه فرهنگ آذربایجانی- فارسی اش می نویسد: «عاطفه ی مادری ام که در سراسر عمرم از خاطرات مه آلود و رنگ پریده ی ایام کودکی پرتو افشانی می کند الهام دهنده ی خلق من در این اثر بوده». شعر: «درسه گئدن بیر اوشاق / چیخدی بوز اوسته قوچاق...» که از مادرم آموخته بودم و با صدای بلند و حرکات موزون دکلمه می کردم و مورد تحسین شنوندگان قرار می گرفتم، گویی هنوز هم شخصیت مرا نوازش می کند و با آن مباهات می کنم.»

پرفسور حمید محمد زاده می نویسد:

«بهزاد بهزادی که عمر خود را در راه معارف و فرهنگ خلق آذربایجان صرف کرده، با تألیف این فرهنگ [ها] که ثمره ی زحمات سنگین سالهای دراز است، خدمت فراموش نشدنی به زبان مادری ما انجام داده است. مشکلاتی که مؤلف [فرهنگ ها] آذربایجانی- فارسی متناسب با احتیاجات معاصر مواجه بوده، برای اهل فن معلوم است. این مشکلات را تنها با علاقه و عشق به زبان مادری می توان تحمل کرد.»

در تألیف و تدوین این فرهنگ‌ها خانم حشمت حافظی شاعر و نویسنده‌ی گرانقدر ادبیات کودکان یار و مددکارش بوده. استاد از این بانوی فرهنگ‌پرور در مقدمه‌ی کتاب‌اش چنین یاد می‌کنند: «از همکاری تشویق‌آمیز همسرم بانو حشمت حافظی لیسانسیه‌ی زبان و ادبیات انگلیسی که در انتخاب معادل‌های فارسی لغات و اصطلاحات و کنترل ردیف‌بندی واژه‌ها کمک شایانی نموده و سکوت تنهائی را با گشاده‌رویی و شکیبایی تحمل کرده سپاسگزارم.»

استاد بهزادی، این فرهنگ نگار خبره نه تنها خادم زبان آذربایجانی است بلکه خادم زبان فارسی نیز هستند. چرا که فرهنگ‌های تألیفی او جزو گنجینه هر دو زبان گشته‌اند.

اکنون «فرهنگ‌های بهزادی» به مرتبه آثار کلاسیک در نوع خود ارتقاء یافته‌اند. این فرهنگ‌ها که در ردیف معتبرترین فرهنگ‌های دوزبانه قرار دارند، یقیناً جزو معتبرترین مرجع‌های فرهنگ‌نویسان بعدی قرار خواهند گرفت؛ همچنانکه اکنون نیز اهل تحقیق، ترجمه، نویسندگان، شاعران و خوانندگان از این فرهنگ‌ها بهره‌مند می‌شوند.

فرهنگ‌های دوزبانه بهزادی [آذربایجانی - فارسی و فارسی - آذربایجانی] که هنوز هم یگانه هستند، نه تنها در ایران بلکه در خارج از کشورمان، از جمله در جمهوری آذربایجان و دیگر کشورها جزو کتب مرجع و معتبر

بوده و مددکار پژوهشگران فارسی پژوه، مترجمان و محققان زبان آذربایجانی می باشند.

اعتبار فرهنگ های دوزبانه ی استاد بهزادی از شخصیت علمی و ادبی خود استاد مایه می گیرند. ایشان هم به زبان فارسی تسلط کامل دارند و هم در زبان آذربایجانی از استادان مسلم به شمار می آیند. می شود گفت که او با هر دو زبان زندگی می کنند. در متن هر دو زبان قرار دارد. به هر دو زبان می نویسند. لذا کارشان نیز ارزشمند و معتبر است. در فرهنگ نگاری از روی دست دیگران کپی برداری نکرده، بلکه کاری مبتکرانه و مستقل ارائه داده است. البته در این زمینه از منابع معتبر آثار ادبی، زبان زنده مردم و کتاب های مرجع معتبر مراجعه و واژه ها را استخراج کرده و از عهده ی کار هم به خوبی بر آمده اند.

در مروری هر چند نه عمیق به این فرهنگها در می یابیم که با فرهنگ نویسی با تجربه و خبره طرف هستیم. که فرهنگ های او واقعا کاری خلاقانه است. این آثار محصول کاری سخت و تاب سوز است که تنها از عاشقان بر ساخته است.

اولین گام را در فرهنگ نگاری روش مند و اصولی دوزبانه آذربایجانی - فارسی و فارسی - آذربایجانی را ایشان برداشته اند و تمهیداتی را برای فرهنگ نویسان بعدی فراهم ساخته اند. کسانی که در آینده در این زمینه

دست به تالیف خواهند زد یقیناً” روش و مبانی آثار او را رهنمای خود قرار خواهند داد.

فرهنگ آذربایجانی - فارسی، حاوی مقدمه‌ای پرمحتواست که ثمره‌ی تحقیق و تفحص سالیان دراز مؤلف دانشمندش می‌باشد. در باره‌ی شیوه کار، طرز نگارش لغت آذری و کلمات دخیل بحث متقنی ارائه شده. در مبحثی جداگانه دستور زبان آذربایجانی به طور مختصر اما مفید شرح داده شده؛ از منابعی که در تدوین و نگارش فرهنگ مورد استفاده‌اش بوده نام برده است و از کسانی که در بازبینی و یا بازنویسی فیش‌ها، نمونه خوانی و... به ایشان مدد رسانده‌اند سپاسگزاری شده. راهنمای استفاده از فرهنگ برای خواننده مفید و کار ساز است.

در فرهنگهای بهزادی مدخل‌گزینی‌ها و زیر مدخل‌ها با اصولی علمی فرهنگ نگاری گزیده شده‌اند. در مدخل بندی و ردیف الفبائی، ریشه لغات را اساس قرار داده، مشتقات و متفرعات لغات (زیر مدخل‌ها) و شاهد مثالها را نیز به ترتیب الفبائی تنظیم کرده است. در املائی واژه‌ها، سهولت خواندن را مد نظر قرار داده است. در هر مدخل بندی، دومین جزء ارائه شده، تلفظ واژه‌ها است که با نو آوری مؤلف همراه است. او از تلفظ واژه‌ها به صورت رایج و مرسوم فرهنگ‌ها دوری جسته و با استفاده از حروف عربی - فارسی، برای اصوات صدادار زبان

آذربایجانی و حتی برای فتحه نیز حرف تعریف کرده و تلفظ دقیق واژه‌ها را به رسم الخطی که با زبان آذربایجانی همخوان است، ارائه داده است. مؤلف برای تلفظ صحیح مدخل‌ها اساس را بر: ضبط درست لغات، رعایت اصل تطابق ملفوظ، پرهیز از دوگونه خوانی و یا چند گونه خوانی،، تنظیم ردیف الفبای لغات قرار داده است و در نگارش کلمات دخیل نیز اصل استقلال خط و زبان را مد نظر داشته؛ از همه مهم تر رعایت اصول آواشناختی و صرف و نحو دستور زبان آذربایجانی را در نگارش کلمات دخیل لحاظ کرده است.

بعد از تلفظ نشانه‌های دستوری می‌آید که هویت واژه‌ها را اعلام می‌کنند. بعد از هویت دستوری واژه، معادل‌های معنایی واژه‌ها می‌آید. در معادل‌گزینی دقت و وسواس فراوان به خرج داده، از ترجمه‌های تحت لفظی لغات دوری جسته و تلاش کرده در برابر هر واژه، مدخل و سرمدخل معادل زبان مقصد را یافته و بکار برد. واژه‌های چند معنا را رده‌بندی کرده و با شماره‌گذاری، جایگاه آنها را مشخص کرده است که مراجعه کننده را از یک معنا به معنای بعدی هدایت می‌کنند. دقت در طبقه‌بندی معناها، تعیین حوزه‌ی معنایی و رعایت معنایی و برش‌های ظریف، از مزایای این فرهنگ است.

آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتی

علاوه بر فرهنگ های دو زبانه ی فوق، در آن برهه از تاریخ و تحول جامعه، به یک فرهنگ عمومی جامع که آیینی تمام نمای حافظه های زبانی مردم و سخنواران آذربایجانی و سطح علمی جامعه باشد، شدیداً احتیاج بود. فرهنگی که گنجینه ی واژگانی اش زبان گفتاری، نوشتاری و همچنین لغات علمی، فنی، حرفه ای، فلسفی، دینی، هنری و ادبی ای را که مورد استعمال عام یافته را شامل باشد. همچون فرهنگی می بایستی که با روش و اصول و مبانی فرهنگ نگاری نوین تدوین شده باشد. البته این کار بسیار عظیمی بود و در توان یک فرهنگ نویس دست تنها، یا مؤسسه ای کوچک یا ناشر معمولی نبود. خوشبختانه این کار در آکادمی آذربایجان شوروی صورت گرفته بود. استاد بهزادی این فرهنگ ۴ جلدی را با زحمت زیاد تهیه کرده، بعد از بررسی مفید یافته و بلافاصله به فکر انتقال آن به رسم الخط آذربایجانی ایران می شوند، این هم کار ساده ای نبود. کار ده ها نفر اهل فن بود. اما استاد این بار نیز آستین بالا زده و این کار عظیم را پالوده و تدوین کرده با ردیف بندی الفبائی به رسم الخط عربی- آذربایجانی در آوردند و برای استفاده ی هموطنان آذربایجانی در حجم بیش از ۳۰۰۰ صفحه، در سه جلد و با هزینه مالی خود به چاپ رساندند و هم اینک ما صاحب این گنجینه ی عظیم

هستیم. کار ایشان در اینجا نه تنها کمتر از تألیف نیست، بلکه بالاتر از آن هم هست.

اکثر دانشمندان آذربایجانی به درستی انتقال این فرهنگ بی نظیر را از الفبای سیریلیکی به الفبای آذربایجانی - عربی یک حادثه مهم فرهنگی تلقی کرده اند.

اصولاً فرهنگ نویسی در جهان امروز کاریک فرد تنها نیست، بلکه حاصل کار گروهی از: زبان‌شناسان، فرهنگ نویسان، ویراستاران، متخصصان علوم گوناگون، خبرگان حرفه‌های متنوع و... است که با حمایت علمی و مالی مؤسسه یا نهادی یا حداقل ناشری معتبر و کاردان جهت تألیف فرهنگی تحت رهبری علمی افراد با صلاحیت جمع شده و این امر مهم را سامان می‌بخشند. این استاد فرهیخته یک تنه و بدون پشتیبانی مالی و فنی مؤسسه یا نهادی، این کار عظیم را با پشتکار و تلاش شبانه‌روزی و به بهای از دست دادن فروغ چشمانش و گرو گذاشتن مایه‌ی جانش به سرانجام رساندند.

دغدغه‌ی ۶۰ ساله‌ی این زبان‌شناس گرانقدر، فراهم آوردن زمینه‌ای برای گسترش، توسعه و ارتقای زبان آذربایجان بوده، از این روی برای پاسداری از هجوم و نفوذ بی رویه واژگان بیگانه به زبان ادبی، تغذیه زبان ادبی از زبان زنده گفتار مردم، تلاش پیگیر برای غنی تر کردن گنجینه‌ی واژگان زبان از طریق واژه‌سازی بر اساس قانونمندی‌های زبان مادری، حفظ و

حراست از آهنگ و موسیقی ذاتی زبان جهت تلفظ درست و آذربایجانی کلمات چه دخیل چه غیر دخیل، رساندن سطح زبان نوشتاری به سطح زبان معیار و ادبی و پر کردن خلاهای موجود در زمینه ی دستور نگاری، شیوه رسم الخط و از همه مهم تر تالیف فرهنگ های دو زبانه و انتقال فرهنگ جامع یک زبانه، کاری کرده است کارستان.

ترجمه

استاد بهزاد بهزادی در زمینه ی ترجمه نیز کارهای ارزنده ای انجام داده اند: اولین ترجمه اش سیمای معنوی ملت ها (اثر کال نین) منتشر شده در سال ۱۳۲۶. بعد سال ۱۳۳۰ اثر میرزه ابراهیم اوف در زمینه ی حرکات آذربایجان را ترجمه ی و منتشر ساخته اند. بعداً "دو نمایشنامه از این نویسنده را ترجمه کرده و به چاپ سپرده اند. در میان ترجمه های استاد بهزادی ترجمه ی کتاب «ددهم قورقوت» جایگاه ویژه ای دارد. این اثر اگر اگر چه در سال ۱۳۵۴ از زبان انگلیسی به فارسی ترجمه شده بود، اما لازم بود که دوباره ترجمه شود. استاد نیز دست به ترجمه ی این اثر عظیم حماسی و فولکلوریک زدند. روایت آقای حسین محمدخانی «م. گونئیلی» از کتاب دده قورقود، که آن را با زبان امروزیمان هماهنگ ساخته و به نشر سپرده بود، در ترجمه اش مورد استفاده قرار دادند. با زبانی شیوا و رسا با توجه ظرایف و دقایق ادبی و زبانی و هنری این اثر را به زبان فارسی ترجمه کردند و 'مقدمه ای جامع و عالمانه ای بر کتاب نوشتند و به

ریشه‌ی تاریخی و افسانه‌ای این اثر پرداخته، جایگاه آن را در میان آثار مشابه جهانی تبیین کرده‌اند. مقدمه، در مورد چگونگی کشف و نشر این اثر اطلاعات ارزنده‌ای به خواننده می‌دهد. از این نظر، این مقدمه منبع مفید و ارزشمندی در علم دده قورقود شناسی است.

دستور زبان

استاد بهزادی در زمینه‌ی دستور زبان علاوه بر مبحث مختصر و مفید مقدمه فرهنگ آذربایجانی - فارسی و مقالات متعدد در مباحث دستوری، اثر ماندگار «دستور زبان آذربایجان»: «آذربایجان دیل قورولوشو» را به کمک همکاران مجله آذری برگردان الفبائی و تدوین کرده‌اند که اثری بی بدیل و حیاتی برای جامعه، نویسندگان، شعرا و علاقه‌مندان است. نگارنده‌ی این مطلب در مقدمه‌ی کتاب فوق راجع به ارزش و چند و چون آن مفصلاً نوشته. لذا تنها این جمله را تکرار می‌کنم که این اثر نیز در میان آثار استاد بهزادی جایگاه مهمی دارد و هم سنگ کتاب عظیم «آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتی» هست.

مطبوعات

با یورش قشون پهلوی تحت هدایت و رهبری مستشاران آمریکایی و قتل عام مردم و سوزاندن کتب و نشریات آذربایجانی و ممنوع شدن تحصیل به زبان مادری و جلوگیری از انتشار مطبوعات آذربایجانی غبار مرگ بر آذربایجان پاشیده شد. در زمان جنبش مردم ایران برای ملی کردن نفت

و قطع ید استعمارگران امپریالیست مطبوعات آذربایجانی (بشریت و بشیرآینده با سردبیری استاد بهزاد بهزادی) چون ققنوس از خاکستر آن کتاب سوزان سر برآوردند و مبشر صلح، آزادی، میهن دوستی شدند و زبان گویای مردم گشتند؛ توطئه‌های امپریالیست‌ها و عمال داخلی‌شان را افشا کردند و دوباره وحشت بر جان خائنان به ملت و مملکت انداختند. کودتای ۲۸ مرداد دوباره زبان مطبوعات را بست، اما روزنامه «آذربایجان» به همت جمعی از فرزندان از جان گذشته و فداکار آذربایجان (به سردبیری بهزاد بهزادی) منتشر می‌شد. با انتشار «حیدر بابا»ی شهریار گویی صدایی از اعماق جان ملتی نفیر کشید و جان‌های آشنا را نواخت. این اثر روح تازه‌ای به جان مردم آذربایجان دمید. چون تک ستاره در شب‌های کودتایی درخشید. با انتشار این اثر زبان و ادبیات آذربایجانی رونقی دوباره یافت. کتاب «حیدر بابا» هنوز در مطبعه بود که استاد بهزادی که نسخه‌ای از آن را به دست آورده و نقد و بررسی کرده و مقالات روشنگرانه‌ای در تحلیل آن در ۵ شماره «آذربایجان» منتشر کرد. این مقالات در معرفی «حیدر بابا» نقش مهمی داشتند. استاد بهزادی در مصاحبه‌ای می‌گوید: «بعد از انتشار این مقالات محمدعلی فرزانه و قره‌چورلو (سهند) از تهران به تبریز آمدند و با من ملاقاتی داشتند و اظهار نمودند که ما آمده‌ایم به شما به مناسبت این سلسله مقالات تبریک بگوییم. با این حادثه، رونق دوباره ادبیات آذربایجانی و نظیره

نویسی ها شروع شد. اکثر نظریه نویسان از نویسندگان روزنامه آذربایجان بودند.»

بعد از انتشار لغت نامه ها و ترجمه ها به فکر جمع آوری مواد فولکلوریک می افتند. برای این منظور «کانون زبان و ادبیات مردمی» (اثل دیلی و ادبیاتی) آذربایجان را پی ریزی و سرپرستی می کنند و با همکاری جمعی از نویسندگان مجموعه «اثل دیلی و ادبیاتی» را منتشر می سازند. بعد از انتشار ۷ شماره این مجموعه، ایشان امتیاز انتشار مجله ی «آذری» را اخذ می کنند. در این برهه فعالیت مطبوعاتی ایشان نیز وارد مرحله نوینی می شود.

با انتشار مجله آذری مرحله ی نوینی در تاریخ مطبوعات آذربایجان آغاز می شود. این مجله از هر جهت سرآغاز فصل نوین روزنامه نگاری آذربایجانی است. مجله از اولین شماره اش ارتقای زبان و ادبیات و فرهنگ مردم آذربایجان را هدف اصلی و اساسی خود قرار داد. به همین منظور و برای بالا بردن سطح ادبی و فرهنگی جامعه سرفصل هایی را برگزید و تا به امروز این سرفصل ها را همچنان محفوظ داشته اند. ترجمه ادبیات جهان به زبان آذربایجانی، ترجمه آثار و نویسندگان ایران به زبان آذربایجانی، انتشار آثار برجسته نویسندگان جمهوری آذربایجان، ترجمه آثار زبان آذربایجانی به فارسی در واقعه به آیینی تجلی افکار و آثار نویسندگان آذربایجانی تبدیل گردید. این مجله در میان مجلاتی که به

زبان آذربایجانی منتشر می‌شد یگانه مجله است که از نظر حضور نویسندگان، شعرا، هنرمندان آذربایجانی، ایرانی و جهان بی‌نظیر است. جلد مجله رنگی و با آثارگرافیکی «لاچین اسماعیلی» و داخل مجله با تصویرهای هنری «وقار آقایی فرشباف» دو تن از کارشناسان ارشد هنری، چشمان خوانندگان آذری را می‌نوازد.

آذری در حوزه‌های مختلف هنر و فرهنگ آثاری را انتشار داد. معرفی نویسندگان برنده جایزه نوبل برای اولین بار در مطبوعات آذربایجان، درج مقالات تحلیلی و تنقیدی در معرفی و ترجمه‌ی آثار دست اول شعرای بزرگ جهان. چاپ سلسله مقالاتی در باره‌ی زبان ادبی آذربایجان، انتشار نوشته‌های متعدد در طنز و فکاهی، آثاری در زمینه‌های تاریخی، فرهنگی، گزارشات مفصل مراسم‌های بزرگداشت و شرکت مؤثر در برگزاری آنها، چاپ مقالات و مصاحبه‌ها در باره آهنگ سازان و موسیقی‌دانان برجسته آذربایجان، همچنین نوازندگان، خوانندگان، عاشیق‌ها؛ درج آثار کاریکاتوریست‌ها، نقاشان، صفحات ویژه در مورد صدمین سالگرد انتشار مجله ملانصرالدین، میزگردهای گوناگون، گزارشات حادثه‌های فرهنگی، ادبی آذربایجان ایران و جهان.

به‌این ترتیب آذری شماره به شماره غنی‌تر و پربارتر و وزین‌تر گشته و به مرتبه‌ی پیشتازی مطبوعات آذربایجان ایران ارتقاء یافت. به جرئت می‌توان گفت در سطح جهانی یکی از مجله‌های معتبر فرهنگی و هنری

و ادبی به زبان آذربایجانی است. آذری اکنون به نهادی فرهنگی تبدیل گشته است.

افتخارمان این است که در پیشگاه آیندگان، صاحب قلمان و اهالی فکر و اندیشه سرافراز خواهیم بود. این همه دست آورد به همت والای استاد بهزادی، بنیان گذار و معمار گرانقدر مجله آذری به دست آمده است. اولین حسی که از رویارویی با آثار و شخصیت استاد بهزادی به انسان دست می دهد، حس احترام و قدرشناسی است. با پی بردن به ارزش علمی و عظمت روحی این انسان فداکار و شخصیت والای فرهنگی و اجتماعی در می یابی که که عشقی پرسوز به میهن، فرهنگ و مردم وجود این «آذری مرد» را سرشار، جان شیفته اش را درخشنده تر و زیبائی معنوی اش را خیره کننده تر کرده است.

دست مریزاد گویان! این فراز از مقدمه ی خاطرات استاد، نوشته ام را به پایان می رسانم:

«اینک در سن ۷۸ سالگی راه طی شده را مرور می کنم، خشنودم که محرک و انگیزه افکار و فعالیت در طول زندگی، خدمت به خلق، دفاع از حقوق زحمتکشان و محرومین، استقلال و آزادی میهن و دفاع از حقوق ملی اقوام بوده است و امیدم برای همه جوامع بشری استقرار جامعه ای بوده که هر کس بتواند بهترین مساعی خود را در خدمت جامعه به کار

گیرد و حق داشته باشد به اندازه نیازش از دستاوردهای مادی و معنوی جامعه بهره‌مند گردد.»

آثار استاد بهزادی

حوزه‌های فعالیت استاد بهزادی وسیع است و آثاری که تاکنون از ایشان به چاپ رسیده، می‌شود:

- ۱- سیمای معنوی ملت‌ها (اثر کال‌نین) سال ۱۳۲۶.
- ۲- ترجمه «درباره جنبش دموکراتیک آذربایجان» اثر «میرزه ابراهیم» ۱۳۳۱
- ۳- گفتگو درباره‌ی بیمه‌ی عمر سال ۱۳۴۰ تألیف
- ۴- ترجمه‌ی دو نمایشنامه اثر میرزا ابراهیم اف سال ۱۳۶۹
- ۵- ایکی نومایشنامه میرزه ابراهیم اوف ۱۳۶۹ چاپ دوم
- ۶- آذربایجانجا- فارسجا سۆزلوک (فرهنگ آذربایجانی - فارسی) چاپ اول ۱۳۶۹ چاپ دوم نشر معاصر
- ۷- فارسجا- آذربایجانجا سۆزلوک (فرهنگ فارسی آذربایجانی) چاپ اول ۱۳۷۷ (در دو جلد) چاپ دوم دریک جلد انتشارات نخستین
- ۸- آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتی (سه جلد) از انتشارات آکادمی علوم آذربایجان شوروی ۱۳۷۶
- ۹- درباره‌ی نگارش زبان آذربایجان ۱۳۷۹
- ۱۰- کتاب ده دم قورقود شاهکار ادبی - حماسی ترکان اوغوز
- ۱۱- «آذربایجانجا دیل قوروشو» ویژه‌نامه‌ی آذری (۱۶ و ۱۷)
- ۱۲- آذربایجان دموکرات نشر دوژگون خبر ۱۳۸۴

۱۳- مقاله‌ها، مصاحبه، ... آماده‌ی چاپ

۱۴- حقانیت، شکست «خاطرات» آماده‌ی چاپ

* خلاصه‌ی مقاله‌ای که به مناسبت ۸۰ سالگی استاد بهزادی نوشته شده است.

دکتر علی اکبر ترابی؛ جامعه‌شناس برجسته‌ی ایران

استاد دکتر علی اکبر ترابی (حلاج‌اوغلو) زاده‌ی تبریز (۱۳۰۵)، دانش‌آموخته‌ی دانشگاه سوربن فرانسه، دارای درجه‌ی دکترا در رشته‌ی جامعه‌شناسی و فلسفه‌ی علوم، یکی از چهره‌های برجسته‌ی علمی و از اندیشمندان بنام ایران هستند که از نخستین دوره‌ی فعالیت علمی و فرهنگی خود در دانشگاه تبریز (دکتر ترابی در سال ۱۳۵۹ بازنشسته شده‌اند) تا به امروز، پیگیر و خستگی‌ناپذیر در راستای نهادینه کردن دانش اجتماعی و گسترش بینش علمی جامعه جان‌فشانی می‌کنند.

ایشان، به خاطر کوشش و مجاهدت پی‌گیر در آگاهی‌بخشی مردم و دانش‌پراکنی و تأثیرگذاری‌اش بر بخش گسترده‌ای از جریانات

روشنفکری، دانشگاهی و نیروهای مبارز و ترقی خواه جامعه؛ در بین
نخبگان کشور، به متفکری ژرف بین، آزاداندیش، مستقل و مردم گرا شهره
می باشند. همچنین در بین اساتید علوم اجتماعی به خاطر داشتن
جامعیت علمی، نوجویی، نوآوری و پیشگامی در طرح مسایل و مباحث
علمی مورد نیاز جامعه، از جایگاه ارجمندی برخوردار هستند. چنانچه
دکتر غلامحسن صدیقی (بنیانگذار جامعه شناسی در ایران) در نامه ی
مورخ سوم مهر ماه ۱۳۴۱ می نویسد: «دانشمند عزیز و محترم: پس از
عرض سلام و ارادت، نامه ای که همکار ارجمند آقای دکتر شاپور راسخ
پس از مطالعه ی کتاب سودمند «مبانی جامعه شناسی» تألیف
جناب عالی به حقیر نوشته اند، تقدیم می دارد و مزید توفیق آن دانشمند
گرامی را در خدمت به علم خواهان است. ارادتمند غلامحسین
صدیقی»

و همچنین استاد دکتر امیر حسین آریان پور، هنگام نام بردن از اساتید
برجسته ی جامعه شناسی ایران، از استاد ترابی به عنوان استاد برجسته ی
جامعه شناسی ایران یاد می کنند. اغلب صاحبان اندیشه نیز با اذعان به
دانش گسترده و عمق علمی او استاد را به خاطر آثار گران قدرش که
موجب پویایی و اعتلای دانش اجتماعی قشر آگاه جامعه و همچنین
شکل گیری بینش جامعه شناسانه و نگرش علمی مردم در دوره های
حساس تاریخ سرزمینمان شده اند، از ذخایر گران قدر علمی جامعه

می شمارند. چنانچه سردبیر مجله آدینه می نویسد: «دکتر علی اکبر ترابی از معدود جامعه شناسان برجسته ی کشور و یکی از استادان بنام جامعه شناسی ایران است. بسیاری از جامعه شناسان و استادان رشته های گوناگون علوم انسانی در سال های پربار تدریس دکتر ترابی از دانش و درس و محضر او بهره گرفته اند و دکتر ترابی، با بیش از ۱۰ کتاب معتبر در مباحث جامعه شناسی، از متفکرانی است که در غنا بخشیدن بر تفکر علمی در زمینه ی علوم اجتماعی در این آب و خاک نقش کارساز و بارآور داشته است...»

برای شناختن جایگاه و نقش سازنده ی استاد ترابی در پایه گذاری دانش اجتماعی مراکز دانشگاهی و تأثیر ایشان در شکل گیری، رشد و گسترش اندیشه ی ترقی خواهانه در جامعه ی ایران، گزارشی هر چند گذرا و طرح گونه از تحولات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی دوران زندگی او ضروری به نظر می رسد.

دوران کودکی و نوجوانی استاد ترابی (تبریز ۱۳۰۵) مصادف است با اوج قدرت حکومت خودکامه ی رضا شاهی. برهه ای که جنبش های متعاقب مشروطیت درهم شکسته و سکوت مرگبار بر کشور حاکم گشته است. تبریز (شهر انقلاب) نیز در سکوتی پرمعنا، طلیعه ی آفتاب مردم اش را به انتظار نشسته است.

دوران جوانی استاد، دوران فروریختن کاخ پوک و موریانه خورده‌ی استبداد شاهی و فرار خفت بار دیکتاتور از کشور است. با تغییر شرایط اجتماعی و افزایش شور و شوق، و امید به آینده جامعه را فرا می‌گیرد و باعث باز شدن فضای سیاسی، فرهنگی و تحولات چشم‌گیر تاریخی در کشور می‌شود. در آذربایجان نیز روی کار آمدن حکومت ملی-دموکراتیک منجر به شکوفایی فرهنگ مردم و اصلاحات ضروری اقتصادی، اجتماعی در این دیار می‌شود - دانشگاه تبریز یادگاری از اقدامات مهم آن دوران است - اما متأسفانه با یورش ارتش شاهنشاهی و کشتار پیش‌گامان جنبش مردمی، خفقان پلیسی بر آذربایجان حاکم شده و تا نهضت سراسری مردم ایران برای ملی شدن نفت می‌پاید. متأسفانه نهضت مردمی ملی شدن نفت نیز با کودتای (آمریکایی - انگلیسی - دربار پهلوی) ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ شکست می‌خورد و فعالان سیاسی و اجتماعی در زندان‌ها زیر شکنجه و یا در پای چوب‌های اعدام جان می‌بازند. این شکست فاجعه‌بار موجب ازهم‌گسیختگی وحدت فکری و هم‌بستگی اجتماعی مردم می‌گردد. و به جای آنها جو سوءظن، پریشان‌فکری و بی‌عملی اجتماعی بر محیط روشنفکری حاکم می‌شود. و کشور نیز زیر سایه‌ی سرنیزه‌ی ارتش شاهنشاهی و سلطه‌ی دربار و با هدایت مستشاران نظامی آمریکا، هر چه بیشتر از لحاظ سیاسی و اقتصادی به کشورهای امپریالیستی وابسته می‌شود.

دهه‌ی چهل فرا می‌رسد. در این دهه، رژیم پوشالی ارباب و رعیتی با تلنگر طرح مشهور کندی (رئیس جمهور وقت آمریکا) در هم فرو می‌ریزد. در اثر این تغییرات اجتماعی و تحرک طبقاتی، آرایش نیروهای اجتماعی جامعه دگرگون شده و لایه‌بندیهای جدیدی در ساختار اجتماعی کشور شکل می‌گیرد. مالکین دیروزی در هئیت بورژواها و کشاورزان فقیر ده در هئیت کارگران فصلی ظاهر می‌شوند. به دنبال این دگرگونی ساختاری رژیم پهلوی به رفم و مدرنیزاسیون گسترده در همه‌ی سطوح جامعه اجتماعی دست می‌زند. در اثر مدرنیزاسیون کشور، کارگزاران امپریالسیم در رده‌های بالای مدیریت دولتی قرار می‌گیرند و با حمایت مالی آمریکا و صندوق بین‌المللی پول، اقتصاد کشور در بخشهایی رشد نسبی می‌کند و زمینه را برای تسلط روابط سرمایه‌داری بر کلیه سطوح جامعه فراهم می‌کند و در سایه‌ی این تحولات، سرمایه‌داری دولتی و دلالتی رشد می‌یابد. البته افزایش قیمت نفت نیز این رشد را تسریع می‌کند و به دنبال آن شعبه‌های شرکت‌های چندملیتی همچون اختاپوس بر بخش‌های زیادی از اقتصاد کشور تسلط می‌یابد و بانک‌ها با سرمایه‌ی مالی امپریالیست‌ها دایره‌ی نفوذ و سلطه‌ی خود را گسترش می‌دهند. به دنبال مدرنیزه شدن اقتصاد کشور، توسعه‌ای هر چند سطحی در سطوح مختلف اجتماعی و بخش‌های مختلف اقتصادی، در راستای منافع طبقه‌ی حاکمه و همسو با خواسته امپریالسیم آمریکا صورت می‌گیرد.

در نتیجه نیاز به نیروی‌های انسانی ماهر و تحصیل کرده در عرصه‌های مختلف کار اجتماعی افزایش می‌یابد که بخشی را با استخدام نیروهای خارجی تأمین می‌کنند و به منظور تربیت و آموزش بخش دیگر نیروهای مورد نیاز آموزش همگانی را توسعه می‌دهند. بدین منظور در سطح کشور علاوه بر مدارس ابتدایی و متوسطه‌ی موجود، هنرستان‌ها، مدارس عالی زیادی احداث شده و همچنین دانشگاه‌های جدید ساخته می‌شود. رشته‌های جدیدی در شاخه‌های مختلف علوم، خصوصاً "در حوزه‌های علوم اجتماعی در دانشگاه‌ها دایر می‌گردد. سیستم آموزشی دانشگاه‌ها را نیز از روی نظام‌های آموزشی غرب الگوبرداری کرده و آنها را به توسط عمال تربیت یافته و دست‌آموز خود در دانشگاه‌ها به کار می‌بندند. خصوصاً "در زمینه‌ی علوم اجتماعی مثنی تئوری‌های آبکی بنگاه‌های نظریه‌سازی آمریکا تحت عنوان‌های دهان‌پرکن نظریه‌ها و تئوری‌های اجتماعی- سیاسی اشاعه داده می‌شود. هر چه پایه‌های رژیم تحکیم و تثبیت می‌شود، فرهنگ منحنط سرمایه‌داری وابسته از جمله بی‌بندوباری، هرزگی، مصرف‌گرایی و انواع نحله‌های منحنط فلسفی غرب در جامعه بیشتر رواج می‌یابد. به همراه رواج فرهنگ منحنط غربی در جامعه، خفقان سیاسی و فرهنگی در جامعه، عرصه را بر اندیشه‌ورزان، هنرمندان و روشنفکران آگاه از هر قشر و طبقه‌ای تنگ‌تر می‌کند و دانشگاه‌ها به عنوان مراکز مهم علمی و محل تجمع اکثر نخبگان فکری

و نیروهای جوان و پرشور کشور، بیشتر از همه جا تحت کنترل نیروهای امنیتی رژیم شاهنشاهی قرار می گیرند.

اما این تحولات اجتماعی و فرهنگی، باعث شکل گیری و رشد جنبش ضد استبدادی و ضد سلطنتی در میان نیروهای آگاه جامعه می شود. در نتیجه، روزبه روز مبارزه با مظاهر فرهنگی و اجتماعی مدرنیزاسیون رژیم پهلوی تشدید می شود. این تحولات نسلی را در بطن خود پرورش می دهد که یک دهه بعد رژیم شاهنشاهی را به زباله دان تاریخ می اندازد. در دانشگاه ها اساتید شریف و آگاه و دانشجویان پرشور و انقلابی که بیشتر از طبقات زحمت کش و قشر میانی جامعه برخاسته اند، جبهه ی نیرومندی در مقابل جریان فرهنگی و سلطه ی حکومتی تشکیل می دهند. اساتید علوم اجتماعی با ترویج دانش اجتماعی به جنبش عدالت خواهانه و ظلم ستیز، کمک فکری بزرگی کرده و باعث غنای فرهنگ مبارزه با عوامل وابستگی سیاسی، اقتصادی و عقب ماندگی مادی و معنوی جامعه می شوند.

دانشگاه تبریز که یکی از کانون های مهم تفکر و اندیشه ی انقلابی کشور بوده و این بار نیز با داشتن استادان ترقی خواه و دانشجویان اندیشه ورز و انقلابی یکی از سنگر مهم فکری و مبارزه بر علیه رژیم عدالت ستیز و وابسته و ضد مردمی سلطنت پهلوی می شود.

استاد ترابی با اندیشه‌ی والا، بینش علمی و شیوه‌ی بدیع تدریس و منش و شخصیت اجتماعی و مردمی‌اش یار و یاور دانشجویان و عدالت‌خواهان شده و با دانشمندان دروغین، عمّال قدرت و خرافه‌پراکنان دست‌آموز سرمایه و عمّال دربار در می‌افتد و با بررسی واقع‌گرایانه‌ی تحولات اجتماعی و تحلیل علمی رویدادهای جامعه در تحول اندیشه‌ی بخش قابل توجهی از نیروهای جوان و پیکارگر کشور نقش مهمی ایفا می‌کنند.

دکتر ترابی همراه اساتید بزرگواری همچون استاد دکتر آریان‌پور، استاد دکتر علی شریعتی و... علم جامعه‌شناسی را از محدوده‌ی بنگاه‌های تحقیقاتی و مباحث خشک و بی‌روح آکادمیک و از دست عده‌ای استاد وازده‌ی غرب و مروجان تئوری‌های جامعه‌شناختی غیرعلمی و بی‌پایه و خدمت‌گزاران قدرت رهانیده و آن را به جایگاه واقعی‌اش، یعنی جامعه‌باژگردانده و با جنبش اجتماعی پیوند می‌دهند و باعث تسریع حرکات اجتماعی و سمت‌گیری جنبش مردمی بر علیه حکومت ضد مردمی پهلوی می‌شوند.

در این برهه، استاد ترابی با آن بینش عمیق، واقع‌بین و آینده‌نگرانه‌اش، با تشخیص به موقع ضرورت‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه به تألیف آثاری دست می‌زنند که در بخش عمده‌ی آنها به تبیین و تفسیر مباحث پایه‌ای و مبانی نظری و اساسی حوزه‌ها و زمینه‌های گوناگون علوم

اجتماعی پرداخته می شود. انتشار عمومی آثار فوق نقش چشم گیری در ارتقای فکری جوانان جامعه و پویندگان راه دانش و ترقی داشته اند که در اینجا به اختصار به آنها اشاره می شود:

در حوزه ی فلسفه ی علوم: فلسفه ی علوم یکی از درس های مهم دانشگاه های معتبر جهان است. وزارت علوم وقت کشور نیز با دایر کردن درس فلسفه ی علوم، برنامه ی تفصیلی درس فوق را مطابق مباحث و موضوعات و فصل بندی های این رشته ی دانشگاه های معتبر جهان و با تأکید بیشتر بر علوم اجتماعی در برنامه ی خود منظور کرده بود. استاد ترابی نیز در کتاب مشهور «فلسفه ی علوم» اش، «در انتخاب سرفصل ها و توضیح و تفسیر موضوع ها، برنامه ی تفصیلی در فلسفه ی علوم دانشگاه ها را در نظر گرفته و تا آنجا که از حد و روش علمی به دور نیفتد، مطابقت به برنامه های مذکور را مهم شمرده است. به ویژه اصل مطابقت را در نگارش موضوع های «علم و معرفت علمی»، «انسان و فرهنگ انسانی»، «تاریخ»، «روان شناسی»، «جامعه شناسی»، «علم ریاضی»، «علوم طبیعت: علوم فیزیکی، شیمیایی»، «علوم طبیعت: علوم زیستی» که مهم ترین و اساسی ترین قسمت برنامه ی تفصیلی درس فلسفه ی علوم دانشگاه تهران و دانشگاه تبریز را تشکیل می دهد، منظور نموده است.

فلسفه ی علوم که سیستمی از بینش علمی است، به معنای شناخت قوانین پدیده های طبیعی، اجتماعی و تفکر است. به عبارتی دیگر به

کاربستن منطق نوین است در شناخت هستی بیکران، شناسایی و تعیین حدود استقلال حوزه های علوم طبیعی، اجتماعی و تفکر و نیز شناخت ویژگی ها و قوانین پدیده های مربوط به علوم مختلف و تبیین متدولوژی ویژه ی آنها. بدین جهت مؤلف دانشمند در بخش های اوّل کتاب به اصول و مبانی، روش شناسی نوین و طبقه بندی علوم می پردازد. حدود و ثغور استقلال هر یک از دانش ها را مشخص و روش شناسی علمی هر کدام از حوزه های علم را تبیین کرده و روش و اسلوب های تفکر انسانی را معین می کنند. در بخش دوّم کتاب نیز به علم و معرفت علمی، شناسایی علمی، جبر علمی، قانون علیّت و... پرداخته می شود. به واقع، استاد در این مباحث، اصول و مبانی فلسفه ی علوم را به زبانی ساده و همه فهم تفسیر و تبیین نموده اند. این کتاب نخستین کتابی است که در این موضوع، به وسیله یک استاد ایرانی نوشته شده است و سال هاست که در دانشگاه ها تدریس می شود، تاکنون نیز آن طوری که من اطلاع دارم، کتابی در سطح این اثر و به جامعیت آن توسط هیچ استاد داخلی نوشته نشده است.

در قلمرو مردم شناسی: مردم شناسی یکی از دروسی است که استاد سال ها آن را تدریس کرده است. درسنامه ی ارزشمند «مردم شناسی» محصول سال ها تحقیق و تفحص ایشان در این زمینه است که در دو بخش تدوین شده است. در بخش نخست، مردم شناسی و در بخش

دوم، قوم شناسی مورد بحث قرار می گیرد. در بخش اول کتاب، علوم اجتماعی، تکامل طبیعی انسان، دانش مردم شناسی و جایگاه آن در بین سایر علوم اجتماعی به طور مفصل مورد بررسی قرار گرفته و سیر تکوینی آن با دید موشکافانه تحلیل و تقسیمات دانش مردم شناسی و ارتباط آن با دانش های نوین معین می شود. مردم شناسی و متدولوژی آن و همچنین فرهنگ و ویژگی های آن از مباحث پایه ای کتاب است که به طور عمیق مورد مطالعه قرار گرفته است. در دیگر فصل ها، انسان های ابتدایی، اقوام ابتدایی معاصر به طور مشروح، مستدل و علمی مورد مطالعه قرار می گیرند. در بخش قوم شناسی نیز، تاریخچه ای این علم، نیازمندی های انسان، انواع و ویژگی نهاد های اجتماعی، فرهنگ، خانواده، حکومت در جوامع ابتدایی به طور مفصل شرح داده می شود. استاد ترابی، علم مردم شناسی را این گونه تعبیر و ارزش گذاری می نمایند: «از دیدگاه علمی امروز مردم شناسی و جامعه شناسی به ترتیب مقدمه و متن یک موضوع و یا دو مرحله متوالی از تحقیقی واحد در زمینه ی حیات طبیعی و اجتماعی انسان ها در گذشته و حالند. در واقع مردم شناسی روشنگر منشأ انسان و سپس جوامع انسانی به ویژه در مراحل نخستین آن است».

این کتاب، اولین کتاب در موضوع مردم شناسی است که در تمام ایران توسط یک استاد دانشگاه تبریز - دکتر ترابی - نوشته شده است. این

درسنامه سال هاست در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود. هم قبل از انقلاب از سوی دانشگاه تهران و مؤسسه‌ی مطالعات و تحقیقات اجتماعی کتاب سودمندی ارزیابی شده و به دانشگاه‌ها جهت تدریس ابلاغ گردیده بود؛ هم بعد از انقلاب نیز در شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت فرهنگ و آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران به عنوان کتاب درسی دانشگاهی در رشته‌ی مردم‌شناسی تعیین و جهت تدریس به دانشگاه‌ها ابلاغ گردیده است.

در باب تاریخ ادیان: تاریخ ادیان و مذاهب یکی از عرصه‌هایی است که استاد ترابی با ژرف‌کاوی و تفحص در آن زمینه، اثر کم‌نظیری تألیف کرده‌اند. «به جرأت می‌توان گفت که کتاب «نظری به تاریخ ادیان» دکتر ترابی، بعد از کتاب «ملل و نحل» شهرستانی که آخرین کتاب مهم در این زمینه به سبک قدیم هست، برای نخستین بار با سبک و روشی جدید و از دیدگاه علمی تألیف گردیده است».

مؤلف دانشمند درباره‌ی روش تدوین و تنظیم کتاب می‌نویسند: «برای اینکه از دشواری مطالب و مسایل مذهبی و فلسفی ادیان مورد بحث کاسته شود، هر بخش به ده فصل و هر فصل به قسمت‌هایی بخش گردیده است. به علاوه، برای اینکه مقایسه در میان ادیان مختلفی که در این کتاب موضوع بحث قرار گرفته‌اند، برای خوانندگان آسان باشد، این

تقسیم بندی با عناوین مخصوص تا آنجا که امکان داشته، ادامه یافته است...».

این کتاب در دو بخش تنظیم یافته: در بخش نخست به معتقدات ابتدایی در اجتماعات اولیه و در بخش دوم به ادیان بزرگ در جوامع مترقی پرداخته شده است.

در زمینه‌ی جامعه‌شناسی: یکی از عرصه‌های مهم دانش علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی است. استاد ترابی که خود یکی از جامعه‌شناسان پرآوازه‌ی کشورمان است، در این زمینه و در شاخه‌ها و شعبه‌های مختلف آن آثار باارزشی همچون: «مبانی جامعه‌شناسی»، «شناخت علمی جامعه»، «جامعه‌شناسی روستایی»، «جامعه‌شناسی تبلیغات»، و در مقولات، مفاهیم و مباحث مهم این علم به ویژه جامعه‌شناسی نهادها و سازمان‌هایی چون: خانواده، اقتصاد، سیاست و همچنین در موضوعات مهم جامعه‌شناسی، از جمله: تغییرات اجتماعی، حرکات اجتماعی، توسعه‌ی پایدار و موزون، دینامیسم اجتماعی و... کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته است. کتاب «جامعه‌شناسی و دینامیسم اجتماع» استاد یکی از نوشته‌های مشهور و پرخواننده‌ی ایشان در دهه‌ی پنجاه شمسی است. این کتاب در واقع حاوی چکیده‌ی نظرات استاد ترابی در مورد مطالعه‌ی علمی پدیده‌های اجتماعی است. در این اثر جامعه‌شناسی به عنوان تئوری علمی جامعه که وظیفه‌اش کشف و بیان

قوانین پدیده های اجتماعی است، ارزیابی و سپس به زبان ساده و موجز به قوانین اجتماعی و طبیعی پرداخته و تفاوت های هر کدام از آنها شرح داده شده است.

در مبحث زمینه ی جامعه شناسی، به اجتماع، قوانین اجتماعی و حرکات اجتماعی پرداخته می شود. در باب شناخت اجتماع، سیستم شناسائی های طبیعت، جامعه و تفکر بطور عام بررسی و زیر ساخت جامعه، شعور اجتماعی و رابطه ی متقابل آن دو با بیان علمی تبیین می شود. مقوله های از قبیل رابطه فرد و اجتماع و تأثیر ساختار اقتصادی جامعه بر حیات معنوی انسانها و نقش فرد در اجتماع و بالعکس بطور فشرده اما دقیق تحلیل شده و رابطه متقابل شخصیت و اجتماع به طور مستدل باز نموده می شود. در این بحث همچنین سرچشمه ی عظمت و قدرت قهرمانان نشان داده می شود. مؤلف با پرداختن به مقوله ی بسیار مهم علم جامعه شناسی یعنی نقش انسانها بطور عام و افراد فعال و اندیشمند بطور خاص در تسریع تحولات اجتماعی از مباحث قابل تأمل این اثر است.

در مورد نظریه جامعه شناسی: یکی از مباحث مورد پژوهش استاد، موضوع خاستگاه نظری و عملی جامعه شناسی ایران و مکاتب موجود جامعه شناسی جهان معاصر است. در این زمینه دو کتاب ارجمند: «مکاتب جامعه شناسی معاصر» و «جامعه شناسی در ایران امروز» را

می شود نام برد. در این کتاب‌ها، استاد با دانش عمیق و گسترده‌اش با تحلیل انتقادی مکاتب جامعه‌شناسی معاصر غربی همچون: «رفتارگرایی»، «کارکردگرایی»، «قدرگرایی»، با استدلال علمی و تحلیل موشکافانه‌ی این نظریات، منشأ و عمل کرد و محدودیت هر یک از این نظریه‌ها را نشان داده و برای محققان جامعه‌شناسی نیز پیشنهاد می‌کنند که با زدودن جنبه‌های غیر علمی، تاریک‌اندیشانه و سطحی‌نگرانه‌ی این نظریات و ارتقا آنها تا سطح تئوری علمی، به عنوان پشتوانه‌ای محکم در خدمت جامعه‌شناسی عملی قرار دهند. در مورد جامعه‌شناسی عملی ایران نیز - که از پشتوانه‌ی نظری محکم بی‌بهره بوده - صلاح می‌دانند که جنبه‌های مثبت و واقع‌گرانه‌ی این شیوه‌ها پذیرفته شده و با تلفیق و آمیزش جنبه‌های نظری و عملی دانش جامعه‌شناسی ایران را کارآمد ساخته و آن را در حوزه‌های پژوهش و مطالعات اجتماعی بکار ببندند. استاد تنها این نوع جامعه‌شناسی را بعنوان شیوه مطلوب و کارساز برای جامعه‌شناسی ایران، قرار دهند.

در عرصه‌ی جامعه‌شناسی ادبیات: جامعه‌شناسی ادبیات یکی از شاخه‌های نوپای جامعه‌شناسی است. این رشته نه تنها در کشور ما، که در جهان هم از رشته‌های علمی پیچیده و بغرنج هست. چرا که، علاوه بر دانش جامعه‌شناسی از محقق این عرصه، در زمینه‌های علوم دیگر از جمله: تاریخ، فلسفه، نظریه‌ی ادبیات، زیبایی‌شناسی، زبان‌شناسی

صلاحیت علمی‌زیادی طلب می‌کند. به این دلیل تا حالا حتی در جهان عده‌ی معدودی از دانشمندان از جمله لوکاچ، گلدمن، کوهرلر و... در این عرصه آثار ارزشمندی بر جا مانده. در ایران نیز عده‌ای انگشت‌شماری مثل زنده‌یاد محمد جعفر پوینده در این زمینه کار کرده است. فعالیت این محقق گران‌قدر هم، بیشتر در زمینه‌ی ترجمه‌ی منابع خارجی دست اوّل بوده تا نگارش اثر تحقیقی در موضوع مشخص جامعه‌شناسی ادبیات کشورمان. استاد دکتر ترابی باز هم با نوشتن سه کتاب مجزّا با موضوع‌های متفاوت و مطرح کردن مقولات و مفاهیم تازه در جامعه‌شناسی ادبیات، بنای این دانش نوپا را نیز در کشورمان پایه‌ریزی کرده و خصوصاً "در این مورد متدولوژی تحقیق و رویکرد استاد به حوزه‌ی جامعه‌شناسی ادبیات قابل تأمل و آموزنده بوده و چشم‌اندازی روشن در برابر محققان آینده گشوده است.

دکتر ترابی در کتاب جامعه‌شناسی و ادبیات (شعر نو، هنری در پیوند با تکامل اجتماع) با مطرح کردن نظریه‌های تازه و روش تحقیقی نوین و علمی، پیدایش و تکامل شعر نو و جنبه‌های مختلف این شیوه‌ی جدید شعری را از حیث محتوا، فرم و شیوه‌های بیان، موسیقی و صور خیال از دید جامعه‌شناسی پویا تجزیه و تحلیل کرده و پیوند گسست‌ناپذیر دینامیسم اجتماعی را با دینامیسم ادبی و چگونگی تجلّی و بازتاب مجموعه‌ی روابط اجتماعی را در آثار ادبی و بالعکس، تأثیر متقابل آثار

ادبی را در ساختار نهادهای اجتماعی و اندیشه‌ی انسان‌ها تفسیر و تأویل نموده‌اند. در کتاب «جامعه‌شناسی ادبیات فارسی» که برگزیده‌ای از مباحث اجتماعی در ادبیات فارسی از فردوسی تا پروین اعتصامی را در بر می‌گیرد، بیشتر به درون مایه‌ها و مضامین و محتوای آن آثار پرداخته و دیدگاه‌های اجتماعی، اخلاقی، تفکر و بینش مؤلفان را در رابطه با مباحث جامعه تحلیل می‌نماید. به واقع در این اثر بیشتر به موضوع «اجتماعیات» در آثار گویندگان و نویسندگان مذکور پرداخته شده است.

در کتاب «جامعه‌شناسی هنر و ادبیات و (مثلث هنر)» بعد از بحث اجمالی و مفید درباره‌ی شیوه‌ها، اصول، مبانی و نظریه‌های جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، با انتخاب سه شاعر نامدار ایران: فردوسی، نیما و شهریار و تطبیق نظریات فوق بر آثار آنها و بررسی ویژگی‌های هنری و مشخص کردن زمینه خلاقیت، موضوعات و مضامین هر یک از آثار این گویندگان، آنها را تحلیل و تفسیر می‌نمایند. چکیده‌ی نظرات دکتر ترابی درباره‌ی جامعه‌شناسی ادبیات را می‌شود به صورت عبارت‌های زیر خلاصه نمود:

«جامعه‌شناسی ادبیات، به عنوان دانشی اجتماعی، به بررسی ادبیات، این بخش از شعور اجتماع می‌پردازد و با روشی علمی جوهر اجتماعی آثار ادبی و مقتضیات محیط اجتماعی، دربرگیرنده و پرورنده‌ی شاعر و

نویسنده، جهان‌بینی و موضع فکری و فرهنگی آنان، مباحث و موضوعات و سفارش‌های اجتماعی مورد توجه در آثار ادبی را مورد مطالعه قرار می‌دهد».

زبان و ادبیات آذربایجان: زبان مادری برای استاد ترابی مقوله‌ی دیگری است. او در راه ترویج و گسترش زبان مادری‌اش مشقّات زیادی را متحمل شده است. یکی از جرم‌هایش در هر دستگیری و محاکمه‌ی زمان رژیم شاهنشاهی علاوه بر دانش‌پراکنی، آگاه کردن جوانان و فعالیت‌های اجتماعی ترویج زبان آذربایجانی بوده است. هر زندان او تاوانی بود که به خاطر دانش‌دوستی، آگاهی‌بخشی و عشق به زبان مادری بازپس می‌داد. استاد چه در فعالیت‌های دانشگاهی و مطبوعاتی و چه در کارزار مبارزات اجتماعی و یا برگزاری جلسات بحث و سخنرانی، هیچ وقت دین‌اش را نسبت به شهر زادگاهش تبریز و مردم دلاور آذربایجان فراموش نکرده است. در این راستا هر عملی یا نوشته‌ای که موجبات گسترش و غنای فرهنگ مردم آذربایجان را فراهم ساخته، عاشقانه استقبال نموده و محققان جوانی را که در راه اعتلا و گسترش زبان و فرهنگ پریار آذربایجانی و پیوند آن به ادبیات پیشرو جهان تلاش می‌کردند، تشویق کرده و برای کتاب‌هایشان مقدمه می‌نوشتند، یا برای چاپ آثار اساتید عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و ادبی جان‌فشانی‌ها می‌کردند. نمونه‌اش: آثار اولیه‌ی دکتر رحیم رئیس‌نیا: کتاب‌های

«زمینه‌ی اقتصادی و اجتماعی مشروطیت» و «دو مبارز مشروطه» با مقدمه‌ی استاد ترابی چاپ شده و یا کتاب «زبان آذری ادبی معاصر» استاد دکتر محمدتقی زهتابی که با مقدمه و ویرایش دکتر ترابی منتشر شده است...

اگر مقدمه‌ها، نقدها، مصاحبه‌ها و معرفی‌های ایشان که در زمینه‌های گوناگون ادبیات و فرهنگ آذربایجان در مطبوعات محلی و یا سراسری منتشر شده گردآوری شود، کتاب قطور و در خور توجهی خواهد شد.

دیگر اثر ارزنده‌ی استاد مجموعه شعر «ائینالی، ائل دایاغی، تبریز گونش یوردو» است. این منظومه‌ها و اشعار صمیمی و پر بار در وصف تبریز (شهر آفتاب) و آذربایجان: سرزمین صلح و دوستی، مبارزه و پایمردی سروده شده است. این اثر، عمق میهن دوستی و عشق بی‌آلایش دکتر ترابی را به این دیار و مردمانش به نمایش می‌گذارد. می‌شود گفت که این کتاب تاریخ منظوم شهر تبریز است.

در این پیرانه‌سری باز ترابی، خستگی ناپذیر و کوشاست. قلم سلاح اوست که شب و روز از دستش نمی‌افتد.

یکی از مشتاقانش می‌نویسد: «روزی به عنوان درد دل به نگارنده چنین فرمودند: به علت نوشتن زیاد، انگشتانم دیگر قادر به گرفتن مداد و خودکار نیستند، به دکتر مراجعه کرده‌ام. ضمن نوشتن نسخه، سفارش

کردند که مدّتی از نوشتن خودداری کنم. به شوخی جواب دادم: مقدار دارو را زیاد کنید، این کار (ننوشتن) را از من نخواهید!!»

این در واقع جز تجلّی عشق به اندیشه‌ی انسان‌ساز، عمل آگاهی‌بخشی و زندگی خلّاقانه چیز دیگری نیست. به راستی که ترابی خود عشق متجسّم است. این گفته‌ها مرا به یاد استاد بهزادی، یکی دیگر از فرزندان پاک‌دل، سخت‌کوش، مردم‌دوست و عاشق زبان و ادبیات آذربایجان انداخت. مردی که فروغ چشمان آبی‌اش را به تک‌تک واژگان زبان مادری‌اش بخشیده تا در پرتوی آن، فرزندان سرزمین آفتاب به گنجینه‌ی عظیم فرهنگ‌نامه‌های آذربایجانی، خصوصاً^۲ به «آذربایجان دیلی‌نین یضاحلی لوغتی: (فرهنگ تفصیلی زبان آذربایجانی) کار عظیم آکادمی علوم آذربایجان شوروی، دسترسی یابند و این میراث بی‌بدیل را قدر بدانند و همچنان تابناک و پربار به نسل‌های بعدی بسپارند. و استاد ترابی با آن دید ژرف‌کاو، پویانگر و پویایی‌بین‌اش این اثر عظیم و ماندگار را حادثه‌ای مهم در ادبیات و فرهنگ نیم قرن آذربایجان ارزیابی کرده و مقاله‌ی مفصلی درباره‌اش نوشته است.

درباره‌ی استاد ترابی خیلی چیزها می‌توان نوشت اما این کار از توان تنها یک نفر (و آن هم چو منی) ساخته نیست. شاگردان او، جامعه‌شناسان، متخصصین علوم اجتماعی و دیگر صاحبان قلم را وظیفه است که درباره‌ی این افتخار ملی آذربایجان و ایران و همچنین دیگر بزرگ‌مردان

اندیشه و عمل کشورمان بارها و بارها بنویسند. دوستان نزدیک این بزرگان باید، دیده‌ها و شنیده‌های خود را از منش، سلوک و سجایای این عاشقان میهن و مردم مکتوب کنند. من این را به دوست مشترک استاد ترابی و خود، آقای علی نائل‌پور گفتم که «بردار، درباره‌ی زندگانی استاد ترابی دانسته‌هایت را مکتوب کن». حالا این نوشته را با سخن یکی از شاگردان استاد ترابی، آقای روشن خیای که خودشان محقق مشهور هستند، به پایان می‌برم: «استاد گران قدر دوره‌ی دانشگاهم، جناب دکتر علی اکبر ترابی (حلاج‌اوغلو)... این استاد بزرگوار زندگی‌شان در نوع خود شاهکاری می‌تواند باشد، در طول سالیان پرتلاش تعلیم و تدریس خود تأثیر بسیار ارزنده و قاطعی در تکوین اندیشه و جهان‌نگری نسلی از جوانان جامعه داشتند. جامعه‌ی ما از خیلی جهات مدیون استاد دکتر ترابی است. من به عنوان یکی از شاگردان ایشان در لحظه لحظه‌ی زندگی خود تأثیر و حتی حضور استاد را حس می‌کنم و از این بابت بر خود می‌بالم!».

من نیز این احساس را نسبت به استاد ترابی و دیگر بزرگان سرزمینم در خود حس می‌کنم و برای استاد ترابی و آن بزرگواران - مردانی که سعادت فردی خود را در سعادت همه‌ی انسان‌ها می‌جویند - آرزوی سعادت و طول عمر می‌کنم. عمرشان دراز باد!

زیرنویس:

- ۱- مجله‌ی آدینه: مصاحبه با دکتر امیرحسین آریان پور (قرن آینده عصر فوتونیک) شماره ۷۵ تهران نوروز، ۱۳۷۰
- ۲- مجله آدینه شماره‌ی ۷۱ تهران خرداد، ۱۳۷۱
- ۳- دکتر علی اکبر ترابی، فلسفه‌ی علوم، تبریز، انتشارات چهر، چاپ سوم، ۱۳۵۷
- ۴- دکتر علی اکبر ترابی، مردم‌شناسی، چاپ چهارم، انتشارات چهر تبریز، ۱۳۵۷
- ۵- مجله‌ی آدینه، ویژه‌نامه‌ی ارتحال دکتر غلامحسین صدیقی، خرداد ۱۳۷۱.
- ۶- دکتر علی اکبر ترابی، «نظری در تاریخ ادیان»، چاپ ششم، ۱۳۸۲، انتشارات فروزش تبریز.
- ۷- از پیشگامان دانش جامعه‌شناسی هنر و ادبیات در ایران استاد دکتر آریان پور می‌باشند، کتاب جامعه‌شناسی هنر ایشان هنوز هم اثر معتبر و ماندگاری در این زمینه است.
- ۸- دکتر علی اکبر ترابی، جامعه‌شناسی ادبیات فارسی، انتشارات فروغ آزادی، تبریز، چاپ اول، ۱۳۷۶
- ۹- ابراهیم فائقی، (استاد دکتر علی اکبر ترابی «حاللاج‌اوغلو») روزنامه‌ی مهد آزادی، ۸ آبان، ۱۳۷۵
- ۱۰- روزنامه‌ی عصر آزادی، ۲۰ دی، ۱۳۷۶
- ۱۱- روشن خیاری، مقدمه‌ی فرهنگ تاریخی- تطبیقی زبان‌های اورال- آلتاییک، انتشارات بخشایش، چاپ اول، اسفند، ۱۳۸۳

حسن ریاضی ھر شئ دن اۆنجه بیر شاعر ایدی؛
شاعر کیمی ده یاشادی. اونون حاققیندا دانیشیلیب،
دانیشیلما میش گۆزلیکلر عمومیتله اونون شاعر
اوره یینه عاید دیر. انسان سئورلییی، سئچدییی یول،
یازیب یاراتدیغی شعرلر، خالقینا، وطنینه باغلی لیق
اۆزوندن گۆستردییی فداکارلیقلار و مهربانلیقلار،
یاشادیغی محیطدن، قوردوغو مونا سیبتلردن
تاثیرلنمیشسه ده، بو موبارک ایلگی لر، شوبهه سیز
کی کؤورک دو یغولو بیر اوره یین آراچیلیغی ایله
قورولموشدور.

«ناصر داوران»ین دانیشیغیندا ن